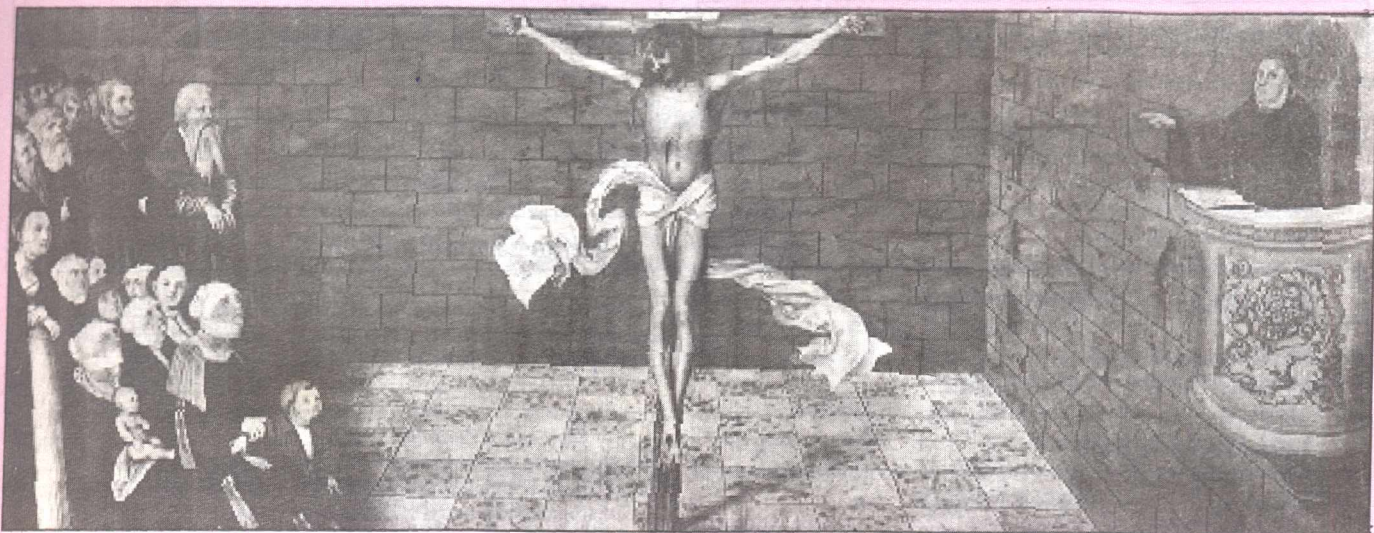

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat

A TARTALOMBÓL:

**Az Ószövetség
a keresztyén igehirdetésben**

**Az evangélikus egyház szerepe
a mai magyar társadalomban**

Ökumenikus szolgálatunk távlatai

**Érték-e még a lutheri kereszténység
Magyarországon**

Ötven éve történt

Pályám emlékezete

Luxus-e a tanulás?

Az egyház szolgálata – nagyvárosban

71

1996/7-8

TARTALOMJEGYZÉK

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Napszúrást nem kapsz – holdkóros nem leszel – <i>HK</i> –	241
Ki tett engem bíróvá köztetek? – <i>HK</i> –	242

Tanuljunk együtt

<i>Dr. Pásztor János ref. teol. professzor:</i> Az Ószövetség a keresztyén igehirdetésben	243
Igehirdetés az 1953. júniusában végzett teológusok búcsúestjén – <i>Veöres Imre</i> –	248
<i>Madocsai Miklós:</i> Oratio praedicatorum	249

Evangélikusok a nagyvilágban

<i>D. Szebik Imre:</i> Az evangélikus egyház szerepe a mai magyar társadalomban	250
<i>Dr. Pósfay György:</i> Mit jelentett egykor Luther tanítása Magyarországon – és mit jelent ma?	251
<i>Gunnar Heine teol. professzor (Oslo):</i> Földszabadít-e Luther teológiája a diakóniai munkára? Fordította: <i>Széchezy Orsolya</i>	253

Kitekintés az ökumené világába

<i>D. dr. Nagy Gyula:</i> Egyházi Világhíradó	255
<i>D. Szebik Imre:</i> Ökumenikus szolgálatunk távlatai	259

Lelkészszemmel

Érték-e még a lutheri keresztyénség Magyarországon – <i>Varsányi Ferenc</i> –	262
Egyházi TV- és rádióműsoraink – <i>Koczor György</i> –	263
<i>Laborczy Zoltán:</i> Istentiszteletünk trinitárius szemlélete	265
Az egyház felelőssége a betegek iránt a család közösségében és a kórházak világában – <i>Simonfay Ferenc</i> –	269
Úrnapja 1996 – <i>HK</i> –	271

Tanít az egyháztörténet

Ötven éve történt... – <i>Krähling Dániel</i> –	272
A magyar-szlovák lakosságseréről – <i>Táborszky László</i> –	273
<i>Dömötör Ákos:</i> Comenius rejtélye	275
Aki 450 év elmúltával is hirdeti az Úr tetteit	277
<i>Németh Pál:</i> A gyülekezetszervező és templomépítő lelkész	278
A „fekete veréb” prédikál – <i>Veöres Imre</i> –	281

PÁLYÁM EMLÉKEZETE

Az „elengedés esztendejéhez” elérkezve – <i>Csizmazia Sándor</i> –	283
„Életemnek ereje az Úr...” – <i>Vető Béla</i> –	284
„A bölcsesség kezdete az Úrnak félelme...” – <i>Ratzky Rita</i> –	286
Az Evangélikus Teológiai Akadémia díszdoktorai 1945 után	287

A teológia szomszédságában

<i>Thiering Etelka:</i> Luxus-e a tanulás?	288
<i>Dr. Mátyóki József:</i> Egyiptomi emlék	290

Fórum

Hozzászólás – <i>Ifj. dr. Szebik Imre</i> –	295
Bűn vagy betegség? – <i>Széll Bulcsu</i> –	296
Megint egy legendával kevesebb?	297
A Hit Gyülekezete protestál	298
A Magyarok IV. Világkongresszusa és Tudóstalálkozója	298

Az igehirdető műhelye

Szentháromság ünnepe utáni tizenegyedik vasárnap – <i>Káposzta Lajos</i> – ...	299
Szentháromság ünnepe utáni tizenkettedik vasárnap – <i>Nagy Veronika</i> – ...	299
Szentháromság ünnepe utáni tizenharmadik vasárnap – <i>Lupták György</i> –	300
Szentháromság ünnepe utáni tizennegyedik vasárnap – <i>Szabóné Piri Zsuzsanna</i> –	301
Szentháromság ünnepe utáni tizenötödik vasárnap – <i>Kis János</i> –	301
Szentháromság ünnepe utáni tizenhatodik vasárnap – <i>Reisch György</i> – ...	302
Szentháromság ünnepe utáni tizenhetedik vasárnap – <i>Aradi András Péter</i> –	303

Gyülekezeti szolgálat – lelkeszi közélet

<i>Szeverényi János:</i> Szakmai beszámoló	305
Az egyház szolgálata – nagyvárosban – <i>Szirmai Zoltán</i> –	306
Mi dolgunk a világban – <i>Takács József</i> –	308
Misszió a mai Magyarországon – <i>Dr. Zsednai Józsefné</i> –	309
Rádiós igehirdetés – <i>Detre János</i> –	310
Szerkesztői üzenetek helyett – búcsúzik a felelős szerkesztő – <i>HK</i> –	312
Ökumenikus istentiszteleti rend	Borító III.
Általános megjegyzések az ÖTK 13. füzetéhez	Borító IV.

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: dr. Hafenschner Károly, 1052 Budapest, Deák tér 4. Tel.: 137-8966

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Kiadja: a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24.

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült a domiprint® gondozásával. 96/7-8.

Előfizetési díj: havi 250,- Ft, fél évre: 1500,- Ft, egy évre: 3000,- Ft.

Külföldi előfizetések:

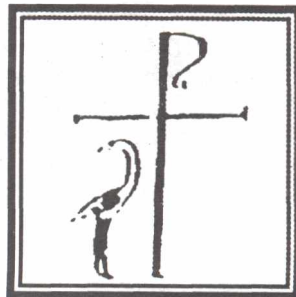
Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 4000,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: sima csomagként: évi 35 USD, vagy 52 DEM (postaköltséggel)

légipostával: 48 USD, vagy 72 DEM (postaköltséggel)

ISSN 0133-2821

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Napszúrást nem kapsz – holdkóros nem leszel

Talán így is lehet szabadon fordítani azt a zsoltvérsét, amit ökumenikus fordításunk így hoz: „*Nem árt neked nappal a nap, sem éjjel a hold*” (Zsolt 121,6 verse). A híres zarándok-énekből való, s Izrael őrizőjéről hangzik az ének...

A piarista költő *Sik Sándor* így fordította: „*Nem ver meg a nap tüze nappal és éjjel sem a holdvilág*”

A hőség a sivatagban ma is rosszul érezhető, kiszáradást és az erős nap miatt még a téli hónapokban is valamit viselnek fejükön az emberek, hajadonfőtt félórán belül napszúrást kaphatunk (jómagam februárban jártam a Negev sivatagban s tudom, hogy ebben nem ismertek tréfát vezetőink...) A hold: (éjjel) – kifejezés arra az ősi hitre utal, hogy némely betegséget a hold okoz, de lehet az is, hogy (és ez is tapasztalat) a holdvilágos éjszaka nagyon hideg van a sivatagban, óriási a hőmérsékletkülönbség... Az egész Zsoltár mondanivalója, hogy *Izrael Őrizője: Isten vigyáz vándor népére éjjel, nappal, nem alszik el, nem szunnyad el, éber őrként vigyáz övére.*

Hogy a „nap-hold képpel” esetleg azt a hitét is ki akarta fejezni a zsoltváros: *Izrael Istene nagyobb a Nap (istennél) és Hold (istennél), nem az égitestek imáandók, akár a dicséret, akár a rettegés (tremendum) formájában, lehetséges – írásmagyarázók szerint, mint ahogy nem a hegyekből jön a segítség (Baál kultusz), hanem egyedül*

Istentől várhatunk őriző segítséget, sőt még a hegyen épült szent város és temploma sem segíthet, csak az ég és Föld alkotója – ez az, amiről a zarándokzsoltár énekel: *a hűséges és állandóan oltalmazó Isten életünk egész folyamán az egyedüli Segítő, nem engedi, hogy lábunk meginogjon.*

Ezt a Zsoltárt most évezredek után, itt és most Magyarországon és nyáron, Jézus Krisztusban ismerve Őrizőnként, szabad vigasztalásként olvassunk!

Nyáron a városi ember is közelebb él a természethez, mint a téli hónapokban: hegyekben jár, vízparton hűsül, hitét mégsem a környezet határozza meg, segítése, tartása az Úrtól van. Idegenvezetőktől tudom, hogy külföldön a magyar turista is máshogyan viselkedik, mint itthon, mintha elvesztené identitását. Úgy lazít, hogy szinte megfedkezik önmagáról, családjáról, otthoni hivatásáról. Ez nem jelenti azt, hogy kevésbé lesz egoista, mint otthon, ellenkezőleg, mindent szinte habzsolni akar, s frissülését, regenerálódását a hegyektől, vizektől, környezetváltozástól várja. A keresztyén ember nyáron, vakációban is tudja, honnan jön segítése, megújulása, s *Ki az, aki vigyáz rá, hogy ne kerüljön magánkívüli állapotba, nyári extázisba...* A segítség hitünk szerint mindig kívülről (extra nos) és felülről, vagyis bontva a régi képet, *Istentől jön.*

Két veszély leselkedhet Isten vándorló népére, s az egyesekre.

A nappal és az éjszaka veszedelmes csapdái:

Nappal a nap meg nem szúr téged... A forró nyár kitikkaszthat, lebéníthat, nemcsak a sivatagban, de itthon is felforrhat az agyunk, leéghet a bőrünk, mindegyikkel összeveszhetünk... Szegényedő országunkban nyaralni menni képtelen szülők gondjai növekednek, a „kulcsos gyermekek” száma gyarapszik, az utca, tér bizony nem a legjobb nevelőintézet. Még a jótanuló, a fegyelmezett diák is elzúllhat, a társaság rendszerint lefelé húz, s nem felemel, a forróra ízzott falak panelházakban nem hoznak felüdülést. Társadalmi, politikai, gazdasági értelemben is lehet veszélyesen forró nyarunk. Urunk őrizd meg népedet, hogy a nyári napok se tegyenek kárt bennünk! – imádkozhatjuk.

A holdfény sem árthat neked... Itt most nem a romantikus holdfénysonáta-hangulatról van szó, kellemes, szép s feledhetetlen, szabadban töltött nyári éjszakáról, esetleg augusztusi csillaghullás-élményről s tücsökzenéről... Itt az *éjszaka veszedelméről* regél a zsoltváros, s biztat, hogy az *éjszaka Ura is Izrael őrizője.* Nemcsak a lunatikusra, a holdkórosra rejthet veszélyt a teliholdas éjszaka. Az alvajárás titokzatos betegség, a gyermekeknél előfordul, hogy éjszaka felriadnak, felsírnak, reszketnek, félnek, de még az is, hogy álmukban felkelnek és öntudatlanul járkálnak a szobában. A holdkórosság felnöttek betegsége (nightwalker, sleepwalker), írók sokszor meg-

írt témája, orvosok rejtélye, hanem tettetés, hanem valódi (szomnambul) jelenség, úgy életveszélyes állapot lehet, amiben vigyázni kell a betegre: fel ne riasszuk, mert leeshet, kárt tehet magában. Az éjszaka azonban veszélyt jelenthet az egészséges emberek számára is. A legtöbb kriminológiailag minősíthető bűnt éjjel követik el, az éjszaka egy-egy világvárosban nemcsak jó hangulatot, hanem lerészegedést, bujálkodást, házasságtörést, rablást, gyilkosságot is jelenthet. Egy-egy városnak éjszaka más arca van (by night), mint józan nappal. Aktív korom-

ban gyakran beszélgetten taxifőnökkel, akik végigfuvarozták az éjszakát... Megtudja a lelkész, hogy nemcsak Nikodémus-beszélgetések folynak, nem is csak a görög közmondás igaz: éjszaka születik a (bölc) tanács a bölcsék számára... hanem más események is előfordulhatnak... *Nyári éjszakákon is vigyáz ránk Izrael őrizője, szabadban és városban egyaránt...* tartalmaz, zsolttáros hit ez.

Őriző Istenünk áldotta meg kimenetelünket az elmúlt munkaévből és áldhatja meg bemenetelünket egy új munkaévbe, Ő, aki éjjel-nappal őriz minket!

HK

„Ki tett engem bíróvá köztetek?”

A jószándék kétségtelen, a kíváncsiság érthető, a kutatómunka becsülendő, de mindez *nem elegendő*, hogy a közelmúltat feltárjuk... Csak „rész szerint van meg az ismeret bennünk”, és egyetlen csoport sem igényelheti a teljes igazságot önmagának. Az ún. *lila könyvek* (hatalmas apparátussal és kronológiasorrendet tartva), a „*Harmadik utat*” *érezkeltető közelítés* (Veöreös Imre), a „*pályám emlékezete*” sorozat egy-egy darabja már eddig is világhosszra tette, hogy *több aspektus lehetséges*.

Most öt írás vár előttem recenzióra, de a feladattal nem bírok, s ezt nem a pilátusi cinikus, szomorú kérdés motiválja – *mi az igazság?* – nem is felesleges óvatossága – „ne avatkozz ebbe az ügybe” – hanem az a felismerés, hogy *ma* (és talán a jövőben is) *képtelenek vagyunk* „objektív képet” nyújtani kortársaink és utódaink számára.

Nem voltam egyedül... kérdező fiatalok különböző választ⁽¹⁸⁾ kaptak. Néhányat igenelni tudok – Boleratzky, Kendeh, Laborczy, Scholz testvéreim arcát én is ilyennek ismertem, de nem látok mindenkit félreállítottnak, drámai hősnek. Nem kételkedem abban, hogy szavukat őszintének, *igaznak tartják*, és nem tartom a riportereket sem justus judex-eknek.

D. Koren Emil budavári gyűlekeztörténetét egyidőben olvastam az előbbi könyvvel. Irodalmi értékű stílus, mesteri idegenvezetés egy budavári sétán, különös tekintettel

a budai evangélikusokra. Aki nem olvasta, szegényebb lett egy élménnyel. De nem történelemkönyv, nem is szenttelen krónika, nem jegyzőkönyv. Sajátos műfaj, inkább szépít, mint torzít. A valóság árnyaltabb volt, a szereplők sokszínűbbek.

A *Tanítványok* tanulmánygyűjtemény kitűnő kezdeményezés. Számomra a nagy ellentmondás ott tűnik ki, hogy a Tanítványok mind egészen más teológiai álláspontra jutottak, mint Mesterük. Pluralizmusról vallanak a pluralizmus ellenzője előtt. Radikális ellenzékiek aulikusnak tűnnek.

Benczur László öninterjúja az önkínzásig elemzi önmagát két (vagy három) egyháztörténeti főszereplő árnyékában. Teológushang! Kritika és önkritika. Szelleml-elki szükségszerűség volt, hogy a szerző kiírja önmagából; „Tempora mutantur – et nos mutamur in illis”. Kötelező olvasmány kortársaknak – a másolás kötelezettsége nélkül...

Szigethy Sándor Svédországba szakadt lelkésztestvérünk levelekbe sűrítette kemenesaljai magyarsága keserűségeit, s a magyar etnikum elnyomását sejtí még egyházpolitikai állásfoglalások mögött is. Az egykori Herder-féle látomás egy késői evangélikus egyházi vetülete ez, csak itt nem a magyar nyelv, hanem a magyar evangélikusság tűnik el, s a sírt, hol egyház süllyed el, vajon „kik veszik körül?” A „hazát cserélt, de szívet *nem*” lelkésztest-

¹ A nappal, holddal kapcsolatos még ma is élő népi hiedelmekről a Szentföldön részletesebben olvashatunk a *Das Alte Testament Deutsch* sorozat Die Psalmen (Göttingen 1959) kötetében 516. oldalon.

² A nappali hőség miatt *éjszaka vándorló karavánok* veszélyes útjairól adatokat közöl a The Abingdon Bible Commentary, New York 1929-Eiselen-Lewis-DOWNEY 586. oldalon.

³ v. Rad is említi mindkettőt Theologie des Alten Testaments (Berlin, 1963) Die Wüstenwanderung című fejezetében 293 kk és W. Eichrodt: Theologie des Alten Testaments I.147 kk Das Wesen des Bundesgottes – írásában.

vérünk tépelődései tiszteletreméltóak, végiggondolandóak, még akkor is, ha más úgy látja, hogy a magyarság megmaradásának titka éppen befogadókészsége volt az elmúlt évezredben és ezen belül a magyar evangélikusságé is. Minden izoláció a nemzet és e felekezet felszívódását jelentette volna. Egyik legnagyobb költőnk, a nem is ősmagyar, nem is mély evangélikus Petőfi, féltőn szerető szavai vibrálnak bennem: „*Ha nem születtem volna is magyarnak, e néphez állanék én, mert elhagyott, mert a legelhagyottabb minden népek közt a Föld kerékén*” (Élet és halál). – *Hungarushoz méltó, evangélikushoz illő csöndes, szívós munkát igényel korunk vagy méginkább mandátumunk.*

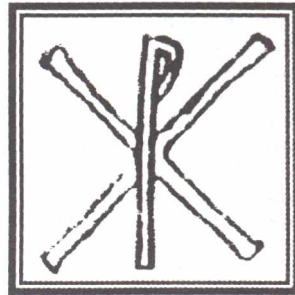
Amióta meghalt, többször is olvastam, ízlelgettem a nem-evangélikus hátterű, nem dogmatizált Istenhitű Keresztury szavait „*dolgom csöndben tevékenykedni akár az özönvizet túlélte Noé, az elsüllyedt világ tenyészetét szeretném menteni; ez az egész*”

Öt írás – s ki tudja, hány fekszik még fiókokban, s hány még össze sem állt, csak a fejekben s szívekben él, *arra kényszerít*, hogy kilépjek minden bírói székből és annak adjam az ítélet jogát, akire tartozik, s akire nézve vallom jó ideje – *nem a történelem, hanem Ő az egyetlen Mesterünk.*

„Te tudod Uram, mint is volt, Te mindent tudsz!”

HK.

Tanuljunk együtt

DR. PÁSZTOR JÁNOS ref. teol. professor:

AZ ÓSZÖVETSÉG A KERESZTYÉN IGEHIRDETÉSBN

E sorok írójának személyes tapasztalata, hogy a pártállam időszakának sokféle nehézsége és buktatója között a textuszerű prédikálás régi szabályai óriási segítséget jelentettek. Isten ajándéka volt a magyar reformátusságnak, hogy a régi közös protestáns Pro Christo Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség bibliaolvasó kalauza – mely minden napra lectio continua módjára mindkét Testamentumból adott egy-egy perikópát – a háború utáni ébredés nyomán az egész egyházban elterjedt, és a legtöbb lelkész a Kalauz kijelölt igéről prédikált. Igaz, e prédikációk jórésze az újszövetségi textusokra épült. Mégis a korszak nagy krízishelyzeteiben sokszor és sokan az ószövetségi részekből nyertünk vezetést és világosságot. Így vannak személyes tapasztalataink a nehéz időkből is az Ószövetség prédikálásának fontosságáról. E kérdés tárgyalásának szenteljük az itt következő néhány oldalt.

Először áttekintjük röviden az Ószövetség keresztyén értékelésének történetét, és levonjuk az abból adódó teológiai konzekvenciákat. A második részben ezek homiletikai vonatkozásait tekintjük át.

I.

1. A zsidó háttérrel nem rendelkező keresztyének leggyakrabban Krisztus megismerése után kerültek kapcsolatba az Ószövetséggel. Természetesen nem így volt az ún. „istenfélő népek¹ (gójok)” esetében, akik közül valójában az ApCsel 8,27–39-ből ismert „szerecsen komornyik” is. Őt Ézsaiás tekerccsel kezében találja Fülöp evangélista a gázai úton. Az *aeropagita* Dienes-ről (ApCsel 17,34) azonban nehéz feltételezni, hogy Pállal való találkozására előtt ismerte volna az Ótestamentumot. Ezek az emberek a Krisztusról szóló bizonyágtétel nyomán és annak segítségével jutottak el az Ószövetséghez.²

Az utóbbiak között jelentős helyet foglal el Lukács, akinek nemzsidó eredetéről a kutatók meg vannak győződve.³ Lukács Jézus egész tevékenységét az ószövetségi írásokban

foglalt ígéretek beteljesedésének látja.⁴ Krisztus ismerete elvezette őt az Ótestamentumhoz, és annak krisztocentrikus megértéséhez. Ezzel Luther Mártonnak és – egyebek között – Dietrich Bonhoeffernek is útmutatójává lett.

Az Ószövetségből megértette Lukács, hogy Jézus Krisztus Atyja a Teremtő Isten, aki mindennek és mindenkinek életet ad. Ezért tudja ő a Krisztus-eseményt a teremtéstől a paruziáig tartó történelem kellős közepébe helyezni. Ezt már mint az Evangélium és a Második Könyv (*Acta*) írója végzi el. Ezzel az Újtestamentum írójává lesz. Ott van azok között az írók között, akik az Ószövetség felől jutnak el a Krisztus-esemény megértéséhez, majd az Újszövetség könyveinek megírásához. Ezzel megnyitják az utat a kortársgójok számára a Krisztustól az Ószövetséghez, majd onnan újra a Krisztushoz vezető útnak bejárására. A kánon lezárásával a két Testamentum összetartozásáról külön nem kell döntenet, mert a most leírt lukácsi útból is egyértelmű: az *Újszövetség az Óval – mint az ígéretek és beteljesedésük – szervesen egybe tartozik*. Krisztus lesz a hermeneutikai kulcs az ószövetségi szent iratok megértéséhez.⁵ Ugyanakkor maga az Ószövetség az alapja – sajnos gyakran elhanyagolt alapja – az Újszövetség megértésének.

2. Lukács annak hangsúlyozásával, hogy a Megváltó Isten a Teremtő Isten, beleilleszkedik az Újszövetség zsidó háttérből Krisztushoz jött íróinak gondolatvilágába. Az ő tanúskodása egyértelművé teszi, hogy a *Teremtés alapvető fontosságának hangsúlyozása nem elfogult zsidó gondolat, hanem esszenciális fontosságú a Megváltás dimenzióinak teljes meglátására*. Ezzel a hangsúllyal Lukács megerősíti a gnózis elleni keresztyén frontot.⁶ A Teremtő és Megváltó Isten, és az Ő személyében a teremtés a megváltás egysége kifejezésre jut. Ennek egyik eredménye, hogy – a gnózis elleni küzdelem részeként is – a régi eucharisztikus imákban a hálaadás a teremtésért és a megváltásért együtt hangzik.⁷ Ennek ma is így kellene lenni...

A probléma része az is, hogy nem kizárólag Marcion útján, tehát az Ótestamentum elvetésével lehet gnózist beleolvasni az Újszövetség irataiba, hanem az Ószövetség elspiritalizálásával is, amikor a leírt eseményeket megfosztják

¹ Máshelyütt kifejtettem, hogy az ethnoi értelmének visszaadására a legtöbb magyar bibliafordításban a pogányok (*pagani*) szó helytelen, mert anakronizmus.

² „Der Zugang der Christen zum AT ist damit ein durch das NT vermittelter... Das AT ist erst durch das NT Erbe (Gunnweg) auch der Christen geworden.” Horst Dietrich Preuss, *Das Testament in christlicher Predigt*. (Stuttgart: V. W. Kohlhammer, 1984) 21k.

³ Walter Grundmann, *Das Evangelium nach Lukas*. Berlin: Ev. Verlaganstalt, 1966) 34f. Konrat Ziegler Walthener Sontheimer (hrsg.) *Der kleine Pauly Lexikon der Antike*. (München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1979) Band 3. p 771f s.v. Lukas.

⁴ Lk 24,27.44f. V.ö. Grundmann, i.m. 2ff.

⁵ „Az új a régi hermeneutikai kulcsává lesz.” A. H. J. Gunnweg, *Vom Verstehen des Alten Testaments*. ATD Ergänzungreihe 5. (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1977) 26 l.

⁶ Grundmann, i.m. 5ff.

⁷ Pásztor János, *A református keresztyén egyház istentisztelete – Liturgia*. (Debrecen: Ref. Teológiai Akadémia, 1985) 20, 108 l.

történetiségüktől, és azokat – a Kol 1,17 félremagyarázásával – csak a platói értelemben a következő dolgok „army-kaiként” értelmezik. Ha Lukács útját járjuk, megmenekülünk ettől a tévedéstől. Mégis meg kell állapítani, hogy sokan és sokáig olvasták az Újszövetséget a hellénisztikus dualizmus értelmezése szerint, és az ily módon megértett Újszövetség segítségével magyarázták az Ószövetséget, mely így elvesztette történelmi jelentőségét, és immateriális szellemi igazságok előre kiabrázolásává, képeskönyvvé vált csupán. E látás szerint pl. a Gen 24 történelmi jelentősége helyett – mely Izsákot az Ígért fiának tekinti, aki megkapja társát – már itt kizárólag a Krisztus menyasszonya, az Egyház megkereséséről van szó. Így az *Énekek Éneke* nem az Isten teremtetési rendjében adott ajándékról, a szerelemről szól, hanem kizárólag Krisztus és az Egyház kapcsolatáról.⁸ Félreértés ne essék: az Ef 5,23kk – sőt az Ézs 54,5 – értelmében szükséges, hogy a szerelmesek viszonyát Krisztus és az Egyház viszonya analógiájában lássuk, de nem az eredeti, szó szerinti – „materiális” értelmezés helyett, hanem annak következetes végiggondolásával.

3. Az „elspiritualizált” értelmezéssel az Ószövetség elvesztette igazi jelentőségét. A reformátorok Ige-megértése magával hozta az Ótestamentum fontosságának újranelméletét mind a teológiai munka, mind pedig a prédikálás szempontjából. Luther is, Kálvin is prédikáltak ószövetségi textusok alapján. Kálvin követte Szt. Ágoston és Aranyásját Szt. János – és több más egyházatyja – prédikálási rendszerét és *lectio continua* módjára prédikálta végig az Ószövetséget. A reformáció *sola Scriptura* alapelvéből következett, hogy az Írás önmagát magyarázza (*Scriptura sui ipsius interpres*). Ez szükségszerűen hozta magával az Ószövetségre való odafigyelést újszövetségi textusok prédikálása idején is. Ugyanakkor a lutheri – *was Christum treibet* – értelmében is, az Ószövetség prédikálása sem történhet érvényesen a Krisztus-esemény és a felette való apostoli reflexziók figyelembevétel nélkül.

Közismert, hogy ez a reformátori gyakorlat hamarosan eltorzult. Újra bekövetkezett az Ótestamentum leértékelődése. Az ókori dualizmus évszázadokon át mindig ott leselkedett, és mindig megkísérelt befolyást gyakorolni, mind az Ószövetség félretételében, mind annak elspiritualizált félremagyarázásában. Így a német náci „keresztyének” magatartásának – akik az Ótestamentomot elvetették és a Bibliát „zsidótlantították”, – megvoltak már az előzményei. A közvetlen előzmények közé tartozik a 19. századi protestantizmus. Ennek egyik legnagyobb reprezentánsa: *Adolf Harnack* vélekedése szerint a *Marciónnal* való vitában fontos volt az Ószövetség megtartása. Akkor az Egyetemes Egyház helyesen döntött. Az a tény azonban, hogy a reformáció nem tudott megszabadulni az Ószövetségtől „fátumszerűen szükséges” volt. De tovább konzerválni a 16. századi állapotokat, és továbbra is kánonikusnak tekinteni az Ótestamentomot a 19. század protestantizmusában a „vallási paralízis” jele. Bár azt is hozzáteszi, hogy nem szükséges az egész Ószövetséget elvetni: néhány válogatott perikópa megmaradhatna a keresztyén kánonon belül. *Harnack* erre a – szerinte – egyszerű cselekedetre hívja az egyházat.⁹

Még azok is, akik e korban pozitív jelentőséget tulajdonítanak az Ótestamentumnak, sem tudják elfogadni, hogy egyenértékű az Újtestamentummal. *Friedrich Baumgärtel* vélekedése szerint pl. az Ószövetségből hiányoznak a „keresztyén ideák”. Éppen ezért nem lehet az Ószövetség Istenét,

⁸ Kiemelkedő példája ennek Bernard de Clairveaux. Sermo IX. idézi: Ravasz László, *A gyülekezeti igehirdetés elmélete (Homileutika)*. (Pápa: Ref. Egyházi Könyvtár, 1915) 49 I.

⁹ *Adolf Harnack, Marcion Das Evangelium vom fremden Gott.* (1921) 248f. Idézi: Martin Kuske, (Trsl. by S. T. Kimbrough), *The Old Testament as the Book of Christ An Appraisal of Bonhoeffer's Interpretation.* (Philadelphia: Westminster, 1976) 9 I. Német eredeti: *Das Alte Testament als Buch von Christus. Dietrich Bonhoeffer's Wertung und Auslegung des Alten Testaments.* (Berlin: Ev. Verlaganstalt, 1970)

¹⁰ Kuske, i.m. 12k.

¹¹ Kuske, i.m. 10k.

¹² *Karl Barth, Die Lehre vom Wort Gottes Prolegomena zur christlichen Dogmatik.* (1927) 243 I. Ld. Kuske, i.m. 15.

Jahvét egyszerűen azonosítani Jézus Krisztus Atyjával.¹⁰ Ezért sokkal inkább lehet az Ószövetséget „keresztyénesség alattinak” vagy akár „keresztyénellenesnek” tekinteni. *Reinhold Seeberg* és mások sok pozitívumot látnak az Ószövetségben, mert védelmet ad a „durva nacionalizmussal” szemben. Mindenestől fogva azonban szerintük a vallásos fejlődésnek egy „keresztyénesség előtti”, útkészítő stádiumát jelenti az Ótestamentum, és eszerint értékelendő. Az egyébként nagyszerű Ószövetség-kutató *Ernst Sellin* egyszerre küzd az Ószövetség elvetése és az Újszövetséggel egyenértékűnek tekintése ellen.¹¹

4. A 20. század teológiai fejlődésének egyik legjelentősebb eleme az Ószövetség jelentőségének újrafelfedezése. *Karl Barth Deus dixit* élménye, mely valóban minden teológiai eszmélkedés egyetlen legitím alapja – a teológiai tudomány minden ágában következményekkel járt. Ő a leghatározottabban kiáll a két szövetség összetartozása és egyenértékűsége mellett. „Mózes, Jeremiás, Jób, és a 139. zsoltár Istene, Kapernaum, a Gecsemáné és a Golgotha Istene”.¹² Fontos a történelmi helyzet figyelembevétel is. Barth a most ideért megállapítást 1927-ben tette. Tehát még a *Kirchenkampf* megindulása és a „német keresztyének” működése előtt. E tényben az isteni Gondviselés előkészítő munkáját látom a harmincas évek küzdelmeire.

Ebben az összefüggésben meg kell említenünk *Wilhelm Vischer* munkásságát. Az ő Ószövetség-értékelése együtt növekszik a náciizmus erősödésével. Ebben *Barth* partnere is. *Das Christuszeugnis des Alten Testaments*¹³ című nagyhatású művét olvasták és tárgyalták teológusok a Ráday utcai Kollegiumban már 1943-ban.¹⁴ *Vischer* tanítása szerint Jézus Krisztus az Ószövetség sarokköve. A két Testamentum együtt tesz róla bizonyosságot. Az egyház, mely elveti az Ószövetséget – mondja *Vischer* – nem egyház többé.¹⁵

Gerhard von Rad Theologie des Alten Testaments című műve¹⁶ már a második világháború és a náci birodalom összeomlása után jelenik meg, és fogalmazza meg talán a legtömörebben azt, ami a náciizmus erősödése és tombolása idején világossá lett a neoreformátori teológia küzdelméiben. Eszerint a két Testamentum között *strukturális analogia és korreláció van*: „Az Ótestamentum és az Újtestamentum közti analogia mindenekelőtt abban az egyre erőteljesebb, a magát egyre mélyebben elrejtő Istennel való konfrontációban van, melyben az ember a hit merészségével állhat meg csupán”.¹⁷ Más szavakkal, *ugyanaz az Isten cselekszik mindkét Testamentomban*: kegyelmesen aláhalik az emberhez; megbocsátja bűneit, szövetséget köt vele; viszi az örökkévalóság felé; és feladatává teszi, hogy a föld népei áldást örököljenek. Az Újtestamentum íróit az a meggyőződés élte, hogy *Jézus Krisztusban az az Isten szólította meg őket, aki Mózeshez szólott a csipkebokorból. Ugyanakkor átértékelték a tőle való megszólítottásként soha azelőtt nem tapasztalt intenzitását* (Zsid 1, 1kk). Így életükben egyszerre van jelen az Ószövetséggel való kontinuitás és diszkontinuitás.¹⁸ *Itt a hangsúly a kontinuitáson van*, mert az egészen új is a régiből szervesen nőtt ki. Így az Újtestamentum szent írói egyszerre látják a Krisztus-esemény egyedülálló voltát, és az Ószövetséggel való szerves egységét. Így fedezik fel az analógiákat, amelyekre hivatkoztak és amelyeket használtak. Éltek bennük a meggyőződés, hogy Izrael Istene – akiről a Törvény, a Próféták és az Írások tanúskodnak –, küldötte el Fiát az idők teljességében (Gal 4,4). Következésképpen az ószövetségi istennépének megvannak a párhuzamai és érintkezési pont-

¹³ Az első kötet: *Das Gesetz* 1934-ben, a második kötet *Die frühen Propheten.* 1942-ben jelent meg.

¹⁴ E sorok írója 1943-ban lett a Budapesti Református Teológiai Akadémia hallgatója. Már abban az évben olvasták és értékelték felsőbbévesek *Wilhelm Vischer* fent idézett művét.

¹⁵ *Das Gesetz.* 32 I.

¹⁶ *Gerhard von Rad, Theologie des Alten Testaments.* (München: Chr. Kaiser, 1957).

¹⁷ von Rad, i. m. Band II. 377 I.

¹⁸ A Hegyi Beszéd dialektikája mutatja ezt világosan: A Mt 5,17 hangsúlyozza ezt a kontinuitást. Majd folytatja: „En pedig azt mondom nektek...”

jai a Krisztus-eseménnyel. Ennek a megfelelőségi viszony-
nak (*Entsprechungsverhältnis*) a kifejezése az Ószövetség tipol-
ógiai értelmezése. (Erre később visszatérünk.)

Dietrich Bonhoeffer Ószövetség-látásának megerősödésé-
ben Barth mellett Vischer is jelentős szerepet játszott. Bár
látásának kialakulása az ő fejlődésével párhuzamos. Ugyan-
annak az egyházi harcnak a részesei voltak. Bonhoeffer szá-
mára is egész teológiája számára meghatározó az Ószöve-
tség, és fontos mind prédikálása, mind istentisztelet-értelme-
zésére nézve.¹⁹ Itt különösen a Zsoltároknak volt nagy jelen-
tősége. Minden bizonnyal szerepet játszott ebben az, hogy
londoni szolgálata idején közeli barátságba kerül George Bell
chichesteri püspökkel. Gyakran kijár a chichesteri teológiai
kollégiumba, ahol – mint általában az anglikán egyházban és
az angolszász református egyházakban – nagy szerepe van
a zsoltárok közös fennhangon való olvasásának vagy kántál-
lásának. A chichesteri közösségben tapasztalhatta Isten nép-
ének, az Urat dicsőítő népeknek a kontinuitását Izrael elválás-
tásától az egyházig, melynek nagyszerű kifejezői voltak és
maradtak a Zsoltárok.

Ezeket a következményeket a nagy angol ószövetséges
tudós H. H. Rowley egyik könyvének címére utalással foglal-
hatjuk össze: valóban „az Ószövetség újrafelfedezése” kö-
vetkezett be.²⁰

Az eddig mondottak megerősíthettek bennünket abban
a meggyőződésben, hogy fontos követni az apostolok, az
egyházatyák és a reformátorok²¹ példáját, és szükségese-
g predikálni az Ószövetséget. Tehát az ne maradjon valamiféle
gnózis elleni védőbástya, amelyről újszövetségi nyilatkat le-
het lövöldözni, hanem lehet az „őt” (Lk 5,39) is előhozni,
mert abban benne van az „új”. Tekintsük át most, mit jelen-
tenek az eddig mondottak a prédikátor számára, aki kész ószö-
vetségi textusokról Isten Igéjét hirdetni.

II.

1. Az Ószövetség prédikálása mindenekelőtt azért fon-
tos, mert ezzel az evangélisták és az apostolok nyomdokaiba
lépünk. Ők az Ószövetséget prédikálták. Mint láttuk, ez
Lukácsra is vonatkozott, mennyivel inkább az Izrael közös-
ségében felnövekedett többi evangélistára.²² Ők azonban
arra is példát adnak, hogy számunkra az Ótestamentum Krisz-
tusban ragyog teljes fényében. Más szavakkal, amikor az
Ótestamentumot prédikálták, Krisztust prédikálták. Így az ő
írásaik, tehát az Újszövetség könyvei, az Ószövetség tovább-
predikálását, továbbadását jelentik. Ez volt a reformáció
alapelve is. Ezt gyakorolta Luther, és így prédikálta végig az
Ótestamentumot Kálvin. Köztük ezen alapvető egyetértés
mellett megvannak a különbségek is. A keresztyén igehirde-

tésnek ebben a fundamentális principiumában nincsen köz-
tük különbség, és ez az alapelv döntően fontos minden pré-
dikálásra nézve.

Ebből következik a második lényeges alapelv: Az Ó- és
Újszövetség dinamikus egymásra hatása arra kötelezi a pré-
dikátort, hogy minden prédikálásnál a teljes Írásra legyen te-
kintettel. Ez a szabály természetesen nemcsak ószövetségi
textus esetében veendő figyelembe. Ez a *Scriptura sui ipsius
interpret* elv gyakorlatba való átültetése. Legjobb azzal kez-
deni, hogy keresse meg a prédikátor a textusa megfelelőjét
a másik Testamentomban. Ha Ószövetségi textusról prédikál,
vegyen újszövetségi lekiót, esetleg epistolát is, evangéliumot is.
Újszövetségi textus prédikálásánál pedig legyen ószövetsé-
gi lekió.²³ Ezek kölcsönösen megvilágítják és magyarázzák
– Gerhard von Rad szerint: – „legitimizálják egymást.”²⁴

A harmadik fontos alapelv ugyancsak érvényes a Szent-
írás bármely textusára. Az alapigét eredeti kontextusában (*Sitz
im Leben*) minden rendelkezésre álló – történeti és irodal-
omkritikai – módszerrel és eszközzel kutatni kell. Nem ez
juttat el a kérygma-hoz. De ez teremti meg a lehetőséget az
Ige-esemény – minden textus mögött eget-földet megrázó
esemény, a Teremtő Isten megszólalása van – összefüggése-
inek mélyebb és teljesebb megismerésére. Ahhoz, hogy az
ott elhangzó Szó hozzánk is eljusson, ugyanannak a Szent-
léleknek a munkájára van szükség, aki ott és akkor is szólt.
Itt az összefüggések felkutatásáról van szó. Ezeknek pedig
igen nagy a jelentősége. Meg kell keresni, milyen fülle hall-
gatták az Igét a kortárs hallgatók. Ennek érdekében szük-
séges, hogy a zsidó bibliakutatókra is odafigyeljünk. Nekünk
a rabbikra szükségünk van az Ószövetség alapos megisme-
réséhez. Ez közvetve nagy segítséget ad az Újszövetség meg-
értéséhez is. Ez az odafigyelési készség jutott kifejezésre
abban is, hogy mind a debreceni, mind a budapesti Teológiai
Akadémiák rabbikat tiszteletbeli doktorokká avattak (Schei-
ber Sándor, Schweizer József).

„A Szentírás a maga teljességében magában foglalja
mind az Ó-, mind pedig az Újtestamentumot. A testamen-
tumok összetartozása és kölcsönös egymásra irányultsága
(*gegenseitige Bezogenheit*) az egész megértésének alapvető
feltétele. Így az Ószövetség mint tankönyv is elengedhet-
len a prédikátor számára. Bibliai prédikálás szükségesszerű-
en mindig az Ószövetség prédikálása is... Elfogadhatatlan,
ha valaki úgy prédikál egy újszövetségi textusról, mintha az
Ószövetség nem létezne... Ezeknek az ószövetségi textusok-
nak az a sajátossága, hogy Izrael Istenéről szólnak. Ezért az
ószövetségi textusról való prédikálásnál nem szabad elfelej-
teni, hogy nemcsak az Új Izrael, az Egyház létezik, hanem
a test szerint Izrael is, amelyhez Isten hűséges maradt.”²⁵

A mai életünk összefüggéseire kitekintve, látnunk kell,
hogy a most mondottaknak napjainkban is nagy a jelentősé-
ge. Az Egyház Izraelhez való viszonya mindig döntő fontos-
ságú a keresztyén teológia számára. Amikor azonban az
antiszemitizmus nyílt vagy burkolt formában felüti fejét, ez
úgyben való határozott tanúskodás és állásfoglalás kiemel-
kedő jelentőségűvé lesz. Sajnos, ebben a vonatkozásban sú-
lyos bűneink vannak.

2. Már az előzőekben is hangsúlyoztuk, hogy számunkra
az Ótestamentum prédikálása, Krisztus prédikálását jelen-
ti. Tegyük fel a kérdést: mit jelent ez gyakorlatilag? Bon-
hoeffer válasza: „...A teremtés és minden igazi kezdet Iste-

¹⁹ Kuske, i. m. 16 k; Tiemo Rainer Peters, *Die Presenz des Poliütschen in der Theologie Dietrich Bonhoeffers*. (München-Mainz: Kaiser – Grünwald, 1976) 50–67.

²⁰ H. H. Rowley, *The Rediscovery of the Old Testament*.

²¹ Reformátusok között gyakran emlegetik a *lectio continua* szerinti prédikálást „kálvini rendnek”. Kálvin azonban ebben is az egyház-
atyákhoz ment vissza. Szt. Ágoston, és Aranyszájú Szt. János is így pré-
dikáltak.

Ezen előadás elmondása után is jöttek hozzám zsidók azzal, hogy az antiszemitizmus benne van az Újszövetségben. Nem szabad elfelej-
teni, hogy az újszövetségi iratokban a zsidóságon belüli vitákról van szó.
Sajnos, ezt az egyházban is félreértették. Ez szülte az egyházban saj-
nálatosan meglévő antiszemitizma megnyilvánulásokat. Ezt bűnbánattal
meg kell vallanunk. Vö. Pásztor János, „Izrael a Szentírásban és az
egyházatyák tanításában.” *Református Egyház*. XLV/7–8. 1993. július-
augusztus 173–175. Így számunkra az antiszemitizmus etnikai és teol-
ógiai kérdés.

²² Napjainkban is gyakran kell foglalkoznunk az antiszemitizmus sok-
szor burkoltan, néha nyíltabban megmutatózó jelenségével. V. ö.
Paul van Buren, „The Church and Israel: Romans 9–11.” *The
Princeton Seminary Bulletin*. Supplementary issue. NO. 1. 1990. Janos
D. Pasztor, „What Shall We Say to Our Children – How to Speak of
God Today in Family and Education.” Előadás elhangzott az
International Council of Christians and Jews budapesti konferenciáján
1995. július 10. Megjelent: Jacobus Schoneveld (ed.), *Speaking of God
Today*. (Heppenheim: Martin Buber House, 1995) 42–50 I.

²³ Ezen a ponton a református gyakorlatból indulok ki. A magyar re-
formátus Egyházban is van hagyománya a perikópák követésének. De
lényegében teljes szabadságot élveznek a textusválasztás
területén. Ez minden prédikátor személyes felelőssége. Van egy gy-
akorlat, mely minden istentiszteleten olvas OT lekiót és Epistolát és
Evangéliumot is. Egyik a textus, a másik kettő a lekió. Ez a gyako-
rlat alapos bibliaismeret és kutató odaszántságot feltételez, hogy a
textusa megfelelőit megtalálja. L. a *Losung* példáját. Ez a fáradozás
azonban önmagában hordja jutalmát a textus megértésére nézve. V.
Ö. Pásztor János, *Homilekika* i. m. 43k; 46 I. E kérdés egyik legjele-
sebb református kutatója: Bogár János, *Az egyházi évkör kialakulása és
hatása az ige hirdetésre*. (Debrecen: Theol. Tanulmányok 21. sz., 1932)

²⁴ von Rad, i. m. Band II. 396 I.

²⁵ Rudolf Bohren, *Predigtlehre*. (München: Chr. Kaiser, 1974) 120k.

ne, ugyanakkor a feltámadás Istene. Kezdetől fogva a világ Krisztus halálából való feltámadásának jele alatt áll. Valóban, mivel mi tudunk a feltámadásról, tudjuk azt, hogy Isten a kezdetek, a semmiből való teremtés Istene. A Nagypénteken meghalt Jézus Krisztus és a húsvétvasárnap feltámadott Úr (Küriosz): ez a semmiből való teremtés, ez a kezdetben való teremtés. Az a tény, hogy Krisztus meghalt, nem jelentette önmagában a feltámadás lehetőségét, sőt inkább annak lehetetlenségét; ez volt maga a megsemmisülés, a *nihil negativum* ... Ha lehetséges a *nihil negativum* értelmének kiélézése, azt kell mondanunk, hogy Krisztus kereszthalálával Isten Önmagába felvette a *nihil negativum*-ot... De Ó, aki élt a kezdetben, lerombolta a negatívumot és feltámadásával új teremtést hozott létre. Az Ó feltámadásán keresztül ismerjük igazán a teremtést, mert ha Ó fel nem támadott volna, a Teremtő élettelen lenne, és nem tudna Önmagáról tanúskodni.²⁶ Következésképpen a teremtés történetét annak tudatában kell olvasni, érteni és magyarázni, hogy Krisztus feltámadott. A teremtés és az új teremtés összetartoznak.

Ezen a ponton kell visszanyúlnunk *Gerhard von Rad* a két testamentum közti strukturális analógiáról és megfeleléségi viszonyról szóló tanítására. Ez vezet el az *Ószövetség tipológiai értelmezésének problematikájához*. Az ókori Kelet gondolkodásában is van szerepe a típusoknak, megfeleléségi viszonyoknak, „típusoknak”. Ezekben a mennyei és a földi valóság; vagy a makrokozmosz és a mikrokozmosz viszonyulnak egymáshoz. A megfeleléség törvénye szerint minden ország, folyó, város előképe a mennyben megtalálható, bizonyos meghatározott csillagképekben. A földiek ezeknek előképei csupán.²⁷

Különösen fontos ez a vallási objektumokkal kapcsolatban: a templomok a mennyi valóság képei csupán (Zigurat). Izrael előtt is ismerősek voltak ezek a gondolatok. Ezek nyoma az Írásban is megtalálható (Ex 25,9.40 etc.) A próféták prédikálásában azonban egészen mással találkozunk. Itt a megfeleléségi viszony nem misztikus-spekulatív, mint pl. Babilonban, hanem történeti és eschatológikus. Ennek alapja az a meggyőződés, hogy Isten a történelem Ura, aki alakítja, formálja az eseményeket, újakat készít. A történelem eseményei mögött ugyanaz az Isten cselekszik, aki hűséges terveire, választottaihoz, és vezeti őket a történelmen át. Az Ó tetteiben az *eschaton* „betör” a jelenbe, a történelembe. Ily módon azután az üdvörténet bizonyos – Isten által „kiemelt” eseményei a később bekövetkező események típusai. Nagy különbség az ókori kelet tipológiájával szemben, hogy itt a típusok nem csupán árny-előképek, hanem önmagukban is, Isten nagyon jelentős tettei. Ezek azonban a jövőben bekövetkező, még jelentősebb tetteket hirdetik. Az Ószövetség prédikálásának egyik nagy buktatója, amikor a benne található típust csak ilyen árnyékos előrekiábrázolásnak hirdetjük.²⁸ Ez a Szentírás üzenete lényegének – a Teremtésről és az Inkarnációról, azaz a történeti/materiális világ valóságáról, Istenről való eredetéről, a történelemben megvalósuló megváltásról szóló evangélium – megtagadását vagy legalább is eltorzítását jelenti.

Nézzünk erre néhány példát.²⁹ Az Exodus nemcsak előképe a fogságból való visszatérésnek, hanem az egész ószövetségi eseménysorozat középpontja (Ézs 43,18k). Az Exodussal és a fogságból való hazatérés sem csupán előképei az újszövetségi Istennépe vándorlásának. Mindhárom, Isten történelemben megvalósuló üdvtervének fontos része. Így az Egyház számára a pusztai vándorlás egyszerre a saját

múltja és a jelen paradigmája (Zsid 3.4.12, 1–2). Dávidnak és a dávidházi királyoknak fontos helye van az üdvörténetben, tehát nem csupán az „eschatológikus Dávid” (Ézék 34,23), a „Dávid Fia – Ember Fia” típusa. Ebből a szempontból különösen szemléletes József története. Ennek középpontja a Gen 50,20. Ezzel együtt a történet sok részletében beszél az Eljövendőről. Az *EBED JAHVE*-daloknak is van határozott jelentősége a maga idejében éppen úgy, mint az Úr Jézus Krisztus szenvedésében.

Összefoglalva: Hans *Walter Wolff*-al együtt azt mondhatjuk a típusokról, hogy azok „Isten cselekvésének példaértékű kinyilatkoztatásai.”³⁰

3. Ebből a szempontból határozottan megkülönböztendőek az allegóriától. Tőkés István, kitűnő hermeneutikájában arra mutat rá, hogy az egyházatyák nem tettek különbséget típus és allegória között. Éppen ezért ennek a különbségtételnek nincs jogosultsága.³¹ Szt. Pál nyelvhasználatát a Gal 4,24-ben is ezt az álláspontot látszik támogatni. Itt ugyanis az apostol az 1Kor 10,11-ben a *típusok* szót használja. Mindkét esetben történelmi analógiáról van szó. Az 1Kor 10-ben a pusztai vándorlás zúgolódásairól, a Gal 4,24-ben pedig Hágár szolgálta szerepéről, akinek gyermeke emberi indulatból született. Alapos vizsgálat kimutathatja, hogy a Gal 3,21-22-ig Pál nem allegorizál, hanem típusokról beszél, bár az allegoria szót használja.³² Éppen ezért hasznosnak és szükségesnek látjuk a különbségtételt. A tipológiánál történelmi analógiákról, addig az allegoria esetében a történelemtől, az élet valós kontextusától való elszakadással, ill. annak figyelmen kívül hagyásával – tehát lényegében önkényesen – történik a szöveg magyarázata.

Ez az önkényes magyarázat követi a görög szó eredeti értelmét: más értesre adni, mint amit mondok.³³ Önkényes allegorizálással bőven találkozunk az írásmagyarázat történetében.³⁴ E módszerrel mindent és mindennek az ellenkezőjét is be lehet bizonyítani.

Írásmagyarázók megegyeznek abban, hogy a történeti-tipológiai értelmezés mellett a keresztyén írásmagyarázatnak más modelljei is vannak. Ezek közül egyik legjelentősebb az ígéretek–beteljesedés összefüggései. Az apostoli egyház számára a TANAK az ígéretek könyve volt: az Ígért Mag, az Eljövendő Messiás majdani érkezéséről szólt.³⁵ A beteljesedés mindig hoz magával bizonyos mértékű újjáértékelést. Ezt tapasztalta Izrael a fogságból való hazatérés idején. Erről beszél az Úr Jézus a Hegyi Beszédben.³⁶

4. Nagyon fontos az is, hogy mindezekben a kérdésekben is figyeljünk a zsidó írásmagyarázókra. Figyelniük kell legke-

³⁰ Hans Walter Wolff, *Alttestamentliche Predigten mit hermeneutischen Erwägungen*. (Neukirchen/Moers: Erziehungsverein, 1956) 14 l.

³¹ Tőkés István, *A hermeneutika története*. (Kolozsvár: Ref. Egyházközség, 1985) 17, 19, 99, 102 l.

³² „Szt. Pál itt az allegoria szót ugyanabban az értelemben használja, mint a típus-t az 1Kor 10, 11-ben. Egyik helyen sem tagadja az elbeszélés történetiségét, de mindkettőnél feltételez egy második értelmezést. Ha azonban szigorúan definiáljuk a két szó tartalmát, az előbbi fikatív, az utóbbi a valóságos eseményre utal.” J. B. Lightfoot, *Saint Paul's Epistle to the Galatians*. (London: Macmillan and Co., 1984) 180 l. Hermann Wolfgang Meyer, *Der Brief an die Galater*. (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1968) 38kk.

³³ „To speak so as to imply other than what is said” – mondja finom pontossággal a kitűnő angol klasszikus szótár: Liddell and Scott, *Abridged Greek-English Lexicon*. (Oxford: Clarendon Press, 1874) 35 l.

³⁴ Pásztor, *Homiletika*. i. m. 61kk. Itt részletesen szó van a Gal 4,21–31 „allegoriáról”.

³⁵ Preuss, i. m. Az alábbi modelleket sorolja fel: Ígért és Beteljesedés; Antitézis; Christológiai értelmezés; Theokratikus értelmezés; Egyetemes történeti kifejtés; Typologia; Strukturális analogia. Külön fejezetben foglalkozik a zsidó és a keresztyén értelmezés problémáival. (61–164 l.) Fejtegetéseire érdemes odafigyelni. Ugyanakkor megjegyezhetjük, hogy a tipológiai értelmezés „kiugrik a sorból”. Egrészt azért, mert közte és a legtöbb modell között van bizonyos mértékű átfedés. Kétségtelen, hogy az ígért–beteljesedés modell különösen előtérbe került. (l. C. Westermann. W. Zimmerli és J. Moltmann munkásságát).

³⁶ A Mt 5,17 szerint azért jött az Úr, hogy a Thórát és a Prófétákat betöltsék. Részletes kifejtésében refrénszerűen mondja: „...megmondott a régieknek... én pedig azt mondom nektek.” 5,21–22 etc.

²⁶ *Schöpfung und Fall*. Idézi Kuske, i. m. 36k.

²⁷ B. Meissner, *Babylonien und Assyrien*. Band I. 110 l. Id. von Rad, i. m. Band II. 387 l.

²⁸ A leggyakrabban, amikor az Ószövetségben olvasható gyilkolásokat elspiritualizáljuk, és azokat a démonok elleni küzdelem harcaként értelmezzük csupán. Természetesen van ezeknek ilyen vonása is, de a történelmet nem lehet így elspiritualizálni bibliai alapon. Tulajdonképpen a bullmanni *Entmythologisierung*-program is ennek egy jól kidolgozott, és az egzisztenciális filozófiában megalapozott válfajával van dolgunk. V.ö. Helmut Thielicke, *Der evangelische Glaube*. (Tübingen: J. C. B. Mohr. 1968). Band 50–66 l.

²⁹ Itt is említhetnénk a Gen 24 és az Énekek Éneke példáját. L. fenntebb.

ményebb kritikájukra is mind a velük való viszonyunk, mind pedig önkontroll szempontjából. A prédikátor számára is hasznos lehet E. P. Sanders kutatásainak ismerete, aki egyik legjelentősebb művében,³⁷ 340 oldalon át foglalkozik a rabbi tanításával, hogy azután 150 oldalon egyik legjelentősebb Pál-értékelést adjon a judaizmussal folytatott beszélgetése eredményeképpen.

Ugyancsak nagyjelentőségűnek tartom ebből a szempontból George A. F. Knight, a budapesti skót misszió volt lelkészének a munkásságát, aki életrajza³⁸ tanúsága szerint a budapesti rabbiakkal való találkozásaiiban – a negyvenes évekből – szerette még az Ószövetséget, és lett annak egyik legkiválóbb keresztényen kutatójává. Hatalmas *oeuvre*-jéből most egyet emelek ki, mely szempontunkból különösen fontos. Ez egyik késői munkája, melyben a post-christiánus világban való keresztényen bizonyoságtétel fontosságával az Ószövetség e szempontból való jelentőségével foglalkozik.³⁹ Ez a könyv közvetett és közvetlen segítségét ad az Ószövetség prédikálásához. Közvetve azzal, hogy egészséges teológiai alap felépítéséhez segít a teljes, az Ó- és az Újszövetségi Írás alapján: „A bibliai hit az e földön való életre... és azon belül egy emberre irányul ... Ó (Jézus) az ősi szövetségben született. Izraelita volt, Isten Népeinek tagja, melyről Isten azt mondta: „Izrael az én elsőszülöttem”. ... Jézus nem elszigetelt individuunként született... Ő volt a világ teremtése óta folytatott és a Szövetségen keresztül munkálkodó isteni aktivitás summája, „honosítása” és kifejtése... Ennek során mondta Ábrahámnak: „Menj!”. Ábrahám ment, és vele ment az ÚR. Ennek során mondta Mózesnek: „Menj az egyiptomi társadalom káoszába, és hozd ki népemet”. És hozzátette: „A VAGYOK küld téged, és a VAGYOK lesz veled mindig.” A VAGYOK ezen „veled-vagyok-jellege” mutatkozik meg végső valóságában, az Inkarnációban.⁴⁰ Ebben a néhány mondatban benne van Knight Ószövetség-látásának a lényege: az folytatódik és jut teljességre Jézusban, ami történt az Ótestamentomban.

A következőkben példákkal illusztrálja ezt a látását, melyekben a tipológia, a krisztológiai magyarázat és az ígéretbeteljesedés modell szintézisét láthatjuk. Véleményem szerint meggyőzően foglal állást Eduard Schweizer és mások meggyőződésével szemben,⁴¹ és az *ego eimi* mondasokat krisztológikusan értelmezi. A Mk 6,50 szerint a viharos tengeren járó Jézus megszólal: *Bízzatok, én vagyok!* Az történik itt, amiről a 46. zsoltár – különösen 6. v. – beszél. Arra is rámutat Knight, hogy itt ugyanaz történik, mint a *kezdetben*, amikor Isten nyugalmat és békét hozott ki a viharból.⁴²

Nem szabad elhallgatnunk, hogy *megvannak az Ószövetség prédikálásának a nehézségei is*. A benne található bántó, *offenzív*⁴³ történetek és parancsok az ellenfél megsemmisítéséről, *quasi genocidium*-ról komoly feladat elé állítanak bennünket. E problémák megítélésénél hangsúlyoznunk kell az Ószövetség krisztológiai magyarázatának fontosságát. A *Kijelentés teljessége Krisztusban adatott*. Ő tölti be a Törvényt

³⁷ E. P. Sanders, *Paul and Palestinian Judaism*. (Philadelphia: Fortress Press, 1977)

³⁸ George A. F. Knight, *What next?* (Edinburgh: 1980). Magyar recenzója: Szenes László, „Jegyzetek egy nekünk fontos angol könyvről”, *Theológiai Szemle*. Úf. XXVIII. 1985/4. 246–250.

³⁹ George A. F. Knight, *I AM This is My Name*

(*The God of the Bible and the Religions of Man*. (Grand Rapids MI: Eerdmans, 1983). Knight professzor egyéb művei között jelentős *A Christian Theology of the Old Testament*. Ószövetségi kommentárok. Jelenleg az ugyancsak Eerdmans-nál megjelenő *International Theological Commentary (ITC)* sorozat egyik szerkesztője és írója.

⁴⁰ Knight, *I AM*... 49 l.

⁴¹ Eduard Schweizer, „EGO EIMI Die religionsgeschichtliche Herkunft und theologische Bedeutung der johannischen Bildreden, Zugleich ein Beitrag zur Quellenfrage des 4. Evangeliums” *Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments*, 56, 1939, 1965-2. Knight álláspontja mellett: Hans Conzelmann, *Grundriss der Theologie des Neuen Testaments*. (München: Chr. Kaiser, 1968 282 l. E. P. Sanders, *Jesus and Palestinian Judaism*. (Philadelphia: Fortress Press, 1985) 55, 271 l.

⁴² Knight, *I AM*... 60k.

⁴³ Így nevezte Bonhoeffer. L. Kuske, i. m. 48–52.

és a Prófétákat és a Szent Íratokat. Ő nem törli el azokat, de újraértelmezi. *Az általa adott értelmezés szerint nem áldott az, aki a babiloni csecsemőket a sziklához paskolja, hanem az áldott, aki szereti őket* (Zsoltár 137,9 vö. Mt 5,21–48). Ez a megállapítás minden egyéb gyilkolásra felhívó versre érvényes.

De miért adtak ilyen parancsok? A régi vallástörténeti iskola válasza nem kielégítő, mely szerint ezek az utasítások vallástörténetileg korábbi fejlődési szakaszban adtak. Ez a fogalmazás ugyanis a Szentírást is az egyetemes vallástörténeti fejlődés részének tekintni csupán, és annak kijelentésszerűségét tagadja. Ez így el nem fogadható. Viszont az is tény, hogy a Szentírásnak történeti jellege van. Nemcsak vallástörténetről, hanem kijelentéstörténetről is tudunk. Ez utóbbi pedig arról beszél, hogy *Isten a történelemben és nem a történelem felett szólalt meg*. A próféták benne éltek a maguk kultúrájában, amikor az Ige megszólította őket. Ez a megszólítás közölte Isten akaratát, de nem ragadta ki őket saját világukból. Nem ruházta fel őket a megszólító Ige isteni mindentudással. Sőt, az *Önmagát kijelentő Isten akkomodálja magát az ember felfogóképességéhez*. Ez utóbbi minden körülmények között korlátozott, és soha nem csatkozhatatlan.⁴⁴ Annyit ismertek a világ dolgaiból, amennyit a kor ismert. Ez vonatkoztatandó mind a „természettudomány”, mind az erkölcsi kérdéseire. Az utóbbiakra nézve is lépésről-lépésre vezetni népet az Úr. Így vezette népét erkölcsi értelemben is. Istennek módja lett volna emberekért jóval korábban Krisztus előtt a történeti fejlődés figyelmen kívül hagyásával a Krisztusban adott teljes kijelentés hordozójává tenni. Ez azonban csak az emberi személyiség megsértésével történhetett volna. Így a tökéletes „kijelentés-mondogatók” nem felelős emberek, hanem passzív médiumok vagy automaták lettek volna, akik maguk sem értették volna a beljük „átmásolt” szöveget. Nem hasonlítottak volna Jeremiához vagy bármelyik igazi prófétához. Tetszett az Istennek a Kijelentést történelemben adni és „*emberi kötelékkel*” (Hós 11,1-4) vezetni az embert a Krisztusban adott teljesség felé. Isten ezzel tiszteletben tartotta saját – az ember teremtésekor megvalósított döntését. Ő ugyanis az embert saját *képére és hasonlatosságára* teremtette, hogy felelősen döntsön, és viselje döntése következményeit. Ha a megváltás gépi-automatikus lett volna, nem lett volna szükség a Fiú testté lételere.

Ugyanakkor igaz az is, hogy a Teljes Írás *egyszerre relativizálja és abszolutizálja azokat az ószövetségi kijelentéseket, melyek Krisztus mércéjével mérve, nem állhatnak meg*. Relativizálja abban az értelemben, ahogy Krisztus teszi a Hegyi Beszédben: *én pedig azt mondom nektek*. De már az Ótestamentumon belül is újra és újra jelentkezik a teljes igazság ismerete felé húzó erő. Mert nemcsak az ellenség pusztítására vonatkozó utasításokról olvasunk az Ószövetségben, hanem arról is, hogy ezek a népek az ÚR áldott népei lesznek (Gen 12,3; És 19,25; Zsolt 87,4). Abszolutizálja a Teljes Írás a kijelentéseket abban az értelemben, hogy a *bűn elleni küzdelmet állandó feladattá teszi, de elválasztja a bűntől* *bűnétől*.⁴⁵ Így az ótestamentumi kijelentés nem veszíti el értelmét, hanem Krisztusban új világosságba kerül. *Bonhoeffer* így írt erről: „*Az Ószövetség emberei és történetei nem erkölcsi prototípusok, hanem Isten kiválasztó kegyelmének és igazáinak tanúi. Az Ószövetség Isten népével kapcsolatos szabad, kegyelmes és ítéletes tetteiről tanúskodik és nem erkölcsi példákat ad.*”⁴⁶

Ugyanakkor az egész Ótestamentumon végigvonul a *bűn* finom, de határozott elítélése. Isten egyetlen hozzáálló segítő társat szerzett az embernek. A frissen készített fegyverrel gyilkoló, és gyilkosságával két felesége előtt hivalkodó, a Genezis geneológiájában első poligám férfi Lámech történe-

⁴⁴ A Biblia csatkozhatatlanságáról szóló vitához: *Isten csatkozhatatlan, de az emberi felfogóképesség nem az*. Ezt gyakran elfelejtjük.

⁴⁵ Van itt bizonyos hasonlóság az allegorizálással, mely az Írás történeti jellegét felejteli el. Itt azonban a nevezett textusok történetiségét komolyan vesszük.

⁴⁶ *Gesammelte Schriften*. Band IV. 320 l. idézi Kuske, i. m. 50 l.

te (Gen 4,19–24) világosan beszél arról, hogy a poligámia ellenkezik Isten teremtő szándékával. Ábrahám és Dávid bűneinek kendőzetlen előtárása ugyanezt üzeni. Éppen az egyén, a család és a társadalom életére és problémáira nézve nyerhetünk ezekből a történetekből világosságot mai életünkre nézve. Lámech és fia, Tubalkain történetében benne vannak napjaink nagy kérdései. A rézkovács először kardot, az atomtudós először bombát, a computerspecialista először ballisztikus rakétákat irányító szerkezetet csinált, és csak azután a társadalom számára hasznos eszközöket. A karddal végrehajtott gyilkosságával a *feleségei előtt dicsekvő Lámech lehetne napjaink gyilkos civilizációjának szimbóluma.*

1955 nyarán elkészítettem az 1956. év prédikálási tervét, mely szerint '56 nyarán *lectio continua* módjára végigpredikálom a Nehémiás könyvét. Megrendítő volt, ahogy vezetett az események között bennünket Nehémiás.⁴⁷ Dániel köny-

⁴⁷ November 4.-ére a Nehémiás 12. volt a textus. A hangsúly a 43. vers volt (*Jeruzsálem öröme nagy messze hallatott*) az előre legépett – ma is birtokomban lévő – prédikációban. Hajnalban Budapest bombázására ébredtünk, és a zsúfolt templomba is behallatszott a bombák zaja. A textus maradt, de a prédikáció más volt.

⁴⁸ Egy amerikai homiletikai folyóirat kért két tanulmány megírására: prédikálás szekuláris ill. ellenséges környezetben. Ezekben foglalkoztam az OT textuszerű prédikálásának gyakorlati jelentőségével a pártállami időkben. Nem prédikáltam a diktatúra gonosz voltáról. De prédikáltam pl. a Dn 3.-ról vagy 4.-ről. Az OT textuszerű prédikálása nemcsak élémbe adta a témákat, de *világossá tette, hogy a textus meghamistítása a szolgálat elárulását jelentette volna.* János D. Pásztor,

vének végigpredikálása óriási jelentőségű volt számomra is a hatvanas években.⁴⁸ Isten cselekszik a történelemben.

*

A fent elmondottak talán segítették az olvasót azon meggyőződésének erősítésében, hogy az *Ótestamentum prédikálása feltétlenül szükséges az Egyház számára.* Napjaink posztmodern világában, amikor annyi csalódás, annyi kiábrándulás és az immoralitás kiáradása jellemzi társadalmunkat, és – egyre fokozott mértékben – az egész emberiség életét, különösen nagy a felelősségünk a világ felé. *Kötelesek vagyunk...* (Rm 1,14). Úgy tűnik, a világtörténelem legsúlyosabb krízise van kibontakozóban.⁴⁹ *Mi tartozunk e világnak a Jézus Krisztus evangéliumának hirdetésével.* Az örök evangélium e világ változásai között szólal meg. Ez a „megszólalás” nem szorítkozhat verbális kommunikációra. A gyülekezet és a keresztyén ember egész élete erre hivatott. A szóval, tettel és életfolytatással való Krisztus-hirdetés relevanciájára és aktualitására nézve nyerhet a prédikátor és a gyülekezet vezetést az Ótestamentum kutatásával és prédikálásával.

„Preaching in Secular Context” *Journal for Preachers.* Vol.XI. 1988. 15–231.*** „Preaching in a Society Hostile to the Gospel.” *Journal for Preachers.* Vol.XV. 1991. 3–9. Magyar fordításban *Homiletika* i. m. munkám 1994-es új kiadásában 293–311 l.

⁴⁹ V. ö. tanulmányomat: „Szolgálatunk a posztmodern korban.” (Megjelenés alatt Debrecenben.)

Igehirdetés*

az 1953. júniusában végzett teológusok búcsúestjén a Lelkésznevelő Intézetben

Alapige: „Hű által engedelmeskedet Ábrahám, mikor elhivatott, hogy menjen ki arra a helyre, amelyet örökölendő vala, és kiméne, nem tudván, hová megy.” Zsid 11, 8

*

Van úgy, hogy néha leszáll a köd. Egyik pillanatról a másikra sűrűn kezd gomolyogni a nagyváros utcáin. Alig látunk néhány méterre. A járművek lassítanak, mert nem látják jól, mi van előttük messzebb az úttesten. Nemcsak zimankós ősszel van így az utcán, hanem néha az ember életében is. A jövő, a holnap mindig bizonytalan, de néha különösen sűrű köd vesz körül, és nem látunk előre az életünkben egy lépést sem.

Ábrahám életében ilyen volt az a pillanat, amikor Háránból elindult az ismeretlen felé... Amikor kilépett konyhójából, rászállt útjára a sűrű köd. *„Kiméne, nem tudván, hová megy.”*

Ötödéves teológus testvérek! Lehet, hogy holnap napsugaras dél lesz, amikor kiléptek életetek utolsó akadémiai órájáról a Fasorba. Lehet, hogy ragyogó nyár lesz, amikor záró szigorlatok után lefelé jöttök a kopott lépcsőkön. Lehet, hogy bárányfelhők fognak éppen úszni az égen, amikor lelkésszé szenteléstek után kiléptek a templomkapun. De ne tévesszen meg ez Benneteket! Ködbe

*Egy példa az előbbi cikk mondanivalójának evangélikus felfogására

léptek bele. *„Kiméne, nem tudván, hová megy.”*

1. *Rászállt a köd az emberiség útjára.* Sokat töprengek magamban: merre vezet tovább a világ sorsának alakulása? Lehetetlen, hogy ne lássuk világosan a kapitalizmus csődjét, a világ másik felén pedig a szocializmus irtózatossá arányú kísérletének vergődéseit. De mi fog kibontakozni mindebből? Ez a világtörténelem huszadik századi nagy kérdése. És az egészen közeli kérdés, véres, bőrünkre menő kérdés: háború vagy béke? – Nincs olyan próféta, aki ebben a ködben bizonyosat tudna mondani. Lehettek olyan idők, amikor jobban lehetett előrelátni. Ma ez lehetetlen. Vannak keresztyének nyugati beállítottsággal, és vannak keresztyének keleti világnézettel, akik nem látják a ködöt a jövőn, annyira biztosak a maguk ilyen vagy amolyan irányú reményeiben. *En nem látok most előre az emberiség útján egy lépést sem.* Olyan sűrű köd ereszkedett alá, amelyen próféta szem is aligha hatolhat át. Nagyon csendeseknek, figyelőknek és alázatosoknak kell ma lenniük a prófétáknak.

2. *Megüli a köd egyházunk útját.* A szocializmus világában az egyház útjának kanyargását nem lehet kiszámítani. Váratlan meglepetések, ismeretlen fordulók adódhatnak. (Valamit lehet sejtteni az egyház helyzetének jövőala-

kulásából, de a permanens forradalomban az egyház helyzete is állandó változás elé néz. S a sűrű köd világvizsnyolatban is rajta van az egyház útján: a szekularizmus erősödése bizonytalanná teszi, hogy merre, milyen utakon és milyen formák között törhet előre az anyaszentegyház a modern társadalomban.) Néhány napja Tatabányán jártam. A 60.000 lakosú fejlődő bányászvárosban körülbelül 2000 evangélikus él, de a kétezerből 60–80-nál több nem törődik a templommal. És ez nem a mai évek következménye. Mondták az ottani lelkészek, hogy az emberek nem nyomásra hanyagolják el az Istent. Ha minden nyomás megszűnne, ugyanígy lenne. Itt a modern szekularizmus kapta markába az embereket, függetlenül az egyház külső helyzetétől. A szocializmus és a szekularizmus világában köd száll az egyház jövő útjára.

3. *Sűrű köd van előttetek egyéni életutatokon is.* Ilyen egyéni bizonytalanságban még nem végzett évfolyam az utóbbi időben. Ki kerül felszentelésre? Ki kap elhelyezkedést egyházi munkában? Kinek kell másutt megkeresnie kenyerét? És hogyan alakul a lelkesítő pályán további sorsotok? Azelőtt szépen ki lehetett számítani, hogy egy végző teológus előbb-utóbb kiköt egy nyugodt paróchián, ma megközelítő pontossággal sem lehet tervezgetni: én itt vagy amott szeretnék lelkész lenni.

Ebben a háromszoros ködben neki-vágni a jövőnek: engedelmesség kérdése. Nem törődöm azzal, hogy nem látok előre, mert köd van előttem, de indulok, mert engedelmeskedem az Istennek. Rálépek az előttem levő földre, a szocializmus földjére, az átalakulóban levő Magyarország földjére. Lépek ebbe a változóban lévő és részben már megváltozott világba. Messzebb nem látok, azt látom, hogy lábomat hová tehetem le talpalatnyi földre. Csak egy lépést látok mindig. Többet sűrű ködben nem lehet kívánni. De ennyi elég. Ha tudom a lépést engedelmes szívvel megtenni. Ti most csak a szigorlatokig láttok előre. A vizsga az a talpalatnyi föld, amelyre legközelebbi lépésként lépnetek kell. Tegyétek meg a komoly készülés súlyával ezt a lépést. Onnan már látni fogjátok a következő lépést.

Ebben a háromszoros ködben neki-

vágni a jövőnek: hit kérdése. Köd van előttem, de én bizakodva, bátran indulok. Isten vezet biztos cél felé. Ahogy Ábrahám nem tudta ugyan, hová megy, mégis biztos úton és biztos cél felé ment. Hinned kell, hogy Neki tervei vannak Veled, mint Ábrahámmal ezen a földön. És hinned kell, hogy a ködön át az örök földre, végső hazába akar Isten vezetni, ahol már nem lesz homály, hanem örök nap mindent átvilágító ragyogása.

Nekivágni az útnak engedelmesség és hit dolga. Testvér, indulj a ködbe a hit bátor, bizakodó, vak engedelmességével!

Sűrű ködben, amikor a vonat kiindul az állomásról, a mozdonyvezető a pálya mellett elhelyezett, egymás után következő szemaforokra figyel. Ha a jelző zöldet mutat, nem számít, hogy nem lát semmit a köd miatt az előtte lévő vasúti pályából, ráengedi a gózt a

gépre, száguldat a gyorsvonalat a ködben is, a zöld fény jelzi, hogy biztos a pálya a célig. Ez a ma esti ige nem akart más lenni, mint kiinduló állomásnál oldalt felvillanó zöld szemaforfény. Az Ábrahámról feljegyzett vers életünk pályája mellett most felgyulladt. Fúrd hát bele magad minden erőd bevetésével, megfeszített munkával, majd megfeszített szolgálattal, fúrd bele magad a ködbe, a jövőbe.

Isten jelzi: nem ködbe indulsz bizonytalanul – ez csak látszat –, hanem biztos cél felé – ez a valóság.

Azért hát legyen életetek útján most is és mindenkor bátorító, biztató zöld fény ez az ige: „Hit által engedelmeskedett Ábrahám, mikor elhivatott, hogy menjen ki arra a helyre, amelyet örökölendő vala, és kiméne, nem tudván, hová megy”. Ámen.

Veöreös Imre

Jézus-könyvek

Szinte divatba jött a Jézusról szóló könyvek megjelentetése. Nem keresztény teológusok írásai látnak napvilágot. Felhívjuk a figyelmet két most már magyarul is olvasható Jézus-könyvre. Az egyik már négy évtizede látott napvilágot először németül, a másik öt éve:

E. Stauffer: Jézus története és személye, fordította: dr. Szőnyi György, Miskolc 1996 (Az eredeti Jesus-Geschichte und Gestalt Bern 1957.)

*

I. Baldemann: Megnyílt az ég – A názáreti Jézus: Napjaink reménysége. Fordította: Kovách Attila (A Magyar Református Egyház Kálvin János kiadója Bp. 1993. Az eredeti: Der Himmel ist offen. Jesus aus Nazareth: eine Hoffnung für heute; München 1991)

Mindkét könyv mutatja, hogy fokozódik a figyelem Jézus Krisztus személye iránt. Jó segítség lehet az ige hirdetési előkészületek idején, hitoktatáshoz, értelmiségiek között végzett szolgálathoz. Amikor sokan beszélnek arról, hogy e világ megérett a pusztulásra és csak sötét jeleket látnak huszadik századvégi életünkben, a biztos fundamentum Jézus Krisztus még tartást és reménységet is adhat minden olvasónak. Érdemes lenne kerekasztal-beszélgetéseket rendezni e két könyvről gyülekezetekben, diák-körökben, sőt lelkészek között is!

HK.

MADOCZSAI MIKLÓS:

ORATIO PRAEDICATORUM

Legre: Acta 8,26-40

„De profundis clamavi ad te Domine: Domine exaudi vocem meam... Si iniquitates observaveris Domine: domine quia sustinebit?... Speravit anima mea in Domino...”

Uram, sokszor elbizonytalanodom szolgálatomban. Ilyenkor minden kérdésessé lesz. Nemcsak kínos, de bénító is ez a lelkiállapot. Bizonytalannál is észrevetted az ingadozásnak ezt a kísérését, s azért bátorítottad őket: Nem ti választottatok ki engem, hanem én választottalak ki titeket! – Köszönöm, hogy benuktatást küldő szavad gyógyítja: Kelj fel és menj!

Uram, köszönöm azt is, hogy engem nem néptelen, járatlan útra küldesz, hanem kitaposott ösvényen indulhatok. Elődeimre gondolkodok, akik ugyanazon a szószéken álltak, ahol most vasárnaponként nekem kell remegő szívvel átélnem az ige hirdetés fenséges misztériumát: Aki titeket hallgat, az engem hallgat! – Hálát adok testvéreimért is, akik Hozzád vezettek és köszönöm az elmúlt századok hűséges tanúit, hogy könyvekben őrzött vallomásuk segít szolgálatomban.

Uram, ne engedd soha felednem, hogy az ige hirdetés pünkösti esemény, nem az én teljesítményem. Szentleked eszköze vagyok és nem vallásos rendezvények sztárja. Kérlek, kiszolgáltatottságom ne keserűséget, ne közönyt ébresszen bennem, hanem őszinte alázatot. Veni Creator Spiritus!

Uram! köszönöm a Bibliát, az

alapigék mondanivalóját, iránymutatását és fegyelmező erejét. Ez óv meg csapongó érzések, ellenőrizhetetlen élmények, egyénieskedő gondolatok sodrásától. Kérlek, tartsd távol tőlem az „írástudók” fölényét és tudálékosságát. Segíts, hogy ne csak Rólad tanuskodjak, de Téged hirdesselek.

Uram, köszönöm testvéreimet, a vasárnapi gyülekezetet és azokat is, akikkel útközben találkozom. Add, hogy mindig irgalmas szeretettel szólítsam meg őket, választ keresve kérdéseimre. Tartsd távol tőlem a kioktató fölényt, a magabiztos ítélkezést. Segíts, hogy mindig szívemből szívükhöz szóljak, tudva, hogy nemcsak emberi sorsunkban, de a Te szeretettedben is összetartozunk.

Uram, kérlek, őrizd meg attól, hogy fontos legyek mások számára, hogy előtérbe kerülve, előbb-utóbb keserű csalódások okozója legyek. Segíts háttérben maradni, hogy tanuskodásom hiteles és eredményes legyen, és új tanítványok kövessenek Téged, egyetlen Mesterünket.

Uram, köszönöm, hogy igéd öröme indít. Szereteted jó híre feloldoz bűneink megkötözöttségéből, elűzi rossz kedvünket, keserűségünket és szabaddá tesz, hogy örömmel indulhassunk utunkon tovább. Kérlek, részesíts egykor Országod örömeiben.

Kyrie eleison!
Christe eleison!
Kyrie eleison!

*

(Megjelent: Az Ige szolgálatában, Szerk.: ifj. Hafenschér Károly Bp., 1996. pp. 7-8.)

Evangélikusok a nagyvilágban

DR. SZEBIK IMRE:

Az evangélikus egyház szerepe a mai magyar társadalomban

Előadás Budapesten, 1996. május 2-án,
a Főváros által rendezett egyház-állam konferencián

Bár 1525-ben kimondták az evangélikusok megégetéséről szóló törvényt (lutherani omnes comburantur), hála Isten nem hajtották végre, mint annyi más törvényt sem... S ezért él a lutheránusság a magyar rónán, sőt a bérceken is.

Ma hazánkban a lakosság 4%-át szokták evangélikusnak tekinteni. Akikről nyilvántartásaink is tudnak, ennél a számnál kevesebb. A címbeli „szerep” megjelölés nyilván szociológiai értelmében került megfogalmazásra. Teológusként inkább az *egyház küldetéséről szólnunk*, ahogyan Jézus kiküldte tanítványait és felruházta őket erővel, hogy megbízatásuknak eleget tudjanak tenni. Mi tehát ebben az értelemben az evangélikus egyház küldetése hazánkban?

1. Az *evangélium hirdetése*, más szóval a spirituális értékek megjelenítése. Közél fél évszázadon át elsősorban a materiális értékek hangsúlyozása állt előtérben. Politikusok egyetlen feladatukként jelölték meg az életszínvonal emelését a társadalom széles rétegei számára. Nem szeretném lebecsülni a napi gondokat, amelyek ma is körülvesznek bennünket (növekvő infláció, lakáshelyzet, munkanélküliség stb.), bizonyos azonban, hogy a szellemi kincsek ismertté tétele, kultúránk értékeinek a felmutatása az emberi élet szellemi dimenziójában rendkívül fontos. Ami az *egyház sajátos kincse*: az *evangélium* pedig a harmadik dimenzióhoz tartozik, hogy az ember önmagán kívül számíthat arra, akit Istenként ismerhet, aki oltalmazó szeretetével lehajol hozzá, s ezért az ember is tanúsíthat irgalmas magatartást környezetében.

Legyen szabad itt néhány aktuális bibliai verset citálnom:

- Nagy ajándék az istenfélelem megelégedéssel. (1 Tim 6,)
- Keressétek először Isten országát, s annak igazságát, s a többiek ráadásul adatnak nektek. (Mt 6,33)
- Mint akarjátok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is akként cselekedjétek velük. (Mt 7,12)
- Aki hisz a Fiúban, annak örök élete van (Jn 3,36).

Szívesen idézem *Kónya Lajos* evangélikus költőnk versét:

„Aki a hit súlyos tömbjeit kiveük hajókból,
Azokat föltarajló habok dédelgetik,
Lehet, hogy könnyebb nekik,
De van-e örömük?”

(A hitvalló)

2. Az *evangélium hirdetése* nyomán ébredt *hitből következő erkölcsiség megjelenítése*. A hitet élni kell. Mivel a hit nem látható, de életünk önmagunkért beszél.

Ez összefogott okfejtés magában foglalja, hogy az egy-

ház, s benne a *keresztény ember nem önmagáért van, hanem a másikért*. Aki elfogadja, hogy Isten szereti őt, s áldozatot hozott érte, az képessé válik áldozathozatalra. E nélkül ugyanis nincs élet.

Aki elfogadja, hogy Isten neki megbocsát, vétkeit s mulasztásait egyaránt, az képessé válik megbocsátásra. Megbocsátás nélkül nem lehet élni. Aki elfogadja, hogy rajta segített az Isten, képessé válik embertársán való segítségre is. Aki elfogadja, hogy Isten az élet Istene, az védi, oltalmazza és továbbplántálja az életet (állásfoglalások abortusz, euthanázia, géntechnológia kérdéseiben).

3. Az *evangélium hirdetése* nyomán támadt *keresztény önismeret helyes megfogalmazása*, más szóval keresztény antropológia megszólaltatása.

Ki vagyok én, s kicsoda a másik? Nincs-e igazuk azoknak, akik vallják, hogy helyes önismeret nem bennünk van, hanem rajtunk kívül keresendő? Mennyi jogom van önmagam megvalósítására, míg a másiknak kárt, háttérbe szorítást okozok? Nem inkább a kölcsönös személyiségkibontakozás esélyéről, vagy ha tetszik Isten velünk kapcsolatos tervéről kellene szólnunk?

4. Az *evangélium hirdetése* nyomán támadt *keresztény kultúra megjelenítése*. Negyven éven át szinte csak a templomokban szólalhatott meg az egyházi zene. Negyven évig csak az egyházak szóltak Rembrandt és Dürer vallásos tárgyú festményeiről vagy Ady és Balassi istenes verseiről. Pedig alkotásaik az európai kultúra részei. Szeretnénk önmagunk küldetésébe belefoglalni évezredes keresztény kultúrártékek ismertté tételét, hogy egyszerre szolgálják az esztétikum és harmónia szépet felmutató célját, s talán a hitben való elmélyülés eszközeivé is válhatnak.

5. Az *evangélium hirdetése* a *magyar irodalmi nyelv* megteremtését és megtartását is szolgálja. Utalok Sylveszter János Újszövetség-fordítására a reformáció hajnalán, nyomdánk működésére – 29 nyomdából 28 evangélikus kézben volt. A ma „naturalisztikus” nyelvhasználata, a szennyes beszéd legitimációja terjed. Lassan a szószerk az egyetlen hely, ahol a tiszta emberi beszéd etikai igénye megjeleníthető. Miért az idegen feliratok kizárólagossága a főváros üzletnegyedében? Vagy mindez önmagunk intenditászvesztésének szimbóluma?

6. Az *evangélium hirdetése* nyomán támadt *hit szeretet-tevékenységének megjelenítése*. 25 szociális intézményünkben idősek és beteg gyermekek találnak otthonra. Felekezetre és világnézeti meggyőződésre tekintet nélkül vesszük fel őket

egyházi környezetbe. Szeretnénk a hálózatot bővíteni. A fővárosban és közvetlen környékén 6 intézményünk működik. Negyven évig állami támogatás nélkül tartottuk és fejlesztettük intézményeinket, ma jelentős hozzájárulást kapunk a népjóléti tárcától.

7. Az evangélium hirdetése mindenkinek *anyanyelvén* hangzik közel 500 éve. A reformáció az inkulturáció elvét fél évezrede gyakorolja. Német és szlovák nyelv használata az e nyelven beszélők számára természetes. *Évszázadokon át több tucat gyülekezetünk volt háromnyelvű.* Egymás kultúrájának ismerete *gazdagodást jelentett* a híveknek és az egyháznak, de a társadalomnak is.

8. Az evangélium hirdetése történik az *evangélikus iskolák* újraindítása által is. *Mikes Kelemen* írja egy alkalommal: „*Boldog az a nép, amelynek jól képzett ifjúsága van.*” 1989-ben virradt ránk az a szép nap, amikor közel 40 év után újra nyílt meg evangélikus gimnázium, mégpedig a *híres Fasori*, a fővárosban. Azóta 10 középiskolánk, 13 óvodánk, 5 kollégiumunk, 5 általános iskolánk végzi a maga sajátos eszközeivel a keresztyén nevelés és ismeretátadás munkáját. Döntően fontosnak vélem, hogy a társadalom ezirányú igényeit mind a fővárosban, mind az ország egyéb részein az egyházak kielégíthessék. Ezért további egyházi iskolák újraindítását nélkülözhetetlenül fontosnak tartom.

9. Az evangélium hirdetése nyomán az *egyházak egymáshoz való közeledése megjeleníthető* napjainkban. Az evangélikus egyház sajátos helyzetében örömmel vállalja a *HÍD szerepét.* Nem mintha nem éreznénk készséget katolikus testvéreink részéről, és református testvéreink többsége is fontosnak tartja a Krisztusban való összetartozás hangsúlyozá-

sát. Egy pluralizálódó világban modellértékű lehet egymáshoz tartozásunk megélése különbözőségeink ismeretében is.

10. Az evangélium hirdetése nyomán *támadt jó légkör, bizalom ébresztése nem finansiális kérdés,* de elengedhetetlen feltétele az életnek. Az ellenségeskedés háttérbe szorítása, az indulatok csendesítése és a közös cél együttes artikulálása a nemzet jövőjének záloga is.

Mi hiányzik a fent vázolt célok eléréséhez?

a) *Egyértelmű jogbiztonság deklarálása,* mindenfajta diszkrimináció nélkül. Elfogadhatatlan, hogy egyházi iskoláink a közoktatási megállapodások ellenére sem kapják meg azokat a juttatásokat, amelyek működésük feltételei. Ez az egyházi iskola tevékenységének elbizonytalanodását hozza magával. A közhangulatban jogos elégedetlenséget szül.

b) *A nyilvánosság biztosítása a médiumokban,* hogy az egyház tényleges munkája ismert legyen széles tömegek előtt. Mindez ma részlegesen valósul meg, sokszor manipuláltan.

c) *Anyagi háttér megeremlése és végérvényes rendezése.* Egyfelől egyetlen intézmény sem biztosít önkéntes adományokból akkora összeget, mint az egyházak. Másfelől évezredek, de leginkább évszázados építészeti értékek megőrzését és karbantartását maroknyi hívő közösségek előregedő falvainak nem tudjuk biztosítani. Nem is szabad feladatukká tenni.

d) *Önkritikusan is szólok: Gyakran hiányzik az egyházakban, egyházunkban a vonzó, derűs testvéri közösség.* Lehet, hogy ezért tizedelik sorainkat a szekták? Legyünk azzá, aminek rendeltettünk: Krisztus-közösségekké, koinoniává.

Befejezésként Jeremiást idézem; „Törekedjete a város jólétén, mert annak jóléte a ti jóléteketek is.” (Jer 29,7.)

DR. PÓSFAY GYÖRGY (Genf):

Mit jelentett egykor Luther tanítása Magyarországon – és mit jelent ma?

Mint az utóbbi évtizedekben tartott olyan évfordulók alkalmával, amikor Luther életének egy-egy fontos eseményére emlékeztek nem csupán a világ evangélikusai, hanem a keresztyénység sok ágához tartozó közösségek képviselői is (sőt, ezek körén túl világi történészek közül sokan), mindig olvashattunk – főleg német evangélikus folyóiratokban – olyan megjegy-

zéseket, amelyek ilyen „Luther-jubileum”-okat túlméretezetteknek tartották. Ilyesméről idén is van tudomásunk. E tanulmány szerzője nem kívánja ezt a fentebb megemlégett elkövetést sem támogatni, sem tagadni, hanem egyszerűen dolgozata címében található két fontos kérdésre szeretne feleletet találni.

Ezért inkább kedves tanáromnak, dr. Sólyom Jenőnek az 1933-ban megjelent „*Luther és Magyarország*” című tanulmányával szeretnék foglalkozni. Az idézett mű a befejező – VI. – fejezetében és a dr. Wiczián Dezsővel közösen írt és „*Az Egyház története*” címet viselő és 1942-ben Győrben kiadott könyvében, főleg az első kötet egyes fejezeteiben található összefoglaló jellegű mondanivalóhoz szeretnék (csupán) néhány megjegyzést fűzni.

Mindezzel nem csak dr. Luther Mártonra, hanem kedves tanáromra, dr. Sólyom Jenő professzorra is szeretnék tisztelettel emlékezni.

Dr. Sólyom alapvető tétele, amelyet egész tanulmányával bizonyítani akar, a következő: *Magyarország keresztyén sége „még Luther életében befogadta Luther művét, a keresztyén Egyház evangéliumi reformációját”* (166. old.). Ez azt

jelent, hogy kb. egy negyedszázad alatt, a nehéz politikai helyzet ellenére, a Kárpátok által övezett terület legfontosabb helyeire eljutott Luther szolgálatának híre, és ahova eljutott, azt érdeklődéssel, sőt rokonszenvvel fogadták, sokan – ettől az időszaktól kezdve – ragaszkodni kezdtek a reformáció eredményeihez. Aláhúzza dr. Sólyom, hogy „az ország törzslakossága a nemzeti nyelvek különbsége nélkül megismerkedik Luther művével és szívesen fogadja” azt. Ez annak a következménye, hogy „a személyekre való hatáskörre tágu” és a XVI. század közepén leír a falvak lakosságához” is. (167).

Jó ezt minékünk tudni, mert mindezt magyar körökben sem mindenütt ismeretes, még kevésbé nem-magyar keresztyén testvéreink között. Mindezt pedig dr. Sólyom – sok adattal alá tudja támasztani.

Másodszor fontos az – állítja dr. Sólyom –, hogy Magyarországon „nem annyira Luther személye áll az érdeklődés középpontjában, mint másutt, hanem inkább a magyar keresztyénység megújulása. Míg Németországban sokszor szól a lelkesedés a bátor németnek, addig nálunk az Isten Igéjének a szeretete a buzgóság kútfeje.” (167. old.)

Ez a második megállapítás megővhat minket minden „Luther-tümelei”-től, ugyanakkor pedig rámutat a lutheri reformáció ökümenikus jellegére, ami fontos örökségünk! (167. old.)

Harmadszor részletesen szól dr. Sólyom arról, hogy Magyarországon reformációja „általában az Isten Igéjének a jegyében indul és halad útján”. Azaz a „sola gratia” és „sola fide” központi gondolatához nem spekuláció vezette el hazánk lakosságát, hanem a „sola

Scriptura” elve. Ne felejtjük el, hogy az Újszövetség fordítása 1541-ben, alig 20 évvel Luther Újtestamentum-fordítása után, már közkezen forgott és pár évvel később Heltai Gáspár bibliafordítói munkája révén már az Ótestamentum igen sok része is eljutott az emberekhez.

Jó, ha nem csupán ezt tudjuk, hanem most, amikor a Szentírás értékelése szempontjából áthidalhatatlannak látszó hasadást van a keresztyének különböző csoportjai között, megismerkedjünk Luthernek mind a mai fundamentalistáktól, mind a mai liberálisokéig teljesen eltérő írásmegértésével és azt tovább tudjuk adni. (Itt szeretnék utalni a KOINONIA 40. számára, ahol ezzel a problémával foglalkoztam.)

Dr. Súlyom negyedik összefoglaló megjegyzése érdekes megállapítás. Eltérően a reformáció által érintett többi országgal, nem egyházi struktúrák, külső hatások és intézkedések tették evangéliumivá a lakosságot, hanem a megváltozott igehirdetés és a szentségek igeszerű kiszolgáltatása. Ez azt jelenti, hogy Magyarországon megvalósult valami abból a látásból, amit Luther már igen korán, az Ambrosius Catharinushoz írt vitairatában, mint az Egyház biztos jeléről írt, és ami azután az Ágostai Hitvallásba is bekerült. *Ez az Ige.* Ezt a részt is le szeretném zárni egy Súlyom idézettel: „Amíg tehát egy részt forradalmi változást sem okozott hazánkban a lutheri reformáció, addig másrészt csak annyiban élt Luther telke a magyar reformációban, amíg eleven mozgalom, folyton ható élet maradt.” (168. old.)

Igen fontosnak tartom azt, hogyha ma egyházi megújulásról beszélünk, ne felejtjük el dr. Súlyom meglátását.

Az ötödik megjegyzése dr. Súlyomnak a reformáció változásaival és Melancthon szerepének az elemzésével függ össze. E folyamat részletes leírása helyett álljon itt is az utolsó mondat összefoglalása. Luther professzortársának „a rendszerességre való fel-tétlen törekvése, a vallási igazságoknak tudományos készségből való” bizonyítása, sok magyar teológust arra indította, hogy tudományukat még a keresztyén kijelentéshítnél is feljebb becsüljék.”

Fontos megjegyzésnek tarthatjuk ezt is az Egyház és a teológia viszonyának a vizsgálatánál, de segítséget nyújthat a későbbi magyarországi viszonyok kialakulásának megértése terén is.

A következőkben a szerző a magyarországi reformátorok prioritásáról szól. Ezek az évek során változtak, de mindig a gyülekezeti élet megújulását szol-

gálták. Ez magyarázza, hogy ilyen célból foglalkoznak ebben az első időszakban olyan sokat a tanítással és keveset egy egyházi szervezet kialakításával, illetőleg nem a lényeghez tartozó dolgok törvények által való rendezésével. Ez az Ágostai Hitvallásban is visszatükröződik. Egyben ez a keresztyén ember szabadságáról is bizonyosságot tesz.

Talán ez a megállapítás is rámutat a lutheri reformációinak egy olyan örökségére, amely ott hasznos, ahol az egyházi életben – bizonyos problémák megoldásánál – sokszor kerül előtérbe vagy a törvénysértés vagy a felelősségvállalás nélküli szabadság alternatívája és ez útmutatást jelenthet (169. old.).

Végül *hetediként* dr. Súlyom Jenő utal arra, amit Luther „A zsinatokról és az egyházakról” írt művében az egyház egyik jelének mond: a *Krisztus ügyéért való szenvedés, a szent keresz.* Amint azt a tanulmány szerzője megírta, Luther ezért is kísérte figyelemmel a magyarországi evangéliumi keresztyénség sorsát. *„Ha szükségét látott, bátorított, ha kellett, tanított és irányított.”*

Elképzelhető, hogy sokat jelentett a gyakran szenvedések közé került magyarországi keresztyéneknek Luthernek az egyház jeleiről szóló tanítása. Nem csak a reformáció századában, hanem később is. Ugyanígy a hitben testvéreknek a szenvedőkkel való együttérzése.

Vigyázzunk arra, hogy e két dolog el ne sikkadjon a jövőben sem evangéliumi egyházunk életéből. Mert az egyháznak mindig szüksége van mind a „szent keresz” biztatására, mind a testvérek vigasztalására (169. old.).

Most álljon itt még egy pár idézet „Az Egyház története” című könyvből. A 25. fejezet végén azt írja dr. Súlyom Jenő: *„A reformáció azért terjedt el hazánkban nagyobb összeütközések és áldozatok nélkül, mert a nagy nemzeti katasztrófában úrnak és parasztnak egyaránt a reformáció ajándéka, az evangélium volt egyetlen vigasztalója és erősítője.”*

Ezt ma is igaznak tarthatjuk, különösen reménytelen helyzetek között. A kérdés csupán az: képes-e a mai keresztyénség a reformáció ajándékát, az Evangéliumot úgy hirdetni, hogy abból vigasztaláshoz és erősítéshez jussanak elkeseredett magyarok? (85–86. old.)

Dr. Súlyom Jenő az említett könyv első kötetében, a 26. fejezetben szól a tisztán hirdetett ige gyümölcseiről is. Megemlíti a reformáció hatását *az iskolai nevelés terén*, amelynek a színvonal a 16. században igen emelkedett. Már a „Luther és Magyarország” című könyvében elmondta, hogy magyarországi reformátorok a gyülekezeti ének-

lést és általában a zenét is felhasználták munkájukban, hasonlóképpen a *könyvnyomtatást* is. E fejezetben csak általánosságban beszél arról, hogy megnyit köszönhet a magyar műveltség és irodalom a reformációnak. Reá jellemző módon ezt a fejezetet is a következőkkel fejezi be: *„De a nemzeti élet javára az evangélikus egyház a legnagyobb szolgálattal azzal teljesíti (itt jelenidőt használ a szerző), hogy Isten irgalmasságával vigasztalja a megpróbált nemzetet, bűnbánatra indítja nemzeti mulasztásai és vétkei miatt, és bizodalmat támaszt Krisztus iránt. Ő végül minden gonoszt, törököt, Antikrisztust legyőz.”*

Nyilván az ilyen hivatástudat is visszatükrözi Luther teológiai gondolkodásának azt a részét, amelyet nem a dicsőség, hanem a kereszti teológiájának nevez.

Befejezőképpen idézek „Az egyház története” első kötetének utolsó előtti fejezetéből, mert abban annak a szerzője (vagy szerzői) Luther jelentőségéről is szól(nak). Talán ezzel még nem járulok hozzá a rettegett „Luthertümelei”-hez.

Bár a reformáció Istennek kiválasztott eszköze: Luther Márton által a német nép körében indult meg, mégis minden népnek egyformán, vagyis az egész egyháznak szólt. Ugyanígy, amiképpen Isten egyszülött Fiát is Izrael népének körében, de minden nép és nemzetiség megváltására küldte el. Valóban, a reformáció, az evangélium megtisztult hirdetése hamarosan Európa különböző országaiban és népei között erős viszszhangot vert. Az észak-európai népek, köztük a magyarokkal rokon finnek, teljesen a reformáció evangéliumi hitének követőivé, evangélikusokká lettek. Magyarország népe is, bár a reformáció érvényesülésének itt sok akadálya volt, a Wittenbergben tanult, reformátori lelkiületű igehirdetők munkássága és számos tekintélyes főúr és város pártfogása révén nagyszámú és város pártfogása révén nagyszámú a megújult evangéliumi keresztyénség hívévé lett.”

Itt akár befejezhetném tanulmányomat, de nem tehetem meg azt, hogy egy félreértésre ne hívjam fel olvasóim figyelmét, amire esetleg egyesek annak címéből következtetnek. A címben („Mit jelentett egykor Luther tanítása Magyarországon népe számára – van-e annak jelentősége ma?”) két kérdés található. Az elsőre nem én válaszolok, arra dr. Súlyom Jenő feleletét igyekszem tolmácsolni. A másodikra viszont én próbálok felelni és feleletem általában igenlő.

Azonban, ha ma élne és dolgozómat olvasná, Luther lenne az első, aki óvást emelne állításhoz ellen és – ha asztalánál ülnék vele – talán így szól-

na hozzáuk: „Amici, amit ez a Georgius Hungarus Pesthiensis állít, azt csak nagy fenntartással fogadjátok el. Nem szeretném, ha egyetlen mondatomat a Szentfrással egyenlő értékűnek tartanátok. De még szentírás-ma-

gyarázataimmal vagy tanácsaimmal kapcsolatban is óvatosságra intelek bennetek: sohase lássatok azokban törvényt, amit meg kell tartani. És hagyjatok mindig időt és teret a Szentlélek munkájának.”

JEGYZET

Ez a tanulmány egy előadás utolsó részeként hangzott el a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségének összejövetelén 1996. április 30-án Tångagärdeben (Svédország).

GUNNAR HEIENE teol. professzor (Oslo):

Fölszabadít-e Luther teológiája a diakóniai munkára?

Van-e Luthernek és teológiájának mondanivalója a diakóniára és a szolgálatra nézve? Miként hatott Luther és a reformáció a társadalomra? Milyen jelenségek nevezhetők lutherinek a mai világban? Ezek és hasonló kérdések foglalkoztatnak bennünket Luther halálának 450 éves évfordulója alkalmából.

*

Századunk egyik legismertebb Luther-kutatója, Karl Holl, a diakónia előfutárának nevezi Luthert. Holl, a XX. századdal szoros összefüggésbe hozza Luthert. Az egyik oldalon, Isten országa és az Evangélium teljesen eltérnek a világtól. A másik oldalon azonban Luther teológiájának határozott kulturális célja van. Még ha a világi kultúra Isten országának alá is van rendelve, a keresztény szeretetnek hatásosan kell jelen lennie e világban. Ennek a szeretetnek formálnia kell az embereket és a közösségeket. A kultúra igazi feladata – Luther szerint –, az emberben magában áll, de nem az öntörvényű, hanem az emberi közösségben résztvevő emberben.

Az egyik – itt – kiemelt perspektíva – tehát – Luther személyiségértelmezése és az abban meghúzódó felelősségérzet. Luther megigazulástana és a keresztény ember szabadságáról alkotott nézete felelősségérzetet és alkotó erőt szabadít föl, amely hasznos az egyénre és a társadalomra nézve – véli Holl. Akit Krisztus fölszabadít, az – Luther szerint – a belső fény erejéből merítve dolgozik, és ezért a megigazulástannak egyenes folyománya a lutheri hivatás-etika. A megigazult ember cselekszi a jót.

A közösség fogalma is különleges Luthernél. Látjuk is ezt egyházértelmezésében, amely szerint az egyház az Isten ígéje által megszabadított, önként egybegyűlt emberek közössége. Mindenkinek joga van a közösségi tagságra és mindenkinek szolgálnia kell annak érdekeit.

Ennek alapján emelheti ki Luther a felebaráti szeretet parancsát, mint a közösségi élet legfőbb parancsát. Luthernek a megszabadított, felelős személyről és a közösségről alkotott nézete előtérbe helyezi a keresztény élet diakóniai dimenzióját.

A felebaráti szeretetnek kell megszabnia a látható egyház rendszerét, és ez érvényes mind az államra, mind a politikára. Az állam nem cél önmagában, hanem eszköz egy magasabb cél eléréséhez: „A felebaráti szeretet nem a maga javát akarja, nem azt nézi, hogy valaki kicsi-e vagy nagy, hanem azt, mi hasznos és szükséges a másiknak és a gyülekezetnek.”

A felebaráti szeretetnek ilyen közösségalkotó elemként való értelmezése rányomta bélyegét Luther gazdasági kérdésekről alkotott véleményére is. Jól ismerjük a pénzvilág és a hitelrendszerek (pl. uzorakamat) iránt tanúsított szkepszisét. Keresztényi kötelességnek tartotta hitel nélküli kölcsön adását, feltéve, hogy az illetőnek módjában állt az ilyesfajta szolgálat, és a másik nem volt munkakerülő.

Sok tény bizonyítja, hogy Luther kötelességnek tartotta a diakóniai munkát, a rászorulókról való gondoskodást. Gyakran emelte ki 5Mózes 15,4-et („Ne legyen köztetek szegény”), mint a módszeres szegényellátás célját. Az akkor hagyományos katolikus és városi szegényellátáshoz képest

ez a gondolat előremutatott. Luther egységesebben és tervszerűbben gondolkozott, mint a hagyományos szegényellátás, amely megelégedett azzal, hogy a legalsóbb társadalmi rétegnek alamizsnát adjon. Luthert az egyéb hátrányos helyzetű csoportok is érdekelték, valamint a megelőzés is, amelyet többek között a tőke hatalomátvitelét akadályozó szociális intézkedésekkel kívánt megvalósítani. Többek között figyelmeztetett arra, hogy a teljes „gazdasági szabadság” a gazdaságilag gyengébbek elnyomásához vezet. Úgynevezett „közasszákából” akarta a „tőkegyenge” kézműveseket támogatni.

„AKI JÓT AKAR TENNI, TEGYE NAGYLELKŰEN”

Luther elképzelése szerint a közasszát egyházi és állami (városi) egyetértésben kellett volna kezelni, de önálló egyházi hivatal soha nem jött létre ennek a szerepkörnek a betöltésére. Egyes helyeken, mint Hessenben vagy Württembergben, használták ugyan a diakónus elnevezést, de csak névként, tényleges tartalom nélkül. Ehelyett a végrehajtás átkerült a polgári hatóságok kezébe, és még azoknak az egyházi érdekek is kellett volna képviselniük, a gyakorlatban kevés kapcsolat volt a gyülekezetek és a városi szociális munkája között. Probléma volt az is, hogy kevés anyagi forrást biztosítottak a diakónia számára, úgyhogy annak kizárólag alamizsnákból, adományokból és kevésbé az egyházi vagyonból kellett működnie.

Kálvinnak viszont sikerült intézményesítenie a diakóniát, többek között azáltal, hogy az egyházi hivatalok közé sorolta a diakóniát. Genfben, egyházi és városi előjáróságok közötti együttműködésben működött a diakónia, és ezt a modellt sok kálvinista ország hasznosította, mint pl. Franciaország, Hollandia és Skócia.

„A KERESZTÉNY KEVESET MONDJON, DE SOKAT TEGYEN!”

Ami a diakónia gyülekezeti és intézményes feladatát illeti, a korai lutheranizmus és Luther keveset adtak a közösségnek. De más képet kapunk, ha Luther teológiáját egységes egészként szemléljük, például a hivatás kérdésével kapcsolatban.

LUTHER HIVATÁSETIKÁJA

Norvégiában a hetvenes évek diakóniai vitájában nagy volt abban a véleménykülönbség, hogy le lehet-e vezetni a diakóniát Luther hivatás-etikájából. Magam sem kételkedem abban, hogy a diakóniai munka egyik fontos kérdése ez, éppen mert a lutheri hivatás-etika összeköti a teremtést az üdvözüléssel (a megváltással) és Luther teológiájának központi tételeiből, a megigazulásból indul ki.

A svéd Gustaf Wingren szerint („Luthers lära om kallelsen”) Luther soha nem használta az elhívás (vocatio vagy Beruf) szót a nemkeresztény munkával kapcsolatban. A hivatás a keresztény ember egyházi vagy világi munkája, míg az embereknek általában állásuk vagy hivataluk van.

Luther hivatás-etikája mögött a középkor egyházi és világi munka között tett megkülönböztetése húzódik, amit pél-

dául a szerzetesség tükröz jól. Csak azoknak van hivatása, akiket különösképpen foglalkoztatnak vallási vagy egyházi kérdések, vagyis akik követik az „evangéliumi tanácsokat” (szegénység, szüzesség, engedelmisség).

Luther változtatási vágyának okát teológiája mélyén kell keresni, az egyedül hit általi megigazulás tanában. 1521-es írásában (A szerzetesi fogadalomról) leszögezte hivatásának alapjait, és az ezt követő évben, az Egyházi Posztillák-ban használta a hivatás szót először világi munkával kapcsolatban. A szerzetesi állapot téves, írja itt. Egy 1529-es prédikációjában pedig így vélekedik: „*Jó lelkiismerettel maradhatsz hivatásunkban és tudhatjuk, hogy többet viszünk végbe ezekkel a cselekedetekkel, mintha kolostorokat építenénk és minden rendi szabályt meg is tartanánk; ez még a legcsekélyebb házimunkára is igaz.*”

A hivatásból végzett munka másokat szolgál. Példaként Luther a gyermekükről gondoskodó anyákat, a reggel kenyérkeresésre induló apákat hozza föl.

„*Az egész keresztény élet ebben a két dologban áll: istenhitben és a felebarát megsegítésében. Erre tanít az Evangélium. A szülőknek erre kell tanítaniuk gyermekeiket otthon és mindent.*”

Isten maga működik a hivatásban. Ebben áll Isten folytatólagos teremtő munkája a természetben. Például azt mondja Luther, hogy Isten azok által feji meg a tehenet, akiknek az a hivatása. Isten rákényszeríti az egoista embereket egymás segítségére. *A hivatás Isten „álarca”*. De meg kell különböztetnünk az álarcot, a szerepet és magát Istent.

A hivatásnak a földön van helye, nem a mennyekben. A másik felé és nem Isten felé irányul. Nincs keresnivalója az üdvösségről és megszentelődésről szóló Isten-kapcsolatban. A hivatásnak nem az Evangélium, hanem a törvény szintjén van mondanivalója.

„*A keresztény élet nem arról szól, hogy jók vagyunk, hanem arról, hogy jókká válunk, nem arról, hogy egészségesek vagyunk, hanem hogy egészségessé válunk, nem arról, hogy valakik vagyunk, hanem, hogy valakivé válunk, nem nyugalomról, hanem mozgásról.*”

Mégis szoros összefüggés van a függőleges és a vízszintes között.

Függőlegesen, Isten szempontjából a hivatás az ő szeretetét fejezi ki, az ember szemszögéből pedig valaki csakis attól kaphatja meg Isten ajándékait, aki komolyan veszi hivatását.

Vízszintesen a hivatás kereszt. Mert megöli a törvény cselekedeteit és az őmbert:

„*Amikor Isten üdvözíteni kíván egy szerzetest, arra kényszeríti, hogy világi dolgokkal foglalatoskodjék.*”

Hivatásunk által érnek el cselekedeteink felebarátainkhoz és csak azáltal tör föl hitünk a magas mennyekbe, mondja Luther. Mind az evangélium hirdetése, mind a világi hivatások betöltése által küzd Isten a bűn és az ördög hatalma ellen. Nemkeresztényeket is felhasználhat Isten. Mert mindenkit arra szólít fel, hogy legyen tekintettel másokra és segítse a másikat:

„*Isten úgy rendezte, hogy egyik teremtménye segítse a másikat.*”

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a hivatásetikának három főbb pontja van: az ember Isten munkatársa, az ember a másikat szolgálni teremtett, a hivatás kereszt, amely neveli a keresztény embert.

LUTHER TEOLÓGIÁJA

- DIAKÓNIAI ELKÖTELEZETTSÉGŰ

Luther teológiája hidat ver – modern életérzésünk kettőssé-

gei közé, a bensőségesség és a külsőségesség, a szent és a profán, az egyház és a világ, a hit és a tudományok közé.

Ez *elsősorban* a Szentháromság-teológiában nyilvánul meg, amely rámutat a teremtésben; megszabadításban, megszentelésben jelenlévő, és az embert munkatársává fogadó Isten egytlényegűségére. A helyes diakóniának a teremtésben és a megváltásban kell gyökereznie. Mindig egyházi eredete és világ felé való nyitottságának feszültségében kell élnie.

Másodsorban ez az összefonódás abban a krisztológiában valósul meg, amely képes összefogni a függőlegest a vízszintessel, s amely tanúskodik annak az eljövendő Krisztusnak az ígéretéről, aki a világnak új jövőt mutat.

Harmadsorban ez az összekapcsolódás az emberi élet megigazulásában jut kifejezésre, amely magában foglalja azt is, hogy az elidegenedést a hit győzi le, azáltal, hogy a megigazult a hit új életét szabadságban és emberbaráti szeretetben képes megvalósítani. Erre utal Dietrich Bonhoeffer, amikor a keresztény hit *evilágiságáról* beszél.

Luther teológiája ezért fölszabadító teológia – igazi diakóniai elkötelezettségre hív. Olyan teológia ez, amely összeköti a megigazulást a konkrét és aktív embertársi szolgálattal, s amely a felebaráti szeretetet a keresztény élet világi megtestesülésének és rendszerének tartja.

Norvégből fordította: Széchezy Orsolya

BÚCSÚZOM

„*Ez csak földi hajlékunk, örök otthon odafent vár.*”

Dr. Podmaniczky Pál

„Egy hívő professzor megengedhető *különcsége*”. Így regisztráltam magamban a Károlymagaslati út 4. szám alatti ház különös feliratát az első soproni napokban. – Alig telt el egy év, s a földi hajlékból az örök otthonba ment a ház gazdája. A temetés után sokáig nem felejtettem el Ilonka néni hangos imádságát férje sirjánál. Hát ilyen a keresztény temetés? – Azóta Budaker Oszkár is meghalt. Azóta sok minden mást is meg kellett tanulni a teológiából és az életből. S közben igévé értek a szavak: ez csak földi hajlékunk, örök otthon odafent vár.

Ha kellene, ezért a mondatért újra kezdeném a teológiát! Most ezt a mondatot nektek adom, hogy higgyétek velem együtt: ez csak földi hajlékunk, örök otthon odafent vár!

Budapest, 1953. április 29.

Madocsi Miklós

KEVESEN TUDJÁK

Kölcsey Sylvestertől *De bello turcis inferendo* (1544) kölcsönözte a Himnusz egyik legmegrendítőbb szakaszát; *Sylvester* írja: „Az erdők sűrűjében, barlangok mélyén bújdosók apró gyermekeiket elevenen ássák földbe, hogy hangos sirásuk ne vezesse nyomra üldözőiket... mások mocsarakba menekülnek és ott vesznek, a szabad ég alatt tanyázókat a tél hidege veszíti el és hányan lelik halálukat a felgyújtott házakban? Sokan inkább megölik övéiket és kardjukba dőlnek, csak hogy ne kerüljenek az ellenség kezébe. S így néptelenedik el az egész magyar föld, a pusztát csak farkasok üvöltése és a varjak és keselyűk vijjogása veri fel”.

Kölcsey:

Bújt az üldözött s felé – kard nyúlt barlangjában, szerte nézett s nem lelé honját a hazában. Bércre hág és völgybe száll, Bú, s kétség mellette, vérözön lábainál, s lángtenger felette”

KITEKINTÉS AZ ÖKUMENÉ VILÁGÁBA

D. DR. NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

- 1996 május -

I. EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

Mint minden évben, ez-
idén is közzé tette *Pünkösdi
Üzenetét* az Egyházak Világ-
tanácsa 330 tagegyházának
400 millió hívőjéhez. Az idei
Üzenet arról a csodáról be-
szél, hogy Isten Szentlelke
az etnikumok, a hagyomá-
nyok, a kultúrák és a nyelv-
vek mérhetetlen különbsé-
gei ellenére ma is a hit ele-
ven, dinamikus közösségét
(communio) teremti meg;
csak úgy, mint közel 2 ezer
évvel ezelőtt, az első Pün-
kösd ünnepén. Ez a megosz-
tott keresztyénség és a vál-
ságok közt vergődő, mai vil-
ág igazi reménysége!

A Pünkösdi Üzenetet az
Ökumené 7 egyházi vezetője,
az EVT 7 elnöke írta alá
a protestáns, ortodox és sza-
badegyházak részéről, az őt
világrészről.

ENI

*
Európa egyházainak, kül-
önösen is a *reformációi egy-
házaknak nagyobb egységét
sürgette Konrad Raiser főtit-
kár* Genfben. Tegyük félre
tradicionális, etnikumi, kul-
turális és konfessionális kül-
önbségeiket, amelyek a
köztük meglévő, lényeges
egység és közösség ellenére
ma is sokszor szembeállítják
őket egymással – hangsúly-
ozta a főtitkár. Ez azonban
nem jelenti egyházi sajátos-
ságaik, identitásuk elveté-

Pünkösöd az egyház Szentlélek-ünnepé. Az egyház szü-
letésének és újjászületésének hálás ünneplése. Ezért az
idei Pünkösöd világszerte odafordította a keresztyéneket a
nagy kérdés felé: mi az egyház és egyházak megújulásá-
nak, újjászületésének a konkrét útja – négy évvel a harma-
dik keresztyén évezred előtt a posztmodern világban?

Az Egyházak Világtanácsa pünkösdi üzenete is erről
szól. Rávilágít: a Szentlélek Isten ma is megeleveníti az
Evangélium csodálatos erejét, isteni dűnamizát (Róm 1,16-
17), a szívekben is, a gyülekezetekben is. Egységet teremt
a megosztott keresztyénségben, az egyházakban és az
egyházak között. Misszióra indítja népét az Istentől elsza-
kadó világban. És aktív, szeretetből fakadó szolgálatra a
szegények, a szenvedők, az etnikai és más konfliktusoktól
gyötört milliók között. Igehirdetés, egységkeresés, misszió
és dinamikus, sokoldalú segítő cselekvés – együtt és elvá-
laszthatatlanul – a békétlen és boldogtalan mai világban.

Ez Pünkösöd válasza a világökumené mai nagy kérdéseire!
Ugyanerről tanúskodik az a gazdag, színes hírcsokor is,
amely ezen a tavaszon a világ közeli és távoli egyházai-
ból érkezett. Az Etióp Evangélikus Egyház üzenete a Nyu-
gat egyházaihoz. Az evangéliumhirdetés és egyházi infor-
mációk új lehetőségei az Internet elektronikus világmes-
gyéjén. Az egységkeresés legújabb hírei Európából. A Lu-
ther-év, a Csernobil-évforduló. Az égbekiáltó szociális nyo-
morúságok, a rasszizmus elleni küzdelem, a békeateremtés,
helyi háborúk poklaiban. Mind-mind az egyházak, hitünk
konkrét feladatai az 1996. évben.

Akinek van füle a hallásra és hite a szolgálatra, ezekből
a hírekből is megérti, amit Isten Szentlelke ma üzeni akar az
újjászületésről, Pünkösöd után, hazai egyházainknak.

(A híryanagy lezárása: 1996. május 31.)

sét! Sokkal inkább hívő ösz-
szefogásukat követeli meg
Európa egységének és a
modern világ új kihívásainak
próbái között!

Raiser szerint nem egy
„egyesült protestáns egyház-
ra” van ma szükség, hanem
inkább a közös reformációi
alapok komolyanvételére
Európa mai helyzetében.

ENI

*
Áprilisban Lengyelország-
ban tett hivatalos látogatást
a Világtanács genfi vezetője.

Találkozott a Lengyel Öku-
menikus Tanács protestáns,
ortodox és szabadegyházi
vezetőivel, Glemp kardiná-
lissal és Kwasniewski állam-
elnökkel is.

A záró sajtókonferenci-
án kiemelte: *súlyos veszélyt
jelentene Európára, ha az egy
főleg római katolikus és pro-
testáns Nyugatra és egy több-
ségében ortodox Keletre sza-
kadna.* Az Egyházak Világ-
tanácsa elsőrendű feladatá-
nak tartja, hogy ennek a
megozzlásnak és ezzel új fe-

szültségek keletkezésének
újtát állja. Ennek egyik kö-
vetelménye az, hogy az EVT
és az Európai Egyházak
Konferenciája közös össze-
fogatásával „*növekedjék a lát-
ható egység*” a többségi és a
kisebbségi egyházak között
kontinensünkön.

Raiser főtitkár bejelen-
tette, hogy még az idén hiva-
talos látogatást tervez Ör-
ményország és Albánia tag-
egyházaiban.

ENI

*
A világ egyházainak és
keresztyén hívőinek imádsá-
gai, tiltakozásai és segítő ak-
ciói kísérik azt a nagyszabá-
sú nemzetközi ENSZ-tanács-
kozást, amely még eb-
ben az évezredben el akarja
érni a *„legalattomosabb gyil-
kosok”, a földbe rejtett robba-
nóknak millióinak gyártása
és használatuk teljes tiltását*
a világ államai részéről.
Ezek az embertelen fegyve-
rek ma a polgári lakosságot,
nők és gyermekek tízezreit
teszik egy életre nyomorék-
ká, vagy ölik meg ma Bosz-
niától Kambodzsaig és An-
góláig, a helyi háborúk befe-
jezése után is. Felszedésük
rendkívül nehéz. A fegyver-
gyárosok pedig milliószámra
adják el ezeket ma is, főleg a
szegény „harmadik világ”
országokban. A párizsi „Le
Monde” szerint havonta leg-
alább 800 és évente mintegy
26 ezer áldozata van ennek
a legkegyetlenebb modern
fegyvernek.

A nemzetközi egyházi
szervezetek, a Vatikán, az
Egyházak Világtanácsa, a
Lutheránus és Református

Világszövetség, a többi világvallás vezetői is nagy erőfeszítéssel támogatják és sürgetik ennek az új világmozgalomnak az erősítését és ébresztik kormányaik lelkiismereti felelősségét.

A nemzetközi megmozdulások hatására az *első ENSZ-világkonferencia Genfben már elért bizonyos kezdeti sikereket*. Az aláíró államok kimondták: ezeket a földi aknákat jobban láthatóvá kell tenni, csak katonailag fontos zónákra kell korlátozni, és olyan szerkezettel kell ellátni, hogy bizonyos idő után megsemmisítsék magukat –, míg a teljes tilalom létrejön. Kérdés, mit szólnak majd ehhez a háborúsodó felek és a multinacionális fegyverkereskedő cégek, amelyeknek a legatlantósebb fegyver ma is óriási üzletet jelent. Az egyházi világszervezetek „*megszegényítően gyengének*” tartják az eddigi határozatokat. A világ egyházai kijelentették: tovább folytatják a küzdelmet a gyermekeket gyilkoló, láthatatlan fegyverek teljes betiltásáért az ezredfordulójig.

Iwi de-ENI-epd-w

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

A Genf melletti Bosseyben ülésezett április végén a *IX. Evangélikus Világyűlés nemzetközi és helyi előkészítő bizottsága*. Kifejezték örömmüket, hogy sikerült tisztázni a félreértéseket Pekingben, és a jubileumi világyűlés előkészületei Hongkongban teljes erővel folytatódnak. A 402 hivatalos delegátus mellett több mint 1200 külföldi résztvevőt várnak a világyűlésre. Májusban készül el az a *tanulmányi kötet* több nyelven, amely a főtémához, a tíz altémához és a Szentírás idevonatkozó helyeihez közöl részletes anyagot. A világyűlést előkészítő regionális konferenciákat Torontóban (Észak-Amerika), Varsóban (Európa), Singaporem-ban (Ázsia), Vorburgban (Dél-Afrika) és Santiago de Chileben (Latin-Amerika) rendezik meg.

Iwi de

A világ evangélikus egyházainak jelentős része, fő-

leg kisebbségi egyházak, 68 szegény országban él. Ezért nyilatkozott az Evangélikus Világszövetség afrikai származású főtitkára, *dr. Ishmael Noko*, a szegénység elleni küzdelem nemzetközi évének kezdetén erről a mai világproblémáról. A LVSZ úgy látja – mondta –, hogy a kormányok és a nemzetközi szervezetek teóriái és akciói a szegénység leküzdésére a világban „*messzemenően kudarcot vallottak*.” A piac automatikus szabályozó erejébe és a különféle gazdasági-fejlesztési teóriákba vetett reménységek, a sokmilliárdos programok „*illúzióknak bizonyultak*”. A szegények, éhezők és menekültek száma a „*harmadik világban*” egyre növekszik. A legkínzóbb nyomorúság ma több mint 1,2 milliárd embert sújt. Hiányzik az igazságosság érvényesülése a világ gazdasági életéből.

A Lutheránus Világszövetségnek és az egyházaknak általában *sokkal többet kellene foglalkozniuk* a világméretű emberi nyomorúság okaival. Nem állni meg a pusztá nyilatkozatoknál, hanem saját erőfeszítéseik fokozása mellett szüntelenül ébreszteniük kell a világ kormányainak és a politikusoknak a lelkiismeretét a szenvedő embermilliókon való segítség érdekében! – mondta Noko főtitkár.

Iwi de-epd-w

Az evangélikus egyházak világszövetségének két új, érdekes genfi kiadványára hívjuk fel a Lelkipásztor olvasóinak figyelmét. Mindkettő a múlt év végén, német és angol nyelven került kiadásra és Genfben szerezhető meg a LVSZ központjában.

Az első, nagyobb kötet témája: *A keresztyénség és a többi vallások Európában* (245 lap). Korunk a vallási pluralizmus kora – írja a bevezetőben. Ezért a mai keresztyének feladata az, hogy a többi egyházak megismerésével, megbecsülésével és a többi vallásokkal való dialógusban végezzék az evangélium hirdetésének szolgálatát. A gazdag tartalmú kötet az 1994-ben tartott LVSZ-konzultáció (Järvenpää) előadásait, vitáinak eredményeit a vallási pluralizmusról és tagegyházak beszámolóit közli a saját

helyzetükről ebben a témakörben.

A másik, kisebb kötet témája: *Tanulmány a konfirmációról* (70 lap). A LVSZ tagegyházai már a harmadik alkalommal végeztek széleskörű felmérést (1990–1995) a konfirmáció céljáról, teológiai értelméről és mai módszereiről az evangélikus egyházakban. Ez a kötet Európa, Észak-Amerika, de most főleg a „harmadik világ” egyházainak teológiai látásával és mai módszereivel foglalkozik.

Iwi de

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

A *vallásszabadság alkotmányos – törvényes és adminisztratív – végrehajtási vonatkozásairól* hívtak össze széleskörű nemzetközi tanácskozást Varsóban, április 16–19. között. A tanácskozás az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) indítására és észsze alatt ülésezett. Jelen voltak a Vatikán és a Konstantinápolyi Patriarchátus is, valamint 20 nemzeti egyház képviselői és az EBESZ tisztségviselői.

U. P. Heidingsfeld német egyházfőtanácsos, az EEK képviselője szerint ez a konferencia „*az első jelentős lépés*” volt az EBESZ és az európai egyházak szervezetei között ezen a területen. Ezt az együttműködést tovább kell fejleszteni. A Lebeaupin vatikáni delegációvezető kijelentette: a viták jogi téren nagyon hasznosak voltak, és gátat jelenthetnek a vallási türelmetlenség minden formája ellen kontinensünkön. M. Clemente, az Európai Unió delegátusa hangsúlyozta: a vallásszabadság alkotmányos jogi garanciái az 1989-es nagy fordulat óta „*mindig jelenlevő kérdések Európa és az Unió országaiban*”.

ENI

II. A VILÁG EGYHÁZAI

NÉMETORSZÁG

„*Az ökumené egyházai és a világméretű Internet-hálózat*”: ez az új, már a XXI.

századba kitekintő téma foglalkoztatja az egyházi kommunikáció szakértőit ma Németországban. A közvélemény még alig ismeri azt a tényt, hogy 1995 ősze óta az Internet világméretű komputer-hálózatba megkezdte a kommunikációt gyökeresen átalakító tevékenységét, ami az egyházakat is közvetlenül érinti.

Kevesen tudják, hogy ma már ezen a hálózaton keresztül, a hozzákapcsolt komputer útján, a világ legtávolabbi sarkában is részletes információk hívhatók le pillanatok alatt (E. Mail) az egyházak életéről, teológiájáról, legújabb eseményeiről, sőt konkrét információk is kérhetők hitbeli és etikai kérdésekről.

M. Schibilsky müncheni teológiai professzor arra figyelmeztet: „*Isten az Internetben is jelen van*”, és új, világméretű „*virtuális gyülekezetek*” keletkezhetnek ennek a legújabb „*technikai csodának*” a felhasználásával. Szerinte az egyházak bekapcsolódásával ebbe a komputerhálózatba határtalanul megnövekedhet kommunikációjuk és szolgálati körük a modern világban. Az egyházak azonban ma még nem vették észre igazán ezeket az új lehetőségeket, és a teológia sem foglalkozott a vele kapcsolatos kérdésekkel.

epd-e

A két nagy egyház – a római katolikus és a protestáns egyház (EKD) – vezetői áprilisban közös nyilatkozatot adtak ki. Ebben a leghatározottabban *elutasították az „aktív euthanáziát”, „a megváltó halálhoz” való külső hozzásegítés minden formáját*. Lehmann és Engelhardt püspökök a hívőket erre hívják föl az „Élet Hete” májusi rendezvényein, amelyek témája ezidén a következő: „Élet a végsőig: a halál mint az élet része”. A két egyház vezetői fölhívják „*az emberhez méltó halál megőrzésére*”, a családi és az orvos, a lelkész és a hívők segítő odaállására a súlyos betegek és a haldoklók mellé, a földi élet végén. Az egyház feladata – hangzik a közös nyilatkozatban – nem a halál elősegítése, hanem az élet támogatása a legvég-ső órákig, Isten ígéjével, a hit vigasztalásával és a hal-

dokló szerető elkísérésével a földi élet utolsó pillanatáig.

epd-w

*
A Németországi Evangélikus Egyház (VELKD) májusi nyilatkozatában fölhívta az államot és a kormányt arra, hogy „örizze meg az egyensúlyt a szociális piacgazdaság és az igazságosság között”. A német gazdasági helyzetben ma féltő, hogy egyre több ember „hull át a szociális védőhálón”. A gazdasági életért való állami felelősség nem vezethet az emberek szociális értelemben vett gyökértelessé válásához – hangzik az evangélikus egyház hivatalos nyilatkozatában.

epd-w

*
Tovább tart a turisták és vendégek rohama a Luther városban, Wittenbergben – jelenti a német protestáns sajtószolgálat. Az idei Luther- emlékvé több mint tízszeresére emelte a látogató csoportok számát Wittenberg Luther- emlékhelyein. Turisták ezrei látogatják minden hónapban a Vártemplomot, Luther sírhelyét a templomban és a „95 tétel kapuját”.

Legújabbban, több mint két évig tartó helyreállítás után megnyitották a Lutherkorabeli egyetem főépületét is. Az 1502-ben alapított egyetem, amely ma a Luther Márton Egyetem nevet viseli, volt a színhelye Luther teológiai professzori előadásainak és az egyház reformációja „áttörésének” a XVI. század első felében.

epd-w

*
Két személyi hír is érkezett. A Mecklenburgi Evangélikus Tartományi egyház Stier püspök utódjául Hermann Beste szuperintendenst (55) választotta meg. A Bajor Evangélikus Egyházban pedig – a 65 éves korhatárt elérve – nyugalomba vonult Werner Hoffmann egyházfőtanácsos, a müncheni püspöki hivatal hazánkban is jól ismert vezetője. Utóda Gerhard Tröger egyházfőtanácsos lett.

epd-w

NAGYBRITANNIA

Canterbury anglikán ér.

seke, George Carey erős kritikát gyakorol a brit igazságszolgáltatás mai módszerei fölött. Az érsek, aki a 70-es években börtönlelkész volt, kifogásolta, hogy a bűnözőket főleg börtönbüntetésre ítélik munkaszolgálat helyett. A börtönbe záras büntetése embertelen, mert inkább megrontja, mint megjavítja őket. Így még veszélyesebbé válnak a társadalom számára – írja. A brit belügyminisztérium azzal védelmezte a börtönrendszert, hogy a társadalmat meg kell védeni a bűnözők jelenlététől.

epd-w

HOLLANDIA

Az Európai Egyházszemere ti Munkaközösség egy Hollandiában tartott tanácskozáson foglalkozott egyes kelet-európai egyházak vallás- szabadságának állami korlátozásával, így például a romániai kisebbségi katolikus és protestáns iskolák helyzetével.

A közép- és kelet-európai egyházak három mai nagy kihívása: hűségük az evangéliumhoz és egyházi rendeltetésükhöz, viszonyuk az új államrendhez és szabadságuk megőrzése az államtól függő pénzügyi helyzetük mellett – állapította meg a nemzetközi konferencia. A következő évi tanácskozás színhelye Kolozsvár lesz, ezzel a fő témával: „Egyházi diakónia a szekularizált társadalomban”.

lwi d

*
A tömegkommunikációs médiumok ügyében illetékes államtitkár bejelentette, hogy sürgős tárgyalásokat kezd a közjogi és a magán-televíziós társaságok vezetőivel az erőszak-jelenetek korlátozására a képernyőn.

LM

MÁLTA

A máltai kis lélekszámú evangélikus gyülekezet most ünnepelte a sziget fővárosában, La Valettában, fennállása ötvenes évfordulóját. A német nyelvű kis közösség, amelyet egy Németországból kiküldött evangélikus lelkész gondoz, ökumenikus

összefogással a skótok St. Andrews-templomában tartja istentiszteleteit.

lwi d

SZLOVÁKIA

Új információs folyóirat indul a Szlovákiai Evangélikus Egyházban. A negyedévi folyóirat az egyház munkásaihoz és lelkészeihez szól. Tájékoztatót ad számukra a külföldi ökumenikus egyházi hírekről és új teológiai kiadványokról, könyvekről.

lwi d

ÉSZTORSZÁG

Két alkalommal is hírt adtunk előzőleg az észtországi ortodox egyházon belül támadt szakadásról, amely súlyos válságot okozott a Konstantinápolyi Ökumenikus Patriarchátus és a Moszkvai Ortodox Patriarchátus között (LP 1996/5-6.). Májusban végre kedvező fordulat állt be ebben a belső ortodox egyházi konfliktusban.

A kialakult békés meg egyezés szerint a jövőben Észtországban kétféle egyházi főhatóság lesz az ortodox gyülekezetek számára. A gyülekezetek egyik része a Konstantinápolyi, a másik része – elsősorban az orosz nemzetiségű gyülekezetek – a Moszkvai Patriarchátus joghatóságát ismerheti majd el szabad választásuk szerint. Az észtországi ortodox gyülekezeteknek a következő négy hónapon belül kell dönteniük, melyik patriarchátus fennhatóságát választják.

A két patriarchátus képviselői meglepedéssel nyilatkoztak „az egyház normális útjához méltó megegyezésről”. Mindenesetre még heves vitákra lehet számítani Észtországban a templomok és az egyházi tulajdonok birtoklása körül.

ENI-epd-w

LETTORSZÁG

A lett főváros közelében, Jurnalában találkozott május közepén a Teológusnők II. Európai Tanácskozása. A

tanácskozást a Lutheránus Világszövetség szervezte. Rajta több mint 50 teológusnő vett részt kontinensünk evangélikus egyházaiból. Fő témája ez volt: „Örökösök vagyunk: evangélikus teológusnők a mai Európában”.

A nemzetközi konferenciával kapcsolatban a Lett Evangélikus Egyház is kétnapos konferenciát rendezett „A nők helye és szerepe az egyházban” témával. Ismeretes, hogy a lett egyházban vita folyik a nők lelkési ordinációjáról és a mai egyházi vezetés ellenzi a nők lelkésszé szentelését.

lwi de

OROSZORSZÁG

Jó hírek érkeznek az Orosz Államszövetség területén élő két evangélikus kisebbségi egyház fokozódó együttműködéséről. A német hátterű nagy szórványegyház (ELKRAS) és a finn hátterű, Ingria területén élő kis szórványegyház két teológiai szemináriuma a jövőben segíteni kívánja egymást a lelkészképzés és a teológiai nevelés területén. Tervezik új, közös egyházi kiadvállalat és egy felnőttovábbképző Egyházi Akadémia föllállítását is, Szentpétervár körzetében.

lwi de

UKRAJNA

Ökumenikus megemlékező istentiszteletet tartottak április végén Kiebben Ukrajna egyházai, az eddigi legnagyobb nukleáris katasztrófa tízéves évfordulóján Csernobilban. A csernobili atomerőmű fölrobbant 3. blokkja súlyosan és tartósan megmérgezte Ukrajna, Belorusszia és számos közeli ország légkörét, talaját. Legalább 5 és fél millió embert, gyermeket és felnőtteket ért erős radioaktív sugárzás, amelynek igazi kihatásai még ma is ismeretlenek.

Az emlékestentiszteleti liturgiát Vladimir Slobodan ukrán ortodox metropolita vezette. Jelen voltak a Vatikán és a reformációi egyházak képviselői, valamint Ukrajna államfője. A Dnyeper folyó partján ugyanaznap emlékművet lepleztek le az

áldozatok emlékére. Vladimir metropolita kérte az Egyházak Világtanácsa 330 tagegyházának segítségét a borzalmas katasztrófa áldozatainak megsegítésére. Konrad Raiser ETV-főtítkár Gensben felhívta a világ egyházait, hogy imádsággal és segítő szeretettel válaszoljanak az ukrán ortodox egyház kérésére. Az emberiség feladata ma az – mondta –, hogy őrkdjék a teremtett világ megörzéséért és a nukleáris energia halálos veszedelemi fölött.

ENI

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az elmúlt három év során 26 fekete gyülekezet temploma lett gyűjtogatás áldozatává az USA délkeleti államaiban. Ezidén már eddig is 8 templom pusztult el hasonló felderítetlen gyűjtogatások következtében. Márciusban két fehér férfit ítélték el, akik a feketék iránti gyűlöletről gyűjtöttak fel templomokat. Ugyanakkor a Ku-Klux-Klan ismert fehér rasszista szervezet tagjai ellen emeltek vádat hasonló merényletek miatt. Az amerikai kongresszus külön bizottságot kíván felállítani ezeknek a fajgyűlöletről fakadó merényleteknek a kivizsgálására.

epd-w

Az USA egyházai jelentős szerepet játszanak az őszi elnökválasztás előkészületeiben. A konzervatív evangélikális irányzatok hívei erős propagandát fejtenek ki azok mellett az elnökjelöltek mellett, akik az abortusz, a homoszexualitás és a pornográfia elleni erőteljes küzdelmet támogatják. Más egyházi vezetők viszont óvnak az egyháznak a konzervatív politikai irányzatokkal való összekapcsolásától, a „vallási jobboldal” látszatától. A római katolikus egyház a politikai felelősség kérdéséről részletes nyilatkozatot adott ki. Ebben nem foglal állást egyes pártok, a jobb vagy baloldal mellett. De kifejti álláspontját a legfontosabb társadalmi, nemzetközi, nevelési, családügyi és ökológiai kérdésekben, ezeknek meg-

felelően ajánlva a jelöltek közötti választást híveinek.

Clinton elnök arra törekszik, hogy keresse és támogassa a közös értékeket a római katolikus és protestáns egyházakkal. Hangsúlyozza, hogy ő az USA első elnöke, aki egy római katolikus főiskolán szerzett diplomát Washingtonban. Mind Bill Clinton és felesége, mind Dole szenátor, a legerősebb ellenjelölt a republikánus párt részéről, metodista templomi istentiszteleten szoktak részt venni Washingtonban.

ENI

Az észak-amerikai magyar evangélikusok lapja, az Erős Vár nyári számában részletes és képekben gazdag beszámolót közöl a Nyugat-Clevelandi Magyar Evangélikus Gyülekezet 60 éves jüvileumáról. Első templomukat 1938-ban, második újabb és nagyobb templomukat pedig 1950-ben szentelték föl az 1936-ban alakult gyülekezet hívei. A valóban „erős várra” emlékeztető második, szép templom lelkészei között voltak D. Brachna Gábor főesperes, valamint Juhász Imre lelkész. Jelenleg a lelkészi állást helyettes látja el az új lelkész megválasztásáig. Szeretettel köszöntjük az óházából a Cleveland-West Side gyülekezetet, kérve Isten áldását további szolgálataira!

Erős Vár

Az Amerikai Evangélikus Egyház (ELCA) David Martensent választotta meg a chicagói egyházi központ Ökumenikus Osztályának új igazgatójává és az országos püspök helyettesévé. William G. Rush, a korábbi igazgató az USA Nemzeti Egyházszervezet Osztályának vezetésére kapott meghívást. Mindkét, nálunk is járt és jól ismert vezető új szolgálatára sok áldást kívánunk.

lwi de

SZENTFÖLD

Keresztyén, zsidó és mohamedán vallási vezetők március végén Betlehem városában tartott konferenciá-

jukon elítélték arab öngyilkos terroristák véres merényleteit a zsidó polgári lakosság ellen, de ugyanakkor a kollektív, arabok elleni megtorlás minden formáját is.

Michel Sabbah jeruzsálemi latin pátriárka előadásában kijelentette: „Elítéljük a terrorizmus minden cselekedetét. De el kell gondolkodnunk a terrorizmust előidéző okokon is”. A három világvallás vezetőinek, teológusainak közös tanácskozása fölhívta a szentföldi egyházak és vallások képviselőit, hogy „szóljanak a politikai vezetők lelkiismeretéhez és vegyenek részt a népek nevelésében” az élet védelmezésére a mindhárom vallás számára megszentelt földön.

ENI

ETIÓPIA

Az immár csaknem 2 millió lelket számláló Mekane Yesous Evangélikus Egyház márciusban országos imnapot tartott a náluk tevékeny Norvég Misszió szolgálatáért. A két egyház között régi kapcsolatok vannak. Az etióp evangélikus egyház anyagiakban és egyházi munkásokban szenved hiányt; az etióp egyház vezetői viszont úgy látják, hogy Norvégia és Európa egyházainak inkább több spirituálisra lenne szüksége. „Talán elérkezett az idő, hogy most a mi egyházunk küldjön lelkipásztorokat misszionáló munkára Németországba, Svédországba vagy Norvégiába. És ha erre sor kerül, megígérhetem, ezért nem kérünk tőletek pénzbeli segítséget” – jelentette ki a Mekane Yesous Egyház főtítkárhelyettese.

lwi e

NICARAGUA

Február végén megkezdte működését a közép-amerikai államban a Nicaraguai Evangélikus Egyetem. A megnyitó előadást Jürgen Moltmann ismert német teológiai professzor tartotta. Az egyetem az első ilyen protestáns intézmény Kö-

zép-Amerikában. Professzori, docensei teológiát, közgazgatási ismereteket, agrárudományt, ökológiát és zenét tanítanak az első évre beiratkozott 380 hallgatónak, akiknek a fele nő.

lwi d

BRAZÍLIA

A brazil katonai rendőrség április közepén 23 indián szegényparasztot ölt meg és 50 indiánt súlyosan megsebesített, köztük asszonyokat és gyermekeket is, Pará államban. A vérengzés nagy felháborodást váltott ki a latin-amerikai egyházakban. A brazil evangélikus egyház elnöke a bűnösök szigorú megbüntetését és szociális agrárreformot követelt a hatalmas országban, elsősorban a földnélküli szegényparasztok, többségükben indiánok javára.

lwi d-ENI

DÉL-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁG

Afrika legújabb fekete-fehér új demokráciájában nemrég kezdte meg alkotmányos működését egy 17 tagú Legfelső Törvényszék, Desmond Tutu anglikán érsek, Nobel-békedíjas egyházi vezető elnökletével. Feladata az, hogy tanúk, átéltök vallomásai alapján kivizsgálja az „apartheid-időszak” mindeddig felderítetlen, büntetlenül maradt tömeggyilkosságait, erőszakos cselekedeteit a fekete lakosság ellen.

Az érsek nyilatkozatában kiemelte az igazságos jogi eljárás útjában álló súlyos nehézségeket. Kijelentette: mind a szélsőjobboldali fehér pártok, mind a szélsőséges fekete Inkatha-mozgalm akadályozzák és elutasítják az alkotmányos törvényszék működését. A rendkívül nehéz feladat az érsek szerint többek közt arról dönt majd: lehetséges-e a kiengesztelés és a békés jövő Dél-Afrikában a nagy fekete többség és a gazdag, befolyásos fehér kisebbség között?

ENI-epd-w

Ökumenikus szolgálatunk távlatai

– Előadás Szombathelyen a RK. Továbbképző Intézet ökumenikus szimpoziumán, 1996. január 18-án –

Szívből örülök a mai nap megrendezésének. Akik közelebből ismernek, tudják, hogy az ökumené elkötelezett hívének és több évtizedes munkásának tartom magam. Nem csupán azért, mert szívesen vagyok más felekezeti kollégák társaságában, akik ugyanazt az Urat vallják. Megtartójuknak, nem is csupán azért, mert fél évet az EVT Ökumenikus Főiskoláján tanulhattam Bosseyban, Genf mellett, ahol még az EVT első főtítkárával, Willem A. Visser't Hoofttal is találkoztam, nem is csupán azért, mert II. János Pál pápa a protestáns püspökök táborában engem is magához ölelt – amit sok katolikus barátom irigyelt tőlem – de azért is, mert Jézus Krisztus így imádkozott:

Nem értük könyörögök csupán, hanem azokért is, akik az Ó szavakra hisznek énbennem, hogy mindnyájan egyek legyenek úgy, ahogyan te atyám énbennem, és én tebenned, hogy ők is bennünk legyenek, hogy elhiggye a világ, hogy te küldtél engem. (Jn 17,20-21)

E jézusi kijelentésben számomra *hármass biztatás* rejtőzik.

a) *Jézus ma is, értünk is, katolikusokért és protestánsokért imádkozik*, hogy higgyünk Őbenne. Az igazi bűn ugyanis a hitlenség, az Isten-nélküliség állapota. Hátha még az egyházban is felüti a fejét e galád féreg (szolgái között is), mit várhatunk postmodern korban élő híveinktől. De Jézus imádkozik értünk, hogy higgyünk Őbenne. Vállaljuk a Krisztus-hit meggyőző erejének kisugárzását!

b) *Jézus azért is imádkozik, hogy egyek legyünk*, mégpedig a legmélyebb dimenzió értelmében, ahogy Ő az Atyával egy. Ezen a helyen az egység spirituális – lelki-szellemi értelme kap különös hangsúlyt. Nehéz volna azonban az ekklesiológiai egységre törekvés nélkül a spirituális közösséget feltételezni. Érdemes utalnunk a 133. Zsolt 1.3. versének szavaira: „*Ó mily szép és gyönyörűséges, ha a testvérek egyetértésben élnek! Csak oda küld áldást és életet mindenkor.*” Áldássá tudunk-e lenni a világ számára Krisztusban való egység nélkül?

c) *Ez a jézusi kijelentés missziói távlatot is felrajzol*. Jézus azért imádkozik, hogy elhiggye a világ az Atya küldésének értelmét, vagyis elhiggye, hogy valóban Ő a Messiás, a Megváltó. Más szóval: a széttörödezett és kereszténység hitelvesztettségi állapota a világ szemében, míg az egység a *hitképesség visszanyerése*. Így az ökumené krisztológiai megalapozottsága áll előtűnk. Nem csak Krisztusban vagyunk egyek, de küldetésünk is az, hogy a Krisztusért, a benne való hit kiáradásáért egyek legyünk.

A kérdés tehát ez: komolyan vesszük-e Jézus, a közös Úr igéit?

Talán e bibliai mozaik után szabad hangsúlyossá tenni azt a gondolatot, amely az egyházak múltbeli viszonyát a *contractu* existenciában jelölte meg, a jelent a *coexistencia* szavával jellemzi, míg nem a jövőt a *proexistencia* víziójában látja. Adná Isten, hogy az egymásért élés, azaz az evangéliumért élés korszaka mielőbb ránk köszöntene.

I. Az ökumené jelentése

Ökumené – ez a szó mindenképp a 20. században megtanult kifejezés. Feljegyezték, hogy amikor Söderblom Nathan, uppsalai érsek 1919-ben tanulmányt írt e témakörben, akkor javasolta, hogy hozzanak létre egy ökumenikus egyháztanácsot (Ökumenische Kirchenrat), de a szegény nyomdász nem ismervén a szót, értelmes kifejezést akar kiadni kezéből, s így Ökonomischer Kirchenrat kifejezés jelent meg a kiadványban. – Azóta hányszor ismétlődik ez.

Túl azon, hogy milyen gyakran összetévesztik, felcserélik e két kifejezést, lássuk röviden az ökumené kifejezés eredeti jelentését.¹

a) **A lakott föld** – Lk 2,1. Herodotosz is használja ilyen jelentéssel.

Jelenti a civilizált világot, világbirodalmat, sőt a római császárt a lakott föld istenségének is nevezték.

b) Már Origenes használja a kifejezést az egyház váltószavaként.

Úgy véli, egy egész világra kiterjedő közösség az egyház. Így beszél ökumenikus zsinatokról, sőt ökumenikus hitvallásokról is.

c) **A harmadik jelentés kialakítása Henri Dunant (1828–1910) nevéhez fűződik.**

Ő nemcsak a Vöröskereszt megalapítója, hanem a Fialatok Keresztény Egyesületének is életrehívója. Ő beszél ökumenikus elmékedésről (Ökumenische Besinnung), amely túllépi a felekezeti határokat, anyanyelvet, hivatást és társadalmi rangot, amellyel az Apostoli Hitvallás értelmében tud a szentek közösségéről, az egy szent egyetemes egyházról. Így kerül sor az „ökumenikus mozgalom” kifejezés használatára is, amely Söderblom, Deissmann professzor szótárában található elsőként.

A római katolikus egyházban a II. Vatikáni Zsinat aggrornamentoja után a Scéma de Ecumenismo elfogadottá vált.

Ha tárgyilagosak akarunk lenni, mondhatjuk, hogy az ökumené kifejezésnek igazán egy paralelle lehetne szóhasználatunkban, ez pedig a katolikus szó – egyetemes jelentéstartalmával. Miután a „katolikus” időközben a felekezeti megkülönböztetés kifejezésévé vált, ezért alkalmatlan az egyetemesség keresésének megjelölésére.

II. Az ökumené szolgálatunk hármass dimenziója

a) **Az egész világra kiterjedő szándéka s célja van.** Nem önmagáért akar az egyház egy lenni, hanem az őt körülvevő világért, amelyben küldetését be kell töltenie. Egysége modellértékűvé válhat, közös gondolkodásra törekvése a „globális falu”-ban példa lehet az együttes cselekvésre is. Az ökumenikus egyház ezért a misszióját elkötelezetten értelmező egyház. Legyenek tanúk a világ szélső határáig mindent. Végezzon közös ébresztő szolgálatot az egyház, de legyen a világ lelkiismerete is. Tudjon együttesen kiáltani, ha Isten rendjét s törvényét semmibe veszik e világ hatalmasai.

b) **Az egyház legyen univerzális egyház.** – Fedezze fel minden keresztény, hogy világtávlátú közösség. Isten nagy családjának a tagja. Talán a római egyházban ez az élmény a latin nyelvhasználattal adott volt, inkább élményszinten, mintsem hogy intellektuális tartalommal telítődött volna. De a tudatos gondolatnak sok felekezeti elfogultságot, rosszul értelmezett büszkeséget, gőgöt és önzést le kell győznie szerte a magyar rónán is, a bérceken nemkülönben.

Lehetetlennek tartom, hogy híveink magas tudományos képzettséggel, modern technikai ismeretekkel rendelkezve, gyermekies, infantilis keresztény ismerettel jól képviselhetik a mai világban Jézus ügyét. A hit komoly ismeret, tudományban való jártasság is egy olyan korban, ahol minden hívőnek apostoli küldetéssel és keresztény lelkesültséggel kell szólnia és megélnie a Jézushoz tartozás örömét.

c) **Az ökumené teljes közösségretörekvés Krisztussal és egymással.**

Nem feltétlenül egy szervezett egyházban, ahogy szoktuk mondani, egy akolban. De Krisztus egy nyája élhet más-más helyen egy Lélekkel megítatottan. Az imádság, az Ige, az Isten-dicsőítés, sőt a keresztség közössége már elfogadott ajándék. Nagy deficit az úrvacsora, az oltári szentség közös ünneplésének hiánya. Bár valljuk meg – nem hivatalosan – híveink egy része már éli ezt a közösséget, anélkül, hogy római testvéreink engedélyt kaptak volna erre. S anélkül, hogy evangélikus testvéreinket erre külön biztattuk volna.

Egy olyan világban, ahol minden tekintély megrendült, ahol az igazság mindenfajta dimenziója megkérdőjeleződött, aligha lehet kazuisztikus vezetéssel e kérdéseket egykönnyen szabályozni.

Korunk embere a Krisztus jelenlétét keresi. Ahol átéli, oda megy és visszamegy. Hatalmas folyamatok uszályainak rakományát nem a hajó, hanem a víz hordozza. Ekként nem

mi hordozzuk az igazságot, hanem Krisztus, az Igazság hordoz minket. Ahol ennek valóságát átéljük, ott jelen van az egyház.

Amikor tehát ökumenéről szólunk, akkor nem azért tesszük, hogy a separatista egyházakat s elkülönülő lelkészeket az ökumené tejszínhabjával leöntsük, hanem azért, hogy a közös Úr szolgálatába hívjuk, a Vele való közösséget megéljük, s az egymás felé kinyújtott kezét elfogadjuk testvéri imádságra s együttes cselekvésre.

Az ökumené nem a saját felekezeti meggyőződésünk és tradícióink feladása, hanem készség a másik megismerésére és elfogadására más milyenségével együtt.

Az igazi ökumenikus személyiség olyan, mint az a nővény, amelynek erős gyökérzete van, s engedi hogy más-más méhecskék megtermékenyítsék.

A keresztény egyház, s benne az egyes keresztény is mindig úton van. (Ecclesia viatorum, „unterwegs“.) Az úton tanul, imádkozik, útítársakat keres.

III. Milyen az ökumenikus keresztény magatartása?

Négy választ adunk erre a kérdésre.

a) **Láthatóvá kell tennünk a keresztények összetartozását,** közös szolidaritását. Nemcsak abban érzékelhető ez, ha egy országban a kormánnyal együtt tárgyalunk, bizonyos kérdésekben közös álláspontot képviselünk, de abban is, ha közös istentiszteletet tartunk.

Az egyetemes imahét is jelzésértékű a nemkeresztény világ előtt. Lehet, hogy gyakrabban kellene hallatni hangunkat társadalmi kérdésekben együtt. Pl. az új alkotmánytervezetről.

b) **Az evangélium szolgálatát együtt vállalni** – felosztott területen, azonos tartalommal (biblikus óvodai oktatás, ökumenikus iskolák keresztény szellemisége, Biblia-ismeretközlés a hadseregben).

Területfelosztás szükséges a pogány világban annak érdekében, hogy parallel ne működjenek keresztény missziók. Ez a gondolat javarészt megvalósul világméretben.

c) **Késznek kell lennünk egymást megismerni,** egymással beszélgetni. Nyitottnak kell lennünk, egymástól elfogadni és a másikat megajándékozni.

Szellemi és anyagi javak megkésztereződnek, ha továbbadjuk. (Budapest–Csillaghegy pénzbeszedője, egri evangélikus lelkész élménye, katolikus kollega a protestáns lelkészcsaládnál minden karácsonykor.)

d) **Minden alkalmat meg kell ragadnunk, ahol egymáshoz közelebb kerülhetünk,** az egységért tehetünk és imádkozhatunk. Döbbenetes, hogy a felekezeti határok hogyan motiválhatnak háborúkat, zendüléseket, fegyveres összecsapásokat (Bosznia, Írország, Horvátország, Szerbia).

Napjainkban gyakran szólnak az ökumené *jégkorszakáról*. Némelyek hidegre kívánják tenni a gondolatot is, ezzel gyengítve az együtt imádkozni és közösen tenni akarók nagy táborának nemes szándékát és jézusi indíttatását. Engedtessék meg, hogy a múltból két konkrét s számomra elgondolkoztató példát említsék:

Marc Boegner, a francia református egyház egyik vezetője a század első felében s egyike az EVT első elnökeinek, egy alkalommal idézte nagybátyja, *Fabt* francia református lelképásztor szavait. „Vagy egyetemes lesz a jövő keresztény egyháza, azaz katolikus – a szó eredeti értelmében – vagy nem lesz egyház.” S egyidejűleg: vagy biblikus megalapozottságú lesz a keresztény egyház, azaz evangéliumi, vagy nem lesz keresztény egyház. Mindez 1904-ben hangzott el, akkor megalapozatlan közös vízióként, ma talán elindultunk ezen az úton.²

A másik példa a következő:

A magyar evangélikus egyház egyik történelmileg jeles alakja, *Haubner Máté* (1794–1880) győri szuperintendens. Amikor az 1848-as szabadságharc idején a hazájáért bátorsággal szóló püspököt börtönre ítélik, és 20 hónapos kufsteini fogságából visszajön a vizek városában lévő székhelyére, akkor a római katolikus megyéspüspök, Stankovics főpásztor öccsellenciájának díszfogatán érkezik szeretett hívei közösségébe. Vallomás e tett a szabadságharc és a haza függetlensége mellett, de szívből jövő szeretet és tiszteletteljes főhajtás – római katolikus részről – az ószhajú evangélikus püspök előtt.³

Nem töretlen ugaron kell az ökumené ekéjével új mesgyét szántani. Napjainkban azonban talán más megfontolás, mélyebb bibliai indíttatás szükséges egy erőteljesebb ökumené megéléséhez és közös szolgálatához.

Evangélikusokként különösen átéljük az ökumenéért érzett felelősségünket. Valljuk *híd-szerépünk* fontosságát. Talán nem véletlen, hogy az LVSZ legutóbbi szűkített tanácsülésén mind az LVSZ elnöke, *dr. Gottfried Brakemeier*, mind főtitkára beszámolójában hangsúlyosnak tartotta ezt hangsúlyozni: „Az LVSZ a Krisztusban adott nagyobb közösség részeként értelmezi magát. Az LVSZ-t megjelölhetjük ökumenikus családként, a világtávlattú Krisztus teste tagjaként. ... Amint tehát már mondtuk, elkötelezettnek tudja magát az egyházban és a társadalomban a szolidaritás növekedését szolgálni.”⁴

A főtitkár *dr. Ishamel Noko* A reménység közössége című tanulmányában pedig így ír: „Az LVSZ vallja az egy, szent, katolikus és apostoli egyházat, és a kereszténység egységét akarja szolgálni a világban. A keresztény egység keresése az LVSZ céljaként a középpontban áll. Nem arról van szó, hogy ökumenikus akarunk-e lenni vagy sem. Az LVSZ, mint a világon található egyházak közössége – per definitionem – a nagy ökumenikus mozgalom része, aki arra törekszik, hogy Isten népének Krisztusban már most tökéletes egységét láthatóvá tegye. Az egység utáni keresés az egyházi élet valamennyi aspektusára vonatkozik, így az istentiszteletre és a szolgálatra is. A *párbeszéd* e törekvés egyik illusztrációja.”⁵ Katolikus vélemény az új tekeizmusból kell idéznem: „Az a vágy, hogy a keresztények egységét elérjük, Krisztus ajándéka és a Szentlélek felszólítása. Hogy erre megfelelően válaszoljunk, szükséges az Egyház állandó megújulása ... a szív megtérése ... a közös imádság ... egymás kölcsönös testvéri megismerése ... a hívek és különösen a papok ökumenikus képzése ... teológusok közti párbeszéd ... keresztények együttműködése az emberek szolgálatának különféle területein.”⁶

Itt szabad szólnunk az 1993-ban megjelent római katolikus Ökumenikus Direktórium jelentőségéről. Ugy vélem, a római egyház utóbbi években megjelent legfontosabb – az ökumené területén kiadott – útmutató, irányt adó művéről van szó. Evangélikusként, protestánsként egyaránt örülhetünk megjelenésének. Méltatja is *dr. Pásztor János* a *Vigilia* 1994. októberi számában, kellő elismeréssel.

Sajnálatos, hogy e Dokumentum kevésbé ismert egyházainkban. Ezért említem. Miről van benne szó?

A Pápai Ökumenikus Tanács egyfelől összefoglalta eddigi állásfoglalását az ökumené kérdésében, másfelől új szempontokkal egészítette ki. Ezek közül néhányra utalok. Hangsúlyozza az őszinteség, nyitottság, kölcsönös megbecsülés és a részbeni közösség elfogadásának feltételét az együttes szolgálatban. Az ökumenét így definiálja: „*Az ökumenikus mozgalom Isten kegyelmi ajándékára adott válasz, mely minden keresztényt az Egyház titkának elfogadására szólít fel. Ez Isten ajándéka, aki az egész emberiséget az üdvösségre és a Krisztusban való egységre kívánja elvezetni a Szentlélek által.*” (D. 90) Az ökumené több szinten történik. Egyházközösségi plébániai közösségekben, egyházmegyei (egyházkerületi) szinten, országos szinten és világviszonylatban a Pápai Ökumenikus Tanács és EVT keretében. Tanácsolja, hogy a katolikus egyházmegyében ökumenikus megbízottat kell kinevezni, és ökumenikus bizottságot kell létrehozni. (D. 41)

Külön színfolt, hogy a Direktórium hangsúlyozza a szerzetesek bevonását az ökumenikus feladatok elvégzésébe.

Fontos rész foglalkozik az ökumenikus képzés kiterjesztésével. Kívánatos a szakadások okainak tudományos feltárása. Idézi a Direktórium a Szent Ágostonnak vélt mondást: „*Minden igazság, bárhol is jön, a Szentlélektől származik.*” (D. 57)

A hívek közös ökumenikus élettereként említésre kerül a család, a plébániai közösség, a pasztorális programok, iskolák, egyesületek. Ezen intézményekben mindenütt kívánatos az intenzív együttműködés. A megkeresztelt hívek együttműködésénél új momentum, hogy a kerstség által nyert új élet erős hangsúlyt kap. „*Világos, hogy mindazok, akik Krisztus tagjaivá váltak a kerstség által, a kerstsény élet sok valóságát közösen birtokolják. Így megvan a kerstsények között már egy közös, ha nem is tökéletes közösség, amelyet sokféle módon kifejezhetünk a közös imádságokban és közös istentiszteletekben.*” (D. 104)

A vegyes vallású házasságokra nézve is szerepelnek új lehetőségek a Direktóriumban. Az egyik ilyen kitétel, amely szerint komoly ok fennforgása esetén a helyi püspök felmentést adhat a katolikus templomi kánoni esketési forma alól. A másik érdekesség, hogy a Direktórium lehetővé teszi nászmiséen – kivételesen – a másfelekezeti keresztény hívő részvételét az eucharisztiaiban, ha kéri és kellő bűnbánattal készül vételére. Új az a megengedett lehetőség is, hogy a protestáns házastárs máskor is járulhat az oltári szentséghez a már említett feltétel mellett. Viszont katolikus házastárs hivatalosan csak olyan egyházban kérhet hasonlót, ahol katolikus szempont szerint érvényesen felszentelt papság van. (D. 132)

A Direktórium az ökumenikus együttműködésnek és közös tanúságtételnek nagy teret szentel. „*Céljuk legyen, hogy mindenben működjenek együtt, amit hitük lehetővé tesz.*” (D. 162)

Lehetőséget biztosít a Direktórium arra is, hogy a római katolikus egyház tagjává váljék az adott országban működő Ökumenikus Tanácsnak. A döntés meghozatala a helyi püspöki kar illetékessége. Más kérdés a Katolikus Egyház tagsága az Egyházak Világtanácsában.

Említést nyer a közös liturgikus szövegek elfogadása és használata, valamint a médiumokban való együttműködés fontossága.

A Direktórium ismertté tette és gondolatainak megvalósítása nagy lépést jelenthet egyházaink közösen vállalt szolgálatában az egységre törekvés sokszor göröngyös ösvényén.⁷

IV. Az együttműködés konkrét formái gyülekezeti szinten

Valljuk, hogy az egyház a Krisztusban hívők közössége. Az egyház szíve a gyülekezetekben dobog. Mit lehet tenni az együttműködés hatékonyságának növelése érdekében?

a) **Kiemelkedő ünnepi alkalmakon kölcsönös részvétellel jelezni, kifejezni** összetartozásunkat az egy helységben élők között. Hívjuk egymást, és fogadjuk el a meghívást lelkész-iktatásokra, lelkésszentelésre, egyéb jubileumi ünnepre, külföldi testvérgyülekezet delegációjának látogatása esetén. Ne sértődjünk meg, ha olykor egyoldalú a hívás és a megjelenés... Újra kell kezdeni és folytatni.

b) **Fontos mozzanat az év eleji ökumenikus imahét, de egész esztendőre kevés.** Javaslatom a pünkösdhétfő új ünnepnapra kihasználása közös istentisztelet tartására. Pünkösöd tartalma jó lehetőség az egység kifejezésére. Itt említem meg, hogy a Limai dokumentum istentiszteleti liturgiáját hazánkban – tudtommal – nem alkalmazták és mutatták be. Pünkösöd II. ünnepén meg kellene ismertetni a hívekkel.⁸

c) **Hazai egyházaink vállaltva dolgoznak a közös ökumenikus esküvői liturgia összeállításán.** Igen fontos előrelépés lesz ez a katolikus-protestáns egyházak viszonyában.⁹

A kazuálék alkalmi rendkívüli missziói lehetőségek. Egymásra tisztességet, megbecsülést vagy átkot és megvetést hozhatunk. A kívülálló előtt bármely felekezet papja az egész egyházat képviseli. (Drewermann miatt több százán kiléptek az evangélikus egyházból Németországban.)

d) **Merjük egymás múltjában és jelenében a megbékélést és a kiengesztelődést munkálni** (Esztergom, Csepreg). Visszhangja a hívek körében a vártnál sokkal pozitívabb Csepren és a környékén. „Öngólnak” tartom, hogy a római plébánosok testületileg távolmaradtak e különösen szép ünnepről.

e) **Kívánatos, szükséges és elengedhetetlenül fontos, hogy az egyházak helyi szinten együtt képviseltessek magukat a közéletben,** az önkormányzati hatóságok előtt és a pártok tarka kavalkádjában. Nem a vélemények egybemondása a cél, hanem közös keresztény álláspontok kialakítása a nélkülözhetetlen feladat. Ne széthúzásunk legyen botrányczó, hanem összetartozásunk kifejezése legyen hiteles Krisztus-képviselés.

f) **Teológiai párbeszéd hazai szinten konzultációk keretében.**

Amikor a jövő lehetséges együttműködési távlatait keressük, aligha tehetjük ezt a már korábban felvázolt elképzelések ismerete nélkül. Meggyőződésem, hogy ezen a területen a legtöbbet a római katolikus és evangélikus Közös Bizottság dolgozott, és jelenleg is fáradozik. A Vatikán és az LVSZ

küldöttei 1983-ban foglalták össze munkájukat *Az egység előttünk* című kiadványukban.¹⁰ Kevés izgalmasabb tanulmány volt a kezemben.

Itt csak utalok a könyv tartalmára, amely mindenképp a jövőt vetíti elénk. A könyv I. részében az egység lényegéről és az egyesülés lehetséges modelljeiről ír. Ez utóbbi tárgyalásánál öt utat vázol:

1. A szervezeti unió – amely számomra a legnehezebben elképzelhető

2. A testületi (korporatív) egyesülés – amely lazább összetartozást jelöl

3. Egyházközösség konkordátum (egyezmény) megkötése útján – amely egymás teljes jogú és azonos elismerését tételezi fel

4. Zsinati (konciliárius) közösség – amely a fentiekhez képest a leglazább összetartozást jelentheti

5. Egység a megbékélt különbözőségeken – amelynek tartalmát protestáns oldalról abban látják, hogy a meglévő konfessionális különbségeket nem szabad elhallgatni. S ilymódon nem kíván az előbbi – a zsinati közösség – gondolatának alternatívája lenni, de azt kiegészítteni kívánja.

Az említett kiadvány II. részében a katolikus–evangélikus egyházközösség formáiról és fázisairól szól. Itt három közösséget jelöl meg:

a) **A hit közössége,** amely az apostoli hit megvallásán alapozódik. Majd a hit egységét említi a kifejezési formák különbözőségében. Végül a tévtanítások elítélésének érvénytelenítése gondolatát említi.

b) A másik közösség a **szentségi közösség** (Sakramentengemeinschaft). A szentségekkel való élés növekszik a protestáns egyházakban is. A sacramentumok értelmezése egyre közeledek egymáshoz a két egyházban (a keresztségről és különösen az úrvacsoráról van itt szó).

Nem szabad azonban a különbözőségeket sem elhallgatni a szentségekről vallott tanításban.

c) A harmadik fajta közösség a **szolgálat közössége.** Ebben a fejezetben a lehetséges utakat tárja fel a tanulmány, különösen az Amt (lelkézszi-papi hivatal) kérdésében. Érdekes megemlíteni, hogy a püspöki hivatal esetén az evangélikusok – ezen állásfoglalás szerint – készen mutatkoznak az apostoli successio elismerésére, esetleges hangsúlyeltérésre.

A könyv külön méltatja Luther személyét, tekintettel 500. születésnapjára. Hangvétele testvéri, őszinte és megbékélésre sarkalló.

1996: Luther év. Közös értékelése izgalmas feladat lehet.

Ebben az előadásban szándékosan nem szóltam nehézségekről, de kötelességem utalni és emlékeztetni ezekre magunkat. Tovább kell beszélnünk a hivatal (Amt, ministry), az oltári szentség, az apostoli szukcesszió, a karakter indelebilis, az egyház apostolisága kérdéseiről. Bizonyára az utánunk következő nemzedéknek is marad feladat. Adjunk jó példát és örömteli kedvet az együtt szolgálás fontosságára és a Krisztusban való egység megélésére a századvég éveiben is. Imádságunk pedig ez lehet: Veni Creator, Spiritus, mentes tuorum visita – Jöjj Teremtő Szentlélek, látogasd meg a Tè néped, fuvalatod az új évezredben fűzze szorosabbra az egyházak kötelékeit az evangélium hiteles képviselőit a postmodern világban.

JEGYZETEK

¹ Willein A. Vissert Hooft: Ökumene, in: Theologie für Nichttheologen – Kreuz Verlag, Stuttgart, 2. kiadás, 1968. 268. o.

² Marc Boegner: Ein Leben für die Ökumene. Idézet T. Fallot jegyzeteiből. 1904. Kézirat.

³ Possvák Sándor: Haubner Máté szuperintendens életrajza. – Különlenyomat a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” 1881. 13–14–15. számaiból.

⁴ LWB Dokumentation: Eine Gemeinschaft der Hoffnung, Genf 1995. 31. o.

⁵ LWB Dokumentation. i. m. 58. o.

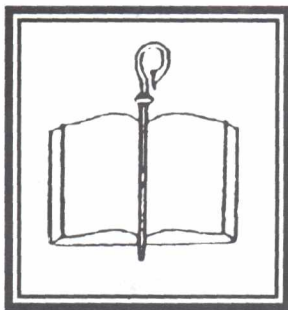
⁶ A Katolikus Egyház Katekizmusa, Szent István Társulat, Budapest 1994. 176. o.

⁷ Dr. Lenhardt Vilmos: Az 1993. évi Ökumenikus Direktórium új szempontjai, Budapest, 1994. okt. 26. Előadás, Kézirat.

⁸ Theológiai Szemle, Budapest, 1995.

⁹ Ökumenikus Tanács különbizottsága – tervezetek. Kézirat.

¹⁰ Einheit vor uns. Verlag Bonifatius-Druckerei Padenborn und Otto Lembeck Frankfurt, 1985.

Lelkész-szemmel

Érték-e még a lutheri kereszténység Magyarországon?

Töprengések Pécssett

Az alábbi sorokkal szeretném megosztani örömeimet, gondjaimat, útkeresésemet a hasonló problémákkal küszködő kollégiámmal. A hosszú dermedés időszaka után ránk köszöntött a rendszerváltozással a korlátlan szabadság időszaka minden kísérőjelenségével együtt. Új kihívásokkal találtuk szembe magunkat, amelyek közül jónéhányra a mai napig nem találtunk

megnyugtató feleleteket. Megpezdült-e a gyülekezeteink élete, vonzó-e ma Magyarországon evangélikusnak lenni? Ha hinni lehet a szociológiai felméréseknek, az evangélikusság fogyóban van. Miért? Eközben a római katolikusok, reformátusok pozitív statisztikát tudnak felmutatni. Új vallásos mozgalmak masszívan törnek előre. Miért?

*

Luther halála után 450 évvel, a sok szép történelmi visszaemlékezéssel együtt, halálosan komolyan vesszük-e, hogy a sajátosan reformátori-lutheri kereszténység érték a társadalom számára? Amikről most töprengek, nem pécsi, pontosabban nem égetően pécsi problémák. De mint korjelenség és kihívás, mindannyiunk közös ügye.

Első és legfontosabb a tanításunk. Nem egyszerűen a hitoktatásra gondolok, sokkal inkább az „ideológiára”. (Bocsánat a rosszízű szóért, de nem találtam megfelelőbbet, ui. teológiát nem akartam írni.) *Teológiai örökségünk nem szégyellnivaló, sőt... Az igazi kérdés, hogy a vallott, hirdetett, megélt(?) hitigazságokat tovább tudjuk-e adni? Aligha hiszem, hogy apologetikai értelemben ellenfelünk lenne a rk. teológia, de pl. az idegen szellemi irányzatokra, szekták bibliaellenes tévntanítására van-e elfogadható és a közvélemény számára vonzó feleletünk?*

A mai konkurencia a „tömegtájékoztató”. Tessék módszeresen fél órán keresztül a tv-programokat figyelni... majd minden falusi háztetőn ott van a parabolaantenna, városokban a kábel. Mit tudunk kezdeni a közvetített „értékekkel”? Erőszak, krimi, ún. zene, szappanoperák sora, elvéve egy emberi fogyasztásra alkalmas anyag. Az Isten nélküli világ jó terep a szekták számára. Vallásos igény mindig is volt, van és nyilvánvalóan lesz is. Hogy milyen megoldásokkal? Nos, ez már igazán mai problémánk. A rendszerváltás

szellemi sokszínűsége idején egy tanévre szólóan felnőtt hittant indítottam. *Evangélikus Szabadegyetem* lett a sorozat elnevezése, igazán nem nagyképszerűségről. A hallgatók zöme felsőfokú végzettségű, jópáran tudományos fokkal rendelkezők voltak. Valószínű számukra vonzóbb volt ez az elnevezés. Bibliaismeret, egyháztörténet, dogmatika, etika voltak a feldolgozott tárgyak. Úgy tapasztalom, nem volt haszon nélkül való ez a kurzus. Az értelmiségünk különösen fogékony az igényes hitbeli műveltséget továbbadó tudományok iránt. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy nagyon hiányzik egy *modern, alapos felnőtt katekizmus*. Hadd utaljak arra, hogy az Órtorony, a Mormon Könyv stb. nyomdailag, könyvészetileg vonzó kiadványok. (Kár tagadni.)

Istentiszteleteink – igehirdetéseink

Leszámítva a nagyünnepi alkalmat, a gyülekezetek töredéke vesz részt istentiszteleten. Egy *dán kollégán* ugyan a következőket meséli: a 2500 lelkes (?) gyülekezetből ritkán vannak tíznél kevesebben az egyetlen vasárnap alkalmán... Nálunk általában jobb a helyzet, legyünk tehát elégedettek...? Mire? Hol van a kilenc (a kilencven, a kilencszáz)? Az elvilágiasodás korjelensége, nyugodjunk bele? Menjete el, tegyetek tanítvánnyá minden népet...! A hogyanról, mint módszertanról, Jézus nem beszélt, de a tanítást és a keresztséget, mint mindenek fölött valókat örökül hagyta. Nagyon szeretem az

egyházunkat, a hagyományainkat, de félek, hogy korunk népe elmegy mellettünk, ha nem valóban jézusi módon próbálunk meg a világ felé nyitni.

Örülök a *belmissziói kezdeményezéseknek*, evangélizációknak, de javarészt a gyülekezetek egyébként is elkötelezett tagjai vesznek részt ezeken a rendezvényeken...

Hogyan lehet közügy az evangélikus istentisztelet? A legegyszerűbb válasz, ha *vonzó*. Egészen profánul fogalmazva, ha érdekes. Másképpen, ha liturgiája eleven, nyelvében igényesen mai, ha mondanivalója kétpólusú. Egészen konkrétan megszólítja a jelenlevőt (itt rólam van szó) és nyilvánvalóvá teszi, hogy itt van a JELENLEVŐ. (Veletek vagyok minden napon a világ végezetéig!) Mi kell ehhez? Több szervezés (a liturgiába bevonnai a gyülekezet tagjait, látogatás, hívogatás, több pásztori tevékenység, több exegézis) nemcsak bibliai, hanem hely-, kor- és emberexegézis), még több imádság!

Hadd számoljak be itt egy érdekes kezdeményezésről, *finnsországi tapasztalataim alapján*. A finn kollégák is hasonló gondokkal küszködnek, mint mi. Néhány éve egy érdekes kezdeményezés indult el Helsinkiből. Új istentiszteleti formát vezettek be a meglévő meghagyásával, ill. mellette, ez az ún. *Tuomasmessu – Tamás-mise*. Időtartama 1–1,5 óra. Őrzi a hagyományos kereteket, de énekeik újak, fülbemászók, dúdolhatók, maiak. Van külön énekeskönyvük, ebben 20 ének Taizéi. Több szakaszt olvasnak a Bibliából, az álta-

lánosan használt új fordításból. A templomban több helyen kitesznek egy-egy lapra írt ígét, (mint a mi igestábláink) mellette gyertyaégető, és meghatározott időben ezekhez az asztalokhoz oda lehet menni imádkozni, meditálni. Nem egyszer láttam, hogy valaki kis cédulát adott a liturgusnak, rajta egy imakívánság. Elmaradhatatlan az igehirdetés, rövid, frappáns, egyszerű. Az Úrvacsora természetesen része az istentiszteletnek, ugyanígy a kiengesztelődés is (kézfogás, ölelés, bocsánatkérés). Az Úrvacsorát mindig több lelkész osztja. A hagyományos vasárnapi 100–200-as létszámmal szemben ezekre az alkalmakra 500–800 ember gyülekezik össze rendszeresen Lahtiban! Mindenesetre meggondolandó...!

Megjelenésünk a médiában

Közhelyszerű megállapítás, hogy a hagyományos hatalmi ágak mellett megjelent a média és az informatika. Közvéleményformáló hatása szinte felbecsülhetetlen, missziói jellege talán ugyanígy.

Amiről beszámolni szeretnék, speciálisan pécsi, saját tapasztalataimat adom közre. A helyi, regionális rádió (hatáskörzete kb. Siófok–Zágráb, Zalaegerszeg–Szeged által határolt területeket fedi le) havonta egy alkalom-

mal, vasárnap de. biztosít kb. 5 perc adásidőt. Néhány perc, mégis nagy jelentőségű. A műfaj is elég nehezen meghatározható: bibliamagyarázat, áhitat, meditáció... a lényeg mégis az *IGEHirdetés*.

A Pécsi Városi Televízió (VTV) két éve új sorozatot indított: *Ökumené* címen. Havonta tíz perc adásidővel dolgozunk, az első megjelenés szerdán este 1/2 7-kor van, amelyet több ismétlés követ. Ha a rádiózás kihívás, úgy a tv méginkább. 10 perc nagy idő, különösen, ha a párhuzamos adókon pergő krimi vagy érdekes sportprogram megy. Ügyzerető elkötelezett fiatalok a VTV munkatársai, mindig jó műsort akarnak csinálni, nem könnyű, de nagyon szép feladat. Ha csak néhány száz hallgatót-nézőt feltételezünk is, a *legnagyobb szószéknek* kell tekintenünk a rádiót és a televíziót.

Hat éve lapot alapítottam „*Evangélikus Szemle*” címmel. Nyomdai termék, ezt azért tartom fontosnak hangsúlyozni, mert a nem minőségi megjelenés „agyoncaphatja” az egyébként tartalmas mondanivalót is. Az évi kétszeri-háromszori megjelenés 1000 példányban, tudom, nem óriási, de nagyon sok ember számára egy vékony szál a gyülekezethez kötődéshez, vihető kórházakba, klinikákra, informatív lehet az újonnan jövőknek, adható a kereszte-

lésre, házasságkötésre jelentkezőknek. Szerkesztési szempont: legyen benne gyülekezeti hír, istentiszteleti rend, hirdetés rendezvényekről, igemagyarázat, tanítás, imádság, vers.

Gyülekezeti diakónia

Egyre több a szegény ill. az elszegényedő gyülekezeteinkben is. Itt most elsősorban nem a menetszerint megjelenő koldusokra gondolok, hanem a *lecsúszókra*. Az elszegényedés osztársadalmi problémáját megoldani nyilván nem a mi feladatunk, de tudunk-e legalább enyhíteni a gondokon?

Sok éve gyűjtünk használt ruhát, cipőt, gyerekjátékot, újabban élelmiszert is. Mivel a szétosztás rettentően időigényes, és soha nem lehet teljesen igazságos, ezért pár éve „játékonysági” ruhavásárt szervezünk. Egyet tavasszal, egyet ősszel, hétfőtől péntekig tart. A szószéki hirdetés és a „szájhangyomány” viszi hírül az akciót. *Jelképes* összegű adományt kérünk a holmikért, a befolyt összeg pedig visszafordítódik a szegénységélyezésre. Hetente kb. 800–1000 vásárlónk van. Emellett külön „haszon”, hogy a gyülekezeti segítők csapata is (kb. 15–20 fő) részese a segítő szolgálat örömeiből.

Töprengek tovább.

Varsányi Ferenc

EGYHÁZI TV- ÉS RÁDIÓMŰSORAINK

LMK-előadás – Kemenesmihályfa, 1996. március 8.

Úgy gondolom, ez a témafeldolgozás nagyon szubjektív. Annyira, hogy csak saját gondolataimat, koncepcióimat mondom el, nem értékelésemet. A műsorokat ugyanis több szempontból lehetne vizsgálni (evangélikus, lelkész, gyülekezeti tag, értelmiségi stb.). Ezek szerint lehetne – még akkor is csak – egy látáspontú értékelést készíteni. Úgy érzem, nekem nem az értékelés, hanem *szemléletem bemutatása a feladatomban*.

Kis táblázat egyházi tv- és rádióműsorainkról:

RÁDIÓ

Kossuth kéthetenként hétfő 13.20–13.30 korások
kéthetenként hétfő 13.30–14.00 ev. félóra
alkalmanként 11.00–12.00 istentisztelet

RH Az evangélikus rádiómisszió adásai

TV

TV1 havonta vasárnap 15.30–16.00 Örömhír
alkalmanként 11.00–12.00 Istentisztelet közv.
szombat (sorozat) 8.00–8.10 Jó reggelt adj Istenem!
alkalmanként 6.30–6.35 Lelki útravaló

Az eddigiekből jól látszik, hogy mennyiféle igényt kellene kielégíteni az amúgy is rövidnek tűnő műsoridőkben.

1. A műsorok elkészítése (lehetőségek – adottságok)

Egy-egy műsor elkészítéséhez több mindent figyelembe kell vennünk.

- 1.1 Ki mondja?
- 1.2 Mit mond?
- 1.3 Hogyan mondja?

1.4 Kinek mondja?

1.5 Hol mondja?

1.6 Milyen módon? (l. 1,3)

1.1 Ki mondja?

Mivel ezek a műsorok általában a MEE gondozásában készülnek, (?Szerk.) ezért talán abban megegyezhetünk, hogy a MEE ad át üzenetet a nézőnek-hallgatónak. Akkor is, ha egy gyülekezeti tag beszél, és akkor is, ha a püspök. Tehát az Evangélikus Egyház szólal meg – mutatkozik be.

1.2 Mit mond?

Ez már egy kissé nehezebb kérdés, mert ezt az ottlők szemlélete dönti el. Ugyanis azt kell megválaszolnunk, hogy mit szeretnénk elérni?

1.2.1 informálni akarunk?

1.2.2 talán nevelni?

1.2.3 híresek akarunk lenni?

1.2.4 meg akarjuk változtatni az emberek gondolkozását, hitét?

Mire használjuk fel a műsoridőnket? Mivel egy-egy műsor általában rögzített időben van, így felmérhető, hány embert érdekel, és az, hogy általában kik nézik-hallgatják. Az Örömhír vasárnaponként 15.30-kor kezdődik a TV1-en. Kevés olyan nézőt találhatunk, aki ilyenkor véletlenül nézi adásunkat. Azok nézik saját felmérésem alapján ezt a műsort, akik ezt szeretnék nézni. Pontosan ezért lenne szükség arra, hogy mind a négy (vagy akár több) forma helyet kapjon, akár azzal a jellegzetességgel, hogy egyszer egyik, másszor másik kerül hangsúlyosabb helyzetbe.

1.3 Hogyan mondja?

Többféle programstílus közül válogathatunk műsorainkhoz témának, helynek, időnek megfelelően:

- 1.3.1 riport
- 1.3.2 beszélgetés
- 1.3.3 dokumentálás
- 1.3.4 sajátos, különleges
- 1.3.5 dramatizálás
- 1.3.6 híradó – hírek
- 1.3.7 közvetítés
- 1.3.8 magazin
- 1.3.9 zene

Ezek a stílusok (műfajok) jól ötvözhetőek egy programon belül is, még akkor is, ha mindössze 5 percünk van.

1.4 Kinek mondja?

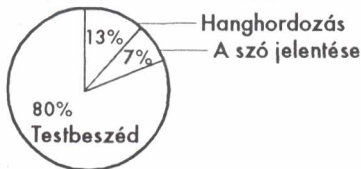
Érintőlegesen már szó volt erről a bevezetőben és az 1.2 pontban.

A nézőket és a hallgatókat nem mi válogatjuk, hanem – így is fogalmazhatnám – a műsor csatornája, ideje, környezete. Fel kell mérnünk hát, kik kísérik figyelemmel adásainkat. A statisztikákból valamennyire felkészülhetünk és nagy odafigyeléssel fel is kell készülnünk. Ha pl. csak a falun élő gyülekezeti tagjaink figyelnek, akkor ne a városi értelmiség hangján akarjuk üzenetünket továbbítani. (Mennyire így van ez igehirdetéseinknél is!)

1.5 Hol mondja?

Rádió – televízió? Talán úgy gondoljuk, a rádió könnyebb, mert ott csak egy mikrofon van és csak beszélni kell. Beszédünk előkészítésénél a sugárzó eszközre is figyelniünk kell. Meg kell mondanom, hogy még az sem mindegy, hogy URH-n vagy RH-n megy a közvetítés.

A teljes értékű üzenet így jellemezhető:

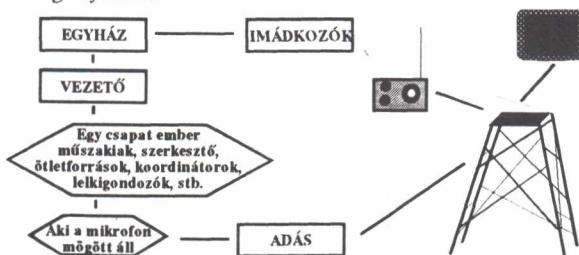
Ezt értékelve kimondhatjuk, hogy a tv-ben közérthetőbben beszélhetünk. De a „képes beszéd” pontosan azért nehéz, mert ott minden látszik. Így újra csak azt mondhatom, fontos megnézni, hol is szölok, mert így lehetek érthető.

1.6 Milyen módon?

Ez az a téma, amely minden eddigivel a legjobban összefügg. A mód függ attól, hogy kit, mit, hogyan, kinek, hol akar egy bizonyos üzenetet átadni. Karmozdulattal, hanglejtéssel, mimikával és sorolhatnám tovább, hogy olykor még a ruhánk is árulkodik a mondanivaló komolyságáról. Vigyázzunk, vigyázzunk!

2. Az adások szervezése

A tömegkommunikációs műsorok szervezett csapatmunkát igényelnek.

Lehet azt mondani, hogy ez idealisztikus elképzelés. Azonban gondoljunk bele, hogy ezeken a megjelenéseinken keresztül talán több ember lát-hall bennünket, mint egy va-

sárnap az ország összes istentiszteletén. Mégis oda kellene szánunk hozzáértő(!) embereket a munkára és közösségeket a felelős imádkozásra!

A hozzáértőn azért van hangsúly, mert úgy érzem, hat éve csak próbálkozunk. Keressük a megfelelő, mikrofon-érett megszólalókat: kinek van egy jó ötlete? Kapjon egy mikrofont! Kinek van jó gyülekezete? Az biztos jól prédikál-beszél mikrofonba is! Ki az evangélikus a közéleti személyiségek között? Gyorsan azzal a mikrofonnal, mert tőle leszünk híresek! (És sajnos...) Ki lakik Budapesthez közel? Könnyebb eljuttatni hozzá a mikrofont!

Ahelyett, hogy kiképeztetnénk néhányakat, hogy ötletük is legyen, megjelenésük is és beszélni is tudjanak. A sokszínűséghez nem biztos, hogy sok embernek kell szerepelnie, de több hozzáértőnek kell a háttérben állni.

3. Megállapítások

Fontos még megállapítani:

3.1 Egyházi műsorokban fontos lenne jobban kiemelni az egyház lényegét, az életünket is meghatározó Jézus Krisztust. Az Ige tanítása, az Ige hirdetése nagyobb hangsúlyt kaphatna.

3.2 A műsoridő csak a külső szemlélő szemével látszik rövidnek. (1 perc műsoridő elkészítéséhez 1 óra munkára van szükség!) Nagyon sokat kell azért tenni, hogy műsoraink elejétől végéig érdekesekek, színesek legyenek. Lehet, hogy a tv-s, rádiós stáboknak nem ugyanaz a céljuk, mint a szerkesztőknek. Egy rossz vágás értelmetlenné teheti az egész mondanivalót.

3.3 Műsoraink nagy missziói lehetőséget hordoznak. Meg kellene találnunk azt a hangot, amely a nagy egészből ki tudja ragadni azt az egyet – A NÉZŐT, A HALLGATÓT.

3.4 Fontos lenne a körzeti tv-k és rádiók felé is nyitni. A piacon az nyer, aki jól, olcsón és gyorsan tud eladni.

4. Zárszó

Egyházi Tv- és rádióműsoraink sok emberhez eljutnak, nagy hatásuk lehet.

A BBC egyik evangélikációs rádiós kísérletéből okulhatunk.

(Ismeretátadástól eljutottak a hitmélyítésig.)

Három év után azért kellett megszüntetni a heti 3x10 percben délelőtt sugárzott műsort, mert nem volt kapacitás a milliós nagyságrendű, hetente érkező levéláradat feldolgozására és a személyes lelkipásztorolásra.

Ha idáig nem is jutunk (juthatunk) el, azért tartsuk szem előtt a régi rádiós mondást:

NE CSAK BESZÉLJ, MONDJ IS VALAMIT!

Koczor György
lelkész

Istentiszteletünk trinitárius szemlélete

Budai egyházmegyei LMK-n elhangzott tanulmány

Kezdjük imádsággal. Hosszú lelkési szolgálatomat végigkísérő imakönyvecskéből olvasom fel az előadás előtti imádságot. (Lásd: Lelkipásztor imádsága. 73. o.)

Köszönöm a lehetőséget, hogy mint „vén zászlótartó” szót kapok közöttek. A témát illetően a zászlót már többször letettem, aztán mégis újra felvenni kényszerültem, éppen akkor is, amikor ez az LMK-összejevetel készülődött. Magyarzatképpen ehhez a következőket fűzhetem. Január 17-én együtt hallgattuk meg Szebik püspök úr előadását hasonló témakörben. Sok olyan problémát vetett fel, ami megoldásra vár. Az előadás több részlete a megoldás irányába mutatott. Annál nagyobb meglepetéssel vettem kezembe a *legutóbbi püspöki körlevelet*, amelyben az elhangzott előadással ellentétben a püspökök közös rendeletet bocsátottak ki a gyónás és úrvacsora kérdése dolgában, méghozzá ebben az egy témában használván azt a szót, amelyik a körlevélben más összefüggésben nem szerepel. Másutt: „felhívjuk a lelkészek figyelmét” – „kérjük” s ehhez hasonló kifejezésekkel találkozunk, ebben a témában azonban az „elrendeljük” szerepel. E kérdésben ma elsősorban nem püspöki tilalomfának, hanem sürgős „elsősegélynyújtásnak” van itt az ideje (kairosz-a). Amikor körlevélben ezeket a sorokat olvastam, azt mondtam magamban, hog’ örege, megrokkantan, sokszori hiábavaló küzdelemmel a hátam mögött, végképp leteszem a zászlót. Megint rám tört a „jeremiási szindróma”. Ekkor ért az esperesi felkérés telefonon, és ennek hatására a zászlót *most mégis újra felvettem*, s előtettek meglobogtatom. Ez egy kicsit befolyásolja mondanivalómat is, mert éppen a püspöki körlevél rendelkezésére tekintettel másként kezdem, mint ahogy eredetileg szándékoztam, és az ott érintett témát veszem előre.

I. A gyónás és az úrvacsora

Teológiai szempontból és a lényegét illetően a *kettő nem tartozik össze*. Nem akarok ehhez részletesebb igazolást hozni. Csak egy mondatot idézek abból az iratból, amely a múlt esztendőben került a kezembe. Ez egy 1929-ből való írás, megsárgult fólia s éppen ezzel a témával kapcsolatos. Szerzője *id. Pröhle Károly*. Eredeti címe: *Einige Bemerkungen die Beichte betreffend*. Magyarul: Néhány megjegyzés a gyó-

nással kapcsolatban. Ebből idézem az első pontot: „A gyónás nem tartozik az úrvacsorához dogmatikai, elvi alapon kikerülhetetlen feltételként...”

Az úrvacsorának a gyónástól független használata a *közös keresztény tradícióban* általános. Az úrvacsora önálló részként szerepel a római mise liturgiájában, így van az ortodoxoknál, így *Luther: Deutsche Messe*-jében, így a német gyülekezetekben, a budavári német istentiszteletben, így van az északi evangélikus egyházak, az amerikai lutheránus egyházak liturgiájában is. Az eredeti, reformációkorabeli magyar liturgiákban is így található. Ez püspökünk említett előadásából is kiderül. Szinte csak a magyar evangélikus liturgiában van másként. (Természetesen a magyar reformátusban is.) A mi esetünkben tehát „*kényszerházasságról*” van szó. Ezt a kifejezést használva, azt kell mondanom, hogy a kényszerházasság a házastársak egyikére nézve sem lehet jó, tehát: sem a gyónásra, sem az úrvacsorára nézve. Az 1963-ban megjelent Agendánk nagy örömmre különválasztotta a gyónás és az úrvacsora rendjét. Úgy gondolom, hogy azóta sem használjuk egyházunkban ezt külön. Mivel az akkori szerkesztők elválaszthatatlannak tartották a gyónást és az úrvacsorát, az apróbetűs „használati utasításban” újra gúzsba kötötték a kettőt. Ezt annak idején nagyon szomorúan vettem tudomásul.

Megvannak ennek a *káros következményei*. Néhányat hadd vegyek sorra ezek közül: Az első a *zíravaros szóhasználat*. Erről minden lelkésznek bőségesen lehet tapasztalata. Egyetlen beszédes példát hadd mondjak a budavári gyülekezetben szerzett tapasztalomból. Az esetnek akaratlan fültanúja voltam. Ez kivételes gyülekezet, ahol több „celebránssal” működő istentisztelet van. Ez azzal az előnnyel jár, hogy az úrvacsoraosztáskor a lelkészek a legújabb gyakorlat szerint egymásnak „szolgáltatták ki” az úrvacsorát. Egy alkalommal a német testvérgyülekezet tagjai is jelen voltak az istentiszteleten. Amikor erre az aktuusra került sor, az éppen előttem ülő férj odasúgta feleségének: „Das ist schön!” De hogyan reagál erre a magyar gyülekezeti tag? „Olyan szép, amikor egymást *gyóntatják* a papok!” Ehhez nem kell magyarázatot fűznöm. Nálunk a konfirmációra készülve a gyerek „gyónásra jár”, nagy ünnepeken résztveszünk a „gyónáson”, az úrvacsorai bor „gyónó bor”

stb. Mi tehát itt zavaros vizet öntünk a pohárba tiszta helyett.

A gyónásnak és az úrvacsorának összekapcsolása *azt a látszatot kelti* a gyülekezetben, *hogy a kegyelemnek van feltétele*. Jézus jól ismert példázata utalok. Felébredt a bűnbánat a tékozló fiú szívében, de még mielőtt kimondhatta volna: „Atyám, vétkeztem...”, az apa már karjaiba zárta. Ennyire előtte jár Isten szeretete bűnvallásunknak is. Még ezt is megelőzi. Ennyire nincs feltétele a kegyelemnek.

Kialakult gyakorlatunk *elhomályosítja Jézus Krisztus kereszti-áldozatának páratlan jelentőségét*. Mintha mi magunk valamilyen vallási cselekménnyel tehetnénk valamit megváltásunkért és üdvösségünkért. Példát mondok: Az Ev. Élet febr. 25-i számában a gyónó kérdésekkel foglalkozó cikksorozat elején olvasható a következő mondat: „Az öt gyónási kérdés valóban hasonlítható lépcsőhöz. Nélkülük semmi esélyünk áthidalni azt az alapvető „szintkülönbséget”, amely elválaszt minket Istentől”. Itt nemcsak mi lelkészek váltunk át helytelen vágányra, hanem híveinket is önkéntelenül erre siklatjuk. Nekünk nincs semmi eszközünk, amivel a köztünk és az Isten közötti szakadékot áthidalhatnánk. Hadd idézzek néhány sort *Türmezei Erzsébet* első kötetében megjelent verséből. (1938) A vers címe: *Egy út vezet csak az égbe. „A szédítő, kavargó ár felett, sötét, mélységes szakadékon át, odadöntve egyetlen út gyóntat vár reánk a kereszt”*.

Egy másik helytelen következménye a gyónás és úrvacsora összekapcsolásának az *absolutio*, a feloldozás *eljelentéktelenítése*. Annak idején saját gyülekezetemben felmérést csináltam arra nézve, hogy a gyülekezet tagjai hol, mikor kapnak-kaptak bűnbocsánatot? Kiderült: nem találkoztam olyan híveimmel, aki arról tett volna vallomást, hogy feloldozást kapott, illetve a feloldozásban részesült bűnbocsánatban.

A gyónással való „összeházasításal” az *úrvacsorát is elszürkítjük, egyszínűsítjük*. Nagyon hálás vagyok, hogy a Luther Szövetség kiadta Luther három szermóját. Ajánlom figyelmeztetekbe, olvassátok el, különösen az úrvacsoráról szóló részt. Ebből világosan kiderül, hogy Luther az úrvacsorával kapcsolatosan szinte alig ejt szót a bűnbocsánatról, nemhogy azt tenné az úrvacsora kizárólagos ajándékává. Számára az úrvacsora legnagyobb ajándé-

ka a *communio* (koinónia), a közösség. Igaz, ezeket a szermokat Luther működésének elején írta, de későbbi írásai-ban is megőrizte az ebben foglaltakat, és végig ragaszkodott az úrvacsorának közösséget ajándékozó, közösséget terem-tő jellegéhez. Ez által építi Jézus Krisztus a Vele és az egymással való közösséget. Ezért nevezi Luther az úrvacsorát „a szeretet szentségének”.

Úrvacsorai gyakorlatunkban szinte teljesen *elvéssz az öröm és hála*, pedig az úrvacsora az örvendező hálaadás szentsége is. Ezzel összefüggésben hadd idézzek egy mondatot A hit vilá-ga c. egyetlen magyar dogmatikánkból, ahol az úrvacsorával kapcsolatosan *Pröhle* a következőket írja: *bizonyos gyakorlat „a szentvacsorát gyászünnep-félévé komorítja”*. Ez azt jelenti, hogy elvéssz az úrvacsorának az a jellege, amelyet az eucharisztia kifejezés, ill. elnevezés juttat legjobban érvényre.

Levonom mindebből a következőt: istentiszteletünkkel illetően *sürgetően szükséges a gyónás és az úrvacsora szétválasztása*. Hadd zárjam ezt a szakaszt a már idézett irat egyetlen mondatával: „...alapvetően és feltétlenül ahhoz kell ragaszkodnunk, hogy az úrvacsora áldott vétele a megelőző gyónás nélkül is lehetséges legyen...”.

Nagyon régi óhaj ez *egyházunkban*. Csak néhány névre és évszámra utalok. Pl.: Kuthy Lajos 1924-es istentisztelet-tervezetére, az 1929-ben íródott s már említett *Pröhle*-iratra, Jánossy Lajos 1932-ben megjelent könyvére stb. Egyetlen példát hadd emeljek ki: *Scholz Zászló Hálaadás kelyhe* c. könyvéből. Ez 1938-ban jelent meg. Harmadéves teológusként vettem kezembe. Az úrvacsora problematikájához való viszonyulásomat döntően meghatározta ez is. Scholz László ebben a könyvében úgy jellemzi a gyónásnak és az úrvacsorának problémáját, mint amelyik „*vajúdó kérdése*” a magyar evangélikus egyháznak. Ez tehát 1938-ban volt, csaknem 60 éve! Hadd tegyem fel a kérdést: mekkora a kihordási ideje az ilyen vajúdásoknak? Miért nem tud megszűlni egészséges, jó megoldás? Mielőtt ennek liturgiai megoldásáról beszélnék, hadd térjek rá eredeti elgondolásom vonalára.

II. Az istentiszteletünk dramaturgiája

A továbbiakban az istentiszteletünk-ről mondok el néhány gondolatot. Amíg ugyanis istentiszteletünk lényegét nem tisztázzuk, addig megoldatlan a gyónás és az úrvacsora elhelyezése istentiszteletünkben. Éppen ezért a továbbiakban nem a szorosan vett liturgiáról lesz szó elsősorban, hanem az *istentisztelet teológiájáról*. Bár nem

szívesen használom ezt a kifejezést. Ezzel sokszorosan visszaéltünk és visszaélünk, mert „lógia” ugyan bőven van, csak a „theos” marad ki belőle sokszor. Ezért most egy *világi kifejezést használok* és „*az istentisztelet dramaturgiájáról*” beszélek. Megvolna annak a jogosultsága, hogy a dramaturgia szempontjai szerint gondoljuk végig istentiszteletünk kérdéseit. (Pál is megemlíti a maga apostoli szolgálatával kapcsolatban az 1Kor 4,9-ben a „theatron”-t.) Ennek alapján az itt használatos szakkifejezések szerint beszélhetnénk a színpad-színész-közön-ség kérdésköréről. Ez nagyon tanulságos is lehetne. Mégsem ezt teszem, mert a templom nem színház, az istentisztelet nem színelőadás, a lelkész nem előadóművész és a gyülekezet nem közönség. Sajnos, sok esetben ráillik ez a dramaturgiai séma istentiszteleteinkre. A lelkész szolgálata lehet szerepjátszás és nem tanúságtétel, mártúria, a gyülekezetünk pedig „közönség” és nem közösség. Mégsem ezen az úton haladok tovább. Egyet azonban szeretnék kiragadni a dramaturgiai fogalomkörből, mégpedig a *dráma* szót. Ha azt a kérdést teszem fel, hogy mi a keresztény istentisztelet, akkor ezzel a szóval megjelölve úgy mondanám, hogy *az istentisztelet Isten szeretetének drámája*. Ugyanezt tárja elénk a Biblia is első lapjától az utolsó-ig. Ha a Biblia legfőbb üzenetének összefoglalásáról nem teológusnyelven akarok beszélni, akkor azt mondhatom, hogy benne Isten szeretetének drámájáról van szó elejétől végig, a teremtéstől a Biblia utolsó mondatáig. *Ez az üdvtörténet központi témája*. Isten szeretetének ezt a drámáját vetíti elénk tulajdonképpen az egyházi esztendő is ünnepköreivel. Ugyanígy az istentisztelet is ezt tárja elénk úgy, hogy mi ennek a szeretetdrámának *ne szemléltői, hanem „szereplői”* legyünk, mert Isten bele akar vonni bennünket szeretetének ebbe a drámájába.

Ebből következik, hogy az istentiszteletnek a „főszereplője” nem a lelkész. Sajnos, gyülekezeteink és sok lelkész tudatában ez él, pedig a „főszereplő” *Isten maga*. Ő az istentisztelet egyetlen alanya. Ha az istentiszteleten nem Ő cselekszik, akkor az csak vallási szertartás, de nem igazi liturgia. Az istentisztelet *igazi „fungense”* Ő, mi pedig ennek az istentiszteleten is cselekvő Istennek legfeljebb munkatársai vagyunk, ami önmagában véve is nagy-nagy kitüntetés számunkra.

Már most *mit demonstrál, szemléltet, mutat be az istentisztelet? Két fontos tény*. Minden istentiszteleten Isten az *ő lényé titkáiból, misztériumából akar feltárni* valamit. Nem mi tárjuk fel ezt, hanem Ő. Kegyelmének nagy ajándé-

ka, ha ebben eszközei lehetünk. Ez az egyik.

Minden istentiszteleten *meg akar ajándékozni bennünket* kegyelmének ajándékaival. S ez a másik. Nem mi adunk neki, hanem Ő ad nekünk. Ehhez nem férhet kétség.

A mellékelt istentiszteleti rendben gondosan ügyeltem arra, hogy az Agendától el ne térjek. A továbbiakban ennek a lapnak először a margójára tekintsetek.

Isten minden istentiszteleten lényé titkáiból akar feltárni valamit számunkra. Az Ő lényének titka pedig egyértelműen *a Szentháromság misztériumát jelenti*. Isten számunkra Atya, Fiú és Szentlélek. Ezért az istentisztelet leglényegesebb elemeinek ezt kell megjelenítenie. Minden istentiszteletünket ezzel az invocatio-val kezdjük: „Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.” A margón ehhez az invocatio-hoz hozzákapcsoltam az apostoli áldást (2Kor. 13,13), amelyben Pál *a Szentháromság legfőbb ajándékaira* mutat rá, ezért az Atya mellé odateszi a szeretetet, a Fiú mellé a kegyelmet és a Szentlélek mellé odakapcsolja a közösséget. Ez azt jelenti, hogy nemcsak önmaga titkát, misztériumát tárja fel előttünk, hanem részletet akar bennünket ajándékai-ban: szeretetében, kegyelmében és a közösségben, a koinonia-ban. Az istentiszteletnek mindenképpen ezt a hárommat kell demonstrálnia.

Mindebből kiderül felfogásom *az istentisztelet pólusainak vitatémáját* illetően. Általában véve az evangélikus liturgikus szóhasználatban *egypólusú* istentiszteletéről szoktunk beszélni. Ekkor az Igét tekintjük az egyetlen középpont-nak. Az utóbbi időben egyre többet beszélünk a *kétpólusú* istentiszteletéről. Értjük rajta azt, hogy az Ige mellé másik pólusként az úrvacsora is belekerül az istentiszteletbe. Ez már egy teljesebb rendet jelent. Magam viszont a trinitárius, *szentháromsági felosztást* látom az istentisztelet legmegfelelőbb formájának, amelyet a liturgiának is kifejezésre kell juttatnia. Itt az istentisztelet egyes részei között nincs alá- és fölérendeltség, ki van kapcsolva a vita, melyik a fontosabb: az ige vagy az úrvacsora. Így az istentiszteletnek *három egyformán fontos főrésze* van.

Formailag jelenlegi rendünk szerint is három része van istentiszteletünknek: az oltári szolgálat, a szószéki szolgálat és a befejező oltári szolgálat.

Agendánk új kiadása a tartalmi felosztást jobban kifejezi, mint az 1963-as. Az új kiadás igeszolgálat címszó alatt például egy egységnek veszi az oltár előtti igeolvasást és a szószéki szolgálatot. Egybekapcsolja tehát az oltárnál a lekción felolvasását, és a szószéken az alapige felolvasását, és a prédikációt.

Az előttetek levő rend – a bevezetést és a befejezést nem számítva – a *hármastagozódást tükrözi*. Ez mind formai, mind tartalmi szempontból kifejezésre juttatja a keresztény istentisztelet lényeges elemeit.

Az istentisztelet *első részében* az Atya szólít meg bennünket, aki a Biblia első lapjaitól kezdve így szólítja meg tőle elszakadt embergyermekait: *Ádám – Ember, hol vagy?* S ezt nemcsak azért teszi, hogy számonkérjen, hanem azért, hogy tévelygő gyermekeit megtérésre, bűnbánatra hívja, és megajándékozza bocsánatával, újra belevonja szeretetének közösségébe. Ezért az istentisztelet első részének ezt kell demonstrálnia.

A *második főrészben* a Fiú titka tárul fel előttünk. Ő az Atya testté lett Igéje, aki közöttünk sátorozott, telve kegyelemmel és igazsággal (Jn 1,14), de mint élő Úr, Ő szólal meg az olvasott és hirdett igében. Feltárja számunkra Isten Országának és szíve szeretetének titkait. Felszínre hozza, nyilvánvalóvá teszi szívünk rejtekeit és munkálja megtérésünket. Elvezet keresztje és feltámadása titkának megismerésére. Részesít a kegyelem áldásaiban és erejében. Ezt demonstrálja az istentisztelet második fő része.

A *harmadik rész* a Szentlélek titkára, munkájára és ajándékaira mutat. Ő az, „*Aki az evangélium által meghív, megvilágosít és Jézus Krisztusnál megéri*” (Kiskáté). Belevon a Szentháromság közösségébe, és megteremti Isten gyermekeinek közösségét, az Egyházat, a gyülekezetet. Elindít a szeretet hétköznapi istentiszteletének útjára és így vezet mindenképp végős beteljesedése felé. Ennek kell nyilvánvalóvá lennie az istentisztelet harmadik főrészében.

III. Liturgikus rendünk

Áttekintve istentiszteletünk „*dramaturgiáját*”, vizsgáljuk meg ennek alapján liturgikus rendjét. Mennyiben felel meg az elmondottaknak?

Kezdjük az első résszel. Ebben a bevezetés után felismerhetjük a *gyónás halvány elemeit*. Feltűnő, hogy a domináns elem a confiteor, a bűnvalló imádság, amely tulajdonképpen gyónó imádság. Itt vita van, (számomra érthetetlen vita) hogy a confiteor és a gyónó imádság különbözik-e vagy azonos-e? Akinek ezen kedve van vitatkozni, ám tegye, én megleégszem azzal, hogy Jézus példázatában a publikánus egymondatos imádsága confiteor volt – ha úgy tetszik – és gyónó imádság volt – ha úgy tetszik. Számunkra ez nem lehet kérdéses. Rendünkben a confiteor mellett *elhalványul, majdnem elsikkad a verbum gratiae*. Ennek pedig tulajdonképpen az absolutio-t kell jelentenie: verbum gratiae absolutio.

A *római misében* vagy az ortodoxoknál az absolutio-nak ez a mellőzése érthető. Ott a mise elején elhangzik a gyónó imádság, amelyet a gyülekezet közösen mond (!). Utána a pap csak *egy óhajt* fejez ki azzal, hogy a Mindenható Isten bocsássa meg bűneinket. Ez a római katolikus gondolkodásnak teljesen meg is felel. Miért? Mert a római katolikusoknál megvan a *bűnbánat szentsége*. A II. vatikáni zsinat óta a gyónást *nem a bűnbánat szentségeként* emlegetik, hanem a *bűnbocsánat szentségeként*. Nagy változásnak a jele ez. *Az új katolikus katekizmusban* a szentségekről szóló fejezetben a hagyományos elnevezés helyett ezt a címet találjuk: *A bűnbánat és bűnbocsánat szentsége*. A katolikus vallási gyakorlatban fontos szerepe van. Ezért nem lehet szó a misében absolutio-ról és ezért kapcsolódik egybe a Kyrie és gloria.

Hadd tegyek itt *egy kis kitérőt*. Annak idején Agendánk istentiszteleti rendjét hálás örömmel használtam. Hiányosságának tartottam azonban, hogy nem tette a kegyelem igéjét elég domináns részévé istentiszteletünknek. Ennek érdekében a magam számára *külön betétlapot készítettem*, összegyűjtve ezen az Agendánkban levő verbum gratiae-k mellé a Bibliánkban található sokkal kifejezőbb ige-verseket. Meglepőnek tűnhet: sokkal bőségesebben találtam meg a verbum gratiae liturgikus szempontból alkalmas szövegeit az ÓT-ban, mint az ÚT-ban. Néhány példa erre: „*Boldog az, akinek hűtlensége megbocsátott és vétké elfedeztetett. Boldog az az ember, akinek az Úr nem rója fel bűnét és nincs lelkeében álnokság.*” (Zsolt 32,12) „*Amilyen magasan van az ég a föld fölött, olyan nagy az Úr szeretete az istenfélők iránt. Amilyen messze van napkelet napnyugattól, olyan messzire veti el vétkünket.*” (Zsolt 103,11–12) Az ÚT-ból csak egyetlen részletet idézek. Ez akár feloldozási formula is lehetne. „*Isten megparancsolta nekünk, hogy hirdessük a népnek és tegyünk bizonyosságot arról, hogy Jézus Krisztus Istentől rendelt bírója élőknek és holtaknak. A próféták is mind bizonyosságot tesznek arról, hogy aki hisz őbenne, az Ő neve által bűnbocsánatot nyer.*” (ApCsel 10,42–43)

Kezdetől fogva az istentisztelet első oltári szolgálatában ezeket a kegyelmi igéket is használtam. Így évek során nemcsak bűnbánatra, „*méltatlanságunk meggondolására*” hívtam a gyülekezetet, hanem igyekeztem rábeszteni arra, hogy *itt a kegyelem a mindennek felett fontos*. Híveink szívébe fáradhatatlanul ezt kell beleplántálnunk, ezt kell hittel elfogadnunk, mert ha nem így történik, akkor tulajdonképpen még a bűnvalló imádságnak sincsen értelme. Ez elég megbotráncozta-

tóan hangzik, de kénytelen vagyok ezt így hangsúlyozni.

Summa: *Istentiszteletünk első főrészében tehát a kegyelem igéje a döntő*. Ez nyilatkoztatja ki és közli a bűnvalló gyülekezettel az Atya szeretetét, a bűnbocsánat ajándékát. Ennek alapján istentiszteletünkben nagyon is ott van a helye a verbum gratiae hangsúlyosabbá, kifejezőbbé tételének az absolutio irányába.

Istentiszteletünk második fő része, az igeszolgálat. Ezt a margón a Fiú és kegyelem szó jelzi. Az istentisztelet elvi problémái során erre vonatkozóan elmondtam a legszükségesebbeket.

Istentiszteletünk harmadik részében a Szentlélek által munkált közösségről, a communio-ról van szó. (Lásd a margón a Szentlélek és közösség szavakat.) Ezt a jelenlegi, úrvacsora nélküli istentiszteleti rendünkben – Agendánk szerint – az oratio oecumenica és a közösen elmondott Miatyánk juttatja kifejezésre. Sokkal *jobban demonstrálja azonban ezt a communio szentsége, az úrvacsora*.

IV. A gyónás és úrvacsora elhelyezése liturgikus rendünkben

A kérdés mindezek után: *hogyan* lehet a gyónást és az úrvacsorát úgy beleépíteni az istentiszteletbe, hogy abban elkülönüljön a gyónás és az úrvacsora, mindkettő a megfelelő helyre kerüljön s az egész istentiszteletnek „*logikus*” rendje legyen? Itt kölcsönveszem Pál más összefüggésben használt kifejezését: *hélogiké latreia* (Róm 12,1). Az elmondottak alapján ez szinte magától értődik.

Nálam *jobban tudjátok, hogy különböző kísérletek* vannak a gyónásnak és az úrvacsorának az istentiszteletben való elhelyezésére nézve. Hogyan lehet ezt a kettőt úgy összefogni, hogy beleférjen az istentisztelet idői keretébe? Ez nem kis feladat, sőt a teljes rendeket tekintve, lehetetlen. A megoldási kísérletek, rövidítések teológiai helyességét alaposan meg lehet kérdőjelezni. *Egyetlen példaként* hadd utaljak itt arra, amit a Várban valósitottak meg többszöri kísérletezés eredményeképpen. Bűnvalló imádság hangzik el az elején, de a gyülekezet nem részesül feloldozásban. A második oltári szolgálat során viszont a gyónással összekapcsolt úrvacsoránál, a helyükről felállt, úrvacsorát venni szándékozók gyónó imádság nélkül kapnak feloldozást a gyónó kérdésekre adott válaszuk alapján. Nem tudom, észreveszitek-e ennek különös furcsaságát, ellentmondásosságát? Hadd hangsúlyozzam itt, hogy a kérdések kisebb *jelentőségű* részei a gyónásnak, mint a gyónó imádság. El kell kerülni tehát minden olyan formát, amelyben a gyónó kérdések tűnnek

fontosabbnak. Különbön is a legfontosabb gyónó kérdés az, amelyik a hitünkre vonatkozik. A Kis Kátéban Luther – igaz a magányonással kapcsolatban – csak egyetlen kérdést tart szükségesnek: *Hiszed-e? S ez a kérdés is a Jézus Krisztus nevében hirdetett feloldozásra vonatkozik.*

Az úrvacsorás istentisztelet *első részében tehát a közös gyónásnak kell megjelennie.* Erre mindenki rászorul, aki beteszi a lábát a templomba, a bűnbánatra is és a feloldozásra is. Isten színe előtt állva az egész gyülekezet vallja magát bűnösnek a gyónó imádságban, együtt énekel az egész gyülekezet a bűnvalló éneket, pl.: *En Istenem, én bűnös ember, itt állok szent színed előtt...*, és együtt kéri bűnei bocsánatát. Erre feleletképpen Isten az egész bűnbánó gyülekezetet ajándékozza meg bocsánatával a feloldozásban. Tehát nemcsak az „gyónik”, aki úrvacsorát vesz, hanem mindenki, aki vállalja az istentiszteleten való részvétel kockázatát. Így válik Isten népe a kegyelmet nyert bűnösök gyülekezetévé. Ezt a gyónási részt zárja le az egész gyülekezet hálaadó imája.

Megerősített ebbeli meggyőződésben egy évvel ezelőtt kezembe került kis füzet. Címe: *Die ökumenische Liturgie von Lima.* Egyházunkban annak idején ezt nem tették ismertté. Magáról az ún. Limai dokumentumról is a Teológiai Szemlében előbb lehetett olvasni, mint az akkori Lelkipásztorban. Így hát nem véletlen, hogy ez a *Limai liturgia elsikkadt.* Amikor a katolikus *Teológia* című folyóirat révén erről tudomást szereztem, sikerült megszereznem. Ehhez az ökumenikus liturgiához Max Thurian írt jó bevezetést. Ebből megtudhatjuk, hogy 1982. január 15-én Limába eszerint tartották az ökumenikus istentiszteletet. Ezt megismélték ugyanezen év június 28-án a genfi Ökumenikus Centrum kapcsolójában, ahol – katolikusul szólva – F. Potter celebrálta. Örömmel állapítottam meg, hogy *ebben a liturgiában a confiteor után az absolutio következik.* A limai liturgiáról most csak ennyit.

A *feloldozás* formája külön kérdés. Lehetne erről is beszélgetnünk. A legegyszerűbb Jézus szava: Fiam, megbocsátattak a te bűneid. *A feloldozás hirdetése számunkra Jézustól kapott megbízatás, mandátum.* A Kátéban és hitvallási iratainkban következetesen ezt a kifejezést találjuk ezzel kapcsolatban: *mandatum nostri Domini Jesu Christi.* Ez nyilván nem azt jelenti, hogy az absolutio-t csak az úrvacsorával egybekötött gyónásban kell gyakorolnunk. Mivel a gyónás gyakorlata úgyszólván teljesen erre korlátozódott egyházunkban, a feloldozás hirdetésének nagyobb teret kell biztosítanunk istentisz-

teletünkben, sőt igehirdetésünkben és lelkipásztori gyakorlatunkban is.

Az istentisztelet *harmadik főrészében* – ez az elmondottak után egyértelmű – *gyónás nélkül következik az úrvacsora* az Agendánkban található rend szerint. Itt az idő függvényében szó lehet ennek megfelelő rövidítéséről. *Ha a lelkész fegyelmetten prédikál, tehát nem bőbeszédűen, akkor istentiszteletünk belefér az egy óras idői keretbe.* Gyakorlatban az 1960-as évek második fele óta ezt sokszorosan kipróbáltam, s így tapasztalat alapján mondhatom, hogy az istentisztelet úrvacsorával egy óra leforgása alatt minden nehézség nélkül megvalósítható.

Itt szerzett *személyes tapasztalataimból* hadd adjak közre néhányat. Eleinte ezt az istentiszteleti rendet – megfelelő előkészítés után – csak a hó első vasárnapi istentiszteleten vezetem be. A gyülekezet egyetértően fogadta. Az egyre fogyó úrvacsorázók száma növekedni kezdett. A lassan elhagyottá váló oltár köré mind többen térdeltek oda. Egyre kevesebben távoztak az úrvacsora alatt az istentiszteletről, népesebb lett a templomi gyülekezet.

Gondot okozott a mellékelt istentiszteleti rend bevezetése *nagyünnepeinken.* Ennek gyakorlati okai is voltak. A vidéki lelkészek egyszál magukban végzik „az istentiszteletek sorát” s ez idői feszültséget jelent az úrvacsorát illetően. Felbátorodva a hó első vasárnapi istentiszteleten szerzett jó tapasztalataimból, nagyünnepeken is ezt a formát vezetem be. Hadd mondjam meg nektek őszintén, nem kis belső küzdelmet okozott ez. Mielőtt az istentiszteletet elkezdtük volna, pár percben röviden tájékoztattam a gyülekezetet arról, hogy az ünnepi istentiszteletet is a hó első vasárnapi rend szerint tartjuk. Számomra mind a mai napig megrendítő eseményként maradt meg az emlékezetemben az első ilyen nagy ünnepi istentisztelet. Az egész gyülekezet apraja-nagyja résztvett a gyónásban, elmondta a gyónó imádságot. A legkisebb gyerektől az öregekig felelt a gyónó kérdésekre és megrendülten fogadta a feloldozást. Az úrvacsoránál pedig *együtt maradt* az egész gyülekezet. A későbbiek folyamán pedig egyre nőtt az úrvacsorázók száma.

Semmiféle változást nem szabad a gyülekezetben bevezetni *kellő tájékoztatás, tanítás nélkül.* *Luther a Deutsche Messe előszavában az egész istentiszteletet pedagógiai eseménynek fogta fel.* Az istentisztelet arra való, hogy általa a lelkész nevelje a gyülekezetet. Ez elég egyoldalú istentiszteleti szemléletet jelent, de sok igazság van benne. Jobban ki kellene használnunk istentiszteleteinket is gyülekezeteink nevelésére. Sok évtizedes tapasztalat alapján mondha-

tom: ha az előzőleg elmondottak szerint jó demonstráció az istentisztelet, önmagában is csodálatosan nevel. Hát még ha néhány mondatos magyarázattal segítjük is ezt.

Összefoglalva: ha a gyónást istentiszteletünk első részébe helyezzük és az úrvacsora gyónástól különítve kerül az istentisztelet harmadik részébe, akkor *minden a megfelelő helyén van* és a három főrészes istentisztelet mind elvi, mind liturgiai szempontból kerek egészet alkot. Ami a legfontosabb: az *úrvacsora* nem függelék, nem mellék-istentisztelet, nem is agyon-nyilazott toldalék, hanem *istentiszteletünk szerves része.*

Hadd utaljak itt az *eredeti Pröhl-féle Agenda-tervezetre.* Az evangélikus istentisztelet első fő formájaként az úrvacsorás istentiszteletet tartalmazta, egész pontosan: „Istentisztelet úrvacsorával”, csak másodikként: istentisztelet igehirdetéssel. Sajnálatos, hogy ez az eredeti tervezet annak idején lekerült az asztalról. Ennek igazi okát nem ismerem.¹

Érdekes, hogy istentiszteletünk liturgiai megszegényedése a reformáció korához képest református hatásra történt, de ha megnezzük a *református istentiszteleti rendtartást*, ott két formája van az istentiszteletnek: a) úrvacsorával, b) igehirdetéssel. Tehát ott első helyen az úrvacsorás istentisztelet található. Azt nem tudom megítélni, hogy a református egyházban ez mennyire vált gyakorlattá.²

A római egyházban hallatlan nagy liturgiai reform ment végbe a 2. Vatikáni Zsinaton. Nálunk Magyarországon eleinte a Vatikáni Zsinatnak csak ez a reformja hatott. Egyéb hatásait viszont korábban elég nagy mértékben sikerült lefékezni. A liturgiai reform mégis egy megújulási folyamat elindítója lett. Ennek bennünket arra kell ösztönöznie, hogy – egyházunk megújulása érdekében is – a lehető legjobb, teljes istentiszteleti rendet mielőbb megvalósítsuk. Különbön kimaradunk a nagy ökumenéből istentiszteletünk úrvacsora-nélküliségével.

Ez sürgető feladat a gyónás és úrvacsora külön-külön áldásai miatt. Sürgető feladat ökumenikus szempontból is, mert *errefelé tart az általános liturgikus megújulás.* Nagyon fontos missziói célból is. Nem tudom, hogy a gyakorló lel-

¹ Hálás vagyok lapunk szerkesztőjének, aki felhívta figyelmemet Pásztor János két cikkére, amelyek a Magyar Zene c. periodikában jelentek meg: Kálvin és az Egyház istentiszteletének megújítása – és Istentiszteleti rendtartás (1985) létrejötte és „bukása” címen. Így megtudhattam, hogy ez a nagyon fontos téma a reformátusoknál sem alszik.

² Az LMK-n jelenlevő *Benczúr László* őszinte felszólalásából kiderült, hogy ez – sajnálatos egyházi közreműködéssel – az AEH-nak „köszönhető”.

késznek mennyire van módja figyelni a tv-s közvetítéseket. A nyugdíjas lelkes e tekintetben előnyös helyzetben van. Hadd mondjak egy meglepő megfigyelést. *Olyan tv-s közvetítést nem látam, amely evangélikus úrvacsora lett volna a képernyőn látható.* Láttam reformátust, a Hit gyülekezetét, sőt unitáriust is, de evangélikust nem! Ezzel az úrvacsora tanúságtevő és missziói jellegét iktatjuk ki istentiszteletünkéből. Nem véletlen, hogy Pál apostol az 1Kor 11,26-ban a szereztetési igék mellé odaiktatta ezt a mondatot: valahányszor eszitek az Úr testét és isszátok az Úr vérét, az Úr halálát hirdessétek, – az én olvasatomban: hirdetétek – amíg eljövend. *A kereszt evangéliumának legnagyobb és legszemléletesebb hirdetése éppen az úrvacsora.* (Az isteni „sűrités csodája” – Pilinszky: Lukács margójára.) Benne Jézus Krisztus maga állítja elének martúria-ját, halálát és feltámadását. Ez „hatalmasabban beszél” (Zsid.12,24.), mint sok üres (kenosz) prédikáció, amelyikből hiányzik a kereszt és feltámadás evangéliuma. Az úrvacsorának az istentiszteletünkbe való beépítése ebből a szempontból is döntő jelentőségű.

Három rövid megjegyzéssel zárom hosszúra nyúlt mondanivalómat.

1. Előadásomban nem foglalkoztam istentiszteletünk másik fontos vonulatával, azzal ti., hogy abban miként jut kifejezésre a gyülekezet válasza Isten cselekvésére: énekben, hitvallásban, könyörgésben, hálaadásban és dicsőítésben.

2. A vándorúton levő egyházban nincs tökéletes liturgia. Tökéletes istentiszteleti rend csak a mennyei liturgiában van. Az anyaszentegyház földi liturgiájában való részvételünk élteti és táplálja szívünkben a reményt, hogy egykor abban is részt veszünk és Isten teljességre jutott népeként dicsérhetjük Őt.

3. A legtökéletesebb liturgia is csak akkor él, ha – képiesen szólva – a drótban áram van, tehát, ha a Szentlélek működik benne. A Szentlélek éppen azt munkálja, hogy istentiszteletünk liturgiája, a nekünk ajándékozott eszközök által, minél hatékonyabban demonstrálja és közvetítse Isten titkát és ajándékait, tehát: az Atya szeretetét, a Fiú kegyelmét és a Szentlélek közösségét. Ezért szerfelett szükséges, hogy állandóan „kérjük Isten áldott Szentlelkét”.

*

Ezt a cikket ne egyházi szempontból, hanem teológiai kísérletként olvassuk! – a püspök joga a liturgia elrendelése, egységesítése, teológusok azonban töprenghetnek egy logikus, biblikus renden.

Szerkesztő

ISTENTISZTELET ÚRVACSORÁVAL

I. Az istentisztelet bevezetése

1. Kezdő ének.

2. Bevezetés (Invocatio)

Lelkész (L): Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.

Gyülekezet (Gy): Amen

Bevezető zsoltár (Introitus)

L: Zsoltárt olvas a vasárnap rendje szerint.

Gy: Énekvors

II. Közös gyónás

ATYA

3. Üdvözlés, bűnvallás (Confiteor, kyrie)

L: Az Úr Jézus Krisztus kegyelme legyen mindnyájatokkal

Bűnvalló imádság (gyónási kérdésekkel, vagy anélkül)

Gy: bűnvalló énekvors

4. Kegyelemhirdetés, Isten dicsőítése (Absolutio, gloria)

L: Feloldozás: Agenda szerint v. rövid formával

Nagy glória.

Gy: dicsőítő-hálaadó énekvors

5. Hálaadó imádság, ill. kollektá

III. Igeszolgálat

FIÚ

6. Igelovás: lekcio

7. Hitvallás (Credo)

L+Gy

8. Igehirdetési ének

9. Szószéki szolgálat

Apostoli üdvözlés

Igehirdetési alapige

Igehirdetés

Rövid imádság

Gy: igehirdetéshez illő énekvors

Hirdetés. Szószéki áldás

IV. Úrvacsora

SZENT-
LÉLEK

10. Úrvacsorai ének

11. Úrvacsora bevezetése, Isten imádása (Adoratio)

L: Praefatio, sanctus

Gy: EK 11-13. sz. rendje szerint.

12. Könyörgés Szentlélekért (Epiklesis) és Miatyánk.

13. Szereztetési igék

Gy: Agnus Dei énekvors.

14. Ima, meghívás (Pax, invitáció)

15. Osztás (Distribucio)

16. Hálaadó ima és oratio oecumenica

V. Istentisztelet befejezése

17. Elbocsátás és ároni áldás

18. Hálaadó ének.

Az egyház felelőssége a betegek iránt a család közösségében és a kórházak világában

(Elhangzott a lelkigondozói kurzus befejező csendes napján – Budapest, Rk. plébánia, Pestlőrinc – 1996. június 8.)

Előjáróban említem, hogy a szűkszavúságra az előadást követő megbeszélés miatt is törekedtem, de a megadott témára való vezetésben nem rövidítettem, a lelkigondozói (pásztori pszichológiai) szempontokat kiemelve.

Lelkipásztori szolgálatom egész idején tapasztaltam, hogy az egyház főleg két területen küldi ki munkáit hiányos képzettséggel: a gyermek- és ifjúsági munkában, és a betegek (öreg) gondozásában. (Hallgatóim közül többen gondolhatják, hogy jön ide a gyermek- és ifjúsági munka? Csak azért, hogy értékeljük: az egész egyházi munkában hiányzik a lelkigondozói alapállás!)

A gyermek- és ifjúsági munka hiányosságai a jövő egyházát (!) veszélyeztetik, – a betegek gondozása körüli bizonytalanság és felkészültségi hiány az egyház munkáját legszembetűnően igénylők (!) számára marad adós. Gyülekezeteink hűségese és nagyobb része ugyanis az idősebbekből verbuválódik, ők azok, akik mint betegek is fokozottabban igénylik az egyház segítségét.

Két friss példa. – A szívkörházban,

ahol dolgozom, egy asszisztensnő, édesanya elmondta, hogy nemrég bér-mált kislányának nem tud igazán segíteni, amikor az eszedékes kötelező gyónásra kellene őt felkészítenie. Nem tudja, hogy a kislány mikor követ el meggyónnivaló bűnt, és mikor minősíthető az csak gyerekes csínytevésnek. A hamis bűntudattól egyébként is nagyon fél. (Ő maga rendszeres gyónó és Szentséget magához vevő gondolkodó asszony, akinek véletlenül ismerem a plébániaközösségét; eleven Krisztus-hitben élő egyházközösg.) – Beszélgetésünk két hete kezdődött el, és nyilvánvaló, hogy lelkigondozói szempontok vonalán keressük a megoldást, segítségül véve a biblia-teológiát és a gyermekpszichológiát. Ugye érezzük, hogy az ilyen kérdések megoldása nem a kórház falai között, hanem a plébánia közösségében volna kézenfekvő. Hogy nem oda fordult ez az anyuka, már ezt is jellemzőnek tartom, – ez bizony rossz bizonyítvány rólunk, az egyháztól! Ami húsunkba vágó életkérdések megoldását illeti.

A másik friss példa viszont a kórház-

zi helyzetre, az ottani betegellátás hiányosságára utal. – Kórházunkban éppen most folyik egy úgynevezett *szociálpszichológiai felmérés*, amikor magasan képzett pszichológusok és pszichiáterek ágyról ágyra járnak – négy héten keresztül – és gondosan előkészített kérdőívek segítségével próbálják felmérni a betegek közérzetét és otthoni háttérét. Mikor megtudták, hogy én is itt ugyanezen ágyak között szolgálók, mint intézeti lelkigondozó lelkész, elmondták, nem haladnak a felmérésben, mert például az egyik értelmes, komoly bácsi két órán keresztül sorolta kórházi élményeit és kínlóadásait, beleszöve az otthon hagyottak szituációját. Micsoda mélysége ez az agyonhallgatásra ítélt, de mindenkor robbanásig feszült belső szellemi-lelki vívódásnak a kórteremek világbán!

Ha most visszagondolok lelkészi munkám évtizedeire, arra a megszámlálhatatlan betegágyra, amely mellett megálltam, mint illetékes paróchus lelkész, tudom, hogy megpróbáltam papi funkcióimat hűségesen elvégezni, de annak a jól ismert beteg testvéremnek – akinél talán már az utolsó beszélgetésem volt – *lelki gondozója nagyon ritkán lehettem*. Erre nem készítettem fel az ötéves teológiai stúdium, a lelkészpraxis közben szerzett *empátia* pedig kevésnek bizonyult.

Ezt a vallomást és a hosszúra nyúlt bevezetést csak azért mondtam el, hogy megerősítem testvéreimben az elmúlt két hónapos lelkigondozói képesség jelentőségét.

Még egy bevezető gondolat. Akikkel őszinte emberi kapcsolatba kerülünk, csak ott van reális remény, hogy Isten is odaléphet közénk. – A falusi otthonokat járva, tudtam, hogy amíg nem érdeklődöm őszintén, mi van a gyerekekkel, nagyszülőkkel és a háztájjal meg az állatokkal, addig kár elővenni a Bibliát és imádságra buzdítani. *Mert nem hiszik el rólu, hogy egyáltalán érdekel minket az ő kicsi világuk*. Ennek hiányában legfeljebb csak mímelik, és a lelkigondozó iránti udvariasságból tesznek úgy, hogy ők kíváncsiak az evangéliumra. Valójában *nem kíváncsiak* arra az Istenre, akinek szolgálja közömbös az ő hétköznapi izzadságos gondjaik és kicsi örömeik iránt...

Az egyház lelkigondozó felelőssége nem más, családi közösségben és a kórházak világában, minthogy egy elmélyült, minősített emberi kapcsolatot teremtsen az eléje kerülő egészséges vagy beteg emberrel, a súlyos beteggel, a haldoklóval, – *figyelve (!), megértve (!) és átvéve minden belső gyötörődést, amit ő akar velem megosztani!*

Tarsolyunkban nincs nagyobb *orvosságunk*, nincs egyéb és nagyobb *kincsünk*, *MINT MAGA AZ EVANGÉLIUM* – hiszen mi is csak ebből tudunk élni –, de hogy ezt a kincsünket a kialakult embertársi kapcsolatunkban (!) *felkínálhatjuk-e egyáltalán*, és ha igen, milyen szempontok figyelembevételével?

1. Kezdjük a legfontosabbal, *Jézus Urunk missziói parancsával*. (Feltételeznem kell, hogy jelenlévő hallgatóim

keresztényen elkötelezettségűek. Ha ebben tévednék, akkor sem érzem fölöslegesnek a bibliai nézőpontot a klinikai lelkigondozás gyakorlatára nézve.)

Az a feladatunk, hogy a már említett éltető kincsünket, az Evangéliumot továbbadjuk „egészen a Föld végső határáig” – vagyis határtalanul.

Mivel a biblia önmagát magyarázza, ezért próbáljunk koncentrálni a bibliai szövegre.

A legismertebb szövegezés Máté evangélistáé (28,19): „menjete el, tegyete tanítványná (tanítványomná) minden népet...” Ezt az ösgyülekezet úgy értette, hogy ApCsel 1,8: „...*tanúim lesztek...*” („tanúbizonyosságot tesztek”) Lk 24,47-48: „...*hirdetni kell az Ő nevében a megtérést és a bűnbocsánatot... ti vagytok erre a tanúk*”. Mk 16,15: „...*hirdessétek az evangéliumot... Jeruzsálemtől kezdve...*”.

(Szándékosan használom az új próbatárs és római katolikus fordítást.)

Összefoglalva: – Az Újszövetség szerint az apostoli gyülekezetben Jézus Urunk missziói parancsát, „tegyete tanítványomná minden népet”, úgy értették és úgy gyakorolták, hogy *Jézus Krisztusról tanúskodtak* (tehát nem a tanítványná tételen van a hangsúly). Ezt a tanúbizonyosságtételt pedig csak a Szentlélek által Krisztushoz vezetett (vagyis Krisztus-hívó és követő) tanítvány teheti meg *A SZENTLELEK ALTAL ELŐKÉSZÍTETT ÉS MEGNYITOTT TEREPEN* (szívben!). *Ez volt Pünkösöd csodája!*

Ha ezt megpróbálom lelkigondozói szempontból megfogalmazni, így hangzik:

a) a beteghez lépésem *még nem jent*, hogy a Szentlélek által, vagyis Istenről a *tanúságtételre* (missziói szolgálatra!) *elkészített helyzetben vagytok!*

b) Jézus szavai szerint a Mennyei Atya a legszívesebben adja az Ő Lelkét annak, aki kéri, de hogy *mikor és hol adja*, az az Ő szuverén hatalmában áll.

A Szentlélek *jelenlétét*, amely minden missziói tanúságtétel alapja, mert csak Ő vezethet el Jézus Krisztushoz, *nem lehet megrendelni, nem lehet időzíteni*, – ahogy ezt világosan részletezte Jézus Urunk pl. Nikodémussal való beszélgetésében (Jn 3).

c) Missziói küldetésünk *van* „Jeruzsálemtől elkezdve”, vagyis saját gyülekezetünkben és gyülekezeti háttérrel és gyülekezeti kontrollal (!), – a „Föld végső határáig”, vagyis kivétel nélkül *minden beteghez*, de a fent jelzett sorompókon kívül az is *megálljt parancsolhat*, ha a beteg „lelkileg nem akar” meggyógyulni, vagy személy szerint minket nem akar elfogadni. Talán ilyenkor nem kell mindjárt Jézus szavát alkalmazni: távozó lábunkról verjük le a port; – így ha a missziói szituáció kizárt is, a hitetlen testvérnek akkor is szűksége lehet veleérrő, mellette maradó, türelmesen ráfigyelő lelkigondozásra. Még rá gondolni is borzasztó, hogy egy lelkigondozó a missziói szituáció hiánya miatt (!) lelkileg vagy fizikailag elfut betege mellől, – így jogosan kiálthatja a szerencsétlen: „nincs emberem...”

Más oldalról: – Nem a hívő, vagy

vallásos lelkek cserbenhagyása, nem is a szolgálathoz rövid idő elpocséklása, ha küldetésünknek tudjuk a *teljesen közömbös, sőt hitetlen* lelkek kitarító gondozását. Ők is Jézus „kicsinyei” – akikhez nyomatékosan küld minket...

2. Lelkigondozói szolgálatot csak kitisztult, *bibliai ökumenikus látással* érdemes végezni. Mert hiszem és vallom, hogy az Egyetemes Hitvallások alapján Jézus Krisztust Urnak vallók és Őt követők *már most* maradéktalanul *egységben* vannak, *úgy, hogy megmaradnak külön hitvallásaik, templomaik és imaházaik közösségében hűséggel*. Ezt Jn 17. és 1Kor 12. igéi alapján látom így.

Két tételt szeretnék megbeszéléseink asztalára letenni.

3. A különösen súlyos, a halál felé lépdelő betegek szolgálatában – kifejezetten a *Hospic* munkára gondoljunk – fel kell tennünk a kérdést: lehet-e szabad-e nekünk, az *Élet Ura jelenlétében!* a halálra, annak elfogadására, az abban való megnyugvásra – *felkészítünk* – ? (a felkészítés szó itt legkevésbé vonatkoztatom a szomatikus terápiára). A segítő kísérés és segítő beszélgetés nyílt, őszinte légkörben számol az elmúlás tényével, mégis minden lehetséges módon *megpróbálja beilleszteni a halált az „Élet menetrendjébe”*. Mindezt annak hitében és tudatában mondom, hogy amikor utolsót dobban a szívünk, és átlépünk a „Hitből – Látásba”: részesei leszünk majd annak az ígéretnek, hogy Üdvözítőnk egyik kezéből átvesz a másikba.

4. Amikor elkezdtem néhány éve a rendszeres kórházi lelkigondozást, egy teológiai dilemmát kellett dűflőre vinnem: *MIT AKAR ISTEN BETEGEIMMEL?* (Ezt én az egyes betegeknel sohasem tudtam megválaszolni!) Ezt a kérdést viszont így kellett jobbbfoglalnom: *HOGYAN GYÓGYÍTO ISTEN Ő ÉS MIÉRT ÁLDOTT ORVOS JÉZUS KRISZTUS* – ? *Tehát*: mi jöhet, mire számíthatunk az Ő jóságos kezéből:

BETEGSÉG VAGY GYÓGYULÁS?

HALÁL VAGY ÉLET?

Ezt a teológiai döntést még a betegágyhoz érkezés előtt meg kellene harcolnunk. És döntésünk eredményét a betegek különösen érzékeny antennája képes fogni!

Jelenlévő teológus testvéreim számára mondom, ismerem a „Deus absconditus” vagyis a „rejtőzködő Isten” súlyos bibliai igazságát, és azt az igen komoly hitbeli fogódzót, hogy „mindenképpen megnyugszom Isten akaratában”, – de úgy érzem, mindez nem ment fel az előbb vázolt teológiai, lelkigondozói, lelkipásztori állásfoglalás alól.)

Befejezésül újból szívesen hivatkozom az orvoslás és a lelkigondozás egyik vezérgondolatára: „*NEHA GYÓGYÍTUNK, GYAKRAN ÉNYHÍTUNK, DE MINDIG VÍGASZTALUNK.*”

Simonfay Ferenc
ny. evangélikus lelkész, lelkigondozó

azaz Egyházi Hivatalbeli Foglalatosságok Módja

Készítette és kiadta az Augusztai Hitvallást Követő Evangélikusok Dunántúli szuperintendenciája – Pesten 1831.

Nemcsak könyvszemléti és evangélikus liturgikai érdekesség ez a nemrégiben kezembe került könyv, hanem családi emlék, hiszen dédapám (Hafenschner Károly előbb lajoskomáromi, majd sárvári lelkész) használta évtizedeken át 1863. október 13-tól. Benne leírt kazuális igehirdetések, német és magyar imádságok, gyöngybetűkkel, ma is jól olvashatóan. Számomra meglepetés volt végiglapozni ezt a régi Agendát, mind a Bevezetést, mind a 9 fejezetet. Teológiailag a racionalizmus kevesebb nyomát véltem felfedezni, mint bizonyos előítélettel előre számítottam. Túl a kedves, ma már nem használatos egyházi kifejezéseken és helyesírási kuriózumokon, hasznos „használati utasításokat” olvassunk (nagyon részletes leírásokat!) *minden szolgálat előtt* (harangozás, felgyülemlő népség dohogása, városi és falusi gyülekezet külön szokásai – „a gyülekezetek különbözősége miatt általános törvényt szabni lehetetlen”). A gyermekhalálozás magas arányszáma és a gyermekágyi lázban meghalt édesanyák gyakori előfordulása miatt külön szakasz foglalkozik ezekkel az esetekkel, csakúgy, mint az ikrek születése miatt bús édesanya érzéseivel, „mivel kettős gyermeke vagyok”. A tisztátalan életű személyek beavatása az egyházfegyelmemre utal, az esketésnél a közönséges esetek összeadásán túl megélemedett személyekről, megesezt személyek összeadásáig számunkra gyakran igen tanulságos szövegek olvashatók. Szép és részletes utasításokat olvasunk „a betegek körül való *lelkipásztori dajkálásról*, a halálra ítélő gonosztevő lelki gondozásáig, – gyilkos, gyermekét ölő anya, a vesztőhelyen stb. (A *faluközösséggel együttélést mutatja* „a tüzi veszedelem utáni és a kártékony időjárás utáni, vagy az égháború utáni imádság”) szövege. A halotti imádságok példamutatón sokféle kázust sorolnak fel (pl. legjobbkorbéli édes Atya vagy Anya felett, hadi ember felett, egyetlen gyermek felett, árva felett, temetőben mondandó imádságok a sírhalmok között, ahol szegények és gazdagok, urak és szolgák mind egyenlőek lettek s minden emberi nagyság semmissége hiábavaló és szembeűnő...) Most, amikor 35 év után újra megjelenik változatlanul ma használatos Agendánk minden jó tulajdonságával és fogyatékosságával együtt, hasznos olvasmány régi hivatalbeli „foglalatosságunkkal és annak módjával” megismerkedni lelkészözeink naponta használt (pl. az én példányom gerince kézzel varrott, hogy két borítótáblája összetartsa) „munkakönyvével”...

A Kossuth Rádió Vasárnapi Újság műsorbemondója többször bejelentette: *ma Úrnapja van*. Elfelejtette hozzátenni: a magyar római katolikusok ünneprendje szerint. Bizonyára néhány ezer protestáns is hallgatja az adást, akik ezt az ünnepet nem is ismerik általában. Az idősebbek még emlékeznek rá, hogy mindig csütörtökön ünnepelték azelőtt római testvéreink, hiszen ez a nap az úrvacsora szerzésének napja.

Mit kell tudnunk erről a római katolikus ünnepről? A XIII. sz.-ban a lütti cisterci szerzetesnő *Julianna* említi s hivatalosan 1264-ben *IV. Orbán pápa* Transziturus kezdetű bullájában rendeli el egyetemes egyházi ünnepnek. Tehát a középkornak abból a szakaszából származik, amikor újabb ünnepeket vezetnek be és a szentek tisztelésének fokozódása tapasztalható. (A Szentháromság ünnepe mint nem üdvtörténeti ünnep is ebből a korszakból való.) Az ún. szentségi körmenet csak a XV. sz.-tól jött szokásba. Először csak egy-egy monostor vagy káptalan körül, a nagymise előtt rendeztek körmenetet. Az ereklyék és szentképek után az Oltári szentsége is körülhordozták. Az említett bullában szót van arról, hogy az ünnep értelme tiltakozás az eretnekek hitetlensége és tudatlansága ellen, és éppen ezért nagy ünnepélyességgel kell megemlékezni, hadd ragyogjon föl külön ünnepen az Oltári szentség a római katolikus hit megerősítésére, felmagasztalására. A napi eucharisztiaán kívül évente egyszer hadd legyen egy meghatározott nap a csodálatos titok megünneplésére. Ez a nap a pünkösdi nyolcada utáni csütörtök, vagy másként a Szentháromság ünnepe utáni csütörtök, amikor kívánatos, hogy a hívek nagy sokasága gyűljön egybe és a közös örvendezés fokozhatja a hívek buzgóságát. Az elsőrendű ünnepként bevezetett Úrnapját a legünnepélyesebb istentiszteleti keretben kell megünnepelni, az oltáron virágdísz és illatos erdei zöld. Római katolikus falvakban a házakat, udvarokat, kapukat is kidíszítik. A templomban szentségimádásra kiteszik a szentséget, majd kiviszik a templomból, Németországban pl. 1820-tól szokásba jött, hogy 4 oltárt építettek a település határában a négy égtájak megfelelően. Így az egész világnak hírül adják: Jézus Krisztus „Szent Fejedelem”, „Istenkirály”, akinek imádás, hódolat, térdhajtás jár, s a körmenethez illet csatlakozni, mintegy demonstrálva, ki hová tartozik, és esetleg bemutatva a nem római katolikusoknak a hit legnagyobb titkát, az Élet Kenyerét. Ellenreformációs korokban és környezetben néha protestánsellenességet is kifejezett egy-egy ilyen körmenet.

Ami az istentiszteletet illeti, híressé

vált *Aquinói Tamás* erre az ünnepre írt sequenciája a *Lauda Sion Salvatorem*, ami több magyar fordításban is ismerős. Tamás különleges, kiemelt témának mondja az ünnep tartalmát: *Laudis thema specialis panis vivus et vitalis, hodie preponitur*. A lekcio ezen a napon a páli tradíciójú szerzetesi ige *IKor 11,23–29*, az *Évangélium Jn 6,56–57*, *Az én testem bizony étel, az én vérem bizony ital*. Az énekkar és a gyülekezet az angyalok ételének nevezett szent kenyérről énekel: *Ecce panis angelorum*, ami az úton zárandokló hívek kenyere lett: *factus cibus viatorum*. A Jó Pásztor Jézust is így szólítják meg: *Bone Pastor panis vere*. Mindarra akarnak emlékezni, amit cselekedett Krisztus azon az emlékezetes vacsorán: *Quod in coena Christus gessit...* Az Úrnapja ma is hármas jellegű: imádó hódolat, könyörgő imádság, nyílt hitvallás: „*láltára a világnak*”. Az ünnep a *Te Deum* éneklésével zárul. Az istentisztelet egy-egy részlete klasszikus keresztény kincsé vált (akár az eredeti, akár a Babits vágyi Sik Sándor-féle fordításban ismerjük). A szövegek és dalok messze túlmutatnak a *Legenda aurea* kiszínezett legendás életrajzi stílusán, amiket *Szántó Konrád* rk. egyháztörténész „az ábrándos költői képzelet művének” nevez (a *hagicgraphia* virágkorával kapcsolatosan).

Miért fanyalgunk mi protestánsok?

Miért nem ünnep ez a nap nekünk is? Miért van bennünk olykor ellenérzés, amikor pedig mi is komolyan vesszük az úrvacsorát, az eucharisztiaát? *Vannak bibliai, liturgikai és egyháztörténeti okai*: Jézus azt mondta „vegyétek és egyétek” – de *nem mondta: imádjátok!* – Az egyházi évben nálunk csak üdvtörténeti Jézus-ünnepek vannak (az úrvacsora szerzése nagycsütörtökön kerül fókuszba), az eretnekek kategóriájába a reformáció kora óta gyakran beleértettek minket is, s volt rá eset, amikor Úrnap-körmenet alkalmával még atrocitások is történtek (térdre kényszerítettek protestáns diákokat a Felvidék egyik-másik városában, kötelezővé tették a körmenetben való résztvételt stb.). Talán ezért mi, akik még a vasárnapot is szívesen nevezzük az Úr napjának (az első keresztény gyülekezetek szóhasználatával küriaké hémera) ódzkodunk a XIII. sz.-ban kialakult és azóta a római egyházban megünnepelt egyházi pompával körülvett Úrnapjától.

Mi is leborulunk imádván az Urat, könyörgünk is hozzá erőtelenségünkben, és mi is hitvallástételre vagyunk kötelezve a mai világban is. Mindezt azonban más módon, de természetesen tiszteletben tartva római keresztény testvéreink meggyőződésé és kegyességi gyakorlatát.

HK

HK

Tanít az egyháztörténet

Ötven éve történt...

1946. januárjában indult az első szerelvény, amely az elűzött Magyarországi német lakosság első csoportját a budapest környéki sváb falvakból Németországba vitte... Az ismétlődő akciók során 1947 nyaráig összesen 250 000 magyarországi németet szállítottak Nyugatra, sok hittestvérünket is köztük. A Tolna–Baranyai egyházmegye felét, és legalább a felét azoknak is, akik szavazataikkal Sopront „civitas fidelissimává” avatták.

Az igazi okok – a háttérben ható erők – valójában mindmáig tisztázatlanok. A sajtó és a történetírás sokáig a szövetséges hatalmak előírására (Potsdami Szerződés XIII. cikke) hivatkoztak, mint valódi okra – mert erre hivatkozik az eseményekkel kapcsolatos jog(?)alkotás is. Azután Benes csehszlovák elnök került szóba, mint értelmi szerző.

A legújabbán közzétett források szerint – Rákosinak egy elszólására alapozva – a kitelepítést, mint a magyarországi német etnikum kollektív megbüntetését, 250000 fő erejéig Budapesten kezdeményezték, ezen kapva kapott Benes, és a kitelepítendőek számát 500000-ben kívánta volna meghatározni. Csakhogy Rákosi tisztában volt azzal, hogy ez az egész felvidéki magyarság felszámolását, áttelepítését jelentené a megürült sváb portákra.

Végül is a szövetségesek a budapesti kérésnek engedtek, és a kitelepítendőek körét 250.000-ben állapították meg.

Ennek az adatnak a figyelembe vételével született meg a törvényi szabályozás, az 12330/1945. (XII. 22.) ME sz. kormányrendelet és az azt végrehajtó 70010/1946. (I. 4.) BM számú belügyminiszteri rendelet (a törvényt sohasem az „igazság”, hanem mindig a politikai akarat szüli), amely „áttelepítésre kötelezett”-nek nyilvánított minden olyan – háborús bűnök miatt egyébként el nem ítélt – személyt, aki (1. §):

- az 1941-es népszámláláskor német nemzetiségűnek vagy német anyanyelvűnek vallotta magát,
- magyarosított nevét német hangzásúra változtatta,
- a Volksbundnak tagja volt,
- német fegyveres alakulat tagja volt.

A taxatív felsorolás azt a benyomást hivatott kelteni, hogy e kritériumok mintegy csereszabatosak. A kitelepítendőek körét – ha egyáltalán – végül is az első szabta meg, ezért csak ezzel érdemes foglalkoznunk. A többi csak arra kellett, hogy ez utóbbit legyen mivel egy kalap alá venni...

Emberileg esetleg érthető az a törekvés, hogy ha Trianonban a nemzetiségek szétarabolták az országot, akkor a maradék legyen magyar, és felfokozódik az asszimilációs kampány, melynek leglátványosabb jelensége a paraszti nemzetiségi sorból kiemelkedettek névmagyarosítása.

De akkor a másik oldalról tekintessék természetesnek, hogy egy Magyarországon 10 generációt megért, szinte zárt

nyelvterületen élő népcsoport ragaszkodik identitásához, és ha megkérdezik, de jure humano annak vallja magát, aminek született, amennyiben pedig identitásában veszélyeztetve érzi magát, létrehozza kulturális önvédelmi szervezetét.

Tekintessék továbbá természetesnek, hogy szorongatott helyzetében anyaországához húz, amikor annak – Magyarországról, paraszti környezetből nem pontosan megítélhető – demagóg politikája egyirányba mutat a nemzetiség önvédelmi törekvéseivel.

Amit tehát a törvényi szabályozás az érintettek legszélesebb körében büntetni rendelt, nem más, mint a nemzetiségi identitás és a hozzávaló ragaszkodás. Voltaképpen ez minősíti igazából az eseményeket: *etnikai tisztogatás történt*, s ennek ódiúmatól nem mentesít az sem, ha egy sorban emlegetik a nácizmussal!

Etnikai tisztogatásra utal a végrehajtás minéműsége is. Nem az volt ugyanis a fontos, hogy a törvény előírásai érvényesüljenek, hanem az, hogy a Felvidékről áttelepítettek megfelelő minőségű porta várja. Az ő ingatlanaikat a csehszlovák állam kifizette a magyar államnak, ingóságaitak pedig magukkal hozhatták. Nem ők tehetnek róla, hogy a magyar állam ily módon kárpótolta őket, s otthagytott földjeikért max. 15 kat. holdat juttatott...

Ugyanígy fedél alá kellett juttatni az ingóságaikkal a Bácskába, elhagyott (kiürített?) szerb házakba települt, s onnan immár batyuval vagy anélkül Magyarországra menekült bukovinai székelyeket is.

Gyakorlatilag „áttelepítésre kötelezett” lett tehát minden magyarországi német, akinek a háza rendben volt, aki ahhoz a parasztréteghez tartozott, amely a két világháború között a magyar falu képét mindmáig hatóan kialakította – és maradt, aki jó érzékkel időben aladúcolta a mestergerendát vagy a korábbi kifogásolt tagságát felváltotta a MKP-éval...

Az „áttelepítés” a kitelepítetteknek azt jelentette, hogy fejenként 100 kg-os (ebből 20 kg részletesen megnevezett élelmiszer) csomaggal – esetleg néhány hét internálás után – bevagonírozták őket, s mehettek a háború utáni Németországba „magyar cigánynak”, és – legalább is az első években – éhezni. A kitelepítések nemzetközi nyomásra történt leállítás után a még itthon maradt „áttelepítésre kötelezettek” – a törvény alsóágos eufémiájával élve – az „összeköltöztetés” várt. Ez úgy értendő, hogy a felszólítástól számított két órán belül fejenként 20 kg-os csomaggal el kellett hagyniok házat és vagyont, és mehettek az országhatáron belül gyalog, amerre a lábuk vitte, ahol befogadták őket: ... istállóba, pajtába, prészházba.

Az „összeköltöztetés” (nevezzük így most már mi is az országon belüli földönfutóvá tételt) mechanizmusa nemcsak

a központilag szervezett akciók során lépett működésbe, hanem akkor is, amikor valaki a községházán bejelentette igényét egy konkrét (ha de jure nem is, de facto mégis) „áttelepítésre kötelezett” személy házára („küigényelte” a házat).

Az „összeköltöztetés örömeiben” osztoztak a többiekkel az egyébként a jogszabályok szerint „áttelepítésre kötelezettnek” nem minősülő, az asszimilációt sürgető bonyhádi *Hűségmozgalom* tagjai is – a teljes körű igazság (etnikai tisztogatás!) jegyében...

Ez a kiszolgáltatottság, illetve létbizonytalanság mindaddig tartott, míg nem a 84/1950. (III. 25.) MT számú kormányrendelet a kialakult állapotot véglegesnek és törvényesnek kijelentve, a vonatkozó jogszabályokat a jövőre nézve hatályon kívül helyezte.

A sajtó és a hazai történetírás a közelmúltig nem volt kíváncsi az igazi okokra, megelégedett a Potsdami Szerződés és a törvényszövegek idézésével, el nem mulasztva magyarázat és indoklás gyanánt egy-egy megjegyzést a nácizmusra, egyebekre. Az evangélikus egyház és sajtója amennyire tehetett, tiltakozott (a Lelkipásztor közzétette a püspökök írásbeli tiltakozását is), azután a kommunista fordulat után átvette a világi sajtó „módszerét”. Megmaradt híveink ezért egy-egy „oldalvágás” miatt éveken nem voltak hajlandók kézbe venni az EvÉletet. (Inkább együtt hallgatott volna róla az érintettekkel, ha már az igazat nem írhatta meg!)

Az „áttelepítésnek” egyházmegyénkre nézve máig ható keserves következményei vannak. A korábban nemzetiségileg és vallásilag homogén falvakon belül a helyben maradt híveink mindkét szempontból kisebbségbe kerültek, politikai szempontból pedig gyanússá és kiszolgáltatottá váltak. Volt osztálytársam műegyetemi felvételi kérelmében szükségesnek látta 1964-ben az akkori tanácstitkár megjegyezni, hogy „németpárti”.

Általában a gyülekezetek létszámának 20–30%-a mégis megmaradt. Ám az 1958-59-ben készült egyházmegyei demográfiai felmérés adataiból már megjósolható volt, hogy ezek a falusi gyülekezetek idővel még inkább összezsugorodnak. Tengelic kivételével ugyanis mindenütt az idősebb évfázatok voltak szélsőségesen „vállasak”, a fiatalabbak pedig igen „karcsúak”. Ez azt jelenti, hogy a megmaradtakból a fiatalabb felnőtt korosztály zöme az általános falurombolás hatására már elhagyta a szülőföldjét és az iparban helyezkedett el.

Ötven év után most már az a feladatunk, hogy ezekben a mára elszórványosodott hajdani gyülekezetekben pásztroljuk a megmaradt, megkeseredett öregeket, a szociálisan lecsúszófélben levő (kontraszelektált) középkorúakat és gyermekeiket, és mentjük a pusztulástól a megmaradt tárgyi emlékeket.

Krähling Dániel

A magyar–szlovák lakosságcsereéről

Előzmények

A magyar–szlovák lakosságcsere gondolata a második világháború közepén vetődött fel az emigráns csehszlovák politikusok körében. Célja a homogén csehszlovák állam megvalósítása, melynek legfőbb akadályát a nagy lélekszámú nemzetiségekben (németek, magyarok) látták.

Eduard Benes köztársasági elnök és a londoni emigráns kormány tagjai arra törekedtek, hogy a magyarok kitelepítésének elkerülhetetlenségéről meggyőzzék a szövetséges nagyhatalmokat.

„1944 tavaszán már befejezett tény volt az emigrációban a kitelepítés gondolata. Magyar részről még semmit sem sejtettek.”¹

„1944 november 23-án a londoni csehszlovák emigráns kormány hivatalosan is megkereste a szövetséges nagyhatalmokat a magyar nemzetiségű lakosság kitelepítéséhez való hozzájárulásuk megszerzése végett.”²

„Molotov ... kijelentette, hogy rokonszenvez a lakosságcsere kérdésével.”³

A csehszlovák koalíciós kormány 1945. április 5-én hozta nyilvánosságra programját.

A kassai kormányprogram VIII. fejezete szerint: 1. a csehszlovák állampolgárságot csak azoknak a magyar nemzetiségű lakosoknak hagyják meg, akik antifasiszták voltak, résztvettek a Csehszlovákia felújításáért folytatott ellenállási mozgalomban, vagy pedig üldözték őket a köztársasághoz való hűségükért, 2. a többi magyar nemzetiségű lakos csehszlovák állampolgársága megszűnik...

A potsdami értekezlet elutasította a magyar nemzetiségű kitelepítésére vonatkozó csehszlovák kérést. A szövetséges nagyhatalmak nemleges állásfoglalása a magyar nemzetiségekkel szembeni türelmetlenség fokozódásához, jogfosztásához, üldöztetéséhez vezetett.⁴

Ilyen helyzetben került sor a magyar és csehszlovák kormány közötti tárgyalásokra, melynek eredményeként 1946. február 27-én Budapesten aláírták a magyar–csehszlovák lakosságcsere egyezményt.

Részletek az Egyezmény szövegéből

I. cikk

„Minden Magyarországon állandó lakhellyel bíró szlovák és cseh nemzetiségű személy, aki az alább meghatározott feltételek mellett a Csehszlovákiába való áttelepülésre irányuló szándékát kinyilvánítja, áttelepítetik anélkül, hogy a Magyar Kormány ezt megakadályozná.

...
Az első bekezdés értelmében megjelölt személyek magyar állampolgársága megszűnik és a nevezettek magának az áttelepülésnek a ténye által teljes joghatállyal csehszlovák állampolgárokká válnak, amennyiben eddig nem lettek volna azok. Ugyancsak az áttelepítés ténye folytán ezek a személyek mentesülnek Magyarországgal szemben minden állampolgári kötelezettség alól és Magyarországon is mentesül velük szemben minden kötelezettség alól.

II. cikk

Az előző cikkben megjelölt személyek áttelepítésének előkészítése, az érdekeltek által tett, az áttelepülésre vonatkozó szándékot magában foglaló nyilatkozatok átvétele, továbbá az áttelepítésnek megszervezése céljából a csehszlovák kormány a saját költségén és tetszése szerint összeállított külön bizottságot fog Magyarországra küldeni...

V. cikk

A Magyarországból Csehszlovákiába áttelepítendő szlovákokkal és csehekkel egyenlő számban olyan Csehszlovákiában állandó lakóhellyel bíró magyar nemzetiségű személyek telepítetnek át Magyarországra, akik a Csehszlovák Köztársaság Elnökének a német és magyar nemzetiségű személyek csehszlovák állampolgárságának rendezése tárgyában kiadott, 1945. augusztus 2-án kelt rendelete (Törvénygyűjtemény 33/1945. sz.) értelmében csehszlovák állampolgárságukat elvesztették.

Függelék a III. cikkhez

Avégből, hogy a csehszlovák Különbizottság feladatát sikerrel láthassa el, a magyar kormány különösen az alábbi intézkedéseket fogja megtenni:

Meghagyja az összes közigazgatási hatóságoknak, – az államiaknak éppen úgy, mint az önkormányzatiaknak – a közbiztonsági hatóságoknak és szerveknek, továbbá az összes állami és egyéb közhatósági tisztviselőknél, hogy amennyiben a csehszlovák Különbizottsággal, ennek tagjaival és személyzetével érintkezésbe kerülnek, semmi olyat ne cselekedjenek, ami ezeknek működését akadályozhatná, ellenkezőleg küldetésük elvégzését a lehetőség szerint könnyítsék meg... A magyar kormány minden lehetőt meg fog tenni, hogy a csehszlovák Különbizottságnak a magyar rádióban adási idők álljanak rendelkezésére olyan módon, hogy a Különbizottság adásait a lakosság zöme hallgathassa.

A Különbizottságnak hatheti idő áll rendelkezésére, hogy a propagandatevékenységét Magyarországon a jelen Egyezménynek és Függeléknek rendelkezései szerint kifejtse.¹⁰

„A magyar kormány többszörösen is hátrányos helyzetben kénytelen volt beleegyezni a népcserébe (korabeli csehszlovák definíció¹⁰)

Az Áttelepítési Bizottság tevékenysége

1946. március 4-én kezdte meg tevékenységét a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság Magyarországon. A Bizottság tagjai – élve az Egyezmény nyújtotta lehetőségekkel – bejárták azokat a magyarországi településeket, ahol szlovák nemzetiségű lakosok éltek. Gyűléseket és előadásokat rendeztek, csoportos és egyéni beszélgetéseket folytattak, valamint írásos propagandaanyagot osztottak szét, terjesztettek a szlovákság körében. Emellett kiadták a hetenként háromszor megjelenő *Sloboda* c. lapot, továbbá több mint másfél hónapon keresztül – napi 30 perces adásban – a CSÁB rendelkezésére állt a budapesti rádió is.⁷

A toborzás folyamán 790000 újságpéldányt, 490000 brossurát, 540000 röplapot, sokezer könyvet osztottak szét, 60 hangversenyt rendeztek, 133 községben 277 népgyűlést szerveztek és 260 előadást tartottak a budapesti rádióban.⁸

Az agitációs munkában a legkülönbözőbb foglalkozású egyének (írók, színészek, újságírók, papok stb.) vettek részt.

Mazán Mátyás tősgyökeres békéscsabai lakos írta: „1946 tavaszán jól előkészített és szervezett totális propaganda zúdult a városra. Már az agitátorok megjelenése is impozáns: a csehszlovák hadsereg szállítójárművei hozzák őket és a kellékeket.

A teherautók és dzsipek robusztusak, tiszták, újak, rajtuk a gondosan ottfelgett US Army felirat is olvasható. A sofőrök overallja makulátlan, akárcsak a többi egyenruhás öltözéke. Nincsenek túl sokan, de „mutatják magukat”...

A város utcáin ott vannak az öles plakátok: „*Vrátte sa!*, (Térjetez vissza!), „*Matka zem vás volá!*” (Hív az anyaföld!)...

A falragaszok, újságok, brossurák a lehető legkedvezőbb képet festették a kinti helyzetről, azt szuggerálva, hogy az itteniek által vágyott jövő ott már megvalósult boldog jelen...

Természetesen voltak, akiket nem kellett különösebben agitálni. Ezen egyének és családok speciális helyzetük megoldását remélték az áttelepüléstől. Így és ezért jelentkeztek retorziótól tartó nyilasok, népellenes bűnök elkövetésével gyanúsítottak, tönkrement házasságból menekülők, szülői zsarnokság alól szabadulni akaró, önállóságra vágyó gyerekek, jövőtől rettegő gyermektelen öregek, támasz nélkül álló hadiözvegyek stb.

Az agitáció azt hirdette a magyarországi szlovákoknak, hogy a lakosságcsere mindkét részről önkéntes jelentkezés

alapján szerveződik. „*Mindenki éljen a maga országában*” – ez volt a jelszó.⁹

Ezzel szemben a valóság egészen más. A csehszlovákiában élő magyarokat nem önkéntes jelentkezés alapján telepítették Magyarországra, hanem erőszakkal.

1948. április 15-ig – az át- és kitelepítések megszüntetéséig – az eredetileg áttelepülésre jelentkezett 92390 személyből 73273 hagyta el Magyarországot, a Csehszlovákiából kitelepítésre kijelölt 105 047 magyar nemzetiségű lakosból pedig 68 400 fő költözött Magyarországra.¹⁰

A lakosságcsere Békés megyében és környékén

1941-ben a trianoni Magyarország területén élő szlovák anyanyelvűek országos arányszámuknál (0,8%) magasabb arányban éltek az Alföldön (1,2%). Békés megyében 10,5%, Csanád-Arad-Torontál megyében 6,7%. Legtöbben az ország délkeleti sarkában, a Viharsarokban.

Békéscsaba 52 407 polgárából 14 850 jelölte meg anyanyelvűként a szlovákokat, *Szarvason* 21 039-ből 3857. *Mezőberényben* 14 578-ból 3162.

Békés megye 338 974 lakosából (1941-ben) szlovák anyanyelvűnek vallotta magát 35 624 fő, szlovák nemzetiségűnek pedig 5900. Áttelepülésre jelentkezett 24 776 fő. Csanád-Csongrád-Torontál megye 177 391 lakosából szlovák anyanyelvűnek vallotta magát 11 962 fő, szlovák nemzetiségűnek 4285 fő. Áttelepülésre jelentkezett 9732 fő.¹¹

Az áttelepítést szorgalmazók között egyházi személyek, papok is voltak. Közöttük a legjelentősebb *Franciszcy Mihály*, az egyik békéscsabai lelkész, aki minden tőle telhetőt megtett, hogy minél többeket megnyerjen az áttelepülés gondolatának.

„1946. március 14-én szabadságot kért, hogy akadály nélkül propagálhassa a szlovák nyelvű hívek kitelepülését Szlovákiába. Kérését az Egyháztanács 1946. március 16-án tartott ülésén elutasította. Erre lelkészi munkáját önhatalmúlag megszakította és teljes erejével együttműködött a Szlovákiából érkező propagandistákkal – sok jóhiszemű embert rábeszélve a Szlovákiába való kitelepülésre.

„Az esperes 1946. április 15-én felfüggesztette állásából. 1947. november 24-én összecsomagolt és Szlovákiába távozott.”¹²

A lakosságcserevel kapcsolatban figyelemreméltóak *Dedinszky Gyula* igazgató lelkésznek a békéscsabai ev. egyházköztség képviselő-testülete 1946. június 3-án tartott ülésén elmondott szavai: „*Sok gondot és töprengést okozó kérdésünk volt, s még ma is az, a szlovák–magyar lakosságcsere. Megnyugtató ugyan, hogy kényszerkitelepítésről nem lehet szó, a csehszlovák propaganda, s a bizonytalan gazdasági helyzet azonban sok hívünket csábította az átköltözésre. Sok hívünk települt, illetve települ át ... s még számszerűleg nem állapítható meg, mennyivel csökken majd az egyházköztség lélekszáma.*”¹³

Hogy végül is hányan települtek át Békéscsabáról, nem tudjuk pontosan. *Dedinszky Gyula* – későbbi – adatai szerint 7408 fő.

Következmények

A Csehszlovákiába történő áttelepülésekkel jelentős mértékben csökkent a Magyarországon élő szlovákok száma, főként a Dél-Alföldön. Egyes evangélikus gyülekezetek (pl. Pitvaros, Csanádapáca) a hívek távozása miatt nagyon legyengültek, szinte ellehetetlenültek. A visszamaradt gyülekezeti tagok magukban képtelenek fenntartani, felújítani templomaikat, melyeket a valaha nagy lélekszámú, erős gyülekezetek építettek. Hasonlóképpen lelkészeik eltartására is képtelenek. Közegyházi segítség nélkül elsorvadnának.

Az áttelepülés nagyon sok családban okozott meghasonlást, szakadást, mivel a családtagok egyik része akarta, a másik része nem akarta az áttelepülést.

A Csehszlovákiába áttelepültek egy része viszonylag könnyen beilleszkedett az ottani körülményekbe, de elég sokan csak nehezen boldogultak új hazájukban.

Csehszlovákiában, illetve Szlovákiában tett hivatalos és nemhivatalos látogatásaim és szolgálataim alkalmával személyesen is meggyőződhettem afelől, hogy az áttelepültek közül sokan megbánták, hogy hallgatva a propagandára, elhagyták szülőföldjüket. Az idősebbek közül sokan ma is visszavágyanak, s ha tehetik, szívesen jönnek látogatóba régi hazájukba. Olyanok is vannak – nem kis számban –, akik – amikor lehetőségük adódott, visszatelepültek.

A Csehszlovákiából kitelepítettek helyzete nehezebb volt, mert ők nem önként jöttek, hanem jönniük kellett. A világháborúban győztes nagyhatalmak diktálta igazságtalan békeszerződések (az országhatárok megváltozása) folytán kerültek Csehszlovákiába, ahonnan magyarságuk miatt kényszerültek elhagyni otthonaikat.

Ötven év távlatában is elmondhatjuk, hogy helytelen, sőt káros volt a lakosságcsere. Azoknak sem használt, akik kigondolták és megvalósították. Fél évszázad múltán tanulsággul szolgálhat arra nézve, hogy mit nem szabad cselekedni. Egyúttal arra ösztönöz, hogy tegyünk meg mindent azért, hogy minden nép békében élhessen a szülőföldjén.

Táborszky László

¹ Szabó A. Ferenc: A magyar–szlovák lakosságcsere. Barátság 1996. II. 15.

² Juraj Purgot: Od Trianonu po Kosice. K madarskej otázke v Ceskoslovensku, Bratislava 1970. 206. old.

³ Gustav Husák: Tanúságtétel a szlovák nemzeti felkelésről 385. old.

⁴ Balogh Sándor: Jelenkori népvándorlás. História 1981. 3. sz. 24–26. old.

⁵ Két év hatályos jogszabályai 1945–46. (Szerk. Bacsó Ferenc Budapest, 1947.)

⁶ Mazán Mátyás: Adalékok a magyar–csehszlovák lakosságcsere történetéhez. Országos történeti és művelődéstörténeti tanácskozás, Békéscsaba. 1993.

⁷ Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája. Kossuth 1988.

⁸ Juraj Zvara: A magyar nemzeti kérdés megoldása Szlovákiában 32. old.

⁹ Mazán Mátyás i. m. 62–64. old.

¹⁰ Juraj Zvara i. m.

¹¹ Dr. Kugler József: Adatok és tények a magyar–csehszlovák lakosságcsereéről. Alföldi társadalom 1991. II. 2. 33. old.

¹² A békéscsabai evangélikus egyházközség képviselő-testületi üléseinek jegyzőkönyve (1947. dec. 22.)

¹³ U. o. (1946. jún. 3.)

DÖMÖTÖR ÁKOS tud. kutató, levéltáros:

Comenius rejtélye

A belső egység megteremtése a civakodó Európában

Pár héttel ezelőtt egy kis nyomtatott füzetke került a kezembe a hollandiai Hilversumból, méghozzá magyarul. Az ottani iskola soknemzetiségű diákjai elhatározták, hogy megpróbálják Comenius életét és tevékenységét maguk számára összefoglalni. A rengeteg képpel, számos illusztrációval kísért kiadványból élelem tárult a cseh–morva gondolkodó hányatott sorsa, sokoldalú egyénisége. Ez a füzetke megerősített törekvésemben, amely néhány esztendeje mocorog bennem, hogy rájójjek Comenius titkára és felfedjem azt. Úgy érzem, e törekvés ma igen időszerű, hiszen a megzavarodott, útját kereső jelenkor igen hasonló a 17. század első felére. Az akkori harmincéves háború emlékei engem a balkáni „válság”-ra és a csecsenföldi vérfürdőkre emlékeztetnek. Mégis a gyűlölet felcsapó lángjai közepette annak a rejtélyét próbálom feltárni, hogyan őrizheti meg valaki belső nyugalma a szinte elviselhetetlen csapások terhe alatt. Mert Comenius feleségét és fiát vesztette el. Majd porrá égett háza gondosan válogatott könyvtárával, értékes irományaival együtt.

A másokat nevelő-oktató bölcset saját nyugalmaért úgy tudja megteremteni továbbra is, hogy *nagvonalúan szórta szellemi ajándékait*, és így gazdagodott önmaga embertársaival együtt. Comenius imponáló nyugalmaiból valamiféle olyan szellemi erő árad felénk, ami bizony segít a mai hétköznapi viszontagságok közti eligazodásban is.

Csapások a bölcset ember viszontagságos sorsában

Comenius Uhersky Brod közelében, Nivnicében született. A rázúduló csapások leltára kétségtelenül megdöbbentő. Tízévesen veszítette el apját, röviddel ezután anyja is meghalt. A nivnicei boldog gyermekévek után korai árvaságra jutott. Az életében hamar megmutatkozó első komoly megpróbáltatás mégsem idézett elő törést lelkében, hanem különös módon gazdagodást hozott magával. *Megélelődtött benne a szeretet iránt érzett igény.* A cseh–morva testvérek segítségével tehetsége nem veszett el, sőt kivirágzott. A biztos szellemi alapokat Perov latin nyelvű gimnáziumában szerezte meg, majd Herborn, Heidelberg protestáns egyetemén teológiát és filozófiát tanult.

A második tragikus következményekkel járó szerencsétlenség Fulnek városában érte, ahol mint pap élt feleségével és fiával. A *harmincéves háború kirobbanása* (1618) után Fulneket felégették, és Comenius ekkor elvesztette feleségét és fiát. Hosszú bujdosás elteltével újra megnősült, és 1627-ben a lengyelországi Lesznóban telepedett le. Termékeny alkotói esztendőik múltán itt érte a *harmadik csapás*: 1648-ban, a harmincéves háború befejezésekor végzetes betegségben elhunyt második felesége.

A svédkekhez hű Lesznó városát a lengyelek könyörtelenül elpusztították.

Felégették Comenius házat, mindenét, könyvtárával együtt. Élete utolsó szakaszában, Amszterdamban tekinthetett vissza szomorú hányattatásaira.

Tevékenységmérleg itt és most

Comenius mint teológus a *belső harmónia* titkát kutatta. Az alkémia tanulmányozása afelé indította el, hogy higgyen a belső keletkezésben, az ember tökéletesebbé válásában.

Tanárától rengeteg bölcsességet tanult. A tudós a *enciklopédizmusra*, az ismeretek tömör összefoglalására és értékelésére ösztönözte. Comenius felfogásában a tények és a jelenségek széles körű összefüggésének felismerése vezetett el a *panszofiára*, a világ jelenségeinek egységben való felfogására.

A protestantizmus az ő számára a lehetőségeiben feltáruló világot, az alkotó ember tevékenységének kitárulkozását jelentette. A kor máig sem kellőképpen tanulmányozott módszere, a *mesterséges emlékezés* áthatotta minden írását, egész tevékenységét. Tudta, hogy akár a hasonlóság, akár az ellentét felismerése nagymértékben bővítheti az ismeretszerző ember lehetőségeit a tanulásban és a szellemi alkotásban. Első nagy művében: *A világ labirintusában* megmutatta a háborús csapások között, hogy a Kelet és Nyugat határán élő európai ember milyen mély kulturális gyökerekkel rendelkezik, ha polgári törekvéseinek megfogalmazásában fel-

használja az antik hagyományokat. S ha jelképrendszerében alkalmazza az emlékeztetés kettős módját, az események, a dolgok, elvont fogalmak nyomtatékos és célratörő helyhez kötésével maradandó és átütő hatást érhet el.

Comenius sosem szakadt el közösségtől. Még külföldön sem. Gyermekkorában a cseh-testvérek támogatták tanulmányainak folytatásában. Német földön számtalan társasággal és rengeteg értékes emberrel ismerkedett meg. Althusius műveinek tanulmányozásakor és a professzorral folytatott beszélgetésekben *kirajzolódott előtte a soknemzetiségű Európa föderalizmusképe.* Bisterfeld és Piscator, a herborni egyetem tudós teológus professzorai ugyanarra a nyelvi kifejezésmódra tanították, amelyet Alsted oly nagyszerűen alapozott meg elméletileg. Talán Paraeus volt Heidelbergben, akinek szellemi körében Comenius sajátos eklektikus filozófiája először formálódott, hogy műveiben később testet öltön bölcsességgé kristályosodott, nyugalmat árasztó életfilozófiája.

Minden összefügg mindennel

Comenius egész munkásságát áthatja a *panszofikus látásmód.* Ez azt jelenti, hogy *az ember ismeretrendszere akkor helyes, ha a világot a maga teljességében ragadja meg, és segíti az egyént helyének megtalálásában, ebben a kozmikus zűrzavarban.*

Gondoljuk csak el, a legutóbbi évtizedek nem Comenius szemléletmódjának helyességét igazolták-e? Az elmúlt évtizedekben az osztályharc elferdült torzképében nem vettük észre az egyes embereket, fokozatosan gyengülő érzelmeikkel. Az éltető közösségek szét hullottak, és az atomizálódó társadalomban ismeretlen, pszichoszomatikus betegségek áldozatai lettek az egyének. A kór azért vált majdnem végzetessé, mert a tudományos szocializmus csőllátása egybeesett az amerikanizálódó, pragmatista műszaki fejlődés specializálódásával, a szabványokat teremtő, tömeges álkultúrával. Az orvostudomány képviselői az egész ember helyett veséket, csontokat, szemeket láttak csupán. *A rész gyógyítása tönkretette az élő embert.* A nagyszerűen működő vállalatok csak látszatként kendőzték a társadalom rideg valóságát: *haldoklott a veszteséges nemzetgazdaság egésze.*

A jelenkori társadalmi csőllátásnak igen jól megfelelt „a magát kitűnően adminisztráló” egyén, aki kapcsolatai révén a látszat megteremtője volt. A délibáb-kereskedelem a részlátás hamis talaján alakulhatott ki, amely most már a jövőnemzedékek képzését is fenyegeti. *Ezzel szegezem szembe Comenius nevelésről vallott felfogását.*

Az ő szemlélete az emberi nevelés „erős vár”-a.

Comenius számára a nevelésügy szoros összefüggött a társadalom alapvető kérdésével. Szerinte a nevelés dőbentheti rá az embereket: miért vannak a világon. A politikai célkitűzéseket az új nevelés hosszú, fáradságos és több nemzedékre tervszerűen átgondolt folyamata előzi meg véleménye szerint.

Felfogásában világos volt, hogy Európa népeinek *közvetítő nyelvre* van szüksége. Annak idején ezért tűzte ki fő feladatul a *latin nyelv* elsajátítását. Újszerű nyelvkönyvei (Janua, Vestibulum, Atrium) ezt a célt szolgálták. De nem az anyanyelv rovására! Az összefüggésekben gondolkodó Comenius helyesen úgy vélte, hogy az *idegen nyelvek elsajátításának az anyanyelvre kell épülniük.* Ha ettől a felfogástól eltérünk, végzetes hibát követünk el. *Az idegennyelv-tanulás kellő anyanyelvi alapok nélkül az elidegenülés eszköze lehet.* A gyermekélmények melegsége és frissessége teszi a nyelvet képessé az érzellem közvetítésére. Az idegennyelvi információ akkor jellemző az egészségesen gondolkodó emberre, ha anyanyelvi érzelmi párhuzamok éltetik a tudatban.

A világ rejtett szerkezete és az élet iskolája

Az elmúlt évtizedekben, fél évszázad alatt a részlátás félművelt bajnokaitól a gazdasági-társadalmi alakulatok könyörtelen egymásutánjáról hallottunk. Ha valaki az emberi agy dinamikus sztereotípiájáról szolt, már bizalmatlansággal találta magát szemben a hatalom szféráiban. Hát nem az ukáz érvényesül? Az ész erősebb, mint az önkény?

Comenius panszofijából nyilvánvalóan következett, hogy a dolgok, események, jelenségek egymással koncentrikus köröket képeznek. Ha nem így lenne, a világ jelenségei nem mutatnának ennyi tarka összefüggést. A világ labirintusában Comenius a jelképek gazdag tárával érzékeltette az összefüggésekben mutatkozó koncentrikus körök gazdagságát. Nyelvtanítási módszertanában is a tanulók koncentrikusan és mélyülő körökben történő ismeretszerzését tartotta szem előtt. Alaptankönyveiben ez a gondolat vonult végig. A *Schola ludus*nak nevezett „játékos iskolá”-jában úgy mélyítette el a realista ismeretszerzést, hogy a diákok dramatizálva sajátították el a tananyagot.

Az iskolai színjátékok meglevendő részleteit az *Orbis pictus*ban állóképek váltották fel. Ha áttekintjük az *Orbis pictus* 150 képből álló, nagyvilágot bemutató sorozatát, a régi európai műveltségű hagyományok folyamatosága éppúgy szembeütő, mint az ismeretek koncentrikus körökben való gyarapodásának figyelembevétele.

A szív paradicsomától a Luther-rózsáig

Az önismeret tökéletes megvalósulása a szív paradicsomának a felfedezése. A koncentrikus körökben tetet öltő ismeretszerzés folyamán az embernek egyre mélyebben kell megismernie önmagát, hogy felfedezze abban a mikrokozmosz sajátos és egyedi mozgástörvényeit. Csak úgy találja meg közösségét, ha megfigyelési rendszer emberközéleti módszerré válik. A felfedezés akkor sikeres, ha mint egymásra találás érvényesül. A *szív paradicsoma* az egyén és a közösség mély összhangjának misztikus felfedezése.

Comenius a szív paradicsomának jelképét Arndttól vette. A rejtélyes fogalom transzcendenciájának fénye azonban alighanem Andreastól származik, akinek a rózsakeresztes eszmeiség éltetésével több ezer éves szimbólumok újjáéledését köszönhetjük.

Miért tettek az egyiptomi papok a múmiák szíve helyébe kőből formált skarabeusokat? Azért, mert a szent bogár a természet megújulását biztosító biológiai lánc fontos eleme volt. Nélküle megállt volna az élet. Az egyiptomiak évezredekkel ezelőtt világosan tudták, hogy a természet körforgása és az emberi élet mint a mikrokozmosz egyik mozgásegysége végső soron összefügg.

Valahol ebben az összefüggésben rejtőzik Comenius titka. A bölcs úgy építkezett, hogy szellemi temploma neki és gyarapodó közösségének nyugalmat, erőt adott. Lehet, hogy Comenius is felfedezte a Luther-rózsát?

Kedves Testvéreim, Barátaim!

Hálásan köszönöm mindazoknak, akik 70. születésnapomon megemlékeztek rólam és velem együtt adtak hálát az elmúlt évtizedekért, közösen kapott kincseinkért, amikben osztohattunk. Minden jó szó jól esett, minden meleg kézfo-gás vagy ölelés a szeretet jele volt és ilyen jelzésekre szeretséges világunkban valamennyiünknek szükségünk van.

Reménységgel nézek a jövőbe is ebben a sokszor reménytelennek nyilvánított világban, s nagyon örülnék, ha még többször is találkozhatnánk személyesen, telefonon keresztül, vagy levélben a következő években, ha Isten megengedi és megéltük.

Az Ő áldását kívánom hétköznapi életünkre is!

Szeretettel köszöntök minden köszöntőt!

Budapest, 1996. július 12.

Hafenschér Károly

AKI 450 ÉV ELMÚLTÁVAL IS HIRDETI AZ ÚR TETTEIT

Hangjáték

Emlékezés Luther halálának 450 esztendő évfordulójára

Írta: Pósfay György

1996. február 16-án múlt 450 éve annak, hogy Luther Márton magához szólította az Úr. Ez az évforduló a világ igen sok országában alkalmat adott arra, hogy sok keresztyén, Isten iránti hálával a szívében, gondoljon az Evangélium ügyének nagy harcosára. Ezek közé tartoztak azok a magyar fiatalok is, akik 1996 nagyhetében a németországi Bischofsheimban résztvettek az Európai Magyar Evangéliumi Ifjúsági Konferencia 37. évi találkozóján. Itt egy háromr-

szes hangjáték előadásával gondoltak a nagy reformátorra.

Folyóiratunk terjedelme nem teszi lehetővé a szöveg teljes kinyomatását, csak annak befejező részét közölhetjük. Ebben arról van szó, hogy Melancthon Fülöp, Luther professzortársa és jóbarátja, aki a temetés után kiküldte a Luther asztalánál gyakran helyet foglaló diákok egy részét otthonaikba, köztük két magyart is, valamint Katalin asszonynak segítő leányok közül háromat, hogy vigyék

el a professzor halálának a hírét oda, ahonnan származtak. A most olvasható részben a kiküldöttek visszatértek Wittenbergbe és beszámolnak Melancthonnak tapasztalataikról.

Hosszú hetek múltak el, amire mindenki újból visszaérkezett. A Melancthon által tervezett összejövetelt csak jóval húsvét után lehetett megvalósítani. A leg-hosszabb ideig a magyarokra kellett várni, de hát ők tértek vissza a legmesszebb-ről.

HARMADIK SZÍN

MELANCHTHON: Kedves diákjaim, kedves leányok! Szívvel örülök, hogy mindannyian jó egészségben visszatértetek utatokról, ami talán – nem egy esetben – kalandosnak is volt mondható.

Először is meg szeretném kérdezni, hogy miképpen fogadták az emberek Márton Atyánk haláláról szóló hírt.

BITTERFELD JOÁKIM: Én csak Lipcsében jártam, de elmondhatom, hogy Dr. Luther közülnk való eltávozása mindenütt nagy szomorúságot okozott. Nem egynél szöktek könnyek a szemekbe, mások zokogásba törtek ki és vigasztalhatatlannak mutatkoztak. Megnyugtatta őket, amit elmondtam Dr. Luther utolsó napjairól és wittenbergi temetéséről.

CREUZBURGI ERZSÉBET és STEINMÜLLER ANNA (együtt): Mi ugyanezt tapasztaltuk!

RHEINLÄNDER SÁRA és KALTENBERGER JAKAB: (együtt) Mi is!

MELANCHTON (Rheinländer Sárához): Nagypáddal, aki a wormsi birodalmi gyűlésen ajtónálló volt, találkoztál?

RHEINLÄNDER SÁRA: Bizony találkoztam. Igen meghatotta az, hogy professzor úr azzal tüntetett ki, hogy oda Wormsba, és különösen hozzá is eljuttassa ezt a szomorú hírt.

KALTENBERGER JAKAB: Nekem is volt Ágostában egy érdekes találkozásom. A Szent Anna templomban találkoztam egy idős lelkésszel, aki, mint Luther, ágostonrendi szerzetes volt és őt is ismerte, mintha azt mondta volna, hogy elkísérte Rómába is, de azután Lutherhez hasonlóan az Evangélium oldalára állt és a Szent Anna templomnak lett a lelkipásztora. Ő is nagy megtiszteltetésnek vette, hogy elhoztam hozzá a hírt.

MELANCHTON: Ezt az embert én is ismertem, amikor 1530-ban az ottani birodalmi gyűlésen résztvettem; meghívott asztalához is.

SARTORIUS-SCHNEIDER-JÁNOS: Hadd mondjak el egy érdekes találkozást. Természetesen felgyalogoltam Wartburg várába, hogy az ottaniaknak is elmondjam a szomorú hírt. Ott találkoztam egy majdnem vak, idős emberrel, akinek Verlepsz apó volt a neve. Kisült, hogy 25 évvel ezelőtt várkapitány volt, aki a wormsi gyűlés után Luthernek, mint György lovagnak volt az őrizője. Megengedték, hogy özevgyése öreg napjait a vár egyik szobájában töltsse. Persze őt is megszorította a hír, de azután elkezdett mesél-

ni és sok mindent megtudtam arról a 10 hónapról, amit Dr. Luther ott töltött. Megkérte a mostani várnagyot, hogy mutassa meg nekem azt a szobát, amelyben Luther lakott. Bevezettek Árpádházi Erzsébet hajdani lakosztályába is és azokba a helyiségekbe, ahol régen az énekversenyekeket tartották. Mindez nagy élményt jelentett számomra.

MELANCHTON: Most hallgassuk meg a magyarokat, akik mögött hosszú és fáradságos út van. Milyen volt utatok?

DEBRECENI BALÁZS: Nem volt izgalommentes, hiszen sokszor olyan területeken kellett keresztülhaladnunk, ahol nem volt jó ajánlólevél, hogy Wittenbergben tanulunk. Minél keletebbre mentünk, annál jobban csökkent a közbiztonság is. De azután, délre kanyarodva, átkeltünk a Kárpátokon és a Szepességben voltunk. Itt már otthon éreztük magunkat, mert az emberek különösen kedvesekké váltak, amikor meghallották, hogy Wittenbergből jövünk. Ennek a megyének a városai és községei szinte kivétel nélkül a lutheri reformáció hívei. Késmárkot érintve Eperjesre jutottunk, majd Kassára és mindenütt azt tapasztaltuk, amit a Szepességben. Megtudtuk, hogy Stöckel Lénárt, volt wittenbergi diák és jelenleg bártfai iskolamester vezetésével egy hitvalláson munkálkodnak a lelkészek, amelyet őt szabad királyi város vezetői fognak aláírni: ez szinte azonos lesz az Ágostai Hitvallással és ezt benyújtják I. Ferdinánd királynak, mondván, hogy ne zaklassák őket a jövőben, mert hiszen ők – mint a németországi evangélikusok – semmi újat nem tanítanak, csak visszatértek a keresztyénség ősi tanításához.

Debrecenben, szülővárosomban pedig megtudtam, hogy tavaly Erdődön egy hitvallást írtak alá a tiszántúli lelkipásztorok, amelyben leszögezték, hogy miben hisznek és kijelentették, hogy minden nem említett dologban az Ágostai Hitvallás tanítását fogadják el. Csak messziről láttam egy megbeszéléseken azokat a kelet-magyarországi előkelő embereket, akik mind a hitújítás hívei: Révay Ferenc nádori helytartót, Drágfy Gáspárt és Perényi Pétert. Úgy tudom, az utóbbi Sárospatakon, a Bodrog mellett, egy jól működő latiniskolát alapított.

LITTERÁTUS FERENC: Négy nappal később én is megérkeztem szülővárosomba, Kolozsvárra. Itt elsősorban Heltai Gáspárt, a városi főtemplom vezetőlelkészét kerestem fel, aki szintén Wittenbergben volt diák. Csodálatosan sokoldalú ember. Magyarul úgy beszél, mint németül, ugyanis az erdélyi szászok földjén született. De nem csak

nyelvünket ismeri, hanem közmondásainkat, meséinket és népszokásainkat is. Jól érti a zsidóknak, a görögöknek és a rómaiaknak a nyelvét is, és szinte az egész Szentírást lefordította már magyar nyelvre. Egyben ért a nyomdászathoz is. Saját nyomdája van és mindent, amit írt, elmondott vagy lefordított, mindjárt ki is adja. Nem csupán Kolozsvár, de sok egyéb erdélyi város, sőt egész vármegyék a hitújítás hívei. Felelősséget éreznek a juhásztorok iránt is, akik délről és keletről, a török elől menekülve, hazámban keresnek menedéket. Állítólag lefordították már nyelvükre, az oláhra dr. Luther Kis Kátéját is, és ki is nyomtatták azt. Kíváncsi vagyok, hányan fogják azt közülük elolvasni, mert ennek a népnek a körében még kevesen vannak, akik írni vagy olvasni tudnak.

Érdeklődtem a korábban Wittenbergben tanultak, főleg Dévai Bíró Mátyás felől. Őt mindenki „Magyar Luther”-nek nevezte. Sajnos, csak azt tudták felőle elmondani, hogy a hírek szerint az elmúlt évben a Tiszántúl elhunyt. Kár érte, mert igehirdetésével és írásaival sok embernek segített az Evangélium megértésében.

MELANCHTHON: Köszönjük a beszámolót!
A DIÁKOK ÉS A LEÁNYOK (együtt): Mi is köszönjük a megbízást!

MELANCHTHON: Mielőtt elbúcsúzom Tőletek, szeretnék valamit mondani nektek.

Igen szomorú az, hogy az Úr dr. Luther Mártont hazahívta. De hiszem, hogy az Evangélium ügye nem fog kárt szenvedni. Az Úr azt mondta, hogy az Isten képes a kövek-ből is fiakat teremteni.

De más ok miatt sem marad abba Luther munkája. Talvaly elkezdtek könyveit, írásait, tanulmányait, igehirdetéseit, előadásait, levelezéseit, asztali beszélgetéseit összegyűjteni, és nemcsak hogy engedélyt kaptunk tőle összes műveinek folyamatos kiadására, hanem ő maga megírta az első kötet előszavát is. Ez már meg is jelent. Biztos sok olvasója lesz ezeknek a köteteknek. Ez pedig azt is jelenti, hogy Márton Atyánk sok-sok év elmúltával is hirdetni fogja az Úr nagyságos tetteit!

MIND: Adja Isten, hogy ez így legyen!

MELANCHTHON: Amen.

DR. NÉMETH PÁL:

A gyülekezetszervező és templomépítő lelkész

Németh Gyula gyülekezeti, közegyházi és közéleti tevékenysége

*„Az emlékszik igazán, aki ellenáll a felejtés csábításának...
A magunk mögé vetett emlékek meglevenednek,
megszólalnak: s aki tisztességgel igyekszik élni,
meg kell hogy hallja idéző szavukat.”
(Keresztury Dezső)*

A szekszárdi evangélikus egyházközség közel kilenc évtizedes múltjából azt az első 50 esztendőt próbálom megidézni, amely Németh Gyula nevéhez, Isten áldott szolgájának, eszközének gyülekezetszervező és templomépítő munkájához fűződik. Az emlékezésre nemcsak a fiú kapcsolat készített, hanem az is, hogy ma már csak néhányan vagyunk, akik hét évtizede vagy még annál is több idő óta itt élünk a gyülekezetben és szolgálunk, ameddig Isten engedi.

Életrajz: Németh Gyula Zalaistvádon született 1882. január 14-én. Édesapja ugyanitt kántortanítóként működött. Egyenes és szigorú ember volt. Ma is emlegetik falujában, hogy mint tanító, milyen kitartóan győzte meg tehetséges tanulóinak szüleit gyermekük továbbtanulása érdekében. Az öt gyermek közül Németh Gyula volt a legidősebb, testvérei szerint nagyon jómagaviseletű, fegyelmezett gyermek. Felnőtt korukban – magam is tapasztaltam – mindig tisztelettel „néztek fel” bátyjukra. Tanító öccsével éveken keresztül a nyári szünetben szabadság alatt tūristaúton bejárták gyalog vagy szekéren Nagy-Magyarországot, Pozsonytól Fiuméig, s ennek során felfedezték a természetben az „Isteni csodát”. Középiskolai tanulmányait a soproni liceumban végezte. Taníttatása nem jelentett különösebb gondot szüleinek, mert gyermekek korrepetálását vállalta, és ezzel fedezte a kollégiumi díjat. A szülői otthonon kívül a liceumi neveléstől, nem utolsósorban a zalai és vasi gyülekezetek „egyházias”, vallásszerető népétől nyerte az indíttatást a lelkészi hivatáshoz. Soproni teológián végezte teológiai tanulmányait, majd ösztöndíjjal került ki Erlangenbe, illetve Lipcsébe. Németországban nemcsak német tudását tökéletesítette, hanem a lutheri teológiai tudományokban is széleskörű ismereteket szerzett, s nem utolsósorban zenei téren is sokat tanult. Sajnos, külföldi tanulmányait meg kellett szakítania, mert a püspök hazarendelte, és a megbetegedett paksi esperes mellé s. lelkésznek küldte ki. 1908 szeptemberében – a püspök rendelkezése folytán – innen került adminisztrátornak Szekszárdra.

1916-ban nősült, Hoff Ilona tanítónőt vette el. Őt fiuk született, akik közül a legkisebb folytatta apja hivatását, illetve egy fiúunokája jelenleg Délbaranyában, szinte félmegegyényi szórványterületen végzi lelkészi szolgálatát. Édesapám állított be az orgonista-kántori szolgálatba, melyet több mint fél évszázada jelenleg is végzek.

A szekszárdi ev. egyházközség 1908-ban evangélikus egyházi „romterületen”, de nem egyúttal romokból kezdett el épülni. Az a terület, amely ez évtől kezdve „a szekszárdi ág. hitv. ev. missziói egyházközség” nevet viselte, a XVI. század gazdag reformációtörténeti hagyományait, emlékeit takarta, mint temető a porladó halottakat. A reformáció első nyomai Sztáray Mihály prédikátor-püspök nevéhez fűződnek. A mai egyházközség területéhez tartozó Tolnán működött egy jó ideig. A decsi és öcsényi szórványközségekben a XVI. században tekintélyes ev. gyülekezet volt. A török hódoltság végéig a lakosság erősen megfogyatkozott. A XVIII. század elején megkezdődött a betelepítés, a gyülekezet területére majdnem kizárólag római katolikusokat telepítettek, és ha került is egy-két evangélikus erre a területre, a túlnyomó többségű katolikus vagy a reformátusság felszívta azokat rövidesen. Szekszárdon mint a vármegye és különféle hatóságok és intézmények, iskolák, kórház stb. székhelyére a századfordulón általában az ezidő szerint folyton vándorló tisztviselők és iparosok települtek le. Ezek között számosan akadtak evangélikus nagygyülekezetekből ideköltözöttek. Jónévű iparosok csatlakoztak egy-egy agilis bíró és tanár mozgolódásához. Addig a helyi református gyülekezet kebelében éltek. (Ott kereszteltek, esküdtek, temettek, oda adóztak.) 1905-ben Gyurácz Ferenc püspök a kistormási lelkész megbízta a szekszárdi iskolák növendékeinek hitoktatásával és egyúttal felhívta, hogy tegyen kísérletet, nem volna-e lehetséges Szekszárdon missziói központot létesíteni. Az egyházmegyei elnökség 1907-ben a szekszárdi hívekkel közgyűlést tartott, „amelyen határozottan kifejeztették az az óhaját... hogy missziói lelkészi állomás szerveztessék.” Az egyházkerületi közgyűlés elismerte Szekszárdot missziói

központnak és felhívta az egyházmegyei elnökséget, hogy a gyülekezet szervezését kezdje meg.

A püspök 1908. szeptember 9-én kinevezte Németh Gyula paksi segédlelkésszt gyülekezetszervező adminisztrátornak, aki szeptember 20-án megtartotta a törvényszék egyik tárgyalótermében az első szervezőgyűlést, amelyen felügyelőt, gondnokokat, egyháztanácsosokat választottak. Szeptember 27-én de. 10 óraker az egyházközség megalakulása után első istentiszteletét a gimnázium elsőemeleti dísztermében tartotta meg. *Nehéz feladat* hárult a kinevezett adminisztrátorra, mivel az eddig gondozatlan szórványhelyzet után meglehetősen nehéz volt hozzászoktatni a híveket a vasárnapi istentiszteletek rendszeres látogatásához. A gyülekezet létrehozása döntés elé állította a híveket, akik közül többen bejelentették áttérésüket a református, illetve katolikus egyházba. Németh Gyula szervezési munkáját megnehezítette az is, hogy a hívek korábban összeállított jegyzéke hibás volt. Szervező munkája során sokszor szembetalálkozott a fősvénységgel, anyagiassággal, az áldozatvállalástól való húzódozással, valamint az egymás iránti bizalmatlansággal. Szekszárdon kívül elsősorban Tengelic és Jánosmajor település szervezése került sorra. Itt a hitoktatás végzésére és a kántori, illetve lévitatanítói szolgálatra egy-egy községi iskolai tanítót sikerült megnyerni. De a gyűlések, megbeszélések, tárgyalások szinte csüggesztően hosszú sorára volt szükség, amíg a két település gyülekezetébe való tömörülésére, gondnok, presbíterek választására, a lelkész és a kántor-hitoktatók némi nagyon szerény javadalmazásának vállalására lehetett rábírní a híveket. Az egyházkerületi közgyűlés a megalakított szekszárdi gyülekezetet elismerte és a hozzácsatolt nyolc községgel együtt beiktatta az egyházközségek sorába. Az evangélikusok száma ekkor 1264 volt. Szekszárdon a központban a szervezés mellett megindult nagy lendülettel és szép eredményekkel a templomépítésre való előkészület. Az építési alap 1909 év végén már 8761 korona volt.

1910. június 19-én a gyülekezet közgyűlésen egyhangúlag Németh Gyula szervező adminisztrátort választotta meg lelkészévé. A beiktatás csak október 9-én történt meg, melynek során a megválasztott lelkész „székfoglalójában” a jövőre vonatkozó elképzeléseit ismertette, melynek feltételül a hitbuzgóság mellett a mindenkori emberszeretetet, a más vallásúak megbecsülését és a vallási türelmességet tekintette.

Az 1914-ben kitört világháború megsokasította a lelkész munkáját. A hadbavonultak levelezéssel és iratmisszióval való gondozását, a kórházban, iskolákban elhelyezett sebésültek látogatását, a helyi gyalogezred protestáns katonái számára istentisztelet, a harctérre vonulók számára úrvacsoraünnep tartását vállalta magára. A hadbavonultak hozzátartozóinak, a hadiözvegyeknek, hadiárvánknak, hadirokkantaknak a segélyezése mind gyülekezeti, mind társadalmi vonatkozásban szívügye volt. Ezeken felül ellátta a katonametéseket fájdalmas lelkészi feladatát is. A Szekszárdra helyezett sztaniszlai katonai kórházban szolgálatot teljesítő bieltzi diakonisszák közti lelki gondozás is reá várt. Mindezen felül 1915-ben a hadbavonult református lelkész gyülekezetének adminisztrálását is átvette, minden szolgálataival együtt. Sőt, a Szekszárd melletti pusztára kihelyezett orosz ev. hadifoglyok részére is tartott német nyelven istentiszteleteket.

1917. év végén gyülekezeti igeszlógalata, ifjúsági munkája a reformáció 400 éves jubileuma jegyében folyt. Sorozatos íghirdetések, előadások, az Ágostai Hitvallás olvasása és magyarázata, a reformáció kora énekkincsének elsajátíttatása igyekezett előkészíteni a jubileumi ünnepre, mely október 31-én és november 4-én jubileumi istentisztelettel, úrvacsoraünnepel, majd ünnepi közgyűléssel zárult.

A háború vége, az utána zajló forradalmi események közelebről érintették a gyülekezetet is. Az iskolai hitokta-

tás megszüntetése, a gimnáziumból az istentiszteletek kitiltása, a pénz értékének folytonos romlása foglalkoztatta különösen az egyháztanácsot, a közgyűlést. Németh Gyula azonban a csüggedést nem hagyta úrrá lenni, amikor így biztatta a híveket: „*A vajúadás, a vergődés, melybe jutottunk, tart még most is... De bűnbánatban lehajtott fejjel – Isten irgalmába vetett hittel, bizalommal, munkára, áldozatra kész szívvel-karral előre – a jövőbe!*”

Nagy esemény volt a gyülekezet életében az a templomi hangverseny, amelyet Németh Gyula a ref. templomban, az általa betanított és vezetett vegyes- és férfi énekkar és zenekar közreműködésével rendezett. A tekintélyes bevétel a templomalapot szaporította.

1920-ban Diákgyülekezet alakult. Ennek keretében folyt ifjúságunk cselekvő közremunkálásával az ifjúsági munka. Mivel az 57 000 korona gyülekezeti pénzvagyon szinte teljesen elértéktelenedett, a gyülekezet elhatározta, hogy a begyűlő pénzt építési anyagba fekteti be. Püspöki és főesperesi ajánlással gyűjtőíveket bocsátott ki. A későbbiek során a gyülekezet vezetősége német nyelven megszerkesztett kérelmet és gyűjtőívet küldött ki a német anyanyelvű gyülekezetekbe, sőt külföldre is. Mindezek „gyümölcseként” szépen folytak be az adományok, amelyeket azonnal téglá vásárlására és beszállítására fordított a gyülekezet. Az ezzel megbízott építési bizottság Friedrich Lóránt műépítész, egyetemi tanársegédet bízta meg a templom és lelkészlakás tervezésével. Az ostfyasszonyfai hadifoglyotábor egy nagy barakkját kedvezményesen áron sikerült megvásárolni. A barakkot a lelkész vezetése alatt bontották szét. Ezzel két nagyon jól használható deszka, gerenda és vasanyag jutott Szekszárdra.

1924-ben az évek során felhalmozódott építési anyagnak az időjárás viszontagsága miatti károsodása megakadályozása érdekében az építkezés megkezdését határozta el az építési bizottság. Az építési munka ezután erőteljes tempóban folyt. Az egyházkerulettől a teljesen elárvult nagyszékelyi templom anyagának használható részét, valamint – s ez nagy öröm volt – a régi, szépszavú, elmúlt harangját kapta meg a gyülekezet. Mire a tél beköszöntött, a templom, a gyülekezeti terem és a lelkészlakás már tető alatt volt. A belső munkálatok során asztalos hittestvérek elkészítették az épületek összes asztalosmunkáját, beleértve a templom tölgyfa-padjait és tölgyfaajtóit. Szintén hittestvér szobrászművész a szőszéknek a hegyi beszédet ábrázoló három betéltlapját faragta ki (a hallgatók között Németh Gyula alakját is megformázva). Az oltárt egy katolikus, a szőszéket egy református asztalosmester készítette el. Egyébként a lelkész igényességét jelzi, hogy a berendezések csak zsűrizés után kerültek használatra. 1928 január hó folyamán a gyülekezeti terem és a lelkészlakás belső munkái is elkészültek, így a lelkészcsalád a hónap végén beköltözhetett. December 2-án a gyülekezet jelenlétében Németh Gyula ünnepélyesen átvette a Wágner Károly és Zámbo István részöntök által öntött új, valamint Nagyszékelyből kapott kisebb harangot. *December 16-án* Kapi Béla püspök a bezárt templom ajtajának kulcsát átvette az építőmestertől, azt átadta a lelkésznek, aki a templomajtót felnyitotta. Az avató istentisztelet után ünnepi közgyűlésen iktatta jegyzőkönyvbe a gyülekezet Isten iránt való hálával és minden emberi segítségért, adományért való köszönetmondással a templom elkészültének és felavatásának tényét. A rendszeres gyülekezeti élet most már a rendes mederben folytatható. A templom belső berendezéséből még voltak „hiányok”. De Istennek hála, ezek is „megoldódtak”. 1931-ben a bonyhádi gyülekezet felajánlotta gyülekezetünknek régi barokk orgonáját. A gyülekezet az akkor kb. 130 éves, igen értékes orgonát – felújítás után – nagy örömmel vette birtokba, kilátástalannak tűnő álma valósult meg. 1938-ban – iparművész által tervezett és készített – színes ablakokat avatta fel a lelkész. 1940-ben Kapi Béla püspök felavatta oltárképünket, melyet Szabó Dezső szekszár-

di festőművész készített el, Máté 11,28: „Jöjjetek hozzám mindnyájan...” témája alapján. Ezzel templomunk belső berendezése jószerint teljessé lett.

A gyülekezet mindennapi életében fontos szerepet játszott a *külmisszióért érzett felelősség*, melyet Németh Gyula oltott be a hívekbe. Azáltal is, hogy rendszeres külmissziói bibliaórákat is tartott, de főképpen a vendég külmisszionáriusok szolgálata által. Érdemes őket felsorolni: *Kunst Irén*, a liebenzelli misszió kínai misszionáriusnője, *Dr. I. N. Christananda* hindu ev. lelkész, *Gisle Johnson* budapesti norvég zsidómisszionárius, *Dr. Ihmels Károly*, a lipcsei misszió igazgatója, *Vapaavuori Tuure* finn ev. afrika-misszionárius és *Kunos Jenő*, Kínába készülő magyar ev. misszionárius.

1941–44. Benne voltunk a háborúban, melynek fenyegető veszedelme ránehezedett a lelkekre és a gyülekezeti munkában is éreztette hatását. A lelkésznek immáron szekszárdi szolgálata alatt másodszor is a hadbavonult gyülekezeti tagokkal kellett felvennie a levélbeli érintkezést, majd a katonai kórház sebesültjeinek, betegeinek gondozása várt rá. Mint a gyülekezet történetében leírta: „Még mélyebben érinti gyülekezeti életünket és munkánkat a német megszállás, a zsidókérdéssel kapcsolatos sok embertelenség, a keletől nyugatra menekülő hittestvérek csüggedt serege, az októberi válság, majd a megszállás.” 1944. novemberben az a hír járta, hogy katonailag kiürítik a várost. A híre a gyülekezet tagjai közül is sokan eltávoztak. A kiürítési parancs elmaradt ugyan, de a menekülési láz egyre fokozódott. Németh Gyula azonban hűségese maradt az itthon maradt hívekhez. November 30-án megtörtént az orosz csapatok bevonulása a városba. Mindezek ellenére december 3-án, advent első vasárnapján megtartotta a lelkész az istentiszteletet, igaz, hogy csak 7 nő és 4 férfi vett azon részt. Ezekben a hetekben sorra látogatta a gyülekezet ittmaradt tagjait, családait, s nem egy helyre a rendelkezésére bocsátott adományokból idején való segélyeket is vihett.

1945–48. esztendőben a gyülekezet élete és munkája kezdett a régi mederbe visszatérni. 1949 az új kezdeményezések éve volt. Gyermekekibliköri munkát több csoportban, házi áhítatokat, imaközösségeket iktattunk a gyülekezet munkarendjébe. Fiatalok és idősebbek Gyenesdiásra, Fótra, Klotildligetre jártak csoportosan konferenciákra. 1951 őszén Németh Gyula bejelentette a nyugdíjbavonulási szándékát. A gyülekezet október 21-én elbúcsúztatta, és további áldott szolgálatainak reményében tiszteletbeli egyháztanácsossá választotta. Utódja fia, *Németh István s. lelkész* lett, akit a gyülekezet egyhangúlag meghívott lelkészévé. 1952-ben a gyülekezeti tagok ragaszkodásuk kifejezéséért Szabó Dezső festőművésszel elkészítették a gyülekezet- és templomépítő Németh Gyula olajportróját.

Szólnom kell még arról a sokrétű gyülekezeti munkáról, melyet Németh Gyula a gyülekezetszervezés és templomépítés sok gondja, tennivalója mellett végzett. *Szívügye volt az ifjúsági munka.* A hitoktatást a különböző iskolákban heti 12 órában tartotta. A vasárnap délutáni ifjúsági istentiszteletek általában az ottmaradt fiatalok közös játékaival folytatódott vagy a lelkész elbeszélgetés során a művészetek (képzőművészet, zene, irodalom) iránt keltette fel – sokszor illusztrációval is – az érdeklődésüket. A felnőttek bibliaórái (a havi egyszeri külmissziói), a szeretetvendégségek szervezési részei voltak a gyülekezet életének. A hétközi alkalmakon kezdettől fogva fontos volt az énekgyakorlás. A hívek „megtanultak” és megszerettek énekelni, és azóta is „éneklő gyülekezetként” ismerik a szekszárdi gyülekezetet. Végül, de nem utolsósorban beszélnem kell a *családlátogatásról*, melyet Németh Gyula fontos feladatnak tekintett. Mindig megjelent ott, ahol szükség volt lelkigondozásra, öröm vagy bánat volt egy családban. Tisztában volt azzal, hogy a szórvány magyar evangélikus egyházban csak így lehet a híveket összetartani.

Közegyházi tevékenysége mozgató és serkentő erővel ha-

tott gyülekezetére, gyülekezeti tagjaira is. A Missziói Egyesület munkájában rendszeresen résztvevő, előadásokat tartott, s ezen keresztül részesülhetett a gyülekezet misszionáriusok látogatásában. A KIE Keresztény Ifjúsági Egyesület tevékenységébe kezdettől fogva bekapcsolódott. Ennek során 1923-ban a KIE világkonferenciáján az ausztriai Pörschachban, 1926-ban Helsinkiben, 1931-ben az amerikai Cleveland és Toronto városokban (ez utóbbiban mint a delegáció vezetője) vett részt. Idehaza 1933-ban résztvevő a gödöllői világcserkész tábor nemzetközi KIE-cserkész találkozóján. 1930-ban Balatonszárszón az országos evangélikus KIE konferenciát vezette. A Gusztáv Adolf egyesület grázi nagygyűlésén 1927-ben, a Lutheránus Világkonvent nagygyűlésén 1929-ben vett részt. Klotildligeten 1940–48 között évente rendszeresen tartott ifjúsági és felnőtt konferenciákat igehirdetési sorozatokat, előadásokat, istentiszteleteket. 1941-ben Sopronban egyhetes evangélicizációt, kétszer a budavári templomban (1930 és 1942) rádiós igehirdetési szolgálatot végzett.

Hogy a sokféle gyülekezeti és közegyházi szolgálaton kívül hogy jutott Németh Gyulának ideje és ereje *közéleti* tevékenység vállalására, annak Isten a megmondhatója, akire egész életét, életének minden napját rábízta. Mint gyorsírás-tanári oklevéllel rendelkező, a Felsőkereskedelmi Iskolában a 30-as években gyorsírást, az első világháború idején a bevonult tanárok helyett latint és magyart tanított a gimnáziumban. 1924–29-ig alkalmi, majd 1929–1934-ig állandó kar-nagya volt a Szekszárdi Dalárdának. Több dalosversenyen sikerrel vettek részt, nemkülönben nemzeti ünnepeken és egyéb rendezvényen is szerepeltek. A Protestáns Irodalmi Társaság irodalmi estjén a dalárdát vezényelte. Az irodalmi esten *Áprily Lajos* és *Reményik Sándor* költők is szerepeltek. Mint a szekszárdi zeneegyesület választmányi tagja, Beethoven-estet rendezett a városmegyeház dísztermében. A Tolna Megyei Nőegylet műsoros estjén előadást tartott Liszt Ferencről és művészetéről. 1947-ben a Tolna Megyei Szabadművelési Tanács elnökének választották meg.

1965. június 11-én az öreg szervező és templomépítő lelkész a *gyülekezeti terembe lépett*, hogy résztvegyen az esti áhítaton. A záróimádság közben előrehajlott a feje, s e pillanatban már az utolsókat dobbanó szív végső lélegzetvétele következett. A gyülekezeti teremben „pihent meg”, ott, ahol annyi szolgálatot végzett... Június 15-én a templomból hatalmas részvét és hálaadás kísérte utolsó útjára a temetőbe.

Halála után a hálás gyülekezeti tagok márványtáblán örökítették meg emlékét, ezzel a felírással:

„Emlékezzetek meg lelkipásztoraitokról, akik Isten igéjét hirdették nektek; figyeljétek életük végére és kövessétek hűtöket.” (Zsid 13,7)

1958. szeptember 18-án volt a gyülekezet fennállásának 50. éves jubileumi ünnepe, amelyen Németh Gyula a megtett útra emlékezések, köszöntések sorát a következő szavakkal zárta – amelyek talán *végakarataknak*, de a ma élő gyülekezetnek mindenképpen *üzenetnek* mondhatók –:

„Nem is látszólag kicsi dolgok azok, amikről ma itt lényegében szó esett. Sőt nagy dolgok, mert „kegyelmes dolgok”, amiket a kegyelmes, bölcs, hatalmas Isten 50 esztendőn át egy kicsiny gyülekezettel, s többek között egy erőlen, gyarló ember szolgálatát is felhasználva, cselekedett; amiket nem lehet egyszerűen, közömbösen tudomásul venni, hanem csak mélységes megindultsággal, hálással magasztalni, áldani!”

„A szeretet készlet arra, hogy a gyülekezet jövőjét szívemben hordozó gonolysággal, neki szóló intésem és érette szóló imádságom nyomán: szólaljon meg ma IP 2/5/a:

„Ti magatok is, mint élő kövek épüljétek fel lelki házzá!” Meg vagyok győződve, hogy az Úr Jézus még inkább szívén hordozza ezt a jövőt: kész ezért ezt a gyülekezetet lelki házzá, tagjait élő kövekké építeni! Csak bízzék benne! Csak engedelmeskedjék neki!”

A „fekete veréb” prédikál

„Logikus beszédében úgy ülnek
a mondatok, mintha
vastraverzek tartanák.”
Türóczy Zoltán

Búcsú legrégebb barátomtól címmel írtam meg Bajtös Sándor ny. győri lelkész esszé-nekrológiáját az Evangélikus Élet ez évi január 21-i számában. Az ott mondottakat nem ismétlem, de az olvasó figelmébe ajánlom. Próbálják meg előke-

resni azt a példányt. Ennyit mégis: az 1913–1995-ig élt, szegényszármazású, ritka tehetségű győri bencés diákkal 10 éves korunkban barátkoztunk össze az első osztályban. Érdemes lenne e sorok mellett itt közzétenni a vele, a nyolcvankét

évessel folytatott interjút, amely múlt nyáron a Kisalföld napilap heti képes mellékletében jelent meg. Címe: Napsütés – belülről. Felcím: Fekete veréb a teológián. Mindkét címet az újságíró Bajtös Sándor válaszaiból vette.

*

A nyitottság jegyében – melyet mai egyházunkban új periódikánk, a Credo fedőlapján a Dürer-metszet jelez – foglalkozom vele, erre a régi barátommal is ösztökél. Hatvanéves korában az egyházi vezetőség kényszernyugdíjazta a győri gyülekezet igazgató-lelkészi szolgálatából. Élete hátralévő idejéből húsz egészséges esztendőn át zárta el előle a szószékre vezető lépcsőt. Kitaszítottként kezelték szinte egész életében a lelkész kar nagy részében. Am különböző adottságú és jelentőségű emberek, hívek kedvelték az egyházban. Március közepén járt nálam Terray László lelkész Norvégiaiból. Sok másra kiterjedő beszélgetésünkben előkerült Bajtös Sándor neve. Vendégem derűs mosollyal mondta: „káplánja voltam Sajókázán.” Jól ismerte, és ez alapján értékelt. Kapi Béla püspök a soproni teológiai tanári kar akarata ellenére lelkésszé avatta, és külföldi ösztöndíja érdekében sajtókézzel írt ajánlást és részletes jellemzést róla. A tanulmányi év tervezett színhelye: Dublin. A győri gyülekezet szószékén sokan szívesen hallgatták. Pedig nem akármilyen elődei voltak: Kapi Béla, Türóczy Zoltán, Szabó József. Gyógyyszerész lányom, később levelező teológiai hallgató, nem kevés lelki áldást nyert prédikációiból. Az a húszévi elzártság nemcsak a gyülekezet, az egyház számára is veszteség, hanem neki is hiányzott. Egy ígéhirdetőnek nehéz búcsút vennie a szószéktől, magam is tudom. Az ígéhirdetésre készülés, az evangélium élő szavának hirdetése, a prédikáció visszahulló áldással jár.

Prédikációs kötetei maradtak fenn. Néhány ígéhirdetését most közzéteszem a Lelkipásztor távozó szerkesztőjének szíves hozzájárulásával. Általában rövidke. Az „Öt szót értelemmel” c., 1948-ban a Hegyaljai Evangélikus Egyházmegye Lelkészegyesülete által kiadott gyűjteményben egy, másfél nyomtatott oldalnál alig hosszabbak az egyes szövegek. A folyóirat terjedelmi keretei között ezeket is rövidítve hozom. Három ponttal jelzem, ahol kihagyásokat eszközöltem. Érdemes elolvasni a prédikációk címeihez kapcsolódó alapját a Bibliából.

Hald a természet Isten-himnuszát! Zsolt 19,2–5a

Hallgasd a természet zengő Isten-himnuszát. „Isten jár a lomb alatt, az árnyékban árnya szalad, a rigófütytyben énekel... (Kutas Kálmán verséből)

Értsd meg a természet Isten-himnuszát. Nem olyan szó ez, amit ne lehetne hallani. (Ez a kritikailag helyesnek tartott szöveg fordítása.) Keppler megértette. Nem mondta azt: Átvizsgáltam az égboltozatot, de nem találtam Istent. Newton megértette és nem mondta hitetlen természettudósként: Átvizsgáltam az embert, de nem találtam benne a lelket...

A természet tanítása ez: A teremtmény hivatása az, hogy Teremtőjét magasztalja. Magasztald te is dicsőréttel és engedelmes léttel!

Hálás szíveket keres az Isten Zsolt 103,1–5

Ritka virág a hála. Erről beszélhet minden ember, beszél Jézus élete (Lk 17,11–19), beszél Isten nyilvántartása is.

Miért hálátlanok az emberek? Sokan lustaságból. Meg sem gondolják, milyen jól esnek valakinek: köszönöm. A zsolttárhoznak is biztatnia kellett szívét: Áldjad, lelkem az Urat! – az ész belátását hadd toldja meg a szív érzése, az elragadottság harsogó hallelujája...

Sokan feledékenységből hálátlanok. Mit vett el Isten: hűségesen sorolom; de mit adott, az mind magától értődik...

Sokan hitetlenségből, mert nincs lelki életük. Nem játszik szerepet az életükben a gyógyuláson túl a bűnbocsánat, az életen túl

az örök élet. Aki mások életét is szíven viseli, több hálát adnivalót talál... Sokan nem tudják, hogy életüknek egyáltalán gazdája van.

A szív hálája személyes tapasztalatokból születik... Van a hívó embernek egy áldott olvasója: ennek gyöngyszemei imádságot diktáló boldog tapasztalatok.

Kinek van szüksége hálaadásra? Nem Istennek, hanem mi magunknak...

Csatasorba! (Keresztény fegyverzet) Ef 6,10–18

Hiszek abban, hogy a szó erőt közvetíthet. A szívből fakadt szó szíveket mozgathat meg...

Kicsodák a mi ellenségeink?...

A világ, amely körülöttünk van, és a komoly keresztényekkel szemben mindig a többséget képviseli...

Valljuk meg, gonoszabb énünk is...

Tud a világtörténelem egy hősről, aki titokzatos erőit éjszakákat áttusakodó imádságok lélekforrásaiból merítette. Luther Márton az, aki mikor megszólalt Wormsban, felébredt az álmos császár, és a pápa alatt megrecsegett a vakhitből ácsolt fejedelmi trón...

Egy nagy keresztény magáról beszél 1Kor 15,1–10

Az igazi nagyságok ritkán beszélnek önmagukról, egész lelküket eltölti az ügy, melyre életüket feltették... Pál is örök mondanivalója, Krisztus mellett elvéve beszél magáról. E néhány szóból kitűnik önismerete vonásaiból rajzolt önarcképe.

Alázatos – egyenesen torzszülöttnek nevezi magát...

Mégis és egyidejűleg önérzetes. Mert nemcsak szeretetének hevességére, de szolgálatának tényeire hivatkozhatik... Munkáját bátran hasonlította másokéhoz... Magvetése évezredekben gyümölcsözik.

Ereje titok a be nem avatottak előtt: a gyenge fizikumú Pál munkabírása, türése és teljesítménye kiapadhatatlan. Ereje lelki kapcsolatából ered – mágnessel érintkező vas ő –, van Krisztusa...

Isten eszközének tudja magát. Mindent úgy „vett”, kapott Isten-től...

Pál mindezt az evangéliumból tudta meg önmagáról. Azért, amikor elvéve magáról beszél, akkor is az evangéliumot prédikálja.

***

Imádkozzál sokat, hogy Isten igazsága iránt tartozó felelősség és a Krisztusban kapott nagy kegyelem mély átértése teremtsen meg benned e feszültségekben boldogító érzések érett kereszténységét.

Ítélszék előtt el tudod-e mondani ezeket magadról?

Negyedik emberek kerestetnek Lk 8,4–15

A tékozló magvető nem válogat. Az egyház sem teheti meg, hogy csak azoknak hirdesse az ígét, akiket alkalmasoknak talál...

A magvető nem takarékoskodik. Ki tudja, mikor kel ki a szunnyadó mag! Mennyi a magvető az életünkben: lelkészek, tanítók, szülők...

Köszönd meg e tékozló magvetést, és szégyeld, milyen fukar a föld.

Az első három talaj három gyászos embertípus. Kialakulásában nagy szerepet játszhat a környezet, lelki adottságok és sok tárgy akadály...

Kétségtelen, a hangsúly a személyes állásfoglaláson van...

Negyedik emberek kerestetnek.

Hinnünk kell, hogy vannak ilyenek a világban, ha előre kell is számolnunk a gyér eredménnyel...

Hinnünk kell, hogy van ilyen negyedik ember minden emberben. Csak kitartás kell a termés kibontakozásáig. A lélektan nevezetes tétele, hogy nincs feledés. A gondolat a tudat alatt szunnyad, az elvetett mag az élet avarja alatt...

Jézus számít arra, hogy beváltod a bizakodó magvető reményét.

Engedjétek, hogy Isten elvégezze bennetek a jót! Fil 1,3–11

Leglényegesebb a 6. vers: Isten elvégzi. Nekünk munkálkodó Istenünk van... Isten cselekedetei hegyek az emberi vakondtúrás-szal szemben...

Lássátok meg Isten cselekedeteit! Emberek és gyülekezetek lelki életében ez, és nem emberek munkája a hatalmasabb...

Isten munkálkodása ne legyen ürügy a felelősség elhárítására!...

Megbecsülni a kezdeteket! Ezek a teljesség zálogai is (6. v.). Vannak emberek, akiknek élete csupa abrupt kezdet-ívekből áll. És vannak gyülekezetek, amelyek hamar letört ívelésükkel zavarba hozzák pásztorukat: én öregedtem meg, vagy ti csak az újdonságokra figyeltek?...

Öt percnyi világitás kell, hogy jusson bibliolvasásra esténkint, öt szó kell, hogy jusson a gyülekezetért való imádkozásra. Aki nem hiszi ezt el és nem teszi meg, megakadályozza, hogy Isten elvégezze bennünk a megkezdett jó dolgot.

Ki váltja meg a világot? Róm 8,18–23

A változás vágya általános. Sok az elégedetlen ember, akik mind a világ megváltozását várják... Lehet a változás vágya alkotó kedv, jogosult nyughatalanság.

Ilyen szellemben várta a változást Pál apostol. Így várják a Lélek zsengejének birtokosai, lelkek, akik a Szentlélek világosságában – ha villanó pillanatokig is – valóságban látták meg a világ állapotát...

Állapotának summája: rabság. Pál szerint az egész teremtett világ. Ő még a fákat is sóhajtni hallja...

Ki váltja meg?... Jézus! Ha a benne vetett hit aktivitásba lép, csodákat teremt. Személyes kapcsolatán keresztül a szívüket mindig egyenkint hódítja meg. Társadalmi síkon és a világ arányaiban már mondható így: Isten fiainak megjelenése. Néha tünemény-számba menő, néha egyszerű-apró emberek... Várod a világ megváltozását? Ne resteld magadon elkezdni!

Nagykorú kereszténység Mt 12,1–8

...Van e történetnek általánosabb, mélyebb *elvi értelme* is... El kell jutnunk a *nagykorú vallásosság* fokára.

Kiskorú vallásosság a törvény betűszerinti értelmezése, az érdemmel előléptetett, magától ható (opus operatum) cselekedetek gyakorlása...

A nagykorú vallásosság helyes értelme ez: minden alkalmi kérdésben eligazít Jézussal való szívbeli, személyes viszonyom, mely szubjektív képzelt helyett határozottan a hozzám beszélő igében testesül. Isten szeretetét magamom érzem. Tőle mindent ajándékba kapok, magam is igyekezem, igénye szüntelen sarkall, ha elbukom, kétségbe nem esem, bűnbocsánatát biztosra veszem. Óvakodom azonban, hogy megbotránkoztassak másokat, a gyülekezeti élet hagyományos formáit megtartom, mert nem hiszem, hogy azoknál sokkal különbeket feltalálhatnék. Istennek gondja van a haladás munkálására.

Az olvasott ige szerint Jézust a vádlottak padjára ültették. Téma az *ünnepszentelés*. A tárgyaláson mi is részt veszünk és megtanuljuk, hogy Isten mitőlünk is a szívünk áldozatát kéri, melynek cselekedetei a hétköznapokat is ünneppé teszik.

Feltámadott Lk 16,18

A nagypéntekkel egybeforrott, elválaszthatatlan egész húsvéti esemény keresztény vallásunk magva, döntő közepé...

Formai jelei ennek: húsvét a legrégebb keresztény sátoros ünnep. A szombat helyett bevezetett vasárnap megünneplése ugyan-csak az „Úr napja”.

Tartalmitag pedig világos, hogy húsvét ténye nélkül halott Krisztus sápadt emlékével a kereszténység lehetne bölcs világnézet, de nem eleven vallás, élő vizek forrása, amelyből egymást vál-

tó nemzedékek az örök frissesség érzésével meríthetnek. Jelentősége oly sokrétű, hogy külön kell szólni a húsvét *lelki* (pszichológiai) *jelentőségéről*: *a legreménytelenebb helyzetekből is van „feltámadás”*... E tekintetben a húsvét ténye áldott szimbólum nekünk. A helyzet a történeti húsvét hajnalán is reménytelen volt...

Vallási (pneumatikus) *jelentősége*: a halált legyőző élő Krisztusunk van... Krisztus halálában meghalt a halál –, megváltozott a halál arculata... A hívő ember számára kapuzársából ajtónyitással változik. Krisztussal való közössége az elmúlás szakadéka fölött ívelő aranyhíddá válik, s az élet súlypontját a túlsó partra teszi...

Nyomorult, szegény, antantjáró vakondokélet, kinek nem adott meg, hogy szívébe a feltámadott Krisztus csüggedetlen bizodalmat, békességet és kísértést győző erőt öntsön. Am boldog, ezerszer boldog, aki kiszabott útját élő Krisztusával rója, és útján, virágos mezőn és árnyékos völgyben, itt és majd odaát – nincs egyedül.

Csodálatos Isten Róm 11,33–36

Pál csodálkozik. Az előző fejezetekben sok mindent elmondott Isten dolgairól. Mégis csodálkozik. A csodálkozás szemléletből és hiányos belátásból tevődik össze. Pál... Isten szándékait is megértette, elgondolkozott azokon, de mérhetetlennek találta bölcsességét és gazdagságát.

Pedig alig van teológiai lángész a történelemben hozzá fogható... Ez a Pál nem beszél klasszikusan görögül és mitsem ért a szavak eleganciájához, de Istennek valósággal ölébe ül.

Kémleljük közelebről Isten cselekedeteit és tanuljunk meg csodálkozni.

...Róla beszél a szüntelen teremtés és az élet megfejthetetlen titka. Ezt szemlélve előtünk áll a *gazdag Isten*.

Megváltásunkat ő munkálta, ez történelmi munkája. Nemcsak tanítót, példaadót adott... Íme, előtünk a *kegyelmes Isten*.

A megszentelés szüntelen való munkája. Titkos munkája ez részleteiben, de meglepő következményeiben. Tenger takarja lábnyomat, munkálkodása tényeiben mégis előtünk áll a *hatalmas Isten*.

A mai idők láttán sokakban mondja a hitetlenség: talán nincs is Isten! Mondjátok: mi mégis bízunk Istenben...

Van megmaradás? (Őév estére) 1Jn 2,17

Az ember nem tud mit kezdeni a mulandósággal. Tétován áll meg este, melyik tömeg után induljon, amelyik a lélekzsongító mámor kivilágított kapuján tolakszik, vagy amelyik az alkalmtól ihletett szívvel a templom hűvös csarnokában temeti kezébe fejét. (Vagy csalárd élelmességgel összeegyeztesse a kettőt?)...

Nagy idő egy esztendő, mi minden elfér benne!

Az alkalom problémává teszi mindenki számára: mi végre élünk? E földi életben nincs egyenlőség, nincs igazság, nincs háborítatlan béke és boldogság –, ifjú évek, örömök, jólét tovatűnnek, ez a lét nem lehet az Isten utolsó szava.

Örökké – cseng az ige szava –, egyszerre fenséges, ígéretes és elbírhatatlanul ijesztő. Birkózik az elme a *megmaradás* gondolatával és találgatni kezd.

Megmaradás? Talán az emlékezetben. Talán az egymást váltó nemzedékekben. Más az, amiről az ige szól: *megmaradás Istenben*. „Aki Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké.” Aki lelki közösségekben megragadta az Örökkévaló kezét, akinek életében az örökkévaló értékek egy-egy drága gyöngyszeme felragyog, akinek Krisztussal való jegyessége élete súlypontját áttette már a túlsó partra, túléli a világot.

Most már békességgel tűröm az élet suhanását, szilveszterem nem dühödő haláltánc, hanem áhítatos ima: „Az évek szállnak, mint a percek... / Véred kihullott harmatával / Irgalmazz nekünk, Jézus Herceg!” (Villon balladája, XV. sz., Faludi átköltésében.)

A kötetnek ezzel az utolsó prédikációjával búcsúzom a Lelki-pásztor mai olvasójától. Az elhunyt prédikátor lába nyomából néhány porszemét láttunk, melynek egyike-másika megcsillanhat előtünk az örökkévalóság napfényében. Bőjtös Sándor élete és munkássága is alávettett a mulandóság törvényének. Ki fog törődni emlékével leszármazottain kívül pár évtized múlva?! De ő megmarad Istenben – ahogyan hirdette Isten ígéje alapján. Szédítő, hihetetlen szó, ám Isten kegyelmére támaszkodva, elmondjuk felette, a „fekete veréb” felett: „megmarad örökké” (1Jn 2,17).

Veöreös Imre

Az „elengedés esztendejéhez” érkezve

„Egymást azért meg ne csaljátok, hanem félj a te Istenedtől, mert én vagyok az Úr... mert anyém a föld, csak jövevények és zsellérek vagytok ti nálam.”
3Móz 25, 17, 23

Az egyházi szolgálatban eltöltött 50 esztendőnek, – mert én a teológus éveket is odaszámolom – általam végigélt periódusait szeretném leírni, kapcsolva azoknak a „vándortársaknak” a neveivel, akikkel „útközben” találkoztam. – *Egyháztörténet alulnézetből, – ahogy én éltem át, – tehát szubjektív, de az anyém.*

Úgy lettem evangélikus lelkész, hogy kemenesaljai evangélikus ősök leszármazottaként – édesapám: Gábor Nagysimonyiból, édesanyám Nagy Rozália Alsóságról származott, – a dömlői artikuláris templom ádventi áhítatain és böjti könyörgésein éreztem meg először az Isten közelségét.

Az evangélikus elemi első osztályában a felejtethetlen *Jolán néni* (Dr. Szomraky Zoltánné) az utolsó két évben pedig *Ludván Sándor* igazgatónk, (a Baráti Mozgalom tagja volt!) tanítottak nemcsak betűvetésre, hanem emberségre is és adták először kezembe a Bibliát. Az előzményekhez tartozik még, hogy középiskolás korom végefelé, – ez a II. világháború utolsó éveire esett, *Laborczy Zoltán* volt a cell-dömlői segédlelkész, akinek sikerült ezekben a nehéz években – velem együtt – hét-nyolc fiatalembert úgy leültetni a Biblia mellé, hogy közben az élő Istenrel találkozhattunk és valós önmagunkkal is. Ebből a kis csoportból indult el *Kiss István* – a későbbi őrimagyaródsi lelkész – *Szalontai Árpád*, aki a dömlői gyülekezetben szolgált egész életében, – ha mindük nevét nem is tudom itt most felsorolni. És ebben az időben sodorta a háború vihara a nyiregyházi „evangélikus prédikátort” *Veczán Mihályt* Sárvarra, aki az „idősebb testvér szeretetével” segített az Úr Jézussal való személyes találkozáásra. – 1946 szeptemberében nekem már „természetes” volt, hogy a soproni Teológiánkra indultam; drága szüleim hozzájárulása itt már csak annyiból állt, hogy „engedtek”... – mert a papi pálya akkor nem „karrierszakma” volt a választható életutak közül.

„*Hátrányos helyzetből*” kezdtem a soproni éveket, mert kereskedelmi iskolai érettségim mellé az első évben latinból „pótérettségit” kellett tennem, s csak a II. évvégi alapvizsgák idejére tudtam egyúttaladni évfolyamtársaimmal. Közülük életre szóló kapcsolatba *Allinger Jánossal*, *Benkő Bélával* és *Labossa Lajossal* kerültem, de a többiekre is szeretettel gondolok mind a mai napig.

Az utolsó két akadémiai évemben az ifjúság „seniora” voltam, ami nemcsak megtiszteltetést és munkát, hanem anyagi segítséget is jelentett! – Tanáraink közül *Budaker Oszkár* igazgatónk az internátusunkból „otthont teremtett”, – amikor végre beköltözhattünk régi fészkünkbe. *Podmaniczky Pál* „gyermeki Krisztus-hite” a filozófia- és valástörténet órák tájékoztatója „fix-pontja” volt. *Deák János* – nyugdíjazása után, amikor „nem illett vele barátkozni”, – kerültem néhányad magammal személyes kapcsolatba. Evangélikus és mélyen biblikus teológiai tájékozódásra, de a korszerű írásértelmezésre is *Karner Károly* professzorom vezetett el. Ő azzal is kitüntetett, hogy asztala mellé ültetett, családja körébe fogadott nemegyszer. A teológus évek alatt néhány nyarat az „evangélikus KIE szabadegyetemén” is töltöttem. Ágoston Sándor a Bibliát „rongyosra olvastatta” velünk, ezért a Károli-fordítás fontosabb szövegeit ma is szó szerint tudom idézni! Ezt köszönöm neki máig. Amikor azonban – levetve az álarcot – bizalmasan közölte velünk,

hogy Turóczy Zoltán meg Csepregi Béla, s az evangélikus ébredés többi munkása csak „pszichikus elemista” a hit útján, s ő képviseli a „pneumatikus magasabb fokozat” szintjét, akkor becsületesen szakítottunk velük „mi celliek”. Az utolsó három „teológus nyaramat” Gyenesdiáson, a Kapernaumban tölthettem én is, – ez áldott kohó volt a hit-beli érlelődésre és a szolgálatba való készülésre! A kétszáz-as létszámú asszonykonferenciák, a férfiak, gyülekezeti munkások együttlétei, meg a főiskolás konferenciák „magasléggöre” Istennek soha el nem vesztett ajándékai számomra.

1951-ben avatott lelkésszé Turóczy püspök s hamarosan ki is küldött első szolgálati helyemre: Gércére. Első pricipálisom *Turmezei János* volt. Egy félév után *Molitorisz János* esperes segédlelkésze, 190 gyermek hitoktatója, s a celli árvaház helyén létesült „Missziói Intézet” munkájának irányítója lettem 1953 nyaráig. Segédlelkészi két évem nagyon fontos társa volt – a későbbi geresdi lelkész: *Bánfi Béla*. – Ez a két év a legnehezebb időszakot jelentette az egyházi szolgálat számára.

1953 májusában meghaltak a szüleim, s az *Ostffyasszonyfai Gyülekezetbe* – ahova hamarosan megválasztottak, úgy mentem, mint szálegyedül maradt „árva”. Nyitott szívvel, testvéri szeretettel fogadtak. Ezt abból is láthattam, hogy beiktatásom napján – amikor a „hivatalosok” meg a vendégek mind hazamentek, egy őszhajú ember kopogtatott be a parókiaira kis „küldöttség” élén ezzel a köszöntéssel: „Tiszteendő Úr! Az ostffyasszonyfai börtönviselték nevében szeretettel köszöntjük – Isten hozta gyülekezetünkben. *Erőss Kálmán* – volt kisközpárti képviselő – mondta ezt a „formabontó üdvözlőt”, s hozta el annak a közel 40 evangélikus „kulákcsaládnak” a sorsát, akiket az elmúlt években megrugdaltak, megaláztak és vagyonukból kifosztottak csak azért, mert „osztályidegennek” számítottak. Parókiaszolgálatomnak azért már az első napján el kellett dőlnie: kiknek leszek a papja? Isten megadta, hogy nemcsak a „nagygazdáknak”, hanem a „volt cselédeknek” is papja lehettem.

Az első felügyelőm *Pongor Pál*, a volt földesúr-felügyelő több éve megüresedett tisztát vette át s vitte bölcsen, nagy egyházszerepettel ereje fogytáig. Sok hűséges gondnokunk közül csak egyet emelek ki: *Bárdossy Sándort*, aki asztalos volt és a fiával, *Zoltánnal* együtt felbecsülhetetlen segítséget adott a kicsiny gyülekezetnek a templom meg a parókia rendbentartásához. A falusi gyülekezet életében a lelkész mellett a kántor a „jobbiké”! Nekem az volt a két *Erőss-fi Elemér és Sándor*, meg az utánuk következő *Bárdossy Zoltán*. Isten áldja meg őket azért, amit együtt végezhattünk! Isten ajándéka volt az is, hogy a legnehezebb években is szinte 100%-os volt konfirmációig az iskolai hitoktatottak, és ezért a konfirmandusok száma is. – Az asszonyfai évek alatt „jó szomszédom” volt *Fehér Károly* csöngői lelkész, a későbbi vasi-esperes. Az „asszonyfai ajándékok” közül utoljára hagytam az egyik legnagyobbat: ebben az időben állt mellém a párom – *Finta Irén*, – aki nélkül biztosan nem tudtam volna papi szolgálatomat a mai napig végezni! Itt született a két fiúnk: *Sándor és Tamás*, akik azóta unokákkal is megannyozták családunk életét. – Könnyezve búcsúztunk el Asszonyfától, – de ez már a következő történet kezdete.

1969 tavaszán a nemrégén beiktatott Északi Kerületi Püspök felajánlotta a csere lehetőségét a nyiregyházi szolgálati helyét kényszerből elhagyó *Joób Olivérrel*. Ezután Olivér bátyámtól személyesen kértem tájékoztatást és segítséget, amit ő készségesen meg is adott. Az Ő és Családja testvéri szeretetének köszönhetem, hogy a megérett és mély-

ségesen felháborodott nyiregyházi hívek – különösen pedig az ő lelkési körzetében élő családok minket úgy fogadtak, mint testvéreket. – Néhány hónapra bekövetkezett tragikus halálát együtt sirattuk velük. – Az első család, aki a Benkő-bokri istentisztelet után behívott otthonába, *Babicz István* presbiter, a későbbi felügyelő és felesége volt. A Róka-bokri *Palicz Andri bácsi* – amolyan „tirpák paraszt-prófeta” – sokszor adott otthont bibliáoráinknak, – de mind a 12 tanyabokromból nevek tucatjai élnek bennem, a sokszor megtapasztalt szeretet és közösség nagyszerű emlékeivel. A nyiregyházi 17 esztendőből csak egy felügyelőnk nevét említem – aki a szó szerint is „harcostársam” volt ennek a nagy gyülekezetnek sorsa intézésében: *Nagyváti Pál*, akkor már nyugalmazott vasúti tiszt volt ő. Mélyen Krisztus-hívó ember, aki gyermekeit a legnehezebb időkben – le nem tagadottan – templomba járatta, hitben nevelte. A fia – az *ifjabb Nagyváti Pál* – *Gáncs Aladár* után a gyülekezet kántora, és mint iparművész, sok egyházi műtárgy (oltár, keresztlőkút, képsorozat) megfaragója, megalkotója. – Aztán a máig tar-

tó nagy nyiregyházi élmény: az *ÉLIM!* A 40 szellemileg sérült gyermek felvállalt sorsa, meg az ott dolgozó volt diakonisszák – élükön *Szokol Ilonával* – fáradhatatlan szeretete. Akinek nincs személyes élménye az egyház szeretetszolgálatáról, annak „információhiánya” van a „Krisztus teljességéről”, meg arról, hogy a felülről való szeretet „karizma – kegyelmi ajándék”. Akik pedig egyházunkban ezt a szolgálatot végzik a Lélek erejével, azok a mi „karizmatikusaink”!

1986. április 16. óta vagyok a *SAREPTA* Budai Szeretetotthon vezetője. Istennek legyen hála, itt is testvérekkel – *Bálint Évával* és *Filipinyi Jánosnéval* együtt hordozhatom a diakónia „gyönyörűsége igájaként” – 90 sérült gyermek és 65 idős testvérünk gondját...

S most az 50 szolgálati évemhez, az „elengedés évéhez” elérkezve, a hála mellett egy *reménység* életet: szolgálatomnak minden terhét, mulasztását, vétkét az én Uram Jézusom átsegzett keze leveszi rólam ama napon.

Csizmazia Sándor

„Életemnek ereje az Úr..”

*Mindent megkaptunk, amire szükségünk volt,
amit nem kaptunk meg, arra nem is volt szükségünk.*

Az elmúlt év végén 50 év szolgálati idővel mentem nyugdíjba. Már akkor megkaptam a felkérést a Lelkipásztor szerkesztőjétől, hogy írjam meg a pályám emlékezetét. Nehezen fogtam hozzá, mert nem szívesen írok magamról, arról, amit tettem, amivé lettem, amit „elértem”. *Életemet, munkámat, az egyházban végzett szolgálatomat Isten kegyelme ajándékának tekintem.* Nincs benne érdem, sem dicsekednivaló. Ma (június 15-én), amikor hozzáfogok, hogy emlékeimet papírra vessem, az az ige vezérel, amit az Útmutató adott ma elém: *Életemnek ereje az ÚR, kitől rettegnék?* (Zsolt 27,1) *Életemben minden erő forrása az az Úr volt, aki gyengeségeimben megerősített, mindent megadott, amire a szolgálat végzéséhez szükség volt.*

A családi háttér is olyan volt, ami az egyházi szolgálat felé segített. Apai nagyapám evangélikus kántortanító volt a Bánátban, Padinán (Nagyajosfalván). Egy zömében szlovákajkú gyülekezetben ő volt a két tanító közül az egyik. Az evangélikus Levéltárban talált adatok szerint eredményes munkát végzett a magyar nyelv tanítása terén. Egyben ő volt az evangélikus gyülekezet kántora is. Még igen idős korában is, amikor látásának erős romlása miatt idő előtt a tanítói állásból nyugdíjba kellett mennie, feljárt a kórusra, és érces hangjával kísérve orgonajátékát, vezette a gyülekezet ének-lését. Amikor már annyira rosszul látott, hogy nem tudta olvasni az énekeskönyvből az énekek szövegét, nagyanyám, a „panyi kántorka” odaült mellé az orgonapadra, és verssoroként előre diktálta az énekszöveget. A dallam a fejében, kezében és szívében volt. Akkoriban a kántornak nemcsak orgonajátékkal, hanem énekhanggal is vezetni kellett az éneklést. Nagyszüleimnek ez az együttes Isten-szolgálatá életem útján mindig visszatérő szép emlék maradt.

Édesapám felsőipariskolát végzett, műszaki tisztviselő volt a Fővárosi Villamosvasútnál. Előbb lakatosként dolgozott (az akkor még BSzKRt.-nak nevezett) vállalatnál, majd nemsokára átkerült a tisztviselői karba. Templomos, egyházas ember volt, a budapest–kőbányai evangélikus lelkési kör presbiter, a Pesti Egyház képviselő-testületének póttagja volt. Általában minden vasárnap ott voltunk mindhárman az istentiszteleten édesanyámmal, aki alföldi evangélikus családból hozta magával egyházhűségét. Ebből a millióból indult el az életem. Isten már ezekben a körülményekben megadta az egyházi szolgálat felé indulásom alapjait.

Igaz, hogy a család mérnöknek szánt, látva műszaki érdeklődésemet, de a középiskola elvégzése után én mégis a teológiára vonzódtam. Az érettségi vizsgát a Budapesti Evangélikus Gimnáziumban tettem le 1945-ben. Akkor nem látszott könnyű döntésnek a lelkési pálya felé indulni. Döntésemet nyilvánvalóan meghatározta a fasori gimnáziumi nyolc tanulmányi év. Vallástanárom Grünvalszky Károly volt. Ha nem is értettem vele mindenben egyet, biblikus, hitvallásos, egyházas, templomos életre nevelő szándéka mély nyomokat hagyott bennem. Talán az egyik, a legdőntőbb indíték a lelkési pálya felé indulásomban az ő személye és munkája volt.

Teológiai tanulmányaim ideje alatt igyekeztem vizsgáimra és majdani egyházi szolgálatomra alaposan felkészülni. Sokat olvastam. Négy teológusévem alatt három szemináriumi könyvtárban voltam famulus, a filozófiai, az újszövetségi és az ószövetségi szemináriumi könyvtárban. Elmondhatom, hogy minden könyv volt a kezemben, nagyon sokba beleolvastam és sokat olvastam. A két írásmagyarázati tanszék körébe eső előadásokat különösen is szerettem, de nagyon szívesen tanultam a dogmatikát is. Volt idő az életemben, amikor a teológiai doktorátust is meg akartam szerezni, és teológiai tanár akartam lenni. Ez az ambíció nem valósult meg. Később a lelkési szolgálatom során mindig annyi munkám volt, hogy az intenzív képzésre nem jutott időm. Teológiai tanulmányaim után közvetlenül pályázatot nyújtottam be ösztöndíj elnyerése érdekében, de nem volt módomban kijutni, mert a vasfüggöny elzárta a kijutás útját. Ösztöndíjasként 1972-ben jutottam ki Finnországba öt hónapra a népfőiskolák és az alkoholizmusból mentő misszió munkájának tanulmányozására.

Segédlelkési szolgálatom évei javarészt a fővárosban teltek el, Budapest–Józsefvárosban és Kőbányán voltam segédlelkész hosszabb ideig, s csak egész rövid időt töltöttem Kecskeméten. Mindegyik szolgálati helyemen volt alkalmam tanulni akkori főnökeimtől. A józsefvárosi gyülekezet akkor szerveződött. Lelkésze akkor már egykori vallástanárom volt. Tőle a gyülekezet szervezésének, a pásztori munka fontosságának, a pontos adminisztrációnak és az igehirdetésre való felkészülésnek a legalapvetőbb ismereteit sajátítottam el. Későbbi gyülekezeti szolgálatomban is példa volt számomra hihetetlen munkatempója, igehirdetési stílusomban is sokat megőriztem a tőle tanultakból. Ma is érzem, mennyire fontos volt számomra az ifjú indulás éveiben egy érett lelkipásztor irányítása. Ezt az iskolát – még minden

nehézségével és keserűségével együtt is – jó lenne minden lelkészi szolgálatba indulónak megadni. Másik két segédlelkészi szolgálati helyemen is volt alkalmam bőséges tapasztalatokat szerezni a lakótelepi szórvány és a távoli községekben szórványsorban élők gondozásának problémáival. Nem volt hiábavaló tanulmány ez sem a gyülekezeti lelkészi szolgálat megkezdése előtt.

A családalapítás utolsó kápláni évem idejére esik. Feleségem békéscsabai, a nagy alföldi gyülekezet buzgó tagja és gyülekezeti munkása volt. Gyermekebibliakört vezetett és részt vett a gyülekezet iszákosmentő munkájában. Ezzel a szolgálatkészséggel állt mellettem mindig a gyülekezeti szolgálatban, megosztva velem a gyülekezetépítés felelősségét és feladatát. Három élő gyermekünk van. Egy mérnök-tanár és két lelkész. A három családban hat unokánk van.

Közegyházi szolgálatban is álltam három évig. Az egyetemes egyházi főtítkár mellett betöltöttem az ügyvivő-lelkészi tisztelet, és egyúttal a Luther Márton Intézet igazgatója voltam. Ezzel egyidőben a Jó Pásztor Misszió és az Iszákosmentő Misszió lelkészeként is szolgáltam. Az egyetemes egyházi ügyvivő lelkész feladata elsősorban adminisztrációs munka volt. Az Egyetemes Egyházi Iroda adminisztrációját végeztem, ami levelezéssel, tárgyalásokkal, ügyintézésrel járt együtt. A Luther Márton Intézet igazgatójaként elsősorban a kántorképző tanfolyamok egy részének az intézetben való megszervezése, lebonyolítása volt a feladatomban, előadások tartása, vizsgák előkészítése, oklevelek kiadása, anyakönyv vezetése tartozott a teendőim közé. Később a kántorképző tanfolyamok Főtra tevődtek át teljes egészében, a Luther Márton Intézetből pedig egyházi vendégszobák lettek. Ezek karbantartása, vendégek fogadása, elhelyezése lett a feladatomban. A Jó Pásztor Misszió és az Iszákosmentő Misszió lelkészeként a missziók megszűnéséig bibliáorák tartása és a nagytarcsai iszákosmentő otthon felügyelete tartozott rám. Sajnos, ezek a missziók egyrészt belső erőtlenség miatt, másrészt külső nyomásra megszűntek. A sok, íróasztal mellett végzett munka után végre vágytam a gyülekezeti lelkészi szolgálat után.

Gyülekezeti lelkészként Veszprémben voltam 18 és fél éven át. 1956. július 1-jével küldött ki a püspök helyettes lelkészi megbízatással, és augusztus 12-én már be is iktattak a szolgálatba. Ha ma visszagondolok a Veszprémben töltött időre, akkor csak azt mondhatom, hogy életem legszebb ideje volt. A gyülekezeti munkát nagyon szerettem. Legszívesebben végeztem az igehirdető szolgálatot. Minden vasárnap három vagy négy helyen tartottunk istentiszteleteket. A gyülekezet egy kb. 20 km-es sugarú körben elhelyezkedő 26 települést foglalt magába. Ebből hét helyen tartottunk istentiszteleteket bizonyos rendszerességgel. Veszprémben minden vasárnap délelőtt volt istentisztelet. Egy időben két istentisztelet is volt, reggel (rövidebb liturgiával) ifjúsági alkalom volt. Ezt az ifjúsági istentiszteletet később gyermekbibliaóra váltotta fel, amit a feleségem tartott. Balatonalmádiban, a filiában (ahol 1944-ben épült, nagyon szép temploma van a gyülekezetnek) vasárnap délutánonként volt mindig az istentisztelet. Ezt a templomot és a benne összegyülekező családi közösséget különösen is szerettem. A szórványokban 5 helyen volt istentisztelet, Balatonfüzfőn havonta kétszer. Alsóórsön, Kádártán, Litéren és Márkón havi 1-1 alkalommal. Ezt a szolgálati rendet természetesen csak úgy tudtam tartani, hogy hosszú éveken át mindig volt segédlelkészem. A segédlelkész a volt (államosított) evangélikus iskolában, a „káplánszobában” lakott, nálunk családnak számított, s az ebédje is legtöbbször családi asztalnál volt megoldva. A beosztást úgy igyekeztem elkészíteni, hogy felváltva legyen a lelkész is meg a segédlelkész is az anyagyülekezetben, illetve a filiában és a szórványban, egy vasárnap pedig legyen szabad, amikor egymást hallgathatjuk. Jó volt mindig a hallgatott igehirdetést megbeszélni, s egy következő alkalomra együtt készülni. Ezt a gyakorla-

tot én segédlelkész koromban első főnökömtől tanultam, s igyekeztem következetesen lelkészi szolgálatom idején is továbbvinni. Ennek sok áldását tapasztaltam.

A gyülekezeti munka sok más ágát is szívesen végeztem. Nagy örömmel szolgáltam a fiatalok között. Különösen '56 után megelégnélkül (főleg egyetemistákból álló) ifjúsági bibliáorák volt. Ez – sajnos – később visszaféledt, de mindig volt konfirmációi előkészítés, lelkes konfirmandus csoport, akikkel öröm volt beszélgetni bibliai, egyházi, hitbéli kérdésekről. A konfirmandusok összegyűjtése érdekében *sokat látogattam*. Egyébként is nagyon fontosnak tartottam a látogatásokat. Családi templomi közösségünkben mindig észrevettük valakinek a hiányát, s akkor igyekeztem a hiányzókat megkeresni, betegségében meglátogatni. A szórvány-istentiszteletek előtt – bár azok általában rendszeres meghatározottsággal a hónap bizonyos vasárnapjain voltak – mindig végiglátogattam azt a néhány családot, akikre számitani lehetett, s emlékeztetőül írásos meghívót is hátrahagytam. A szórványokba eleinte kerékpárral, majd később kis motorkerékpárral jártam. Mire a gyülekezet szórványgondozó négykerekű járművet kapott, már nem én használtam azt. Örülök azonban annak, hogy Isten adott erőt annak idején a nehezebb körülmények között is a szolgálatok ellátására, s még jobban örülök annak, hogy ma ezt a szolgálatot már könnyebben láthatják el a most szolgáló utódaim.

Ami az anyagi vonatkozású kérdéseket illeti, azt mondhatom, hogy sohasem volt komoly gondunk. Isten ebben a vonatkozásban is mindig megadta azt, amire szükségünk volt. A veszprémi gyülekezet megalakulása (1788) óta mindig létfenntartási problémákkal küzdött, a papjának mindig aránylag keveset tudott fizetni. Egyszer egyik felügyelőm azt mondta, – amikor fizetésem összegét a zárszámadásból megtudta, – „nálunk egy segéd munkásnak több a keresete, mint a tiéd”. Az intenzív gyülekezeti munka azonban mindig meghozta a szükséges anyagi eredményt is. Volt lehetőségünk időnként a templom renoválására, az orgona felújítására, olykor-olykor még a lelkészi fizetés emelésére is. Amikor gyermekeink születtek és szükség volt egy második fizetésre, sikerült feleségemnek állást kapnia. Ez sem volt egyszerű, mert akkor ez volt a válasz több helyen, ahol kopogtatni próbáltunk: „Papnét nem veszünk fel!” Isten ezt is megoldotta, megadta, amire szükségünk volt, s azt is reménykedtem.

Veszprémi gyülekezeti szolgálatom mindezek után és eltelére is a legszebb idő volt életünkben. Ma azt mondjuk, hogy a gyökereink Veszprémben vannak. Nem véletlen, hogy nyugdíjas éveinket – ha Isten ad ilyeneket számunkra –, Veszprémben szeretnénk eltölteni.

Szolgálatom az Evangélikus Országos Levéltárban úgy alakult, hogy erre is csak azt mondhatom, nem én kerestem, nem én akartam vagy terveztem el, hogy ebben a szolgálatban töltöm el majd életem 22 évét. A levéltárvezetői tisztségben közvetlen elődöm, dr. Sólyom Jenő, aki a Fásori Gimnáziumban egy évig hittantanárom, majd Sopronban, a Teológiai egyháztörténet-tanárom volt, választott ki utódjának. Ő tudta rólam, hogy van bennem érdeklődés a levéltár iránt, s egy ideig (egyetemes egyházi ügyvivő-lelkészi szolgálatom idején) a Magyar Országos Levéltárban gyakornokoskodtam, s így bizonyos levéltári képzettséget szereztem. (Már mint teológus is kutattam Sólyom Jenő megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban Aács Mihály munkáját illetően.) Kb. egy évig minden hónapban felutaztam Veszprémből Budapestre, és az egyházi levéltár anyagával és a levéltári munkával ismerkedtem. Ez alatt az egy év alatt meg is szerettem ezt a munkát, s így az év elteltével elvállaltam a levéltár vezetését. Volt, aki csodálkozott, hogy a gyülekezeti munka után a „poros levéltárat” választottam. Magam is nagyon kétségeskedtem afelől, hogy kellő képzettség hiányában el tudom-e majd látni feladatomban, s nem fog-e hiá-

nyozni a gyülekezetet. Ma már úgy érzem, hogy fel tudtam nőni a feladat nagyságához, ha nem is nagynevű elődeim tudásszintjéig. Ami a gyülekezeti munkát illeti, abból is ki-jutott a részem az elmúlt bő két évtized alatt. Sok gyülekezetben végeztem és végzek ma is rendszeresen igehirdető szolgálatot. Több gyülekezetben voltam hivatalosan is kiküldött adminisztrátor lelkészváltozás idején. Talán nincs a Pesti Egyházmegyében gyülekezet, ahol ne végeztem volna helyettesítő szolgálatot. Hadd írjam le legalább azoknak a gyülekezeteknek a nevét, ahol huzamosabban is végeztem helyettesítést: Kőbánya, Pesterzsébet, Józsefváros, Rákospalota, Rákosszentmihály, Zugló, Pestújhely s alkalmanként másutt is. Jelenleg is rendszeresen járok Dunaharasztra, hogy a gyülekezet lelkészét, aki egyben az Ökumenikus Szeretetszolgálat igazgatója, sok belföldi és külföldi elfoglaltsága idején helyettesítem. Örülök ennek a lehetőségnek, mert így nem szakadtam el a gyülekezetektől és az ige hirdetésének szolgálatától.

Az Evangélikus Lelki Segély Szolgálatban is részt veszek.

Először a szolgálat titkáráként, ma elnökeként vagyok ebben a munkában érdekelt. Szívem szerint ma is hordozom a felelősséget az alkoholizmus, a drog, a babonák és depressziók rabságában élőkért. Gyakorlatilag az utóbbi időben feltűnően megszaporodott levéltári munkám miatt ténylegesen egyre kevésbé aktívan tudtam részt venni az izsakosmentő csendeshetek programjának megtervezésében és az alkalmak lebonyolításában. Örömmel adok hálát Istennek, hogy ezt a munkát Isten munkatársaim fáradozásával továbbviszi, és – ha nem is látványos nagy, de azért mégis valóságos – eredményeket is ad.

A levéltári munkát még ez év végéig megbízás alapján végzem, s örömmel adom át annak, aki ebben a szolgálatban utódom lesz. Hiszem, hogy mindazokban az egyházi munkákban, amikben Isten méltatott a szolgálat végzésére – a bűnbocsánat reménységével – az Ő dicsőségére szolgálhattam.

Vető Béla

„A bölcsesség kezdete az Úrnak félelme...”

Ezt a címet viseli az Evangélikus Teológia napfényes, 2. emeleti kerengőjében felállított *evangélikus iskolatörténeti kiállítás*. Az idézet az egykori wittenbergi Melanchthon-tanítvány, Stöckel Lénárt „praepceptor Hungariae” által fogalmazott Bártfai Iskola-törvényének kezdetéből való. Jogosan, hiszen a kiállítás a XVI–XVII. századi alapítású evangélikus nagygymináziumoktól (Lócse, Bártfa, Besztercebánya, Rozsnyó, Eperjes, Pozsony) közvetlen az 1989-es rendszerváltás előtt újjászületett Budapesti Evangélikus Gimnáziumig (Fasori Gimnázium) mutatja be az evangélikus egyház által működtetett nagymultú Alma Materek történetét.

A lépcsővel szemben, központi helyen a fővárosi oktatást szemléltető paraván kapott helyet, itt kivételt tettek a rendezők: nem csak a nagygymináziumról látunk adatokat, hanem a Deák-téri (egykoron Szén téri) algimnáziumról, a Sütő utcai leánygymináziumról is. Igazi lányos hangulatot teremtenek a régi iskolai színházi előadásokat felidéző fotók, különösen a karácsonyi élőképet ábrázoló. Az előbbi híres kitűnő diákjai közül néhányan (Neumann János, Wigner Jenő, Harsányi János) Nobel-díjasként öregbítették a magyar tudományos élet hírnevét. Mellettük a nem kevésbé híres Podmaniczky Frigyes, Justh Zsigmond, Kandó Kálmán ugyancsak itt érettségizett. Az igazgatók, tanárok sorában olyan tiszteletre méltó nevekre bukkanhatunk, mint Vajda Péter, Böhm Károly.

Az iskolák közül a felvidékiek az igazán régiek: patinás német egyetemeken végzett tanáraik sok diákot von-

zottak még az Alföldről és a Dunántúlról is. A reformkori magyar értelmiség jórésze ezekből a liceumokból került ki, hogy felkészültségével, nyelvtudásával egy új, a polgári Magyarország megszületéséért tevékenykedjék. A tanárok maguk is többnyire tollforgató emberek voltak, ha mással nem, legalább az iskola történetének megírásával tették emlékezetessé nevüket-tevékenységüket: Rezik János, Vandrák András, Greguss Mihály (Eperjes), Lehr Zsigmond, Tolnai Vilmos (Pozsony), Hunfalvy Pál, Palcsó István (Késmárk), Bél Mátyás (Besztercebánya), Breznyik János (Selmecbánya), Stöckel Lénárt (Bártfa). A gimnáziumokban a sokoldalúan művelt ifjúemberek képzését tűzték ki célul: ezért a természettudományok, a gazdaságtan területére éppúgy kerültek érdemes emberek ezekből az Alma Materekből, mint a humán tudományok vagy éppen a művészetek világába.

Ne gondoljuk azonban, hogy a nyírési homokon, Békés, folyókban gazdag tájain, vagy éppen a szinte mediterrán éghajlatú Tolnában nem támadt igény – ha jóval későbbben is –, hogy a szűkebb és tágabb környék számára magas színvonalú, evangélikus szellemű képzést biztosítson. (Nyíregyháza, Békéscsaba, Orosháza, Szarvas, Bonyhád.)

Az evangélikus gimnáziumokban a tanórákon kívül önképzéssel is mélyülhetett a tudás, felszínre kerülhettek a diákokban szunnyadó képességek. Erre szolgáltak a diáktársaságok, nyelvművelő egyesületek, amelyek ma sajnos sokkal kevésbé vannak jelen gimnáziumaink, de még egyetemeink

életében is. Ezek munkájáról a fennmaradt jegyzőkönyvek, „érdemkönyvek” tanúskodnak. Írói életrajzokból, így például Petőfi Sándoréból is, számos adatról lehet tudomásunk velük kapcsolatban. A Selmecbányán töltött iskolai félévében Petőfi szorgalmasan látogatta a gyűléseket, „munkácskái” olvasta fel, adta oda az Érdemkönyv számára, és mint rendes taghoz illik, bírálta mások műveit. Így maradt meg számunkra második ismert költeményének, *A hűtelenhez* címűnek a kézírata, minthogy a liceum vallásánára, Hamrák Béla az értékes dokumentumot magával hozta Aszódra, miután 1920-ban Selmecbányáról kiutasították.

Mindezt Fabiny Tibor *Petőfi-autográf az Evangélikus Országos Múzeumban* című írásából tudjuk. A könyv makkja, benne a Petőfi-kézirattal megtekinthető a bányavárosok iskoláit bemutató tárlóban. A *Sárszentlőrinci* (a Bonyhádi evangélikus nagygyminázium elődje) és az *aszódi* evangélikus algimnáziumok is őriztek Petőfi-dokumentumokat (most ezek a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratárában találhatóak): Aszódon a matriculát Petrovics Sándor tanuló beiratási adataival és egy szépírási gyakorlatát, Sárszentlőrincen pedig Hittig Lajos jegyző, szállásadó gazdája számlakönyvét. Petőfi mellett természetesen más volt diák, később költő-író-festő óriások műveit, tanáraikra való visszaemlékezéseit, tárgyait, portréit, fotóit kínálják a bemutató paravánjai és tárlói (Bajza József, Vajda Péter, Mikszáth Kálmán, Kiss József, Krudy Gyula, Gyóni Géza, Illyés Gyula és másokéit).

A kiállítás id. Fabiny Tibor professzor és Benkő Andrea muzeológus tudását, ügyszeretetét, ízlését mutatja (ez utóbbi kiteljesítésében segítségükre volt Kemény Gyula kiállításrendező is). Nehéz és fájdalmas lehetett az anyagot szelektálni, hiszen a kis kerengő nem túlságosan nagy hasznos térrel

bír. A bemutató legértékesebb része a sok könyv (köztük igazi ritkaságok!) és a múlt elviharzó pillanatait megragadó fotók. A történeti jellegű kiállítások fő veszélyét jelentő betűtenger megtörésére a szép, eredeti relikviák szolgálnak, amelyek elhelyezésének harmóniája tapasztalt múzeumi szakemberekre

vall. Kívánatos lenne, ha a bemutató a lebontás után nem oszlana szét (ami egyébként minden kiállítás sorsa), hanem részleteiben újra megmutatkozna a Deák-téri Evangélikus Országos Múzeum termeiben.

Ratzky Rita
teol. hallgató

Az Evangélikus Teológiai Akadémia díszdoktorai 1945 után

- 1956 Chabada Ján
Katina, Ludomit Andrej
Fry, Franklin Clark
Damgaard, Fuglsang
- 1966 Auranen, Ahti
Hansen, Paul
- 1970 Westergård Madsen, Willy
Pálfy Miklós dr.
- 1971 Riembeck, Renate Dr.
- 1972 Bartha Tibor Dr.
- 1973 Matulis, Janis
Krüger, Hanfried Dr.
- 1975 Gregorios, Paulos Mar (Verghese, Paul)
Bujevskij, Alekszij
Gray, L. Charles
Hellberg, Carl-Johan Dr.
Nikolainen, Aimo Tauno
Williams, Glen Garfield Dr.
- 1978 Kario, Erkki J.
Michalko, Ján Dr.
Palotay Sándor
Próhle Károly Dr.
Szedressy Pál
- 1982 Brachna Gábor
Greiner, Albert
Hark, Edgar
Voipio, Martti
- 1984 Szabó József
Weltler Jenő
- 1985 Borggreffe, Friedhelm Dr.
Brinkmann, Ernst
Held, Heinz-Joachim Dr.
Knall, Dieter
Kostial, Rudolf Dr.
Leipziger, Karl Dr.
Lema, Anza Amen Dr.
Mau, Carl Henning Dr.
Rajaratnam, Kunchala Dr.
Schellenberg, Peter
- 1987 Vikström, John Dr.
- 1989 Gang, Dietrich
Hanselmann, Johannes D. Dr.
Hecker Frigyes
Kortekangas, Paavo Dr.
Kürti László

Leich, Werner Dr.
Stålsett, Gunnar Dr.
Stoll, Karlheinz Dr.
Szennai András Dr.
Vajta Vilmos Dr.

- 1991 Schmale, Karlheinz
Scholz László
Veöreös Imre
Neukamm, Karl Heinz
Strauss, Gerhard Dr.

(1923-43 között kiüntetett díszdoktoraink névsorát a 20 éves jubileumra kiadott könyv tartalmazza. Sopron, 1943, Kiss Jenő.)

GYERMEKI BIZALOM

Betöltöttem a hetven évet is
épen és egészségesen.
Jártam fényben, borúban, vészben,
mégis szép volt az életem.

Ha visszánézek – mintha hegyről –,
szép kilátás múlt és jelen.
Tudom, mindezt nem én szereztem,
megadta ezt a Kegeyem.

Ó hányan, kik különbek voltak
nálam, – már rég a föld alatt
porladnak félbemaradottan,
s tán még emlékük sem maradt.

Mi tartott meg? ... Isten szerelme,
s a nagy gyermeki bizalom,
a hit, hogy nem csalhat meg Ő, ha
magam egészen Rá hagyom.

Mint a fatörzse a folyondár,
Ráfonódva kapaszkodom,
Belőle szív erőt, reményt,
életet minden pórusom.

Odatapaszt Isten szívére
ez a bizalom, ez a hit,
ördög, világ hiába rángat,
engem Tőle el nem szakít!

Halld hát a „titkot” ember, – légy bár
ellenség, avagy jóbarát:
boldog az, ki gyermeki hittel
az Urra bizza rá magát.

Bódás János: Isten holdjai. (249. o.)

A teológia szomszédságában

THIERING ETELKA:

Luxus-e a tanulás?

Nagyon sokan érezzük, naponta tapasztaljuk, hogy sajnos nem éri meg jó eredményt elérni az iskolában, főleg nem diplomát szerezni. Megéri-e tanulni? Nagyon ellentétes tendenciák nyilvánulnak meg. Egyáltalán nem mindegy, hogy közeli vagy távoli célokat szeretnénk megvalósítani. (Tanuláson a továbbiakban nem csupán a diploma megszerzését értem.)

Egy gondolatsor jár állandóan a fejemben: *Nem éri meg! Megéri? Megéri... Megéri!*

Tények, jelenségek

A 10–18 éves diákok közül nagyon sokan nem képességük szerint tanulnak. Számtalan tehetséges diák nem szívesen megy egyetemre, főiskolára, mert szerintük „nem éri meg”. Ez a felfogás sajnos egyre inkább terjed. Mind több és egyre fiatalabb diák, sőt gyerek mondja ezt – és megelégszik gyenge eredménnyel. Pedig sokan valójában szívesen tanulnának. Ha előbb nem is, legkésőbb az érettségi közelében szembesülnek a *tanulni vagy nem tanulni* súlyos dilemmájával. Anyagi nehézségek miatt sokan lemondanak a továbbtanulásról.

Megkísérlem a lehetséges okokat és következményeket az iskola (diák és tanár), az oktatás és a nevelés, valamint a társadalom szemszögéből keresni – ahogyan azt én látom.

Miért ez a tanulás-ellenesség? Valóban nem érdemes tanulni, művelődni, komoly erőfeszítéseket tenni hosszú éveken keresztül?

– Mind kisebb az egyetemet és főiskolát elvégzettek esélye, hogy a diploma megszerzése után el tudnak helyezkedni a tanult szakmában.

– Nincs kilátás arra, hogy rendszeren meg tudjanak élni, hogy családot alapíthassanak. Nagyon sok fiú és lány gondolkodik így. Ha két diplomás fiatal házasodik össze, még nehezebb, sőt kilátástalan a helyzetük. Ez feketén-fehéren anyagi kérdés.

– *A pályaválasztásban nem annyira a képességek, mint inkább a „piaci” törvények uralkodnak.* A diákok sajnos nem aszerint választanak pályát, hogy mihez van igazán érzékük és kedvük, hanem aszerint, hol fizetik majd várhatóan a legtöbbet.

– A képességek szerinti tanulás mindig kemény, embertpróbáló, rendszeres munkát jelent. Ez a túlságosan hosszú ideig tartó befektetés – előreláthatólag nagyon kevés anyagiakkal jár együtt. A nagyon tehetségesek sem fognak jól keresni. Különösen, ha tudományos kutatómunkához van kedvük és tehetségük. (Erre ma gyakorlatilag nincsen pénz.)

– Kevés tanulóval, gyenge tanulmányi eredménnyel is igen jól el lehet helyezkedni a piacgazdaság felmenő ágában szükséges munkakörökben. Ehhez nem kell diploma vagy jó iskolai bizonyítvány. Számtalan esetben elegendő a jó fellépés, bizonyos szakmai tanfolyamok elvégzése.

Tágabb értelemben tehát nem a (tovább)tanulásról van szó, hanem végsősorban arról, hogy milyen munkakörben lehet (minél) több pénzt keresni. Mire lehet a jövőt építeni, egzisztenciát teremteni, családot alapítani. *Nem csak a tanulás lett luxus, azaz hangsúlyozottan anyagi kérdés. Mind inkább luxus lett művelt ember módjára élni, amit egyre kevesebben engedhetnek meg maguknak.*

Valahol igazuk van a fiataloknak, ha csak az anyagiakra koncentrálnak, hiszen meg akarnak élni. A mai világban a pénz a minden, a Mammon. Mindegy, honnan van, csak legyen minél több. A pénz a megélhetés, az egzisztencia megteremtésének útja. De nem erkölcsös, nem követhető példa, ha a pénzt nem tiszta eszközökkel szerzi meg az ember.

Ha van világos és követhető cél, elvárhatjuk a kemény munkát, a tanulásban is. *Milyen jövő vár fiataljainkra?* Tudunk-e értelmes, számukra is elfogadható célokat és jövőképet adni? Vagy csak idealista emberek – fiatalok és idősebbek, fellegekben járók és megállapodottak – képesek elvonatkoztatni a szomorú, kilátástalan jelentől, és hosszú távban gondolkodni?

A felnőttek és a diákok nagy többsége csak rövid távú célt lát: anyagi előnyöket szerezni, gyorsan meggazdagodni. *Mi minden lehet ennek az oka?*

– *40 évig azt hallottuk,* hogy csak a fizikai munka, a termelés produktív, tehát az a fontos. A szellemi munka nem termel semmit sem, alacsonyabbrendű, kisebb az értéke. A szellemi dolgozók a társadalom eltartottjai. Gyerekeinket és fiataljainkat elsősorban olyan közeg veszi körül, amelyben ez a gondolkodásmód irányítja a cselekvést – még ma is.

– A társadalomban ma szinte kizárólag az anyagiak számítanak. Az atomjaira széthulló és egyre nagyobb nehézségekkel küzdő családban, a tágabb társadalmi környezetben szinte mindenütt ezt érzékelik a diákok is: nagyon gyorsan kell meggazdagodni, csak így lehet biztosítani a megélhetést, az anyagi jólétet, de azt is érzékelik, hogy egy egzisztencia, talán egy élet munkájával megteremtett szolid tulajdon gyorsan semmivé válhat, s így nem biztosítja a megélhetést.

– A szellemi értékek egyre érthetlenebbek a diákok számára, így egyre kevesebbet érnek szemükben. Minek is törekedjenek elsajátításukra.

– *Maga a tanulás egyre többbe kerül.* Az értelmes 10–12 éves gyerekek is világosan látják, hogy anyagilag nagyon

sokba kerülnek szüleiknek. Sokszor felteszik a kérdést: érdemes-e egyáltalán tanulni, ha ez úgysem biztosítja a későbbiekben a nyugodt megélhetést?

- Csak megfelelő családi indíttatás alakítja ki a fiatalokban a tanulás és a művelődés igényét. A meglévő és a várható anyagi nehézségek még a legjobbakat is megfontolásra készítetik.

- Ha mindkét szülő diplomás, és gyengén fizetett szellemi munkát végez, úgy lényegében két lehetőség áll fenn: a) Csak akkor képesek értelmiségi életet élni és gyerekeiknek is kultúrát biztosítani, ha megfelelő anyagi háttérük van. b) Megfelelő anyagi háttér hiányában napi megélhetési gondokkal küzdenek, sőt a teljes elszegényedéssel kell számolniuk.

Ha csak az egyik fél értelmiségi, úgy az a „főnök”, aki a pénzt adja. Ez nem a diplomás fél. Az ilyen családban már nem a szellemi értékek dominálnak, egyre markánsabban szorul vissza az értelmiségi gondolkodás. A felnövekvő generáció már eleve hátrányos helyzetbe kerül a kultúra, a művelődés, a tanulás szempontjából.

- A személyiség kifejllesztése, az önmegvalósítás, az individuális kiteljesítése áll a középpontban. Ez sikeres menedzser-típusú életvitelt, anyagi jólétet jelent. Napjainkban egyre inkább ez a megvalósítandó cél.

- Társadalmunkban ma már csak nagyon kevesek értékelik és értékelik a szellemi értékekben meglévő mérhetetlen megtartó és előrevivő erőt.

Hogyan igrkeznek eléri diákjaink az anyagi jólétet? Hogyan és hol szeretnének boldogulni?

Boldogulás belföldön: Gyors meggazdagodásra töreksznek lehetőleg kevés munkával. A hosszú ideig tartó tanulás alig jöhet szóba.

Boldogulás külföldön: az átjárható országhatárok sokak számára tárnak ajtót. Sokan úgy látják, hogy boldogulás diplomával csak külföldön (nyugaton), azaz csak ott lehetséges, ahol nyugati típusú, sikeres egzisztenciát lehet teremteni. Nyugodt tudományos munka, hírnév vagy egyszerűen a megélhetés – úgy tűnik – csak külföldön lehetséges. A szellemi és kulturális értékeket mindinkább a *piac torzító* értékeléte határozza meg.

Hogyan csapódik le ez a gondolkodásmód az iskolában?

- *A mindenkori tanár feladata, hogy példát adjon.* De a szellemi munka (és ezen belül a pedagógus munkájának) anyagi és erkölcsi bebecsülése elretentő példa. Az érettségiző diák, az egyetemista és a főiskolás korosztály majdani megélhetésére gondol. Nagyon sok diák és szülei megmosolyogják, lesajnálják a tanárt, hiszen az „olyan csóró”. Ha a tanár hivatástudatból, tisztességesen tanít, akkor mindennapi munkája mellett nem ér rá arra, hogy még pénzt is keressen. Nagyon gyakran megélhetési nehézségei vannak (főleg, ha saját gyerekeket is nevel). Nem jut a legújabb divatra. Drága státuszszimbólumok nem boldogítanak, de meg sem tudná fizetni azokat. A kultúra, a művelődés, a rendszeres önképzés mind többre kerül. A tanár egyre nehezebben tudja megfizetni mindezt. Nem tudja meggyőzően sugározni a tudás- és kultúraéhséget, hiszen egyre fokozottabb mértékben napi megélhetési gondokkal küzd.

- Legjobban a középiskolás korosztály veszélyeztetett. Egyéniségük még nem kiforrott. Még nincsen teherbíró pozitív értékrendjük. Nagyon befolyásolhatók rossz irányba. Még nem felnőttek. (A gimnáziumból veszem a példákat, mivel ezt a közeget ismerem a legjobban.) A gimnáziumnak kellene – elsősorban – megfelelő általános műveltséget adni, és egy egész életre kialakítani a művelődés igényét: tehát felkészíteni a továbbtanulásra és felkészíteni az értelmiségi életre. Valójában nem lehet megfelelni az utóbbi évtizedek deklarált feladatának: továbbtanulásra és munkába állásra felkészíteni a tanulókat! A kettő együtt nem megy. A túlságosan sok és mély anyagot még a jobbak is nehezen fogad-

ják be, a közepes és a gyenge többség nem akarja és nem is tudja elsajátítani. A *túlélés* („nem megbukni”), nem pedig a minél jobb osztályzat elérése lett a főcél.

- A legújabb közoktatáspolitikai tervek szerint a diákok mintegy 85%-a fog *középiskolai érettségi vizsgát* tenni. A műveltség emelése mindig fontos, de milyen tartalmú és milyen színvonalú az az érettségi, amely követelményeinek ilyen tömegesen képesek megfelelni a diákok? Hogyan lehet igazán jó eredményt elérni, ha iskolatípustól függetlenül azonos alapkövetelmények vannak, 2 évenkénti kimeneti szabályozással? Ilyen módon együtt van és együtt marad mindenki, aki akar és képes jó eredménnyel tanulni, mindazokkal, akik nem akarnak és nem is képesek erre. Hová süllyed a színvonal?

- A tanulás úgy lehet valóban eredményes, ha a tanuló kedvvel, érdeklődéssel tanul és hosszú távon értelmét látja. Ma túl sokan nem látják értelmét. Minél többen járnak majd a tervezett középiskolai érettségi bizonyítványt adó különböző típusú iskolákba 18 éves korukig, annál többen lesznek, akik csak keveset akarnak (és tudnak) elérni.

- Az alacsony szintű, nem rendszerezett egységes tudás lesz társadalmilag elfogadott? Ami bér munkára, szilág munkára „képesít”? A fiatalok többsége – még közvetlenül az érettségi előtt is – nehezen vagy egyáltalán nem tudja eldönteni, mi a fontos és hogyan tovább. Mi lesz, ha rájuk hagyják, sőt megkövetelik tőlük, hogy felelősen válasszanak tárgyakat és szinteket? Túlságosan csábító a kisebb ellenállás felé hajlani...

Nagyon sok negatív jelenséget érzékelek. Hová vezethet az egyre veszélyesebb szellemi **igénytelenség**?

- Érti-e a mai és a középiskolát majdan elvégzett sok *félművelt* ember, hogy milyen kevés igazi szellemi értéke van? Van-e egyáltalán hiányérzete? *Ők talán soha sem fogják megérteni, megérezni, hogy mi az igazi kultúra, a művészet, a szép, a szellemi kihívás – mindaz, ami érző és megértő emberré formálja az embert.* A kultúra, a művészetek megújító hatása (a katarzisz) segít elviselni a mindennapok nehézségeit. Ennek hiányában nagyon sivár az emberi élet. Különösen két szélsőséges esetben nagy ennek a veszélye: Ha az ember *napi gondokkal* küzd, vagy ha *luxus* körülmények között él. Mindkettő hosszú távon tapasztalható társadalmunkban.

- A sekélyes, alacsony szintű, tömegizlést kiszolgáló „köz-kultúra” súlyosan érezteti romboló hatását. A csekély szellemi megerőltetés következménye *igénytelenség*, elbutulás, egoizmus, végsősorban erkölctelenség mindenféle szempontból. Beleolvadni a tömegekbe, a tömegigényt normaként elfogadni Magyarországon és Európában? Ennek a „fejlődésnek” már sok árnyoldala mutatkozik nyugaton és nálunk is.

ÉRDEMES tanulni – ez az érem másik oldala. (Ez a tendencia és érezhető, de sajnos nem eléggé.) Akinek céljai vannak, az egyre világosabban látja, hogy a tanulás a későbbi boldogulás egyetlen útja. *A tanult és művelt ember többre alkalmas, könnyebben tud váltani.* Nagyon világos a diákok számára például, hogy *nyelveket* kell tanulni, hiszen a nyelvtudás ma már mind több munkahelyen alapkövetelmény. Tény, hogy egyre fontosabb a tudás, de inkább mint „pénzszerező-eszköz”. Az érző és erkölcsös kulturált ember teljesen háttérbe szorul.

Nagyon hosszú átmeneti időszak elején vagyunk. Váltani, változtatni kell, de hogyan? Ki viselje a terheket? Ki élvezze (majd) az előnyöket? A fiatal (a jövő), a középkorú (a ma), az idős és tapasztalt (a múlt)? Érdemes tanulni – nem érdemes tanulni. Ez az érem két oldala. A mérleg sokáig fog ingadozni, amíg egyértelműen a tudás javára dől el a „játszma”.

Luxus lett a tanulás. Még nagyobb luxus lett művelt emberként élni. De távlatokban MEGÉRI művelődni, tanulni, művelt (nem feltétlenül diplomás) emberként élni. Ez a létforma teszi az embert *Emberré*, hiszen a szellemi és a pozi-

tív erkölcsi értékek teszik az embert emberré. Ez teszi tudatossá és belső igénnyé a felelősség vállalását. De a mai *élet kemény realitása* a kifacsarodott piacosodott/piacosított értékítélet következtében ezt is megkérdőjelezi. Mindenért meg kell szenvedni – de van cél. Érdemes áldozatot hozni. Ez teljesen egyértelmű. De majd csak akkor éri meg tanult és művelt (értelmiségi) emberként élni, ha majd megbecsülik a szellemi értékeket, ha a tanult ember értelmiségi módon meg tud élni a munkájából. Nem elsősorban a diploma a fontos, hanem a kulturált (értelmiségi) életforma.

Hogyan tovább? Az egyén sorsa nagyon fontos. Sok egyén alkotja az országot, a hazát. Az egyén jelene és jövője, jelenlegi élettere, kilátása, jövőképe és jövője – a haza jövője. Valóban csak az boldogít, ha az anyagiak dominálnak? Ha a jólét, a meggazdagodás, a luxus az egyetlen cél? (Főleg, ha mások ellenére, mások kárára történik. Ez nem egyeztethető össze az ember lelkiismeretével.)

Mi a boldogulás? Anyagi? Erkölcsi? Tudományos karrier? Értelmes és hasznos élet? Vagy egyszerűen normális, emberi (és értelmiségi) megélhetés?

Amit fontosnak látok

– Maradandó szellemi és erkölcsi értékeket kell adni a társadalomnak, és azokat el kell fogadtatni.

– Az embereket egyértelműen egymás és környezetük iránti felelősségre kell nevelni.

– Újra becsületet kell szerezni a magasszintű tudásnak. Magyarország számára mindig nagyon fontos, ha nem a legfontosabb a *szellemi tőke* (volt). De a tudás csak akkor lesz példaértékű, ha értékének megfelelően, anyagilag és erkölcsileg is megbecsülik.

– Helyére kell tenni az anyagi és szellemi értékek kibicsaklott értékrendjét. *Helyes egyensúlyt kell teremteni az értékek rendjében.*

– A magasszintű tudás továbbadása, az értékes kultúra terjesztése, az anyanyelv megbecsülése és ápolása, a haladó nemzeti hagyományok tudatos ápolása, a nemzeti tudat erősítése, elkötelezett kötődés a hazához és a szülőföldhöz, a hit. Ez a megtartó erő határainkon innen és túl. Ezt kell minél tudatosabban közvetíteni. Éppen most adjuk fel értékeinket, amikor kinyílt a nagyvilág? Szellemi értékeink feladása a „bekapcsolódás” tétje?

– **Erkölcsi alapok, széleskörű műveltség, szakmai tudás – együttesen szükséges.**

– **Keresztyén értékmérő szerint: oszd meg a többivel, amid van. Felelős vagy értük! Tanítsd meg őket a felelős életvitelre!**

Lehet, hogy mindez utópiának tűnik mai körülményeink között. Én sem várok gyors javulást. De meggyőződésem: *csak így van esélyünk az életbenmaradásra.* Mindenki a maga helyén hozzáteheti a maga kis építőkövét. Ha napi munkánkat hittel végezzük, akkor belátást és erőt is kapunk. Ezt kívánom magamnak és mindenkinek!

DR. MÁNYOKI JÁNOS:

Egyiptomi emlék

Hagyományos, közérthető esszé írni: talán csak egy fölvizesező, mind üresebbé váló műfaj dagasztása. Túlságosan közel esnek ide az újságírás gyöngéi, fölényt érezhetnek – más-más látószögből – a videoteknikák hívei és a szaktudósok. Mégis: az esszé ma is alkalmas lehet – többek között – arra, hogy egy ősi kultúra sajátosságait vagy – ne féljünk a szótól – nagyszerűségét legalább megsejtse. Érdemes lehet – időnként – próbálkozni vele. Az ilyen írás ha kiteljesedik, akkor nyelvében is irodalmi igényű; ha nem, még mindig megérdemli az esszé nevet, amikor az asszociációgazdagságot, az asszociáció áradását egy történeti látásmóddal bírja egyesíteni.

Gyakran igaz: amit az ember igazán mélyen megél, arról nehéz beszélni, talán jobb nem beszélni. Így vagyok rövid egyiptomi utazással is. Nagy élmény, tehát van benne valami bénító. Nem lebecsülendő azonban a tárgyi nehézség sem: Egyiptom régészeti, művészeti, vallástörténeti, sőt okkult szempontból az agyonírt országok közé tartozik. Bajos lenne azt állítani, hogy népszerűsítésre szorul: inkább a sláger-lét fojtogatja. Egyiptom volt a fény – írta valaki. Örök Egyiptom – sóhajtottak mások. Egy visszafogottabb hang: valami geometrikusabb India. – A himnikus hangtól ódzkodom, az okkult rajongástól félek. Tehát megpróbálok „csevegni” – amennyire tehetem. Hiszen az anyag súlya előbb-utóbb úgyszólván elmélyíti a hangot.

Gondolat és érzés

Egyiptomban – pontosabban Kairó környékén – meglepő, talán megdöbbentő jelenség, ahogyan az iszlám az óegyiptomi világnak mintegy válaszol. A Nílustól nyugatra az óbirodalmi temetők sorakoznak: a modern Kairó-toronyból jól láthatók a gizai piramisok. A folyamtól keletre, a történelmi városon túl a muzulmán világ legnagyobb temetője húzódik, a középkori szultánok nagyszabású sírépületével.

*Mohamed követőinek egyik tiszteletreméltó vonása, hogy a sírkultuszt ellenzik; annyira, hogy a legkeményebb puritánok a próféta sírját is földülták. Mégsem lehetett megakadályozni, hogy a népi vallásosság – a dicsőségvágygal párosulva – mauzóleumot építsen. Épülettömböt emeltek, kolostorral, imahellyel, temetkezőhellyel. Megállapították – ami szorosan véve igaz –, hogy az imádság és a temetkezés helye külön van, tehát *nincs sírkultusz!* Igen, de az épülettömb maga egységes, a szultán sírja fölé pedig olyan kupola került, ami az egész létesítmény külsejét meghatározza. Nagyszerű alkotások sorakoznak és az ember önkéntelenül arra gondol: legalábbis furcsa véletlen, hogy éppen a piramisok átellenében egy ennyire más, de rendeltetésében mégis hasonló középkori világ alakult ki. Talán tetszett az Istennek, hogy az ősi hagyomány földjén az iszlám is elvégezzék – önkéntelenül? – a maga főhajtását. Az ilyen gondolatot túlhaltani föléltelenség; de az is baj, ha az utazó semmit nem érez meg belőle.*

Kell egy bizonyos fogékonyság, egy érzelmi-értelmi ráhangoltság: talán „józan misztika”. Felső-egyiptomi utamat – például – a madarak is gazdagították. A roppant karnaki rommező bejáratánál hosszan hallgathattam az egyiptomi kánya keserves káromlását. Abu Szimbelben az egyik Ramszesz-kolosszus rezzenetlen feje körül fecskék szállongtak: légynek érzékelték őket az ember. Mikor fölnéztem rájuk, egy pillanatra úgy éreztem, hogy valami csönd támad, pedig nyüzsgöttek a turisták. Aztán: Philae-Agilikia szigete körül a bölcsességisten madarai, az íbiszek tették jellegzetesebbé az egyiptomi tájat, Edfuban pedig a sólyom-Hórusz temploma fölött ragadozómadár körözött. Ezek az emlékekhez hozzátartoznak az úthoz: csonkább volna nélkülük. Azt érzem, hogy – a kairói temetőhöz hasonlóan – ezeknek a madaraknak is lehet egy finom jelzésértéke, amelyről többet nem kell szólni.

Az óegyiptomi gondolkodásban – vallásban éppúgy, mint építészetben – *nagy jelentősége volt a kapuknak és ajtóknak.* Ismertek az óbirodalmi sírok alajtói, a fájumi labirintusról beszámoló görög feljegyzések, egy fontos újbirodalmi mű: Kapuk könyve, vagy Homérosz megjegyzése a százkapujú Thébáról. Nem folytatom; de magam is láttam IV. Ramszesz sírjában az egymást követő ajtónyílásokat, amelyek az egyes folyosó monotoniját próbálják megtörni, egyéb gyakorlati céljuk nincs is. (Mágikus persze van, de az más kérdés.) Művészettörténészek mondják: az Újbirodalom idején kialakult egyiptomi templomtípus hosszanti elrendezésű, az oldaliránynak nincs önálló élete, inkább csak kiszélesedésekről lehet beszélni. Ilyen értelemben az újbirodalmi templom és királysír hasonló: mindkettő folyosóban gondolkodik. – Szívesen alkalmazták – mai szemmel akár öncélúan is – a kaput, az ajtónyílást, mert változatosságot vitt az esetenként egyhangú téralakításba. Ismert, hogy a „klasszikus” egyiptomi templom hátulról előre terjeszkedett: először kialakították a szentélyrészt, aztán az oszlopcarnokot, végül az előudvart a kaputornyokkal. Ha a templom fontosságát ki akarták emelni, új és új udvarokat építettek elé, új és új bejáratot. Kapuk és udvarok egymásutánja növelte elképesztő méretűvé a karnaki Ámon-templomot. A kapuszárnyak régen elpusztultak, de a keretépítmény önmagában is igen ünnepélyes. Érdemes róla szót ejteni, mert a köztudatban inkább a bejárat tornyok (pülónok) és az oszlopcarnokok ismertek.

Az edfui Hórusz-templomban egészen nagyszabású a huszonhárom-huszonnégy méter magas kapu. A nyílás a teljes magasságnak mintegy kétharmadát éri el. A párkányzat alatt a szokásos díszítőelem – szárnyas-kígyós napkorong – terjeszkedik. Ha az ember a templomhoz közeledve fölneéz, azt látja, hogy a hatalmas keselyűszárnyak szinte feléúsznak a húszméteres magasságban. Inkább főséges, mint nyomasztó érzés. Edfunál majdnem ezer évvel idősebb a karnaki Ámon-templom kettes számú bejárata; az itteni keretépítmény már beomlott, de roppant arányai ma is lenyűgözőek. Talán az Ámon-hit győzelmét fejezte ki egykor: Horemheb építtette, aki alatt az Aton-eretnekség utolsó nyomait is eltüntették.

Lehet, hogy csak gondolatjáték, lehet, hogy több, de mindenképpen ide kívánczok: az *arab világ legnagyobb és legszebbnek tartott kapuja szintén Egyiptomban van.* Hasszán szultán medresze mauzóleumának főbejáratáról sokat írtak. Az 1360-as években készült el, s bár a későbbi kairói építészetre nagy hatással volt, valójában nem tudtak vele versenyezni. Huszonhat méteres magasságával a nagy óegyiptomi kapukkal is kiállja az összehasonlítást, az építészeti gondolat azonban sokkal összetettebb azokénál. Míg az ókorban a kapunyílás ténylegesen is átjáró volt – egy kisebb falusi templomot áttolhatnánk rajta –, addig a medresze falában kialakított bejárat hatalmas fülkét képez. Felül cseppkődíszes félkupolába megy át, amelyet középen egy kiemelkedő kagylófülkécske zár le. A valódi kapu a nagy fülke aljában sima, négyszögletes forma, mintegy öt-hat méter magas. Közbülső lépcsőt képez a belépő ember kicsisége és a teljes kapuépítmény monumentalitása között.

A csillagdíszes, bronzbevonatú kapuszárnyak is fennmaradtak. Igaz, félszázad múlva elbitorolták őket: Muajjad szultán mecsetjében láthatók. Amikor a középkori város kapuit bejártam, a Báb az-Zuvajlánál – ez a déli kapu – föl-másztam a nyugati bástyára épült minaretbe. A minaret az al-Muajjad-mecsethez tartozik: láhattam hát a bronzbevonatú kapuszárnyakat, de egyebet is. Amikor fölfelé lépked-

tem, a Báb az-Zuvajla oldalában tekintélyes fülkét pillantottam meg. Tutánbej, Tutánbej – mutogatott a mecsetőr. Már tudtam, mit akar mondani: II. Lajos királyunk sorstársát, a mamlúk Egyiptom utolsó uralkodóját ebbe a fülkébe akasztatta fel a „rettenetes” Szelim, a „mi” Szulejmánunk atya. 1517-et írtak akkor Krisztus születése után. A középkori Egyiptom és a középkori Magyarország úgyszólván egyidőben omlott össze. S mivel kapukról volt szó, gondolatjátékként ideírom: az utolsó egyiptomi szultán kapun végzte.

A Dél birodalmi

Núbiában másként járt az óra, mint Egyiptomban. A régi Egyiptom műveltségét, vallását csak hosszas harcok árán vették át az itteni törzsek. Amikor azonban Egyiptom keresztyén lett, Núbia királyai ragaszkodtak az ősi Ízisz-valláshoz. (Talán az ő közvetítésükkel jutott el néhány óegyiptomi jelkép, méltóságjelvény Fekete-Afrika törzsfőnökeihez.) Végre Núbia is megkeresztelkedett; Egyiptom azonban – egy évszázaddal később – iszlám fennhatóság alá került. Núbia most már Krisztus vallását védte, diplomáciával és fegyverrel. Az itteni, bonyolult viszonyokra jellemző, hogy az üldözött *kopt egyház* hátában Núbia – 1000 körül – néhány évtizedre a bizánci egyházhoz pártolt; s ami még furcsább: erre a fordulatra talán Egyiptom akkori, síta kalifájának ösztönzésére került sor, akinek anyja görög nő volt. Legendák kódéba burkolt esemény: ugyancsak 1000 körül Etiópiában zsidó vallású királynő került hatalomra. Egyházüldözés kezdődött – de a núbiai György király beavatkozott. Hősi történelem.

Vitatott, hogy az iszlám hogyan árasztotta el a Nílus zutagainak vidékét: Egyiptom vagy Arábia felől, esetleg mindkét irányból. Az utolsó ismert núbiai püspököt, Timotheoszt 1372-ben szentelték fel; aztán – vélhetőleg a 16. századra – teljesen eltűnt a keresztyénség. Élt ezer esztendő – bár a keresztségre és a Mária-kultuszra utaló szokások fennmaradtak az itteni muzulmánok körében. Mégis új különbség támadt Egyiptomhoz képest, ahol az izmos kopt egyház túlélte a nehéz időket. Núbia nagyobb településein – Vádi Halfában például – a beköltöző egyiptomiakkal tűnt fel újra a keresztyénség.

A kairói *Kopt múzeum* az elpusztult núbiai egyház emlékeit is gyűjti. Az egyik 11. századi kódexlap a liturgikus szöveget krokodil stilizált képével díszíti. Ez a kép csak stilizált, de nem fantázialényt ábrázol – mint esetleg a középkori Magyarországon történt volna. (Egy jókora, életében bizonyára négy-öt méteres víziragadozót Abu Szimbelben megsimogattam: a Nasszer-tóban lötték.) Abdallah Nirqi keresztyén temetőjét 1964-ben a magyarok tárták fel. A kővérebb falat, az itteni kolostor, holland régészeknek jutott. A leletek a kopt múzeum egy kisebb termét majdnem megtöltik. Szentek képei, Krisztus születése... Kissé naiv, archaizáló ízlésű falfestmény-törödékek. Színkészletük szerény: vörös-fehér. Valószínű, hogy ikonográfiai fontosságuk meghaladja a művészeti értéket. Az egyházi központ, Farasz székesegyházának freskóiról azonban már nem lehet ilyet mondani. Mivel Farasz Núbia szudáni felében van, az ottani freskók részben Khartúmba, részben – az ásatást végző lengyelekhez – Varsóba kerültek. Fényképek után van fogalmam a varsói anyag gazdagságáról. Laikus szem is könnyen megkülönböztetheti a fontosabb stílusrétegeket. Szent Anna feje vörös-fehér, mint az Abdallah Nirqi freskók, de egyszerűségében is igen megkapó munka. Merkuriusz, a lovasszent feje hiányzik: így, töredékesen is nagyszabású kép. A dús színezés önmagában is elárulja, hogy jóval későbbi, mint a Szent

Anna-ábrázolás. A faraszi püspökök portréi Bizánc hierarchizmusát tükrözik ebben a távoli országban.

Távoli, de nem a legtávolibb. Egy arannyal bevont ezüst és egy ezüst főpapi korona I. Hailé Szelasszié ajándékaként került a Kopt múzeumba. A két ötvöstárgy egy másfél évezredre visszanyúló hitközösséget testesít meg, amely – minden megrázkódtatás ellenére – máig összekapcsolja a Nílus-delta és az Etióp-magashegység ősi keresztyén lakosságát. Talán szomszédnak tekintjük őket, amiben van némi igazság. Másrészt az egyiptomi és az etióp egyház székhelye közti távolság légvonalban nem kisebb a Kairó–Budapest útvonal hosszánál. S bár a Vörös-tenger egykor sokat segített a távolság leküzdésében, annyi bizonyos, hogy a muzulmán támadások és a katolikus kísértések között a lelki kapcsolat fenntartása önmagában is tiszteletre méltó teljesítmény volt. János császár a múlt század végén a szudáni dervisállam csapataival vívott ütközetben veszítette életét. (Nem emlegetik annyit, mint sorstársát, az angol Gordont.)

A két főpapi korona szintén a 19. században készült. Kérdés azonban, hogy az időpont mennyire lényeges: a liturgikus öltözékre Európában sem jellemző a gyors változandóság. Aztán a múlt századi Etiópia (Abesszínia): ókor és középkor színes keveréke...

Tárgyi emlék még egy etióp varázsszöveg: ez sokkal ősbibb hagyományt hordoz, mint másfél évezred; egyben a Nílus-völgyi keresztyén kultúra legfurcsább jellemzőjét villantja föl: a hit és a hiedelem számunkra nehezen emészthető összefonódását.

A Kopt múzeum szomszédságában római bástyára épült a kéttornyú al-Muallaka „a felfüggesztett” templom. Évszázadokon át a kopt egyházfők, Szent Márk utódainak temploma volt. Az etióp kapcsolat jele, hogy a tekintélyes oldal-kápolna Takla Hájmánótnak, a déli birodalom nemzeti szentjének a nevét viseli.

Szent Márk és Mohamed

Láttam – még mindig a Kopt múzeumban – egy szép bronz gyertyatartót: az ötödik-hatodik századra keltezik. Fogantyúja félholdba illesztett kereszt. Aligha sejtette az ismeretlen ötvös, hogy megelőlegezi azt a jelképet, amely az 1919-es forradalom idején a nemzeti egység gondolatát fejezte ki. A félhold mintegy átíteli a keresztet... Vagy fojtogatja? Ezerháromszáz évvel ezelőtt Egyiptom – egy maroknyi megszállótól eltekintve – keresztyén ország volt. Talán nem jár messze az igazságtól, aki 13-14%-ra becsüli a kopt népesség mostani arányát. Megbízható felmérésről nem tudok, a szélsőséges számok 4, illetve 25%. Az volt az érzésem, hogy a keresztyén lakosság Felső-Egyiptomban erősebb. Ebben lenne logika: a görög-római korban is Felső-Egyiptom volt az őslakosság igazi bástyája. (Aki az emléktárgyakat árusító kereskedőkre összpontosít, könnyen arra az eredményre juthat, hogy az ország felében-harmadában keresztyén. A koptok a szuveníer-kereskedelemben nagyon otthon vannak, üzleteik falán pedig többnyire ott láthatjuk Mária, Jézus, valamelyik szent vagy az egyházfő – III. Senúdia – képét.)

Kóm Ombó egykor a krokodilisten, Szobek kultuszközpontja volt. A város átellenében fekvő szigeten hemzsegték a nagy hullók. Az itteni lakosság körében olyan hiedelem is élt, hogy szerencsés az, aki a szent állat fogai közt végzi. A templomkörzetben ma is megtekinthető néhány bebalzamosított víziragadozó. Az is szembeötlő azonban, hogy ebben a városban erős maradt az egyház. A főtéren úgy ágaskodik egymással szemben a mecset és a kéttornyú templom, hogy – bármekkora legyen is a különbség – néhány alföldi váro-

sunk protestáns-katolikus elhelyezkedése ötlött eszembe. Luxor promenádján végighintózva egymást követtek a katolikus, protestáns és kopt templomok. Itt azonban inkább a gyarmati múlt örökségét éreztem: Kóm Ombó valahogy természetesebben mutatta meg az ősi keresztyénség továbbélését.

A két nagy vallás közti erőviszonyok megváltozását a művészettörténet is érzékelteti. Régi elképzelés, hogy a mihráb – a Mekka irányát jelölő kis fülke – a kopt művészet formavilágából került a muzulmánokhoz. A Kopt múzeum igen jelentős fülkéket őriz, amelyek a bavit Apollón- és a szakkari Jeremiás-kolostor föltárásakor kerültek napvilágra. Festett díszítésük témája és elhelyezése nyilvánvalóvá teszi, hogy e fülkék előtt imádkoztak egykor. (Az már szerencse, hogy a fennmaradt képek művészi értéke is igen magas.) A falfülkék alakja is szembetűnően hasonlít a mihrábokéra. Egy másik föltevés, hogy a muzulmán szószék, a minbár, szintén kopt, vagy legalábbis keresztyén eredetű. Láttam a Jeremiás-kolostor másfélezer éves kőszószékét. A múzeum katalógusa megemlíti: a szakkari Dzsószer-píramis udvarán látható lépcsős szentélyek és az ugyancsak Szakkarában talált szószék formája egymást idézi. Véletlenül? A korszak különbség több, mint háromezer év. A minbárral való kapcsolat azért jóval szorosabb lehet.

A középkori Kairó egy-egy kopt szószéke hatás-kölcsönhatás látványos megjelenítése. Míg a szószék talán a keresztyénektől került az iszlámra, addig a 12-13. századi kopt szószék már az iszlám befolyásnak köszönheti többszínű márványberakását. Arra is van példa, hogy a szószékkosarat szép karcú márványoszlopok hordozzák, amelyek párját a mecsetek díszítőelemei között láthatjuk. Ezeket a – főleg ajtó- és kapubéletekben feltűnő – karcú oszlopokat a francia lovagvilág közvetítette Egyiptomba. Az akkori János-katedrális kapuját Kalávún szultán hadizsákmányként hurcolta Kairóba: a keresztes gótika az iszlámra hatott, az iszlám pedig a koptokra. Vagyis a muzulmánok ebben az esetben is közvetítettek a nyugati és a keleti keresztyénség között. Ellenben az ikonosztások gyönyörű intarziája már sajátosan iszlám ízlést közvetít. A régi Kairó ikonosztáinak többnyire csak az orozata hordoz képeket, az sem feltétlenül. A módosabb középkori templomokban dús ébenfa-elefántcsont-gyöngyházberakás választja el a szentélyt: a tapasztalatlan szemnek keresnie kell a keresztyén jelképeket. Nem mindig tűnnek elő olyan egyértelműen, mint a Szergiusz-templom ikonosztájan látható görögkeresztek.

Jellemző az a folyamat, amit a Kopt múzeum kódexén követhetünk nyomon. Az időrendet követve jól érzékelhető, hogyan szorítja ki a görögöt a kopt, a koptot pedig az arab nyelv. A 14. századra – talán már előbb – a könyvfestészet legigényesebb képviselői nagymértékben átveszik a muzulmán miniatörök stílusát: a laikus koránnak vélheti az evangéliumot.

Muzulmánok

Bejártam az óvárost. Valami gyerekes kalandvagy is okozhatta, hogy egymás után másztam meg a mamlúk szultánok szebbnél szebb minaretjeit. Egy új – és már óvatos – becslés azt mondja: a 14. század első felében hatszázezer lakosa lehetett az egyiptomi fővárosnak. Az al-Azhar vagy az Ibn-Túlún mecset tornyából jól láttam, ahogy a romok és a szegénység körülfolják a középkori építészeti remekeit. A régi Kairó nagyszabású: a Földközi-tenger medencéjében talán az egyetlen város, amely megközelíti az egykori Róma és Konstantinápoly arányait. Talán még Alexandria? – De az

elpusztult. Annyi szerencse már Egyiptomnak is sok lett volna.

Egy alkalommal a Rifái dzsámi mögött egy kis bennszülött vendéglőben falatoztam. Megkérdezték, hogy angol vagyok-e. – Nem. – Akkor pakisztáni – volt a következő dobás. Szorult belém annyi humorérzék – ki tudja, talán még a valóságtól sem rugaszkodtam el egészen képtelen távolságra –, hogy töröknek vallottam magam. Igen szívélyesen vettek tőlem búcsút; ma sem tudom, hogy a rokonszeny nyilvánítás mennyiben szólt a vendégek, és mennyiben a – fehérebb képű – muzulmánok.

A dzsámiban egészen más hangulat fogadott. Imaórára gyűltek a hívek. Egy oldalhelyiségben semmi világítás nem volt: sötét alakok feküdtek a legmélyebb áhítatban arcra borulva. Az imám zsolozsmája szélesen hömpölygött. Borzongást és megilletődöttséget éreztem. Az egykori királyi család tagjainak nyugvóhelyét kerítésszerű fal választja el: bementem hozzájuk; itt egy lélek sem volt. Megálltam az utolsó egyiptomi király sógorának, a száműzetésben meghalt Mohamed Reza Pahlavinak fehér márvány síremlékénél. Amerika nem fogadta be az egykori barátot; az özvegyet – és persze a hatalmas vagyont – igen.

Századunk egyik legellentmondásosabb uralkodóját elsőpörte az iszlám messiásváró szárnya. Bukása Magyarországon sem növelte meg a muzulmán vallás iránti rokonszenvet. A modernizáció nimbusza olcsó és tartós – a sah esetében a valóságalapja is megvolt. Az is könnyen érthető, hogy az uralkodó miért került kényszerpályára. Most azonban tizenhét évvel később, már az – akár türelmetlen, akár türelmes – iszlámot is érteni vélem: Félti a közösséget és félti a hitét. Elvégre mit tapasztal? Egy hatalmas propagandagépezet működését, amely ész, szabadságot emleget, de érvelési módját túlságosan is gyakran a köldökön aluli részekre alapozza. Képmutatást lát, mert a humanizmus mögött pahaságot és rossz lelkiismeretet sejt – talán nem egészen alaptalanul. Fél a reklámkultúrától, fél a műanyagélettől. Mindeközben lehet avított, lehet fanatikus – a kérdés gyökere más: egyetemes emberi.

Az iszlám még nagyformátumú közösség. A missziós próbálkozásokra börtönrel – esetleg még keményebben – válaszol, mert jól tudja: egy-egy szerencsétlen kinja semmiség ahhoz a szenvedéshez képest, amivel egy történelmi közösség fölbomlása jár. S börtönrel válaszol, mert az egyén felelősségét igen komolyan veszi. Másrészt börtönrel kell válaszolnia, mert nem állanak rendelkezésére a jóléti agymosás külön-különféle formái: ahol a propagandahálózat kezdetleges, ott a védekezőeszközök szükségképpen kemények. – Lehet, hogy praktikus szempontból ez a legfontosabb, amit az iszlámról tudni kell?

A nemzet, mint vívmány

A muzulmán világban a nemzeté válás nagyon gyötrelmes folyamat. Az arab világban pedig hatványozottan gyötrelmes. Az iszlám – eredeti szándéka szerint – a hívek egyetlen birodalmát képezte volna. Később részekre és irányzatokra bomlott, de a többség továbbra is igényelte a politikai egység lazább vagy szorosabb formáját. Annál is inkább, mert a politika és a vallás intézményrendszere nem vált el. Másrészt az arabok között a nyelv és a vérségi kötelék fenntartották a közösség tudatát, akkor is, ha ez a közösség a gyakorlatban megbénulni látszott. A nemzet kialakulásának további akadálya volt, hogy az embereket a muzulmán területeken vallásuk szerint csoportosították: az iszlám követői, a keresztyének, valamint a zsidók ügyeiket lehetőség szerint saját felekezeti joghatóságaik előtt intézték, ami elkülönü-

lésüket tovább mélyítette. Ugyancsak az elkülönülést erősítették a muzulmánok előjogai.

Az újkori Egyiptom hatalmas teljesítménye, hogy – minden nehézség és felemás helyzet ellenére – kialakult egy közösség, ami talán már egyiptomi nemzet. Az iszlám államvallás, az arab „nemzet”-hez tartozást pedig a legmagasabb szinten is hangsúlyozzák, másrészt azonban működik a – főleg francia mintára szervezett – nemzetállami intézményrendszer, és az ország a nagy óegyiptomi múltat saját történelme részének tekinti. Nyomonérhető, megfogalmazható egy sor jelentős sajtóság.

Ott van mindjárt a földrajzi tényező. A sivatagban meghúzott határok esetlegesen: a lakosság úgyszólván egészében azon a területen él, amelyet már az ókorban is Egyiptomnak neveztek. Igen jól elhatárolt egységes területen, amely az újkorban is segítette a gazdasági-politikai közösség megeremtését.

Igen fontos sajtóság, hogy az egyiptomi nép általában paraszti sorban élt évezredek óta. Az arab országok között nincs még egy, ahol a parasztság ennyire meghatározó lett volna. (A másik ősi kultúrterületen, Mezopotámiában is sokkal erősebb volt a nomád jelenlét.) Nem szabad elfeledni, hogy a valódi arab eszmény a büszke és független beduin – míg az egyiptomiak alávett, de szívós parasztlak. Két világ, amelyeknek különbségét a városi, kereskedőtársadalom megjelenése csak részben hidalhatta át. A túlnépesedésen kívül talán ez a különbség is magyarázza: miért a Nílus-völgy lett az arab világ nagy vendégmunkás-szállítójává.

Az etnikai háttér sem közömbös: a mai népesség jelentős része az óegyiptomiak leszármazottja. A koptok szinte mindnyájan, de a muzulmánok között is igen erős az óegyiptomi vér. Az ősi nép nem halt ki: átvette az arab nyelvet. Hosszú, kínos folyamat volt ez: a kopt beszéd csak ezer év múlva, a 18. század folyamán tűnt el. Bizonyára leírható: az óegyiptomi származás és a paraszti sors olyan súlyos valószínűség volt, amely az iszlám fölvetelével sem tűnt el. Talán az sem véletlen, hogy a középkori muzulmán civilizáció jelei között kevés a bennszülött egyiptomi.

Vitán fölül áll, hogy az ország arculatának formálásában igen jelentős szerepet játszott – játszik a keresztyén kisebbség. Az utolsó két évszázad türelmesebb légköre új lehetőségeket teremtett. A 19. század második felében volt olyan időszak, amikor a közigazgatás tisztviselőinek mintegy 40%-át a koptok képezték. Némelyek kopt reneszánszról beszéltek. A kereskedelmi és pénzügyekben, a kulturális élet és az egészségügy területén erőteljesen ott voltak a bennszülött keresztyének. Szerepük bizonyos mértékben a törökországi görög és örmény lakosságával vethető egybe. Látványos azonban a különbség: a szeparatizmustól tartó török nemzet kivetette magából a keresztyén népeiséget – míg Egyiptom koptjait nem lehetett szeparatizmussal gyanúsítani. A muzulmánoknak lényegében el kellett fogadniuk, hogy keresztyénekkal együtt építik az országot. Nem kell hangsúlyozni, hogy ez a helyzet az egyiptomi nemzeti gondolat szempontjából mennyire jelentős. Még akkor is, ha a muzulmánok egy része ma sem bánná a koptok felszívódását.

Végül: az a tény, hogy Egyiptom az arab világ középpontjában fekszik, hogy Kairó valójában az arabok fővárosa, nem föltétlenül gát az egyiptomi nemzeti gondolat számára. Mert egységes birodalomról nincs szó, de az egyiptomiaké a központ: ez pedig öntudatot ad.

A végső komolyság

Köztudott, hogy Luxorban és környékén a világ egyik nagy műemlékegyüttese látható. Ismert az is – bár nem egé-

szen igaz –, hogy az ókorban a keleti part volt az élők, a nyugati pedig a holtak városa. Szerencsés esetben az utas olyan élményben részesül, amely több, mint lexikai ismeret, és több, mint pusztá látvány. *A táj és az épületek* – ideértem a sírokat is – *egyetlen nagy gondolatot közvetítenek.*

A keleti part zöld, lapos és termékeny. Itt – fák és tavak közt – élte mindennapjait az ősi főváros a nagy állami szentélyekkel. Szemközt a nyugati oldal: a Líbiai-sivatag mészkőhegyei sárgán, élettelenül tornyosulnak fölé. Ez a part ma is sokkal kietlenebb, de az ókorban még nagyobb volt a különbség: a Nílus nyugatabbra folyt, a hegyek alatti öntözhető terület keskenyebb volt, mint manapság. Homok- és mészkőpartok között terjeszkedik a temető. Amikor a Királyok Völgyébe befordulunk, eltűnik mögöttünk a Nílus. Seholy egy fűszál, minden a halált sugallja. Aztán megnyílnak a sírok: százméteres folyosókon, hatalmas belső termekben vonul az egyiptomi túlvilág.

A lenyugvó nap a régi egyiptomiak számára vallásos jelentőségű volt; ma is a múlandóságot sejteti. Itt: a lenyugvó nap alatt sivatag, amely egyszersmind temető; saját halotti templomaikat több kilométer távolságból láthatták a fáraók. Egyáltalán: az ember a keleti partról a temető világára látott. Amikor lement a Nílus-partra, tudta: egyszer át fogják csónakáztatni ezen a vizen.

A holtak partját telerótták mágikus jelekkel. *Egyiptom túlvilághite páratlanul jól dokumentált.* Gazdag szimbolikája mögött valószínűleg több évezred lelki tapasztalata rejtőzik; pszichológiai értelmezése, kihüvelyezése azonban nehéz. Míg a tibetiek vagy a platonizmus-újplatonizmus haláliródoma szinte kínálja magát a modern lélektani feldolgozás számára, addig Egyiptommal más a helyzet. Úgy tűnik, hogy a Nílus-völgyiek elképzelései túlságosan is anyagelvűek voltak. A mumifikálás maga is elgondolkoztató – még akkor is, ha túlvilághitük gazdagságát nem képes tükrözni. Azonban Jung is panaszkodott: úgy érezte, nem boldogul a Halottak Könyvével, nem képes a lélektan nyelvére fordítani.

A keresztyén gondolat – a test föltámadása – talán közelebb van az egyiptomi elképzelésekhez; de azért itt is nagy a szakadék. Egyfelől Isten mindenhatósága és a megdicsőült test, másfelől a holttetem megővésének fizikai szüksége. Egyfelől inkább lineáris, másfelől inkább mitológiai gondolkodás. Mégis közös bennük, hogy a lélek és a test kettéválasztását csak ügyel-bajjal hajlandók elvégezni: nem Plátón, de nem is Buddha módjára.

Egyiptom természetvallása általában könnyen értelmezhető: örök körforgás, örök megújulás. Egyiptom túlvilághite nehéz ügy. Tárkítják ugyan a természetvallás elemei, de lényege szerint más. Klasszikus, újbírodalmi formájában olyan egészet alkot, melyből az ideológiát sem lehet kiemelni. Pedig Jung is megpróbálja: egy-egy jelet a vallástörténeti párhuzamok segítségével magyaráz. Szempontjából igaza lehet. Nekem elég volt a királysírok látványa. A vallásos hang, mely az istenek és megdicsőültek seregéből árad. Lényege szerint nem tudom és nem kívánom magyarázni.

Századunk egyik különös jelenete volt, amikor a franciák II. Ramszesz holttestét államfői tiszteletadással fogadták Párizsban. Önmagukhoz méltón cselekedtek. Összhangban maradtak egy régi kultúrával, de a tiszteletadás mai formáját alkalmazták.

Miért szeretem Egyiptomot?

Magam is láttam Ramszeszt és uralkodóársait. Őt délelőttöt szántam a kairói múzeumra. Ebben az elosztásban nem zsibbadtam el. Friss voltam és eleget láttam – de a múzeumról mégsem írok: lehetetlen volna. Csak annyit kell mondani: a gyűjteményeknek abba a csoportjába tartozik,

mint Mexikó vagy Tokió nemzeti múzeuma. Egyetlen nagy kultúrát mutat be, annak a földnek a kultúráját. (Tudom, hogy a régi Mexikóban töb indián műveltség is virágzott, de különbségük inkább csak az egyiptomi ó-, közép- és újbírodalom különbségének felel meg.) Ehhez képest már egy izstambuli régészeti múzeumnak is van valamilyen összehordott jellege, Párizs, London vagy New York nagy gyűjteményeiről nem is beszélve.

Most – nem pusztán két hétre, nem pusztán tizenöt órára, de nagyszámú, reprodukciókkal eltöltött késő estére támaszkodva – talán nem reménytelen a kísérlet: megfogalmazni: *miért szeretem a régi Egyiptomot.* De nem fogok – Plátón gyöngé tanítványaként – időtlenségről, bevégeztségről, az örökkévalók letükröződéséről beszélni. Csak az elmondhatót mondom.

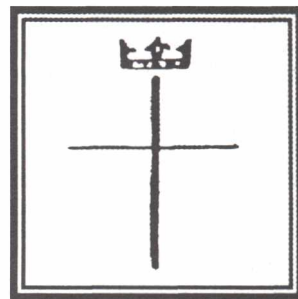
Szeretem a régi Egyiptomot, ezt a pályáját megfutott nagy kultúrát, amelyet lehet higgadtan szemlélni. A kultúrimerializmus kétes levegője nem fojt: itt mindenki fejet hajt, kicsinyek és nagyok egyaránt. Az ősi nép ma is hat ránk, de nem szorul arra, hogy manipuláljon: a holtak, különösen is a rég holtak fölénye. Szeretem a régi Egyiptomot, mert az óvilág közös kincse. Szülőföldje Afrika, művészetében ázsiai jellegű, de sűrűn követ el határsértéseket Európa javára. S itt nemcsak a portrészobrászatra gondolok, az oszlopos-kőgerendás építészetre, vagy a bazilikális térképzésre, hanem arra a szembeötlő tényre is: a konzervatív egyiptomiak fáradhatatlanul kísérleteztek, amíg a tökéletes mértani formát – a gúlát – egyedülálló módon meg nem valósították. Miért haladtak meg – két nemzedék alatt – a lépcsős piramist, amely Mezopotámiának és a Kolumbusz előtti amerikaiaknak évezredeknek át megfelelt? A vallástörténész adhat magyarázatot, post festam-magyarázatot, de a jelenség csoda.

Szeretem a régi Egyiptomot, mert belátható. Az emlékanyag igen gazdag, de az igazán magas színvonalú darabokat kicsinyenként be lehet fogadni: nem nyomják agyon az embert. A hellenizmus vagy Róma esetében ez már nem egészen így van. Szeretem a régi Egyiptomot, mert eredeti. S itt nem az összetéveszthetetlen stílusra gondolok, hanem arra a rideg tényre, hogy a legfontosabb görög szobrok nagyrészt különböző minőségű római kori másolatokban maradtak fenn. Az egyiptomi alkotás pusztult vagy maradt, de nem slágeresítették. Szeretem a régi egyiptomiakat, mert mesteremberben gondolkodtak. A művész még nem tolt előre az ő nagy és csupasz lelkét. S ha egyfelől kerülnöm kell a történetietlenséget, másfelől igaz, hogy az elvadult magamutogatások között már-már tiszta forrás az egyiptomi személytelenség. Ami náluk személyes, az az elszólás szintjén marad; de ez talán javukra válik.

Szeretem a régi Egyiptomot, mert nagyszabású. S itt nem csupán a monumentalításra gondolok, hanem a részletek gazdagságára és arányosságára is. A keleti ókor legharmonikusabb kultúrája – mondta valaki. Ötvösségük, szobrászatuk, síkművészetük és építészetük egyként klasszikus. Gyakran láthatjuk a kifinomult remeklést: Tutankhamon aranymaszkját; de jó azt is tudnunk, hogy a nemes kőből faragott edényeket általában nem is díszítették, mert kielégítette őket az anyag szépsége. S nem kell történelmük évezredek között barangolnunk: vegyük csak a Tutankhamon-lelet három nagy támlás székét – „trónszék”, „főpapi” szék, „évmilliók génusza” –: egyidős darabok. Nem ismerek más korszakot, melynek stílusgazdagsága és -biztonsága három bútordarab segítségével ilyen tökéletesen kifejezhető.

Legyen elég ennyi; annak tudatában, hogy egyfelől túlságosan töredékes, másfelől túlságosan szubjektív, amit leírtam. Töredékes – de a mentségeket aligha kell sorolnom. Szubjektív – de nehéz lenne jobban elfojtanom a tárgy szeretetét, amikor a régi Egyiptomról van szó.

Hozzászólás

Örömmel olvastam, hogy a Lelkipásztor egyik cikke (Dr. Nagy Erzsébet-Franko Mátyás: *Orvos és lelkész párbeszéde az etikáról*) az egészségügy s az orvoslás etikai dilemmáit veszi górcső alá. A teológusok és az orvosok párbeszéde tanulságos lehet *egyrésztől az orvosok számára*, hiszen a morális kérdésekben jártas és az ezekre érzékeny teológusok alapvetően új szempontokkal járulhatnak hozzá a gyógyítás során felmerülő etikai kérdésekhez; tanulságos lehet *másfelől a teológusok számára* etikai-filozófiai s gyakorlati síkon híveik pásztorolása közben. Nyugat-európai s egyesült-államokbeli tapasztalatok szerint e párbeszéd lényegesen élénkebb: említhetjük például a kórházi etikai bizottságokat (szerepük nem a Magyarországon megszokott fegyelmi, hanem a kórházi gyakorlat során felmerülő etikai kérdések megvitatására szolgál), melyeknek állandó s egyenrangú tagjai nővérek, laikusok, filozófusok, jogászok, orvosok mellett lelkészek is. Igen fontos lenne, hogy az etikai kérdések megvitatásakor megfigyelhető orvosi dominanciát egyenrangú felek párbeszéde válthassa fel Magyarországon is! Mindehhez természetesen szükséges az is, hogy a teológusok is tájékozottak legyenek eme etikai kérdések megértéséhez elengedhetetlenül szükséges alapvető folyamatokról, tényekről. Nagy-Franko cikke kapcsán felmerülő alábbi néhány kérdés és gondolat is e párbeszéd elmélyítéséhez kíván hozzájárulni.

A páciensek felvilágosítása kapcsán talán félreérthető Nagy-Franko megállapítása: „Nyugaton kötelező a beteg felvilágosítása, hiszen anyagi/tüzleti ügyeit időben rendeznie kell a hozzátartozói szociális biztonsága érdekében is. Nálunk egyelőre nem ez játsza a fő szerepet.” Az ún. informed consent elve (mely legérthetőbben talán tájékozott-ságunk alapuló beleegyezésként vagy

megegyezésként fordítható – s tájékozott beleegyezésként terjedt el a magyar szakirodalomban) a *páciensek önröndelkezési jogán alapszik*: alapvetően minden egyes orvosi beavatkozás (néhány, e cikkben nem tárgyalandó kivételtől eltekintve) – ideértve a legapróbb részleteket is, mint például a páciens testének megérintését – kizárólag a páciens beleegyezésével történhet. *Ugyanakkor etikai és jogi szempontból egyaránt semmis az a beleegyezés, amely a páciensnek fel nem róható tájékoztat-lanságából ered.* Ez tehát az az alapvető ok, ami miatt a páciensek tájékoztatása mind a nyugat-európai országokban, mind Magyarországon törvény által meghatározottan kötelező. Természetesen fontos az említett ügyek elintézése – egyébként Magyarországon is – de csak részleges okként említhető.

Ugyanehhez a kérdéshez kapcsolódik a cikk 4. pontjának „*Heroikus vagy konzervatív...*” megállapítása is: „*Ez nem etikai, hanem elsősorban szakmai kérdés.*” Az orvos fent említett tájékoztatási kötelezettségéhez tartozik a szakmailag elfogadható terápiás lehetőségek mindegyikének ismertetése, tehát nem csak az általa aktuálisan ajánlotté. Ezek közt a lehetőségek közt gyakran éppen a beavatkozás „súlyossága”, (invazivitása) tesz különbséget: műtét vagy gyógyszeres kezelés, mely esetben például a várható élettartam rövidebb; súlyos mellékhatásokkal járó citosztatikumok vagy mellékhatások nélküli várhatóan rövidebb élettartam. A köznapi gyakorlatban gyakorta orvosi-szakmai kérdésként álcázva szembe-sülünk ezekkel a kérdésekkel, de valóban az-e az életminőség és az élet-hossz, a különböző értékrend alapján megítélt életminőség dilemmája. *Az orvos értékrendje* (legyen szó mégoly tisztességes orvosról is), *vagy a páciens értékrendje meghatározó a döntéskor?* Nagy és Franko a halálra való felkészüléskor a csövek és orvosi műszerek

közt történő magányos agonizálás vagy a szeretteink közötti meghalás közötti választáskor egyértelműen az utóbbi mellett döntenek. (Heroikus vagy konzervatív beavatkozás közötti választás ez is, más körülmények közt.) Mi történjék azonban azzal a pácienssel, aki sohasem akarja feladni a reményt, sohasem akarja belátni a vég elközeled-tét, s minden másodpercért küzdeni szeretne? Szakmai kérdés-e ez, melyet az orvos el tud dönteni? Szabad-e eldöntenie?

S ide kívánczik a szerzőpáros eutanáziával kapcsolatos állásfoglalása: „*az eutanáziáról mondhat véleményt a jogász, a teológus, orvosi etikai bizottságok, de a konkrét esetben a döntés joga az orvos kezében és felelőssége mindig a kezelőorvos kezében van, aki lelkiismerete, világnézeti meggyőződése, hite szerint tesz vagy nem tesz meghatározott orvosi beavatkozásokat.*” Természetesen nem vitatható az orvosnak az a joga, hogy lelkiismerete, világnézeti meggyőződése, hite szerint cselekedjék, és nem kényszeríthető ezek ellenében való cselekedetre, de mi történik akkor, ha mindezek ellen-tétesek például páciensének meggyőződé-sével, hitével? Ha az orvos elfogadható-nak tartja az eutanázia passzív formá-ját, míg páciense nem. Megteheti ek-kor az orvos azt, amit lelkiismerete diktál – betege ellenében?

Nagy-Franko dolgozatában felvet-tett etikai kérdések közül talán az *abortus* a legösszetettebb filozófiai, teológiai és társadalmi szempontból. Jogi szempontból a magyar hatályos polgá-ri törvénykönyv alapján a magzat fo-gantatásától jogképes, feltéve, ha élve megszületik. Ugyanakkor nehéz teológiai szempontból a magzat léleknélkü-liségét bizonyítani azzal a ténnyel, hogy a megtermékenyülést követő hat hét magas spontán vetélési aránya, s ugyanakkor Isten életpártisága miatt ebben az időszakban a magzat „egy DNS-alapú biológiai program elindu-

lása, de az (...) nem azonos az étellel". A sanyarú körülmények közt élő afrikai országok csecsemői sem tekintendők Isten szerint életnek, azaz nem lehetnek lélekkel megáldottak, hisz ott később is igen magas a csecsemőhalandóság? Utóbbi kérdésre adott pozitív válasz természetesen nem bizonyítja a hathetes magzat lélekkel megáldott voltát, de szinte lehetetlen e vitát természettudományos érvekkel mederben tartani, hiszen vajmi kevés ismeretünk van a lélek milyenségéről, kialakulásáról.

Kovács József¹ szerint ha elfogadjuk, hogy a magzat élő személy, akinek erőszakos elvetélése nem megengedett, úgy hiba azzal érvelni, hogy a mai – orvosilag kontrollált – gyakorlat az anyai halálozás csökkentése miatt elfogadható, hiszen ezzel az erővel például egy értékes festményeket őrző múzeum harmadik emeletéhez is kellene állványokat építeni, hogy a behatolni kívánó tolvajok testi épségét megóvjuk. Attól a tényről tehát, hogy régen sarkantyús csizmával a nő hasán ugrálva

idéztek elő abortuszt, önmagában – morális szempontból – nem lesz pozitívabb az abortusz megítélése. Hasonló a fogamzásgátlás megítéléséhez: ezek tökéletlen volta nem morálisan elfogadható ok egy élet kioltására, ha elfogadjuk az anyaméhben lévő magzat személy voltát. Tudom, ezen okoskodások nem feltétlenül visznek közelebb a dilemma megoldásához, ez nem is lehet célja e gondolatsornak: ugyanakkor *nem kerülhető el a dilemma boncolgatásakor kinek-kinek személyes meggyőződése, hite*, hiszen – legyen valakinek akármilyen véleménye – valószínűleg lehetetlen teljességgel következetes teológiai-filozófiai érvrendszert találni.

Nem érthető számomra a szerző páros erőteljesen elítélő véleménye azzal kapcsolatban, hogy az *orvosi hálapénz* etikai kérdés-e vagy gazdasági szükség-szerűség az orvosok jelenlegi hivatalos javadalma mellett. A külföldi etikai szakirodalom valóban nem foglalkozik a kérdéssel, hiszen Nyugat-Európában s az Egyesült Államokban a magyarországihoz hasonló hálapénzrendszer

nem létezik. Visszaélésekre itt is számos példa van, de ezek általában az egészségügyi tevékenység finanszírozása és elszámolása terén jelentkeznek. Magyarországon az átlagos életszínvonal is jelentősen alacsonyabb az előbb említett térségeknél, a legnagyobb gondot azonban a *hálapénz korrupcióra okot adó felduzzadása* jelenti a mai szűkös gazdasági erőforrások idején, mely alapvetően átszövi az orvos-beteg kapcsolatot (gyógyszergyári támogatások gyógyszerfelírási szokásoktól függően, egy-kétágyas szoba vagy folyosói pótágy... a sort hosszasan folytathatjuk). Számtalan esetben gyakorlatilag lehetetlen ebben a Buda Béla² által már „veszedelmes maffiának” minősített folyamatban struccként átlatni magunkat.

Ifj. dr. Szabik Imre

¹ Kovács J.: A művi abortusz a bioetika szemzőgéből. Abortusz és... *Literatura Medica*, 1992. 41. o.

² In Blasszauer B.: Orvosi etika, *Medicina*, 1995. 242. o.

Bűn vagy betegség?

Néhány gondolat a homoszexualitással szemben

A nyugati világban erőteljesen vetődik föl a homoszexualitás kérdése évtizedek óta. Igenlése és romboló hatása már csak idő kérdése volt, mikor jelenik meg hazánkban. Néhány gondolatom aktualitását az adja, hogy ez a nézet már az egyházat, egyházunkat is fenyegeti. De a családot és az egyéni erkölcsi tartást is, s ezen keresztül egész népünk életét. Egy erős erkölcsi alapokkal bíró sok évtizedes demokrácia még viszonylag könnyebben veszi föl a küzdelmet vele szemben, mert kialakult erkölcsi mértéke, látása, tartása van. Nálunk az ateizmus elmúltával mindenféle világnézet, vallás és erkölcs tarol. Képviselői pénzükkel együtt megjelennek kis magyar hazánkban és arányuknál jóval nagyobb propagandát tudnak kifejteni. Szabadság van. Mit tehetünk? Legalább azt, hogy mi, hívők, evangéliumi alapokon álló keresztyének is kifejtjük látásunkat, ahogy lehet, és megerősítjük tanításunkat e téren is. Valamint, ha bennünket nem is támogatnak emberileg és anyagilag, de saját forrásainkból mégis nagyobb részt szánnhatunk a bibliai tanítások terjesztésének, evangélizációnak és az evangéliumi keresztyén etika kifejtésének. A veszélyes helyzetet mutatja, hogy tavaly az év elején az Alkotmánybíróság elé került a *homoszexuálisok* ún. „jogainak” elismertetése. A határozat ugyan kimondja, hogy házasságot nem köthetnek, de: „élettársi kapcsolatban lehetnek egymással.” Tudjuk a következő lépést. S mi lesz, ha ez a látás több

külföldi egyház mintájára nálunk is meg akar jelenni?

A homoszexuálisokkal együtt egy kis csoport visszautasítja a Szentírás világos és tiszta tanítását és az Egyház hitvallását. Újból és újból fölteszik a kérdést, amit az ősi kígyó mondott először. „Valóban ezt mondta Isten?” (1Móz 3,1) Ezzel szemben hadd fejtjük ki a Biblia világos tanítását és vesdük alá magunkat Isten Igéje örök igazságának.

A Biblia és a szexualitás

Korunkban nagy érdeklődés mutatkozik a szexualitás minden terén. Ehhez tartozik az is, hogy a homoszexuálisok (és biszexuálisok) véleményükhöz politikai és vallásos támogatást szeretnének szerezni. Ezért nézzük meg, mi a Szentírás véleménye a szexualitás kérdésében.

1. Isten férfit és nőt teremtett a maga képére. Ezen kívül másféle szexuális típus nincs leírva a Bibliában. A férfit és nőt fizikai jellemzőik által határozza meg és nem hajlamaik alapján. (1Móz 1,22).

2. Isten a férfit és a nőt közösségre és fizikai egyesülésre teremtette. (1Móz 2,24.)

3. Sodoma bűne a homoszexuális megerőszkolás volt, amely elterjedt a Föld színén. (1Móz 19)

4. Véték a más feleségével való házasság. (1Móz 26,9–10,39, 7–9)

5. Ha valaki megszeplősít egy le-

ányt, föl kell ajánlania, hogy feleségül veszi. (2Móz 22,15–17)

6. Isten előtt utálatos a homoszexualitás, a rokonokkal és állatokkal való szex. (3Móz 18.) Ez az az ok, amiért a kánaániták kiűzettek az országból. (3Móz 20,23)

7. A férfi és női homoszexuális gyakorlat azonos az Isten elleni lázadással és negatív testi hatása van azokra, akik így cselekszenek. (Róm 1,26–27)

8. Az újszövetségi gyülekezet folytatta az Ószövetség gyakorlatát a „porneia”, mindenféle szexuális bűn és perverzitás elítélésében (ApCsel 15,29)

9. Jézus elítéli a porneiát (Mt 15,19), ugyanúgy, mint a gonosz gondolatokat, gyilkosságot, házasságtörést, lopást, hamis tanúskodást stb.

10. Jézus, Máté szerint, megengedi a válást házasságtörés esetén. (Mt 5,32)

11. A házasság erre a világra korlátozódik. (Lk 20,34–35)

12. A súlyos erkölcstelenség (porneia) kizár az újszövetségi gyülekezetből és kizárhat Isten Országából (1Kor 5,1–5)

13. A házasság oltalmat jelent az erkölcstelenség (porneia) ellen (1Kor 7,1–3)

A Biblia szerint tehát a házasság szabályozza a férfi–női szexuális kapcsolatot, és ez a szex egyetlen megfelelő helye. A házasságon kívüli heteroszexuális szexet tiltja és szankcionálja, ha valaki áthágja ezt a tiltást.

Más tiltott szexuális kapcsolatok: közvetlen rokonok és állatok. Ezeknél van egy még nagyobb eltévelyedés. A homoszexuális szex, mint a gyilkosság, beszennyezi az országot.

Következtetés

Nekünk, keresztyéneknek, a Biblia az igazság szava életünk minden területére nézve. Ha a Biblia alapján foglalnunk állást a homoszexualitással kapcsolatban, akkor eleve ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy *Isten gyűlöli a bűnt, de szereti a bűnöst*. Ez azt jelenti, hogy világosan állást kell foglalnunk e témával kapcsolatban, hogy azután az ebbe a bűnbe esett személyeknek annál nagyobb szeretettel hirdessük az evangéliumot.

1. A homoszexualitás bűn.

Természetesen a lesbikusságot is ideértjük. Az egész Bibliában a természetellenes fajtalankodás Isten ítélete alatt áll. Akár Sodoma férfiaiáról van szó (1Móz 19), akár a kánaánita törzsekről (3Móz 18), akár Gibea lakosairól (Bír. 19-20) vagy a görögökről és a rómaiakról (Róm 1), Istenünk ítélete változatlan: „Utálatosság az.” (3Móz 18,22)

2. Nem örökletes betegség.

Van, aki elítéli a homoszexuális gyakorlatot, de nem a homoszexuális állapotot. A bibliai normák szerint ez a vélekedés is téves. A homoszexuális „létezés” is Isten ítélete alatt áll. A Róm 1,26-ban ezt olvassuk: „*Isten gyalázatos szenvedélyeknek szolgáltatta ki őket.*” Szó szerint: „*A tisztátalanság utáni sóvárgásra.*”, „*Fölcserélték a természetes érintkezést a természetellenessel... egymás iránt gerjedtek föl kívánságukban.*” (27. v.) A homoszexualitás és lesbikusság tehát önmagában véve is „gyalázatos szenvedély” a Biblia szerint, még ha nem is gyakorolják. A normális nemiség a teremtési rend keretein belül sohasem gyalázatos, csupán az azzal való visszaélés. A normális nemiségre Isten azt mondja: „*Igen jó.*”, „*Isten férfivá és nővé teremtette őket.*” Ha valaki azonos neművel létesít kapcsolatot, ezzel támadást indít Isten legelső teremtési rendje ellen, az emberi létmód alapvető szerkezete ellen, mégpedig a nő és férfi közti monogám házasság ellen. A család, a gyermek ellen, s egyúttal alapjaiban, egyáltalán, az erkölcs ellen.

3. Van szabadulás!

Ha elismerjük a homoszexualitásról, hogy bűn, úgy másképp foglalkozunk azokkal, akik ebbe a bűnbe estek. Nem értünk egyet, nem jogaikat követeljük, nem kimagyarázzuk, nem hamis

megértéssel viseltetünk irántuk, hanem a jézusi mentő szeretetet, a Benne való gyógyulás lehetőségét kínáljuk föl nekik. A paráznasággal és természetellenes fajtalansággal megfertőzött korintusiaknak azt írja az apostol: „*Ilyenek voltak közületek némelyek. De megmosattatok, megszentelődtek és meg is igazultatok az Úr Jézus Krisztus nevében és a mi Istenünk Lelke által.*” (1Kor 6,11) Ez tehát a keresztről való beszéd által válik lehetségessé. Mivel Jézus meghalt a kereszten, Isten teljes szabadulást kínál mindenféle szenvedély és megkötöttség

alól: Isten „*azt, aki bűnt nem ismert, bűnné tette értünk.*” (2Kor 5,21) Jézus az egyetlen, de valóságos utat: a szabadulás útját kínálja. Mindazoknak, akik elismerik bűnüket, bánják, és hittel Őhozá jönnek. Az elkészített szabadulás minden megkötöttségéből és bűnből valóságos lesz, így a homoszexualitásból is.

Természetesen a szabadulóknak sok kapcsolatot, köteléket kell eltépnie. Ebben segít, hogy van élő gyülekezet, amely befogadja, segíti első lépéséit, ahol aztán új, lelki otthonra találhat.

Széll Bulcsú

Nyüzgés Luther körül?

Talán így fordíthatjuk azt a különös német kifejezést, ami a Luther-év kapcsán kissé gúnyosan fogalmazva újra meg újra előkerül: **Luthertümelei**. A lutheránuság túlzott hangsúlyozására utal ez a lekicsinylő kifejezés (Luthertum, Getümmelei, tumeln szavak keverékéből alkotott „műszó”). Az így gúnyolódók már alig várják, hogy a Luther-év minen emlékünnepevélye, kiállításával, rendezvényével befejeződjék, túlságosan sok már számukra a sürgős-forgás Luther körül... Dr. Pósfay György egy levelében részletesen ír erről a német túltápláltságról, minket ez a veszély még nem fenyeget... de azért jó tudni erről is.

Megint egy legendával kevesebb?

– Egy pseudo-Luther dictum története –

Martin Schloemann; Luthers Apfelbäumschen? – Göttingen 1994

Az idei Luther emlékévké bevezetéseként a Lelkipásztorban (1996, 1.) a Farsori Gimnáziumban található K. Barth készítette szép szobrocška képét is hoztuk a sokat idézett felirattal: „Und wenn morgen die Welt unterginge, so wollen wir doch heute noch unser Apfelbäumchen pflanzen...” – Március 7. keltezéssel dr. Martin Schloemann Luther-kutató professzortól, Bochumból a következő levelet kaptam (fordításban így olvasható): *Igen tisztelt Dr. Hafenscher Úr! Prof. Dr. Vilmos Vajta kollegám felhívására engedje meg, hogy Önnek könyvből egy példányt küldjek az almafácska dictumról. Kollegám úgy gondolta, hogy Önt érdekelheti e témával való foglalkozás. A tradícióban gazdag budapesti lutheránus gimnáziumban található szobor és felirata csak később jutott tudomásomra, amikor már könyvemet befejeztem. Különben bizonyos, hogy érdemes lett volna vele foglalkozni a 8/b fejezetben (a lutheri élethez való bátorságról „Der Lutherische Lebensmut”-ról szól a fejezet 238 kk), mint ami egy speciális szituációban jelentős lehetett. Ha valamit Ön vagy bárki más erről az ügyről nyomtatásban közöl, az természetesen engem nagyon érdekelne és szívesen venném, ha egy példányt küldene belőle. Maradok jó kívánságokkal az Ön fontos munkájához, magamat ajánlva: Martin Schloemann.*

A könyv arról szól, hogy mintegy fél

évszázada bukkant fel ez a Luthernak tulajdonított idézet az almafácskáról, és a szerző szerint igen alkalmas volt a háború nyomorúságai alatt, után, majd a kettéosztott Németország évtizedeiben vigasztalásra, erőtörségre. Hol kitarásra buzdított, hol vigasztalt és új kezdetre bátorított, hol a gazdasági csoda jelszava lett, máskor politikusok és államférfiak használták, írók, természetvédők idézték, Kirchentagok jelszava lett, a békemozgalmat is megihlette, és végül az újraegyesítésnél idézték többször. Schloemann nem kevesebb, mint 408 lábjegyzetben és 422 szerzőt, illetve nevet idéz annak igazolására, hogy ezt a mondatot Luther sohasem írta le. Bár mindenkiről, aki idézte az utolsó 50 évben, jószándékot tételez fel, megalapozottan bizonyítja, hogy *nemcsak szavaiban, de tartalmában sem egyezik meg Luther felfogásával, s inkább a német mentalitásra, mint Luther teológiájára jellemző*. Ezért is az alcím: Ein Kapitel deutscher Mentalitätsgeschichte seit dem Zweiten Weltkrieg. – Első előadását erről a témáról 1975-ben tartotta Wuppertalban, majd 1976-ban körkérdést intézett neves Luther-kutatókhoz. Három alkérdés szerepelt az íveken: Mikor találkoztak először e Luthernak tulajdonított dictummal és hol? Milyen körülmények között került elő a pseudo-Luther idézet? És vajon tartalmában megfelel-e Luther teológiájának? 150 példányban küldte szét kérdőívét mindkét akkori Németor-

szágba. Egyetlenegy Luther-kutató vagy egyháztörténész sem jelezte, hogy Luther irataiban található az idézett mondat. Egy idő múlva jeles egyházi vezető emberek is érdeklődtek az ügy iránt, többen meglepetésüket, mások sajnálkozásukat fejezték ki a Bochumban működő professzornak.

A könyv a maga pontosságával, alaposágával, érdekes következtetéseivel

egy valóban részletekre menő ismertetést érdemelne... Amikor először ismertetem egy Lutherről szóló előadás keretében (a Deák-téren), sajnálkozás volt a visszhang; Kár! Luther is mondhatta volna! Ha lehet, ne terjesszük, kiábrándító... stb.

Szegényebbek lettünk egy legendával, eltűnt egy illúzió, de gazdagabbak azzal a tapasztalattal, hogy Luthert

nem elég valódi vagy vélt aranymondásából megismerni. Eszembe jutott az is, hogy néhány éve a római katolikus egyház revidálta szentjei névsorát, és ki merte hagyni azokat, akikről nincsenek hiteles történelmi adatok (még egy Sz. Kristóf is kihullott a rostán...) *Olvasóim! Bocsánat a tévedésért!*

HK.

A Hit Gyülekezete protestál...

Ismeretes, hogy a Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberjogi és Vallásügyi Bizottsága f. év május 2-3-án konferenciát rendezett a Budapesten működő egyházak számára az Újvárosháza dísztermében. A konferencián, amit *Harrach Péter* elnök jónak és eredményesnek ítélte, az egyházak vezetői, szakreferensei, az egyes egyházak oktatási és szociális intézményeinek irányítói mutatták be tevékenységüket, vázolták aktuális problémáikat és jövő terveiket.

A történelmi egyházak és a zsidó közösség kapott meghívást. A záróülés alkalmával kiosztották a *Hit Gyülekezete Nyilatkozatát* Uzoni Péter, mint a Hit Gyülekezete elnöke aláírásával, amelyben protestálnak az ellen, hogy ők nem kaptak meghívót, és így őket is a baptisták akkori elnöke, Révész Árpád képviselte, amit nem fogadhatnak el. *A kirekesztő és megkülönböztető egyházpolitika jeleként értékelték a meghívás elmaradását, illetve az általuk fel nem kért, nevükben szóló kisegyházak képviselőjének szereplését.*

Négy pontban foglalták össze saját jelentőségüket Bp. életében: 1. A legnagyobb tömegeket megmozgató istentiszteleteket a Hit Gyülekezete tartja (kéthavonta a Budapesti Sportszarnokban 12–13.000 ember részvétellel). 2. A heti istentiszteleteken résztvevők számát tekintve a Hit Gyülekezete a római katolikus egyház után a második helyen áll. 3. Főiskolájuk a Szent Pál Akadémia a három legnagyobb magyarországi teológiai intézmény közé tartozik. 4. A Hit Gyülekezete a legkülönbözőbb akadályoztatások miatt eddig nem tudta elérni, hogy saját piaci áron megvett ingatlanán, saját pénzéből felépíthessen egy istentiszteletek tartására alkalmas csarnokot. – Mindez ellentétben áll – írják – az 1990. évi IV. tv. felekezetek egyenlőségét kimondó szakaszával és magával az Alkotmánnyal. – *A magam részéről érdekesnek tartom, hogy a Hit Gyülekezete 4 pontjából 3 létszámbeli, 1 finansziális érveket hoz, nem említve semmit a közösség tevékenységéről, hitvallásáról, prozelitizmus-gyakorlásukról. – Jelzés értékű, hogy a HGY jelentkezik ma már jogi személyként is, másságuakat tisztelve, foglalkozunk kell jelenlétükkel! (Az ÖTK kisegyházakkal foglalkozó kiadványait ismerni kell minden lelkészünknek!)*

HK.

A Magyarok IV. Világkongresszusa és Tudóstalálkozója

– 1996. június 13-18. Budapest-Ópusztaszer –

A Magyarok Világszövetsége lapját, a VILÁGLAP utolsó két számát (2.3. szám) áttanulmányozva, készültem a jelentős eseményre, majd a napi sajtóból követtem a találkozózt. Volt örömöm, s volt szomorúságom. *Sütő András* kifejezése: „a reménység infúziója” gyakran megszegyenült. A három nagy csoport: a mai határokon belül élők, a Kárpát medencében kisebbségi sorban túlélésre küzdők és Európa, vagy más földrésre került szétszóródott magyarok nehezen értik egymást. Még az egyértelmű jó akarat sem elég. „Félévszázad szikesítő, pusztító munkája nem maradt nyomtalan, és így a nemzet egysége csak formailag létezik. „Az a magyar, akinek napi gondot okoz magyarsága, de, aki érdekei ellenére is magyar marad, annak vallja magát.” – idézem *Csoóri Sándort*. A 36 országból érkezett 2.000 résztvevő heves vitája olyan méreteket öltött s oly sokrétű volt, hogy a mi keretünkben nem részletezhetjük. Az kétségtelen, hogy a 3. évezred küszöbén valami új szellemi és erkölcsi honfoglalás előtt állunk, össze kell fognunk, hogy a mai kihívásokra megfelelő módon válaszolhassunk Európa átrendeződése idején.

Mi csak egy itthonmaradt Testvérünk versben formált gondolatait közöljük most, minden elhamarkodott ítélet helyett:

MILLECENTENÁRIUMRA

Mi lett volna, ha mind elmegyünk és ezerszáz esztendő után nem volna itt magyar szó, – orosz csupán.

*Vagonkérdés, – mondta több „nagyúr”, elszállítani tízmilliót!
– Úgy gondolták, jut még rá idő kicserélni ezt a nációt.*

*Így hát maradtunk. Később is, – önként, bár szabadság, dollár csábított, de ki áll őrt, ha mind elfutunk?
Bár az itthon, de a „balsors” jutott.*

*Vállainkon ma is sorsunk terhe s ma sem részünk jó szó, jobb falat.
Becsüljétek meg az őrtállókat, becsüld meg azt, aki ittmaradt!*

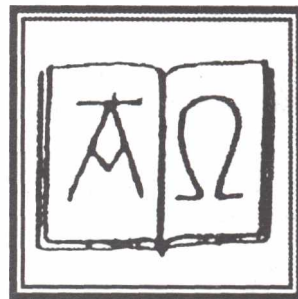
1996

Gajárszky Magdolna

Széljegyzet egy jubileum alkalmából

100 éve alakult meg a *Budapesti Újságírók Egyesülete* Mikszáth Kálmán elnökletével, 164 taglétszámmal. Az idei millicentenáriumi esztendőben ilyen centenáriumot is ünnepelek. Nem feledhetjük, hogy az első két magyar újságíró Bél Mátyás és Ráth Mátyás volt, jóval az Újságírók Egyesülete megalakulása előtt... A pozsonyi és győri tudós evangélikus lelkészek latinul és magyarul szükségesnek tartották a „tömegtájékoztatót” és ebben is úttörő munkát végeztek. Magyar különlegesség az, hogy több magyar író újságíró is volt: pl. Ady, Jókai, Karinthy Frigyes. A csaknem mindig pénzzavarral küszködő újságírás és kiadás nem lehet közömbös ügy a mi egyházunk számára sem. A protestáns egyházak mindig becsülték a hangzó szóval együtt a *leírt szót* is, s talán még ma is hiszik, hogy az audiovizuális eszközök idején is van jövője a Sajtónak, a tartalmas, igazat író, felelős sajtónak is. A modern technika korában őszintén reméljük, hogy *mindig lesz mondanivaló is...*

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG ÜNEPE UTÁNI TIZENEGYEDIK VASÁRNAP

Mt 6,12.14-15

Az imádságok imádsága az Úrtól tanult ima. Nem az az alkalom az imádság, amivel és amikor magára vonhatja az ember a figyelmet. A másokét különösen nem.

Az imádságnak jutalma van. Nem emberektől, hanem attól, akinek imádságát mondjuk, s akitől tanultuk. Az imádságot Ő teszi imádsággá.

A megbocsátás kulcskifejezése a Miatyánknak. Az egész emberi magatartás, önrendeződés kulcsa. A hit és a bizalom kifejezője. Felmérése annak, hol is tart az ember. Nem önértelmezés, hanem kifejezése annak, mennyire vagyok egy közösség tagja. A többszám erre utal, ezt fejezi ki, hogy az imádkozó mennyire vonja ki magát, ill. fölé annak a közösségnek, amelynek pedig egyik tagja.

Azt is figyelembe kell venni, hogy ez a kérés a „Jöjjön el a Te országod” kérés után hangzik el. Tehát, Isten országa várása, hívása a történelem célját határozza meg. Az imádkozó előtt így teljes az élet, hogy efelé tart, de nem „holmi” hittel, felfogással, meggyőződéssel, életvitellel.

Ennek felismerésén túl van az imádkozó, de nem teheti túl magát annak egyik ilyen részletén, amely a megbocsátással van összefüggésben.

Hova jut az ember? Sokszor elhangzó hangos elmélkedés e kérdés. Hova is akar eljutni, mi a célja, s mi a járható út, ezt nem veti föl. Pedig a Miatyánk igéje erre hívja fel a figyelmet.

Ezért kapcsolódik a 14. 15. vers igehirdetési alapigékhez. Ez a két vers ezért kapcsolódik a felolvasandókhöz ugyanúgy, ahogy a szövegszerkesztést is ugyanez indokolja, hisz ugyanarról szól, mint az 5. kérés. Amennyiben igénylem Isten megbocsátását, akkor egyértelműen világos a kérés elmondó készsége is mások iránt.

A megbocsátás közelharc önmagammal. Csalódott imádkozók vesznek körül, mert mindig megkérdezett pontja az imádság meghallgatásának foka. Mennyire teljesülnek be a kérések?

Mennyire hallgattatnak meg az elmondott emberi kérések? A kívánságlista felsorolása közben ezen a kérésen olyan könnyedén átsiklunk. Ilyen imádságigényt még nem kaptam lelkészi szolgálatom alatt. Imádkozunk betegért, legyen az kórházi, otthoni ellátásban. Megemlékezünk évfordulókon. Imádkozunk segítséget kérve és remélve. Az ötödik kérés szerinti igénnyel még nem találkozom.

Itt vagyunk megfogva ezen a ponton. Pedig korszakváltást jelent ez a kérés. Új viszonyba kerül az ember ember-társával, sőt Istennel is. Ennek rendezettség a neve. Ha az Ő munkatársa akarok lenni, akkor nekem úgy kell azonosítanom magam Vele, ahogy Ő azonosította magát velem. Ő azonosította velem magát a golgotai kereszttig, akkor nekem is azonosítanom kell magam Vele a megbocsátásig. Így lehetek hiteles követe.

Komoly helyzetfelmérést igényel az, hogy eljussak a megbocsátás kollektív hasznáig.

A nagy útra indulásnál komoly felmérést igényel a bőrön-

dök lezárása előtt annak felmérése, szemrevételezése, leltározása – mi hiányzik még – végiggondolása.

Az ünnep jellege is erre készlet, figyelmeztet, sőt eszméltet. Mi hiányzik még az 1100 éves hazai történelmünkben, egyházunkból, keresztyénségünkben, gyülekezetünkben, barátságunkból, szomszédságunkból, családjunkból, generációk kapcsolatából. Sokan a ma gondját, baját, életérzését 40–50 évre vezetik vissza, pedig annak 1100 éves oka, alapja van. Annak viszont 2000 éves „oka” van, hogy megbocsátásban is élhetnénk.

Tudunk-e valamit kezdeni a vétkek kifejezéssel? Tartalmilag elfolyt kifejezés. Itt érzem azt a kettősséget, hogy más a templomi szókinés, s más a hétköznapi. Vétkezik minden ember, aki csak rohanni tud, mert nem tanít megállni. A megemlékezéssel magával ránt vasárnap is a határba. Pedig a határnak is szüksége van arra, hogy egy napra fellelegezzék azáltal, hogy nem dübörög rajta a munkagép, nem szórja rá a permetszert az ember. Tiltakozik a határ az ember ellen.

Ez az ellenpéldája annak, hogy a világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését. Vagy éppen az igény kifejezése, hogy mennyire időszerű az Istenfiúság kérdése.

Mindenki érdekelt fél: mert égetően szükség van arra, hogy helyreálljon a teremtésbeli rend, a képmás viszonya az alkotóval.

Imádság: Hálát adok Istenem, hogy egy rendbe és összefüggésbe teremtetted az embert. Úgy volt jó minden, ahogy az Alkotó kezéből kikerült, s úgy lesz rend, ha minden oda kerül vissza. Tégy munkatársaddá azáltal, hogy megbocsátok az ellenem vétkezőknek. Legyen a hálaadás Neked ma nem csak a learatott kenyérnekvalóért, hanem a szántó-veetőért és aratóért. Adj a kenyérnek úgy ízt, hogy a munkát végző a megbocsátás szintjén élje mindennapi életét. Ámen.

Enek: 485. 489. 490.

Káposzta Lajos

SZENTHÁROMSÁG ÜNEPE UTÁNI TIZENKETEDIK VASÁRNAP

Mk 4,10–12

A megadatott titok

A textus elé

Ha nem volna perikóparendünk, nem sokan választanák a magvetőről szóló példázat eme verseit. Mennyivel könnyebb lenne szemléletesen beszélni a kor és a hely mezőgazdasági szokásairól, adottságairól, a jézusi megfajlásról és ezek nyomán a sikerről, sikertelenségről, eredményről, a magról, mely Isten igéjeként szívünkbe hull. Mégis hálások lehetünk a 10–12 versekért. Rendre nevelnek minket. Az életünk, a szolgálatunk sem arról szól, amit szeretnénk.

A textusról

Ahogy megjelennek előttem az ismert arcok, akik előtt reménység szerint prédikálni fogok ezekről az igékről, körvonalozódik az Isten titka. Hitünk próbája: el tudom-e fo-

gadni, hogy Istennek voltak, vannak és lesznek is titkai, amik mindvégig rejtve maradnak. Ezért ajándék mindaz, amit nyilvánlatkoztat nekünk (5Móz 29,28). Evangélium számunkra, hogy Jézus Isten országáról beszél igeverseink előtt példázatban, utána pedig értelmezve.

Jézus maga mondja el, hogy *mi a példázatok célja*: világgossá tegyék, megértessék, leleplezzék Isten országa titokzatosságát. Azok pedig, akik nem tartoznak Isten országához, belássák, mennyire felfoghatatlan misztérium ez. Akik Jézushoz vonzódnak, azok még mélyebben értsék és érezzék Isten országa lényegét, akiknek viszont Jézus nem több mint egy kuriózum vagy még az sem, azok ne értsenek belőle semmit. Ezért a példázatok határt is húznak a Jézust követők és az iránta kíváncsiskodók közé. A példázatokban való tanítás leszoktatta a Jézusnál puszta élményt keresőket és eltávolította, azokat viszont, akik szavai nyomán megérttek, még közelebb vonta, még ragaszkodóbbá tette.

Isten országa már megjelent közöttünk, de az emberek nem veszik észre. Isten azt akarja, hogy értsük és felismerjük az ő országát. Nem Ő zár ki embereket, hanem az emberek önmagukat, amidőn csukott szemmel és balgamód túlzott önbizalommal járnak. Pedig Isten bennünk akarja létrehozni az ő országát. Ez az Ő munkája, mi pedig eszközei lehetünk. Az Ige az Övé, a növekedést is Ő adja.

A példázat Ravasz László megfogalmazása szerint a Szentlélek rejtjele. Ez nem egyfajta, napjainkban sokak számára oly vonzó ezoterikus tanítást jelent. Nemcsak beavattak érthetik meg, mondhatják magukénak. Akkor minden, amit Jézus Igénk szerint Ézs 6,9–10 nyomán idéz, azt jelentené, hogy Isten valakiket hozzásegít, valakiket kizár szeretetének felismeréséből. Arról van itt szó, amiről klasszikus énekünkben: „*Ki kétkedőn kutatja őt, annak választ nem ad, De a hívő előtt az Úr megfejtí önmagát.*” (328. é. 2. vsz.)

Ahhoz, hogy felfogjuk Jézus szavainak az értelmét, csöndre és szívre van szükség. „*A te csönded a magé a földben, ahol elpusztul – hogy létezzék.*” (Exupery)

„*Mi a haszna a tanulóknak és az áhítatoknak? Bölcs lesz-e a számár attól, hogy könyvtárban él, vagy szentté válik-e a templomban lakó egér?*”

- Mire van hát szükségünk?
- Szívre.
- Hogy szerezhetjük meg?

„*A Mester nem szólt semmit. De mit is mondhatott volna, amiből nem kreáltak volna tudományt, vagy nem tették volna meg áhítat tárgyává?*” (Anthony de Mello)

A Szentírás tanúsága szerint a szegények, a kicsinyek, a gyermekek, a gyengék első hallásra megértik, amit a bölcs, tudósok talán soha. Ez a „szent tudatlanság” nem butaságot jelent és követel tőlünk. Inkább, hogy Jézussal együtt legyünk, csendben várjunk, szívünket kitarva, Őbenne és nem a mi képességeinkben bízva hallgassuk mindazt, amit felfed előttünk. Nem a tudás és az áhítat jelent gátat, hanem ha nincs mögötte szív és alázat.

Egy öt éves szellemi fogyatékos kisfiú egyszer elénekelte nekem a Ne aggodalmaskodjál... kezdetű éneket. Eddig ez volt a legcsodálatosabb prédikáció az Isten országa titkáról.

Vázlat

Isten országa titka

1. Jézus nélkül – rejtve
2. Jézussal, amint feltárul

Énekek

396, 267, 328

Imádság

Urunk! Segíts felfedeznünk az örök javak közeledését evilági örömeink, sikereink, élményeink fakulásában! Segíts meglátnunk búzaszem-életünk rothadó feloszlásában a megszokszorozódó, gazdag élet jelentkezését! Ámen.

Nagy Veronika

Exegézis

A Hegyi Beszéd Lukács-féle változatával találkozunk, vagy ahogy exegéták nevezik a Lk 6,20-tól olvasható beszédgyűjteményt, perikópánk az ún. „mezei beszéd” része. Hasonlatokat olvasunk, amelyeket Lukács rendezett egymás mellé: a fáról és gyümölcseről szóló hasonlatot, valamint a jól ismert hasonlatot a házépítésről. Mivel Máténál más szerkesztési elvek érvényesültek, – ott a két hasonlat nincs egymás mellé rendezve – meg kell keresnünk a kapcsolatot a hasonlatok között, illetve meg kell értenünk az evangélista logikáját.

Az első hasonlat, éppúgy, mint Jézus sok más példája, közérthető, rendkívül szemléletes. Érdekes, hogy párhuzamosan ismeretlen a rabbinista hagyományban, feltételezhető, hogy Jézustól származik. „*Ezzel a példázattal csak azt állapítja meg, hogy az ember szavaival, cselekedeteivel mindenestül egy egészet alkot, és ha szava és cselekedete nem felel meg az ő lényének, akkor ez olyan természeti ellentmondás, mintha földiszederrel szüretelnék szőlőt vagy tövises iglicéről fügét.*” (Pröhle Károly: Lukács evangéliuma 123-124. oldal.) Ő egyébként a Jézus által megnevezett növényeket így azonosítja: *akantha (ononis spinosa)* vagyis a pillangós virágú, elhanyagolt réteken, legelőkön nálunk is megtalálható növény, a *tövises iglice*, a *batos* pedig tövises bokor, *csipkebokor* vagy *földi szeder*. A hasonlat világos: a szavak azt mutatják meg, ami a szívben van. A bensőnek és a külsőnek összhangban kell lennie, ha nem így van, az képmutatás. Ezt még meg is erősíti Jézus két rövid hasonlattal. Az emberi szív kincstár, abból jön elő a jó és a rossz, amit az ember mond vagy tesz. Vagy olyan, mint egy tartály, az csordul ki belőle, ami benne van. A hallgatóság megérthette, csak az ember képes ilyen képtelenségekre! Isten többi teremtménye azt adja, amire teremtett, alakoskodásra, képmutatásra csak az ember képes. Illetve, aki Jézus követője, vagy szájjával Istent imádja, annak szavai, tettei és egész élete ezzel összhangban kell hogy legyen.

A házépítésről szóló hasonlat a Hegyi Beszéd végén található, ahol Jézus a boldogmondásokkal kezd, és ezzel a hasonlattal a beszédgyűjtemény végén az ítélet képét hozza elének. „*Ahogy a viharos őszi esők próbára teszik a házak alapjait, úgy tör be éjjel az áradat, és a próba mérlegére állítja életeteket.*” (J. Jeremias: Die Gleichnisse Jesu 193. oldal). Olvassuk Ézs 28,15-16 verseit: „*Ha jön az elsőprő áradat, nem ér el bennünket... Ezért így szól az én Uram, az Úr: A Sionra egy követ teszek le alapul, szilárd követ, drága sarokkővet alapul. Aki hisz, az nem menekül el!*” A rabbinizmus is ismerete ezt a hasonlatot, de így értelmezte: az áll meg szilárdan az ítéletben, aki ismeri a Törét és aszerint él. Jézus viszont egy merőben új értelmet ad a hasonlatnak: „*aki hallja beszédeimet, és azok szerint cselekszik*”, az marad meg az ítélet viharában.

És itt a kapcsolópont a két szakasz között: aki Jézusra figyel, őt követi, annak egész élete, szavai és cselekedeti meg kell hogy változzanak. Nem szólít fel Jézus megtérésre, de nyilvánvaló, ha tanítványai nem változnak meg szívük mélyéig, képmutatókká lesznek. A Jézus-követésnek konzekvenciái vannak: ha Vele, akkor csak teljes odaadással, teljes önátadással, egész életünket Reá építve élni. A Jézushoz tartozás meghatározza szavainkat, döntéseinket, viselkedésünket, nyilvános és titkos cselekedeteinket, egyszóval mindent.

Meditáció

Talleyrand mondta állítólag, hogy a beszéd a gondolatok elleplezésére való. Ma az ilyen beszédek virágkorát éljük. Politikusok nyilatkoznak, ígéretnek, és lassan már senki

sem hisz nekik. Ugyan miért...? Andorka Rudolf írja, hogy a pártok nem azért ígérgetnek, hogy megválasztásuk esetén ígéreteiket meg is valósítsák, hanem azért, hogy megválasszák őket. Akik eddig hittek valamiféle tisztességes politizálás lehetőségében, lassacskán kedvüket veszítik. Kortársaink valóban szinte művészi fokon képesek úzni a képmutatást, maszlaggal etetik embertársaikat, gyönyörűen el tudják adni magukat, a porhintésben kiválóak. Lassan már nem is a jól végzett munka a fontos, hanem lényegesebb, ki hogyan tudja adminisztrálni önmagát.

Mikor ezeket a sorokat írom, Gyöngyösorosoziban a Mát-ra lejtőről lezúduló áradatban házak dőltek össze. Eszembe jut szülőházam, a nyáregyházi paplak, amely majdnem összedőlt amiatt, hogy a ház alapjai nem voltak rendben. Mikor 1956-ban egy egész éjszakán át dübörögtek a Budapest felé tartó orosz tankok a ház előtt, s nyilván jól megrázták az épületet, a tűzfal megindult kifelé, jó két arasznyira elvált a többi faltól. A homokos talajon épült lelkészlaknak mindössze 30–40 cm-es alapjai voltak! Még a történelem vihara is megrendítheti a házat...

Aggasztó népünk erkölcsi állapota. Vajon a történelem mérlegén kiállnánk-e a próbát?

Ebben a helyzetben (de mint mindig máskor is), különösen fontos a keresztyének, az egyházak hiteles bizonyoságtétele. Ha már mi is beállunk a képmutatók, az alakoskodók sorába, akkor ott már nagy a baj. Küldetésünk, hogy só és világosság legyünk. S küldetésünknek még akkor is eleget kell tennünk, ha megmosolyognak, ha idegen test leszünk a világban.

Tanévet kezdünk, sok gyülekezetben lesz tanévnyitó istentisztelet is. Istentől kapott csodálatos lehetőségünk, hogy gyermekeket bíz ránk. Még ha tudjuk is, a nevelés szempontjából a lényeges behatásokat a gyermek otthonról hozza, de még ebben az esetben is lehetőség. A szivacsként mindent magába szívó gyermeki lélekre hathatunk, mutathatunk valami mást, amit esetleg eddig nem hallott. Ma ez a keresztyénség küldetése: megmutatni az összefogni képtelen világnak, hogy az egyházak igenis képesek az összefogásra! Megmutatni embertársainknak, igenis lehet tisztán, becsületesen élni! Megmutatni, hogy akik életét Jézusban Isten szeretete járta át, képesek nemet mondani a nyájmentalitásra, képesek szembefordulni az áradattal. „A világnak Krisztus kell” – idézhetjük bátran II. János Pál pápát.

Az igehirdetés lehetséges vázlata

Bevezetés: hogyan építünk házat?

– elgondoljuk, mekkora házat szeretnénk, ill. mire van pénzünk,

– el kell végezni a talaj vizsgálatát,

– a talaj minősége és a tervezett épület határozza meg az alapot.

1. Aki biztos alapot akar, Jézusra épít!

– Benne még nem csalódott senki sem

– azt adja, amire a leginkább szükségünk van: a megváltást.

2. Kép: hatalmas, pincés beton alap egyik sarkára épült rozoga fabódé (ahogy azt egyszer láttam, nyilván elfogyott az építő pénze): képtelenség, groteszk látvány

– képtelenségben élő, névleges keresztyének, akik külsőségekben keresztyének, de az életük mást mutat

– ami igazán árt Isten ügyének, a névleges keresztyénség.

3. Jézushoz tartozni:

– Ő az, aki megajándékoz

– nyitott szívvel, üres kezekkel fogadjuk ajándékait

– új élet, az újrakezdés lehetősége, minden a helyére kerül.

Befejezés: ha megtörténik a teljes önátadás, ha „Krisztus él bennünk” és mi Krisztusban élünk (ld. Pál „en Krisztó”!), akkor az alap és a felépítmény teljes összhangban lesz életünkben!

Imádság

Magasztalunk Urunk végtelen kegyelmedért! Mert újra és újra keresel, hívogatsz bennünket. Pedig mi már annyit kárt okoztunk. A szánkkal Téged imádtunk, de életünk másról tanúskodott. Légy irgalmas hozzánk, kérünk! Munkáid életünket, hogy ne álljunk ellen hívó szavadnak. Szeretnénk, ha életünk is Rólad beszélne, ha nem hoznánk szegyet Rád. Ámen.

Javasolt énekek

Kezdő ének: 481.

Főének: 460 vagy 440.

Lupták György

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI TIZENNEGYEDIK VASÁRNAP Jn 7,37–39

Az exegézishez lásd: Karner Károly: A testté lett Ige (1950) 123-124. l.

Igehirdetés felé:

A test betegségei között vannak olyanok, amelyekkel együtt jár a szomjúság. Hiába iszik az ember, szomjas marad. A léleknek ilyen betegsége a bűn.

1. Ettől a bajtól szenved minden ember. Az egyetemes baj láttán sokan felcsapnak orvosnak. Sokféle tanácsot adnak az embernek. Megdöbbsentően sokan próbálják a lélek szomjúságát az itallal oltani. Egy kis búfelejtés, s minden könnyebb lesz. A kábítószerévezet is ezt a szomjúságot célozza meg. A lelki szomjúság oltására sűrűn tanácsolják, menekülj a munkába. A külső sikerek néha irigylésre méltó sikereket is hoznak. De a siker csúcsán elpusztul a lélek. Ezeketől a próbálkozásoktól a lélek nem gyógyul meg, szomjúsága nem csitul. Ellenben még a test is belepusztul.

2. A szomjazó lélek egyedüli orvosa Jézus Krisztus. A gyógyító ír a Szentlélek. A szomjazó lélek az örökkévaló hiánya miatt eped el. Ezt egyedül Jézus Krisztus adhatja meg.

3. A szomjúság csillapítása mellett ennél többet is ad, forráslelkűvé teszi az egykori szomjazót. Az egyháztörténetet lapozgatva, egyik-másik korban találkozunk olyan emberekkel, akik szomjúságukban Jézushoz mentek. Ittak a bűnbocsánat forrásából és maguk is forrássá lettek. Ébredés támadt munkájuk nyomán. (Luther, Ruotsalainen)

4. A lélek betegségének gyógyítására Urunk adja a Szentlelket: elmegyek és elküldöm nektek a Vigasztalót. A Szentlelket, amely megvilágosít, régi ígéket közelhoz, eszünkbe juttatja mindazt, amit korábban már ajándékba kaptunk, éppen az életünk legnehezebb pillanataiban juttatja eszünkbe, amikor már majd elepedünk, s a Lélek által egyszer csak forrássá leszünk.

Szabóné Piri Zsuzsánna

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI TIZENÖTÖDIK VASÁRNAP Mt 13,18–21

A magvető példázata igehirdetői és tanítói szolgálatunkban gyakran kerül elő. Talán egyik legismertebb példázata a Szentírásnak. Különböző bibliaórai alkalmakon, a gyermekek tanításában, a szöszéki idézetekben. Nem csak falusi gyülekezetekben, őszi vetés idején, hanem minden aktuális lehet ma is.

A képanyag, amely az alapigét megelőzi, még korunkban is feltételezhető, ismert. Még akkor is, amikor a reklámok torz világában hamis igazságok hatásait látjuk, érezzük.

A magvetés, ha formájában és módjában változásokon

ment is át, szükségessége és fontossága nem kérdőjelezhető meg az élet megmaradása szempontjából. Nem közömbös, hogyan tették ezt akkor és ott, de az sem, hogy ma hogyan tesszük itt. A „visszaadott” földek, a parlagterületek terjedése kérdések sorát indítja el. Hiányzó gépek, munkanélküliség, a fiatalok mássága, a „megéri”? mindenkori kérdése nagyon reális megközelítést tesz lehetővé.

Tudjuk, hogyan történt Palesztinában. Előbb szétszórták a magot, majd beszántották a sziklás talaj fölötti termő részt.

Megdöbbenő volt látni a mai Izráelben azt a reménytelennek tűnő küzdelmet, ahogyan terítették a termőtalajt a kiterített fóliára, hogy azon termeljenek. A mi viszonyainkat ismerve, sokszor felvetődött bennünk: érdemes?

Az exegézist az előzmények ismeretében Jézus adja meg az értetlenkedő tanítványoknak. Vannak, akik a Jézusi eredetet állítják, de elterjedtebb az őskeresztényen magyarázatra való utalás.

MI AZ ISTEN IGÉJÉNEK A SORSA? Istentiszteleteink középpontjában az ígéhirdetés áll. Minden más e körül helyezkedik el, vagy méginkább mindennek (ének, imádság, „liturgia”, szentségek) ez adja meg a tartalmát. „VIVA VOX DEI” Isten élő és ható szava, mondhatnánk: fémzárolt, csávázott, vetésre kész! Ebben nem lehet kételkedni: ez jó, azaz benne van az eredmény, a jó termés lehetősége.

A folytatás már több problémát hordoz. *Az ígéhirdető személye és lehetősége nagy kérdés.* Igénk először minket ér el és helyes önvizsgálatra indít. Vizsgál és egyben megbíz! Én is ebből vetek. – Magamnak is. – A veszteség ezért is fáj, s az okokat kutatom.

Rossz a föld, nagy a veszteség.

MI AZ ISTEN IGÉJÉNEK SORSA? A mag az útféltre esett. Hallja – nem érti – nem terem! (érintetlenek, előkészítetlenek, terméketlenek)... A keményszívű emberekben ez az ige sorsa. Miért keményedik meg az ember? Sokan megtapossák?

Nem fér bele a mai ember gondolkodásmódjába. Tempomba való ez a beszéd – messze van az élettől. Ha e szerint cselekednénk, élnénk, már régen éhen haltunk volna. Ez az ige! – De az élet az más!

Elvesztette a szó a hitelét. Visszaélt vele az ember, sokszor talán az egyház és a lelkész is. Összetévesztjük a szót és az ígét. A hangzavartól nem tudjuk kiválasztani az „Istenit”. Felszánthatja Isten az ilyen talajt is, de csak Ő és nem kéri ebben a **mi** segítségünket. Talán csak saját életünkben és szolgálatunkban.

MI AZ ISTEN IGÉJÉNEK SORSA? A mag a köves talajra esett. Hallja – örömmel fogadja – eltántorodik – nem terem! (időleges, állhatatlan).

Isten ígéje azért szól, hogy örömet szerezzen. Sokszor látható és érezhető a hatás. – Az elmúlt konfirmációi istentisztelet után egy ismeretlen testvér jött hozzám: „*Lelkésztől, szerzett magának ma egy új hívet.*” Szerzett-e az Isten is? Lesz-e szép kezdet után folytatás? Rendszerváltás után néhány évvel az első padok megint üresek lettek?!

Tudom, a köves talajt sem hagyja annyiban. – Megtörheti! – Figyelmeztetéssel vagy csapással, de mentő szeretettel.

MI AZ ISTEN IGÉJÉNEK SORSA? A mag a tövisek közé esett. Hallja – megfojtja az ígét – nem terem! (kívánások, belső vágyak szorításában).

A tövisek kegyetlenek. Elszívják a mag elől a táplálékot, a nedvességet. Fény nélkül sincs élet, főleg nem gyümölcs-termő. Szegénység? Gazdagság? – Egyfőmán megölhetik Isten ígétjét. Korunk rengeteg példát ad ennek illusztrálására. Az eredmény itt sem jobb, de a bajokat nem a külső tényezőkben, hanem sokszor önmagunkban kell keresni. Használhatatlanok és élvezhetetlenek az ilyen látszat-termések.

MI AZ ISTEN IGÉJÉNEK SORSA? A mag jó földbe kerül. Hallja – érti – terem!

A három eredménytelen próbálkozás után az *ige eléri a várt* eredményt. Így nincs okunk a kétségbeesésre, igénk erre nem ad alapot. Inkább a tényeket közli, és ezt nagyon józanul teszi. Nekünk is az eredmény nagysága felől kell és lehet megközelíteni. Harmincszoros-hatvanszoros-százszoros termés. Ez nem a túlzás kategóriája, hanem Isten kegyelmének csodája. Jó és teremésszerű rend: az elültetett jó földbe jutó ige, gyümölcsöt hoz, sokszorosát termi a vártnak, a lehetségesnek. Jó gyümölcsöt, a Lélek gyümölcsseit. (Gal 5,22): Szeretet, öröm, békesség, szívesség, jóság, hűség, szelídség, mértékletesség.

Belénk rejtett kincs lehetősége, amit elő kell hozni – hogy teremjünk Isten dicsőségére és embertársaink javára.

Vázlat-terv

1. Tudok-e jó magot hirdetni?

Ez feltételezi, hogy élő a kapcsolatom Istennel. Tőle kérem és kapom, arra, amire Ő akarja használni. Nem pazarolva azt, de nem is határt szabva annak. A mag tulajdonsága, hogy benne van az élet csírája. Egyiptomi sírokból 5000 éves magok kerültek elő. Kíváncsiságból megpróbálták elültetni, és állítólag volt, amelyik kikelt. Az életcsírát, Isten ígétjét sem lehet elpusztítani.

2. Tudok-e teremni?

A történet magyarázata egyszerű. Nem a veszteségre kell tekintenünk, hanem az eredményre. Hagyom, hogy Isten munkálkodjon bennem és általam? Mennyire tudok eszköz lenni, egyszerre magot befogadó és gyümölcstermő? Az akadályok ellenére, hinni kell Isten kegyelmének csodájában, szolgálatban és az élet minden területén.

3. Megéri!

A legnehezebb probléma, hogy a felsorolt négy eset együtt van jelen életünkben és a gyülekezeteinkben. Szórnunk kell a magot, hirdetni és élni az ígét. Hogy milyen lesz az eredmény, csak Reá bízhatjuk. Ma mindenki vállalkozik, sokan belebuknak. Kérjük és hívjuk a termésnek és az aratásnak az Urát, hogy Ő adjon jó termést!

Imádság:

„Istenem! Mily gyakran, Te jól tudod, szeretnék más lenni, mint aki vagyok. De olyanná kell lennem, amilyen vagyok, amilyennek te teremtettél. Sőt azt is látom, hogy mivé váltam, más milyenné mint te akarod. Igaz, tudom jól: vagyok, aki vagyok, de azt is tudom, hogy szeretnék más lenni, olyan, amilyennek te akarsz. Segíts, hiszen Te alkottál! Lásd, mivé leszek magamtól! Segíts kitörni énemből, hogy ne legyek, aki vagyok, hanem olyanná legyek, amilyené te akarsz szereteted segítségével. Amen.” (Hombach)

Ének: 333, 328.

Kis János

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI TIZENHATODIK VASÁRNAP

Lk 14,12-14

Nehezen írok ígéhirdetési előkészítőt, hiszen az ígéhirdetés az: *élő és ható beszéd!* Szóval – személyes bizonyágtevés, mely a Szentlélek által a hallgatókat tettekre indítja. Vagy, ha nem, hát akkor meg: holt beszéd!

Nem vagyok híve annak az ígéhirdetési irányzatnak, hogy az alapos előkészület helyett az ígéhirdető arra hivatkozik: majd sűg a Szentlélek a szószéken... (Mert mi van akkor, ha netán „nagyot hallana” a t. lelkészárs?)

Ugyanakkor kétségtelen tény az, amit bizonyára sokan megélhettünk, hogy a legalaposabb készülést követően is az igehirdetés „kaleidoszkópjában” a pillanat hatása alatt és a Szentlélek inspirációja nyomán, olyan kép keletkezik, amely számunkra is meglepetés lehet. Nem egyszer ezek a legélőbb- és legéltetőbb igehirdetéseink.

Az evangélium mindig személyesen vigasztaló, személyesen számonkérő, személyesen Jézus Krisztushoz kötő, mégpedig nem csak „vasárnapi programként”, hanem az élet éltető részeként. Nem vesztetünk általánosságokba, mert akkor elveszítjük az emberekhez való konkrét küldetésünket is, de önmagunk elhivatottságát is.

Nem mondatokat szeretnék adni, hanem *gondolatokat* ébreszteni, sőt HITET megmozdítani, megértést kelteni! Megértést az ige Tanítója iránt, egymás iránt, az esetetek iránt...

Kár, hogy ez a textus nem valamelyik jelentős ünnepünkre esik, amikor azok is eljutnak a templomba, akik egyébként még vasárnaponként is a vagyon-keresetbe ölik életüket, s így nem hallják ezt az evangéliumi üzenetet, holott a rövid szakasz mondandója óriási! Jelentősége – minden időkbén, de – ma különösen égetően fontos. Ezért kívánám ezt az egyedül Lukácsnál található részt zsúfolt templomokba, keresztyének ezrei, százezrei, milliói elé, az alig-templomba járók felé, hogy elvigyék mindazok közé, akik, bár irányítják az emberek sorsát és életét, de nem érznek felelősséget irántuk és értük.

Szinte szirénázza szakaszunk, hogy Jézus Krisztus ügye soha nem a hatalom szürkeségéé (vagy feketeségéé, barnaságáé, vörösségéé) volt, hanem a ledöngöltéké, a kismemizetteké, a bajbajutottaké, szenvedőké, jogfosztottaké és azoké, akik segítő szándékkal, szeretettel, jóakarattal törődtek velük! Az összetartozóké. De vajon nem tartozik-e együvé az egy Földön élő emberiség? Sőt a környezete, a természet is?! – Vagy nem tartozik-e össze országunk népe?

Döbbenetes számomra, hogy 1990. óta – hat év alatt – milyen kevés történt közöttünk. Milyen kevés jó! Semmi föl-emelő! Pedig a Teremtő most olyan kegyelemmel törődött velünk, mint ritkán a történelemben: a megszállók csöndben hazamentek. Lehetett volna minden jó... Miért lett mégis minden más? – A politikusok cserbenhagyták a népet, mit sem törődve a felelősséggel: törödni az emberekkel: Mit sem törődtek a KRISZTUSI tanítással: legyetek önzetlenek! Semmivel, senkivel nem törődtek, csak magukkal, s a hatalommal. – De uraim! *Mi lesz a szegényekkel?* A koldusokkal (sokkal)? Betegekkel? A jövővel és a gyerekekkel? *Mi lesz a világban a jólétséggel?* – Vagy kipusztították valamikor, valamiért, valakik? De akkor ne csodálkozzunk, akkor e bajoknak vannak okozói! Akkor nem véletlen, hogy sokmillió végkielégítést kapnak némelyek, míg rengetegen alig eleget keresnek a létezéshez! A mi Urunk Jézus Krisztus nem erre tanít bennünket!

Kedves Testvéreim! Ti kiket hívtok vendégségbe? Törődtek-e a gondokkal küszködőkkel? *Éreztek-e szociális felelősséget?* Szolgáltok-e, segítetek-e a szegényeknek? Koldusoknak, bénáknak, munkanélkülieknek? – Pedig Ti is biztosan emlékeztek, amikor minden erről zengett: „Szolgálni, szolgálni, szolgálni!” Mindenkit. Mindenkit? Akkor miért nem szolgálták Jézus Krisztust?

Mi mit teszünk manapság? Segítünk? Törődünk a rászorulókkal? Vagy várunk? Nézzük, mint sülyedünk egyre inkább a lelketlenség mélységei felé? Mint töri kerékbe az emberek sokaságát a hitetlenek önzősége?

Friss még az örömünk, lelki otthonunk, jelképünk a *Dunaiújvárosi Evangélikus Központunk*. Képzeljétek, milyen csodálatos e helyen hirdetni az evangéliumot, de milyen áldásos segíteni a város komolyzenei életében is e helyen. Egy templomtalanul tervezett városban ma éppen mi segíthetünk a kultúrában is. S szeretnénk ezt még sok másban. A rászorulókat ellátásában, testi-lelki szegények, vakok, süketek hívogatásában. A mi Urunk Jézus Krisztus tanításával: segíteni, hívogatni minden embert, de a rászorulókat különösen. Rájönni, hogy ő előtte más az emberi méltóság, mint politikai vagy pénzügyi valóság. Nélküle pedig minden átalakulás degenerált, s mindig lejjebb vezet, és mindig szétesettebb, kegyetlenebb, lelketlenebb életbe, egyre gyorsulóbban pusztuló világba!

Krisztus követése nem demagógia vagy „dumagógia”, hanem tett! Szeretet, mert Ő szeretett. – Akár a vadkapitalizmus ellen, akár a lelketlen-kegyetlen egoizmus ellen egyetlen út van: Jézus Krisztus. Aki ezt/Őt észreveszi: az nyerhet...

Imádkozunk: Köszönöm Uram üzenetedet, amellyel a szükségét szenvedőkhöz vezetsz engem! Köszönöm Szentlelkedet, aki az Élet, a halállal szemben; Igazság a hamissággal szemben; segítség a kirablással szemben! Köszönöm azt az Erőt, amelyet nem látni szemmel, s mely nem ébreszt féltelmet: a Te erődöt!

Uram! Mindenképpen valaki oldalán állunk. Add, hogy Veled és Általad éljünk! Ámen

Reisch György

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI TIZENHETEDIK VASÁRNAP

Mt 18,19-20

Ezen a vasárnapon a *Krisztust követők egysége* – a legkisebb létszámú közösségtől kezdve a legnagyobbig – kerül elő. Az egység kérdése a keresztyénségben mindig egyike az alapvető, központi kérdéseknek. Jézus ígéri: „ott vagyok közöttük”, s ennek egyik nyilvánvaló jele az egység. Ahol nincs egység, ahol széthúzás, szakadás, meg-nem-értés van az emberek között, ott mindig megkérdőjelezhető Jézus jelenléte, ill. az emberek nem veszik komolyan Jézus ígését, amely nem csupán ígélet, hanem igény is: *Ő közöttünk akar lenni*. Mert tudja, szükségünk van rá, mert nélküle azonnal bomlani kezd az emberek közti egység. Nélküle azonnal működésben lépnek a *diabolosz* minden emberi közösséget szétrobbantó erői. *Az ősi bomlasztó erőnek érdeke az, hogy ne legyen az emberek között egység. Az ő harcmodora: szétzórni a közösségeket és egyenként elbánni az emberekkel. Így a Krisztusban való egység nem csupán jel, hanem létkérdés is.* Biztonság, ill. életveszély kérdése.

Az oltári igében (1Kor 1, 10–17) is Pál a keresztyének egységéért küzd, abban a korinthusi gyülekezetben, ahol szakadások, pártoskodások vannak s ezzel veszélybe került a gyülekezet élete.

Igénk annak a jézusi tanításnak a része, amellyel Ő a gyülekezetet „belső építését igyekszik szolgálni... Ily módon ... az első s legrégebb káté, mely a gyülekezetet belső életét szabályozza,

és azt Jézus irányításának, Krisztus akaratának veti alá.” (Karner)

PALIN = megint, ismét, újra, megegyeszer. E szóval kezdődik a mondat, s ezzel is hangsúlyossá akarja tenni Jézus azt, ami ezután következik.

SZÜMFÓNEÓ = összhangzani, összhangban lenni, megegyezni.

Mint akihez nagyon közel áll a SZÜMFÓNIA = az összhang, a zene, nagyon sokatmondónak és gazdag tartalmúnak érzem, látom ezt a szót, melyet egyetértéssel fordítanak igénkben.

Ott, ahol nincs egyetértés, s ehelyett irigység, viszály, elenségeskedés, pártoskodás van, ott KAKOFÓNIA van.

KAKOS = rossz, csekélyebb értékű, meg nem felelő, káros, gonosz, veszélyes, TO KAKON = gonosz, bűn, baj, szerencsétlenség, kár, jogsatlanság.

Ahol mindenki más hangnemen, más dallamot (össze nem egyeztetett) énekel vagy muzsikál, ott borzalmas, fül-sértő, süketítő hangzavar keletkezik, melytől mindenki ingerült és ideges lesz és kimerül.

Ahol mindenki szóról szóra ugyanazt mondja, mindenről ugyanaz a véleménye, mindent ugyanannak és ugyanolyannak lát és érez, és ugyanúgy él meg, ott uniformizálás van (kincstári szellem), ott a zene, az ének uniszónó.

(Az egyszeri őrmester menetelés közben énekelte a bakákat, s egyszerűen csak hallja, hogy az egyik baka kissé mást énekel, mint a többiek. A fülének kedves az, amit hall. Mit csinálsz – kérdésére ezt válaszolja a baka: tercelek. Már is üvölti az új parancsot: nóta állj! mindenki tercel!)

Milyen csodálatos az, hogy itt nem erről van szó. Nem uniszónót akar elérni Jézus a keresztyének közösségében, hanem szimfóniát. Ahol a keresztyének közössége egy olyan többszólamú ének- vagy zenekar, ahol mindenkinek megmarad, megvan a saját szólama, de egy a hangnem, úgy egyeztetik a különböző szólamokat, hogy egy csodálatos összhang, szimfónia, harmónia alakul ki, miközben mindenki megőrizheti a sajátosságait.

A legkisebb, legegyszerűbb, legkönnyebb kórusmű a két-szólamú, de ismerünk sok (8-10) szólamú műveket is, sőt óriási több énekkart és zenekart foglalkoztató művet is. Ilyen pl. Berlióz: Te Deuma is.

Igénkben DUO-ról van szó, mégpedig EPI TÉSZ GÉSZ. Jézus jól ismer bennünket, embereket. Az egész 18. rész ezzel a Jézusnak feltett tanítványi kérdéssel kezdődik: „Ki a nagyobb...?” Az egész emberiség történelmét átfogja e kérdés eldöntéséért folytatott harc, viszály. A legkisebb emberi közösségtől – a házastársi közösségtől – kezdve országok, népek közösségéig ez a nagy kérdés: ki a nagyobb?

A legnagyobb bajunk, szerencsétlenségünk az, hogy abban a nehéz helyzetben, amelyben élünk, nincs ebben az országban egyetértés. Pluralista társadalom helyett polarizáló-dó társadalomban élünk.

Jézus tehát nem százakban, ezekben gondolkodik, hanem ezt mondja: „ha közületek ketten egyetértetek a földön”. Jézus, aki pl. a Hegyi Beszédben magasra teszi a mércét, itt a lehető legalacsonyabbra teszi, ti. kettőnél kevesebb ember-nél nem lehet egyetértésről beszélni. Uniszónó vagy szóló ének esetében nem lehet szimfóniáról, harmóniáról beszélni.

A legkisebb gyülekezet: két ember. S már ennek a két embernek a kezébe, az életébe Jézus óriási lehetőséget helyez: ha egyetértetek abban, amit kérnek „azt mind megadja ne-kik az én mennyei Atyám”, és „ott vagytok közöttük”. Ez tehát nem csak azt jelenti, hogy Jézus rendkívül alacsonyra

teszi a mércét, hanem azt is, hogy a legkisebb – néhány emberből álló – és a legnagyobb – több ezres – gyülekezetben teljes az esélyegyenlőség.

Mi szeretünk tömegben gondolkodni. Olykor önmagukban a számok nagysága hat meg, vagy lesznek számunkra tekintélyt parancsolókká. Jézus, akit olykor ezrek vettek körül, még is két emberben gondolkodik. *En is megfontoltam 2018*

Magyarország legnagyobb evangélikus gyülekezetében születtem, nevelkedtem és most már tíz éve itt szolgálok. Ez a LEG-ek gyülekezete. Mammot gyülekezet. Ünnepen egy-két ezres gyülekezet előtt szolgál a lelkész. Itt egy utcában több evangélikus lakik, mint máshol egy egész gyülekezetben, egy kerületben több, mint máshol egy egyházmegyében. Újában átéljük az ellenkező végletet is. A hétköznapi reggeli istentiszteletek elnéptelenedtek. A 6-700 férőhelyes Kiszéplomban olykor 2-3-an ülnek a padban. Segédlelkész koromban szolgáltam nagyon kis gyülekezetben is (Rudabánya, Bp-Rákóczi úti Szlovák Gyülekezet), ahol időnként szomorúan vagy aggódva élték meg kicsinységüket az evangélikusok. Jézus e tanításával a legkisebb gyülekezetet is felkarolja, bátorítja, buzdítja, s megelégedettségre tanítja, éppúgy, mint – a legkisebb atyjafiait (Mt 23,34 kben).

A textusunkat követő, a gonosz szolgáról szóló példázat – gondolom – akár a negatív illusztrációja is lehet igénk tanításának. A történetben két szolgáról van szó. A történet jól kezdődik, a szolgának ura elengedi tartozását, mert eszedzését meghallotta, megszánta. A két szolga közt nem volt összhang, az első gonoszsága, türelmetlensége, lelketlensége miatt. S a végeredmény: a kérés nem hallgatatik meg, ill. a király haragjában visszavonja első döntését, a gonosz szolgára tulajdonképpen életfogytiglani börtön vár. Mennyire más lett volna a végeredmény, ha a második szolga is oda-járulhatott volna királya elé ezzel: Uram, engedd el szolgáltatásom adósságát, én tartoztam néki, mivel kértem őt, ő elengedte összes tartozásomat. Micsoda szimfónia, összhang lett volna a két adós szolga közt, s a következménye szabadság, de...

SZÜNAGÓ = összejönni, összegyűlni. Jézus (EPISZÜNAGAGEIN) összegyűjteni (Mt 23,37) akar bennünket. Ezért is köti ezt össze a legdrágább ígérettel: „Ott vagyok közöttük”.

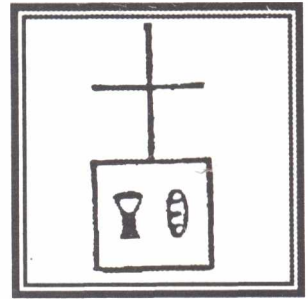
Ma különösen nagy e jézusi tanítás jelentősége, amikor a keresztyének elmagányosodásának jelei mutatkoznak mindenütt. Amikor a gyülekezetek tagjai nem organikus egységet alkotnak, miközben megélik keresztyénségüket, hanem mozaik-szerűvé lesz a közösségük. Vagyis csak messziről tekintve bontakozik ki valami egységes kép, de egészen közletről nézve egymástól függetlenek, egymásról semmit nem tudnak, mindenki éli a maga életét, önmagába zártan. Ebből a helyzetből akar összegyűjteni Jézus egy igazi, testvéri közösségbe, olyan közösségbe, amilyen az első keresztyén gyülekezet volt, amelyről ezt olvashatjuk: „A hívők gyülekezete pedig szívében és lelkében egy volt”. – „kitartóan részt vettek ... a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádkozásban” „akik hittek, együtt voltak” ApCsel 4,2

Ájánlott énekek: 447, 472, 474, 475. *242*

Imádság: Urunk, Te szeretet-közösségbe hívtál és hívsz bennünket. Áldunk Téged, Neked is érdeked az, hogy mi egyek legyünk. Kérünk, a Te gyakran széthúzó, viszálykodó néped – egyesíts minket, gyűjts egybe bennünket! Légy közöttünk, maradj velünk! Amen.

Aradi András Péter

Gyülekezeti szolgálat – lelkészi közélet

SZEVERÉNYI JÁNOS:

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

– Józsefvárosi Családsegítő Központ (CsSK) – Bp. Népszínház u. 11. –

1995. február 1-től 1995. december 31-ig utcai szociális munkásként dolgoztam. 1996. január 1-től megbízásos alapon családgyógyozó vagyok.

UTCAMUNKA

Heti két alkalommal mentem az utcára. Péntek délelőttöként a Népszínház utcai CsSK-ban ügyeletet tartottam. Az ügyelet célja az volt, hogy egy fix ponton megtalálhassanak azok, akiket motiválni lehetett az együttműködésre. Mindemellett az utcáról bejött hajléktalan klienseket is én vállaltam (részben).

Nem volt nehéz „klienseket” találni az utcán sem. Elég hamar felderítettem a bázisokat. Terek, aluljárók, pályaudvarok és bizonyos utcák. Nagyon sokféle okból tartózkodnak az utcán ezek az emberek.

A hajléktalanszállók bizonyos időpontokban kiküldik őket levegőzni, mozogni, dolgozni. Sokan üldögélnek ilyenkor a szálló környékén, pl. a Teleki-téren. Sok ilyen emberrel beszéltem. Többször együttműködtem a szállók szociális munkásaival. Így találtam rá P. Imrére is, aki 57 éves elvált, hajléktalan. Két éve lakott már a Dankó utcában. A Mátyás téren üldögélt. Lakatos szakmája ellenére csak időnként, a Moszkva téri emberpiacon kapott nagy tirkán munkát. Ukrajnából és Romániából érkezők jóval olcsóbban elszegődnek. Jószándékú, csendes embernek tűnt. Többször bejött a CsSK-ba. Sikeresül elhelyeznem az Evangélikus Egyház hűvösvölgyi szeretetotthonába karbantartónak. Szállást, teljes ellátást és 14 000 Ft fizetést is kap.

A túlnyomó többség története közel sem ilyen sikeres. A legtöbb hajléktalan testileg-lelkileg leépült, beszűkült állapú. Családi problémák, válás, italozás, bűnözés van a háttérben.

Nagyvonalakban három nagy csoporttal lehet találkozni az utcán. Az első csoport a teljesen leépültek, akikkel kommunikálni is alig lehet. Pályaudvarokon, pincejárókban, járdán, bokrok alatt, a tereken lehet ilyenekkel találkozni. Teljesen elesett állapotban vannak. Bűdösek, piszkosak, beszélni nem tudnak vagy csak érthetetlenül. Többször a saját vizeletükben, székletükben találtam őket.

Némelykor a hajléktalan-mentőt hívtam ki, vagy az elérhetőségemet írtam fel egy cetlire, és tettem a zsebébe, gondolván arra, hogy az esetleges részeségből kijózanodva, meg tud majd keresni.

A Baross utcában, forgalmas helyen, a járdán keresztben feküdt egy ilyen állapotú ember. Mellette szétört borosüveg és szétfolyt bor. Teljesen mozdulatlan volt. Az arrajárók már kihívták a mentőket és a rendőrséget. Amíg ők megérkeztek, az üveget eltakarítottam és a „papát” arrébhúzva felültem. Úgy tűnt, hogy csak alaposan berúgott. A megérkező rendőr és mentős nem nagyon akart vele bármit is tenni. Igazoltatták és kényszeredetten elvitték egy kórházba. Megtudtam egy boltostól, hogy jól ismert koldusról van szó.

Más alkalommal beszéltek a CsSK-ba, hogy menjek ki az egyik lépcsőházba, mert a mínusz 20 fokos hidegben egy ember fekszik a lépcső mögött. Nehezen indult a beszélgetés, mert aludt, az arcát is teljesen betakarta és talán csevegni sem volt kedve. Miután megértette, hogy ki vagyok és honnan jöttem, megköszönte a jószándékot és megkért, hagyjam békében. Ez még nem lett volna meglepő, de az arra járó lakók is megszólaltak, hogy ne háborgassam a Sanyikát, mert nincs vele semmi baj, ők ellátják. Kiderült, hogy a közeli

hűsoltban segít egy kicsit napközben, és ott enni is kap. Mindenesetre kiküldtem hozzá a buszosokat a Dankóból, hogy vigyenek neki takarót és más apróságokat.

Itt jegyzem meg, hogy sokan nem akarnak bemenni a hajléktalanszállókra. Ez a második nagy csoport. Ők vannak a legtöbben. Kiszakadtak teljesen a társadalomból. Szállóra vagy szociális otthonba nem akarnak bemenni, mert az „börtön”. Ott lopnak, verekednek és persze fürdeni kell és nem lehet inni. Van olyan, akinek csúnya bőrbetegsége van, amit szégyell, vagy amíg nem volt hajléktalankórház, addig be sem fogadták. Vannak idegbetegek, akik félnek, akiket kihasználnak. Mások igazi csavargók, „szabadok”, sőt némelyek kicsit bohémek. Ezek között sok koldus van. A koldusoknak számtalan rétege, csoportja van. Bérkoldulók, akik szervezeten koldulnak, és „másoknak kell tejelniük”, esetleg lakhatási lehetőségért. De idetartoznak a gyerekek is, akik órákon keresztül, esetleg egész nap a jéghideg járdán vagy a huzatos aluljáróban ülve „keresnek”. Jól ismertek a testi fogyatékosok, akik „jól exponálva” mutatják még a hidegben is csonka testüket. Az ügyesebbek kiskutyával koldulnak. Hölgyek szívesen tesznek száz forintot is a kutya lába alá.

Az egyik ilyen koldussal többször is találkoztam, be is jött a CsSK-ba. Négy gyermekük van, a felesége villamosvezető. Tanyájukat elvesztették és Budán beköltöztek egy lakásba. Próbáltam szükséglakást szerezni nekik, ill. szolgálati lakást a BKV-nál. Koldulással kb. havi 30 000 Ft-ot keresett!

Mások különböző betegségekre hivatkozva kérnek pénzt. A betegséget kirják egy táblára – sokszor olvashatatlanul – és azt mutatják az arra járók

nak. Elég sok idős ember is beállt a koldulók sorába a romló életkörülmények miatt. Többeknek a nyugdíja éppen csak a rezsire elég. Magyarországon nagyon sokan éheznek ma!

Láttam több *bolondos koldust* is madarakkal, pl. csókéval vagy macskával, kutyával. Különleges ruhában vagy fejdíszekkel. Volt, aki a lakását mutogatta színes fotókon, hogy milyen körülmények között lakik és szidta a rendszert. Koldulni is tudni kell...

Elég sok *román, cigány* koldus is megjelent. Ők igen kemények, igyekeztek elzavarni, hogy ne rontsam az üzletet, hiszen ezért utaztak olyan sokat. Legjobban a legforgalmasabb helyeken lehet keresni. Pl. a Blaha Lujza téren. Volt olyan román asszony, aki a CsSK-ba is bejött. Valamilyen bádögödében lakik elmondása szerint a város szélén. A gyerek, aki a karján volt, égett a láztól. Sikerült az Údvahadsereghez irányítanom. Más kerületben lakó koldusok ügyében felvettem a kapcsolatot a kerületi Családsegítővel.

A harmadik, legkisebb csoport, akiket az utcán talákoztam, azok, akik nem régen kerültek ki a társadalomból és még képesek együttműködni. Ilyen volt a fent említett P. Imre is. A Blaha-téren talákoztam R. Károlyval. Üres üvegeket gyűjtött. Valamikor dorogi bányász volt, leszázalékolták, nyugdíját megvonták, mert valahol elveszett a felülvizsgálati papírja és elveszett a személyi igazolványa is. Bejött a CSSK-ba és elkezdtek intézni az ügyeket. Szerzett ideiglenes igazolványt kéresemre. Felvettem a kapcsolatot a dorogi tüdőgondozóval és az esztergomi Nyugdíjintézzel. Újra kapja a nyugdíját. Őt a lejtő szélén sikerült elérni!

Volt néhány kliensem, akik *utcáról jöttek be a CsSK-ba.* F. K. János, aki hetedik hónapos terhes élettársával a Lehel téri aluljáróban lakott. K. utca-seprésből élt. Tiszta, rendezett külsejük volt. Volt munkahelyének a munkásszállóján, ill. fürdőben mosták ki ruháikat. A nőt előző élettársa többször megszurta, ezért idegileg rossz állapotban volt. Egyedül nem maradt meg anyaszállón. Az volt a kérésük, hogy szerezzek valamilyen olcsó albérletet vagy olyan szállást, ahol a férfi is lakhat. Sok utánajárás után végül is sikerült őket elhelyezni.

Különböző hajléktalanszállók lakói kerestek meg azzal, hogy segítsék visszaszerezni valamikori bérlakásukat. Minden próbálkozásom kudarcba fulladt, mivel ezeket a lakásokat valóban elvesztették, és időközben olyan lelki-teszt állapotba kerültek, hogy képtelenek voltak már a legegyszerűbb együttműködésre is.

Az utcán lévő *gyerek-koldusokkal* és a prostituáltakkal *nem* foglalkoztam, csak érintőlegesen. Köztudott, hogy a Józsefváros Budapest legterheltebb

kerülete a bűnözés szempontjából. A legtöbb cigány itt lakik, sok a bevándorló, a bűnöző, a prostitúció központja is itt van (Rákóczi tér és környező utcáinak). A *maffia* itt nem vendég, hanem már állandó lakó. Mivel egyedül jártam az utcát, fokozottan is veszélyesnek számított. Nem akartam feldühíteni a mindenre elszánt striciket. Többekkel sikerült beszélgetni így is. Megdöbbentő volt, hogy a kivilágított Körúton a Blaha tér és a Rákóczi tér között erőszakos markecolók támadtak le néhányszor, nem is késői időpontban. Rendőr egy szál se, csak stricik figyelték a konfliktust. *Védtelen voltam.* Kocsimában, tereken, utcán volt alkalmam megfigyelni ezt a világot is. A stricik nagyon kemények és cinikusok. Volt olyan, hogy egy feldühödött strici gumicsővel a kezében kereste üvöltve az egyik lányt. *A lányok egy ré-*

sze teljesen kiszolgáltatott és védtelen. Némelyeket rabszolga-szinten tartanak. Többen nincsenek tisztában a betegségek veszélyével. Több beteg is van közöttük.

Ezen tapasztalatok alapján fontosnak tartanám a segítőakciók feléjük is, ahogyan van rá bőven példa nyugati városokban. Láttam ilyeneket Hamburgban, Amszterdamban, Koppenhágában. Több évtizedes, kidolgozott módszerekkel dolgoznak. Érdemes lenne átvenni és magyarítani néhány módszert!

Munkám során igyekeztem munkakapcsolatba kerülni a rendőrökkel, hajléktalanszállókkal, anyaotthonokkal, számtalan segélyszervezettel (Vöröskereszt, Napsugár Otthon, Oltalom, Menhely, Tessedik Alapítvány, Máltai Szeretetszolgálat, Családvédelmi Központ, Anyaotlalmazó, Léthatár Alapítvány, GYIVI, egyházak stb...)

Az egyház szolgálata – nagyvárosban

A Bécs–Budapest Lelkészkonferencián tartott előadás

(1996. június 3-4.)

Mottóként *IKor 9,19–23-at* idézem. Meggyőződésem, hogy Pál ebben a vitatható vallomásban nem elvetelenségéről, nem identitás-zavaráról beszél, hanem arról a krisztusi szeretetről, amelynek segítségével el tudta fogadni a „*másságot*”, a különbözőségeket, egygyé tudott lenni hallgatóival úgy, hogy eközben nem veszítette el önmagát, önazonosságát és küldetésadatát. Közel akart kerülni az emberekhez, hogy a szívét betöltő Krisztust is közelívé tegye és elérhetővé számukra.

Ha mi, mai evangélikus lelkészek hasonló küldetésadattal szeretnénk végezni munkánkat, erre az indulatra van szükségünk. Pálnak sem volt könnyű, nekünk sem az! Közel kerülni a mi időnk nagyvárosi embereihez, nemcsak megérteni, de elfogadni is őket olyannak, amilyenek – *ez nem könnyű!*

De milyen is a „nagyvárosi ember”? Más-e, mint a falusi vagy kisvárosi?

A szociológiai felmérés és osztályozás nem az én feladatomban. Ám lelkipásztori szempontból meg kell próbálnom *néhány jellemző és tipikusnak mondható tény felsorolni.* Előre kell még bocsátanom, hogy ezek a jellemzések összefüggenek 40–45 év, tehát több, mint egy nemzedéknyi idő tudatos ateizmusával és a vallásos értékek leértékelésével ma.

I.

1. *Munkaközpontúság, időhiány, hétvégi menekülés a nagyvárosból.* – A munka ma már nem a jólétet vagy luxust, hanem a legalapvetőbb megélhetést kell hogy biztosítsa. Akár a létmi-

nimum megteremtése, akár a nagy jövedelmek megtartása állandó készletet kíván. Egyfelől fáradt, robotoló emberek nyüzsgését, másfelől az utcán, autóban mobiltelefont használó, szüntelenül elfoglalt embereket látunk. (Megáll egy autó mellett, kérdezi a vezető, hogyan jut el egy címre, közben megszólal a telefonja, nem ér rá meghallgatni válaszat... Hacsak ki nem várom, amíg befejezi a telefonálást... Időhiánnyal küzd szinte mindenki, az egyházi alkalmazásokra már végképp nem marad idő és energia. Marad a legjobb szándékuaknak, (katolikusnak és újabban protestánsoknak is!) a karácsonyi éjféli mise... Hiszen koratavasztól késő őszig a hétvégéket a nagyvárosban kívül kell tölteni. Péntek délután vagy szombat reggel útrakel a város...

2. *Magány és társatlanság.* – Az én gyülekezetem területén igen sok az *egyedül élő, idős ember.* Ha pedig van is körülöttük család, hitükkel, vallásosságukkal akkor is legtöbbször egyedül maradnak. Ez az állapot keserűvé teszi őket, már nem tudnak feloldódni a gyülekezeti közösségben sem, önmaguk sorsa körül forgolódnak állandóan.

3. *A tradíció gyengülése vagy teljes hiánya.* – Faluhelyen a harangszó még az utolsó házakig hallatszik és hívogat. *A mi embereink már nem hallják a harangszót!* A vasárnapok beosztásában már az otthoni munkák, tv-nézés vagy a pihenés szerepel, ha nem mozdulnak ki lakóhelyükről. Különlegesen érdekes zenés áhitatra vagy vetített képekkel kísért előadásra, szeretetvendégségre is hiába küldünk meghívót. Nem szerepel a megszokott programjukban.../

4. *A közbiztonság romlása.* – Téli időben koradélutántól, nyáron sötétédestől kezdődően már nem mernek elmenni otthonról. Egy-egy megtámadás, táskalekapás, betörés híre gyorsan terjed. Hétköznapi bibliaóráinkat 6 órától át kellett tennünk du. 3 órára, hogy a leg-hűségesebbek merjenek eljönni.

5. *Lakótelepek személytelensége, megközelíthetlensége.* – Amely kerületekben blokkházak épültek, ott még a korábban pislákoló közösségi szellem is elsorvadt. Egyforma, nagy barakkok ezek, a külső egyformaságot csak a falakon belül lehet kissé színezzni, egy-nibb tenni. Minden próbálkozás, hívás, röplapok bedobása, látogatás – majdnem teljesen eredménytelen. Újabb új problémát jelentenek a zárt kapuk, a kaputelefon megjelenése. Ezzel még megközelíthetlenebbé váltak az emberek.

6. *Alkalmi templomlátogatók.* – Keresztelések, esküvők, temetések mégis behozzák a régen nem látott, vagy soha nem látott evangélikusokat. Az a tény, hogy azoknak is küldünk évente kétszer gyülekezeti körlevelet, akik teljesen passzívák, később esetleg 10–15 évvel később mégiscsak eredményt hozhatnak. Legalább tudják, hová fordulhatnak, ha szükség van egyházi szolgálatra. Ilyenkor mindent meg kell tennünk azért, hogy érzékeltessük, nem szolgáltatást végzünk, hanem szolgálatot. Ennek érzékeltetéséhez sok tapintat és türelmes szeretet kell. – Mindenkit még így sem érünk el körleveleinkkel, mert a gyakori helyváltoztatás miatt egyszerűen eltűnnek, beolvadnak a nagyváros névtelen tömegébe.

7. *Felekezeti határok gyengülése.* – Ha az érdeklődés, esetleg lelkeség iránti vágyódás ahogyan feltámad valakiben, oda megy, ahol valami vonzót, érdekeset talál, ahova egy barátja, ismerőse hívja, teljesen függetlenül felekezeti gyökereitől. Különösképpen a kisegyházak és szekták tudnak ilyen módon gyarapodni, hiszen teológiailag leegyszerűsített élmény-vallásosságot kínálnak a hit igazságainak alapos megismerése helyett. *Jó pszichológusok: dicsérik az embert!*

8. *Egyes városrészekben belül is más-más jelenségek dominálhatnak:* más a cinkotai vagy rákoskeresztúri emberek egyházhoz való viszonya, mint a belvárosiaké vagy a gazdag budai villanegyedekben lakóké. Van kerület, ahol a hajléktalanság és munkanélküliség, a prostitúció vagy a cigányság jelenléte erőteljesebb mint másutt.

II.

Hogyan szolgálhat az egyház az új kihívások között?

1. *A tradíció megőrzése és közben új formák keresése.* – A templomi alkalma-

kat meg kell tartani a látogatottságtól függetlenül. Ez legyen az a fix pont, ahol és amikor mindig meg lehet találni a gyülekezetet. Az istentiszteleteken lehet kisebb liturgiai újításokat bevezetni (például az ifjúsági istentiszteleteken), de a *középpontban mindig a jó ige hirdetésnek kell maradnia.* Az ige hirdetőnek tudnia kell, mi van a levegőben, mi foglalkoztatja az embereket, milyen kérdésekben kell Isten üzenetét tolmácsolnia egyértelműen és közérthetően. Ma is igaz Pál apostol élesen fogalmazott mondata: „tetszett Istennek, hogy az ige hirdetés boldonsága által üdvözítse a hívőket” (1Kor 1,21) Ez a mi felelősségünk is!

2. *A kazuális alkalmak fontossága.* – Esketéseken, temetéseken a jelenlévők jelentős része „kivüálló”, az egyház peremén élő ember, aki azonban érdeklődéssel figyel, ha már jelen van, mit is mond ma a lelkész. Sok olyan példát tudok felsorolni, amikor egy-egy ilyen szolgálat után valaki elkezdett rendszeresen templomba járni. Az alkalmi gyülekezet is megszólítható gyülekezet.

3. *Családlátogatás, személyes kapcsolatok.* – Ezt a nagyvárosban különösképpen is gyakorolni kell! Faluhelyen mindenki ismer mindenkit, a főutcán végigmenve több gyülekezeti taggal találkozhat a lelkész. Nagyvárosban sokszor még a szomszédait is alig ismeri a lakó. Az egyedülélők számára esemény, ha valaki rájuk nyitja az ajtót. A családok számára is jelentős, ha a lelkész vagy valaki a gyülekezetből meglátogatja őket. Gyakran megtörténik, „hogy visszaadják a látogatást”, eljönnek a legközelebbi istentiszteletre vagy elküldik gyermeküket hittanórára, konfirmációra. *A látogatások időpontja nagyon korlátozott:* aktív dolgozók esetében du. 5–7 óra között lehetséges. Sem ez előtt, sem ez után már nem tapintatos menni. Ritkán nyílik alkalom elmélyült beszélgetésre, bibliaolvasásra, imádkozásra, de a figyelő, őket meghallgató beszélgetés is nagyon fontos lehet.

4. *Hitoktatás, katechetikai munka.* – Ma már iskolákban is, gyülekezeti csoportokban is folyik a hitoktatás. Az új nemzedék számára ez sokkal több, mint tárgyi ismeretek átadása, egész családok lehetnek újra részesei az egyház szolgálatának, gyermekeiken keresztül. Mostanában sok esetben keresztelünk olyan felnőtteket, akik gyermekeik révén ébrednek rá, hogy ez *kimaradt életükből.* Ezek oktatása, felkészítése az egyik legfontosabb katechetikai és lelkipásztori feladat. – A felekezeti iskolákban, gimnáziumokban órarendbe illesztett, kötelező jellegű hitoktatás is új kihívás volt 7 évvel ezelőtt. Ma már tantervvel és komoly odafigyeléssel végezzük ezt, csak a farsori gimnáziumban 15 diák készül hit-

tan-érettségire ebben a tanévben. A lelkészutánpótlás kérdése is így nyerhet a korábbi évtizedeknél jobb megoldást.

5. *Evangelizáció, hitébresztés, konferenciák.* – A pápa meghirdette Európa újraevangelizációját, a jövő évi „Szent-év” tárgya is ez lesz. Ennek a szép célnak mai megvalósítása azonban nem könnyű! Egyházunk missziói bizottsága és egyes helyi gyülekezetek sokat tesznek azért, hogy a hosszú évtizedek óta tartó elidegenedés és szekularizáció után sokakhoz eljuttassa az evangéliumot, azonban ezt ma már a régi módszerekkel kampányszerűen nehéz véghezvinni. A meghirdetett evange- lizációs alkalmakra elsősorban azok jönnek, akik a második világháború utáni ébredési mozgalomnak részesei voltak és azóta is hitben járó emberek, és nem azok, akiket az ismeretlenségből, közönyös állapotukból kellene hitre ébreszteni.

Minden felekezetben vannak ún. „sztar-papok”, akik tömegeket mozgatnak meg, ám ez még messze van népünk evangelizálásától. Az igazi tömegeket ma csak aprómunkával, hűséges helyi szolgálattal lehetne elérni. Ehhez viszont kevesen vagyunk, és kevés az időnk és erőnk. Mindazonáltal az ifjúság és a felnőttek számára rendezett többnapos hitébresztő és hitmelyítő konferenciák (előbbieket 1980 óta!) sok áldást hoztak már eddig is. Családi konferenciákra is mód van már, ahova minden korosztály jöhet, együtt is.

Úgy érzem, hogy nem szárookra van szükségünk, hanem nyitott szívű ige-hirdetőkre, *vonzó tartalmú, de nem személyekhez kötött alkalmakra.*

A kisegyházak és szekták látványos, sokezeres rendezvényei számunkra nem lehetnek igazán példák, hiszen ők óriási propagandával az egész városból gyűjtik össze híveiket, és olyan eszközökkel hozzák létre az extatikus élményekre épülő hatásokat, amelyeket mi nem szeretnénk utánozni! A tartós lelki élet igazán csak a helyi gyülekezetekben képzelhető el, folyamatosan, nem egy-egy alkalomra időzítve.

6. *Egyes rétegeknek kínált alkalmak.* – Évek óta működnek fővárosunkban evangélikus és protestáns „értelmiségi körök”. Általában a keresztyén orvosok számára, egyetemi hallgatók számára, a lutheri örökséget ápolók számára, egyes szolgálati ágakban (pl. iszákosmentés, kábítószer-mentés), fogyatékos fiatalok közötti munka nyitott alkalmak, amelyeken bárki részt vehet. *A legfontosabb, hogy minél többen tartozzanak valahová, valamilyen rendszeresen összejövő közösséghez.* Az egyesületi élet nálunk még nem működik igazán, noha vannak már egyesületek. A lényeg nem a tagság, hanem a jó programok szervezése.

Ide sorolom az *egyházi zene* alkalmait is, amely a nagyvárosban igen sok

embert megmozgat. Jelentős ének- és zenekari műsorok a Deák téren, Kelenföldön és a Budavárbán vannak, olykor a Fasorban, egyházi könnyűzenei műsorok Pesterzsébeten. Az orgonazene is vonzó a mai ember számára. Fontos, hogy ezeken a zenei alkalmon rövid ígéhirdetés is legyen.

7. *A média szerepe.* – Nagyvárosban szinte felmérhetetlenül nagy szerepe van a rádióban, tv-ben és egyes kerületekben a kábel-tv adásokban elhangzó egyházi adásoknak. Ez a hatás lehet pozitív is, de negatív is! Egy-egy szép alkalom, jó megszólalás teljesen kívülről állókat is állásfoglalásra készítet. Egy-egy vitatható vagy nem jó hangvételű szereplés még a különben közönyösöket is kritikára készíti. Ugyanez vonatkozik a világi sajtóban megjelenő egyházi szereplésekre is, kisebb mértékben. Ezért ezekkel a modern eszközökkel is élni lehet és élni kell. Eltúlozunk nem kell a szerepüket, de lebecsülnünk sem szabad. – László atya vasárnap reggeli meditációi, tv-szereplései, repülőgépes temetési szertartásai borsos áron – mindezt egy templom-építés menedzselése okán –, sokakat meggondolkodtat, pozitív és negatív módon egyaránt. –

Egyházi műsorainkra sokan figyelnek. Segítsük a műsorok szerkesztőit, a médiabeli istentiszteleteken pedig, melyeket sokszázezeren hallgatnak, nagyon jól kell ígét hirdetnünk!

8. *Munkatársak szükségessége.* – Hála Istennek, vége már azoknak az évtizedeknek, amikor mindent a lelkesnek kellett végeznie, mert csak ő mentesült a politikai hátrányok alól. Ma már nem kell lopakodva templomba menni vagy titokban tartani a gyermek konfirmációját, hitoktatását.

Ma is érezzük azonban azt, hogy a gyülekezetek többségében nincs vagy kevés a munkatárs, aki segítene a lelki munkában. A gyülekezet autonómiája már valóságos, a presbitériumok is működnek, sok építési és műszaki feladat megoldásában segítenek a lelkeseknek. Ha azonban ezeken túl a lelki élet építésére gondolunk, akkor érezzük azt az igényt, hogy több hívő keresztyén emberre, segítő és hitéről is bizonyosságot tevő munkatársra lenne szükség, éppen a nagyvárosi életben, a „függőleges szórványban”. „Lélektől lélekig” vinni a hírt Jézus Krisztusról és arról a közösségről, ahol éppen Ővele lehet találkozni és egymással is. Azt a „missziót”, hogy a szomszédoknak, la-

kótársaknak, ismerősöknek a mindennapok találkozásai során elvigyük ezt a hírt, tanácsokkal segítsünk gondokkal, tanácsalanságokkal küzdő felebarátainknak, esetleg kézzelfogható segítséget is tudjunk nyújtani – csak egymást segítve és a „választott nemzetség, királyi papság” protestáns értelmezésével végezhetjük el. A lelkes önmagával kevés, az ígéhallgató gyülekezet pedig e nélkül nem teljesíti küldetését. Igazi közösség csak közös munkával és felelősséggel jöhet létre. Újra meg kell tanulnunk, hogy a hit nem magánügy, *noha Isten előtt egyedül is naponta meg kell állnunk!*

Az egyetemi fiatalok közössége úgy jött létre, hogy az egyetemisták egymásnak szóltak, egymást erősítették és hívták. Erre van szükség a nagyvárosokban minden korosztályban és társadalmi rétegben. A beilleszkedési nehézségekben is egymásnak segíthetünk a legtöbbit.

Minden kor keresztyéneinek maguknak kell megfogalmazniuk és megélniük, hol és hogyan éljék meg hitüket. Ehhez kérjük mi is Isten bölcsességét és világosságát Budapesten és Bécsben.

Szirmai Zoltán

ELŐZETES HÍRADÁS

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa az ezévi *Protestáns Napok* keretén belül *október 29-én Sáropatakon Teológiai Fórumot* rendez, amelynek témája:

A protestantizmus szerepe a magyar identitástudat kialakulásában és megőrzésében. Ezen belül paneldiskussziót is terveznek a magyarországi protestantizmus mai egységéről, feszültségeiről az egyes felekezeteken belül és között a békesség, a közös jó bizonyágtétel és szolgálat érdekében.

Erre a jelentős alkalomra már most felhívjuk Olvasóink figyelmét!

A KÖZELJÖVŐBEN MAGYAR NYELVEN IS MEGJELENIK

JOACHIM SCHARFENBERG:

**Bevezetés
a lelkipásztori pszichológiába**
(Einführung in die Pastoralpsychologie)
címfű könyve.

A kötet könyvesbolti forgalomba csak korlátozott példányszámban kerül.

A könyv bolt ára: 1.980 Ft.

Lelkészek, hitoktatók, teológus hallgatók, tanárok, ha a könyvet közvetlenül a kiadótól rendelik meg, kedvezményesen, 990 Ft-ért juthatnak hozzá a műhöz.

Előjegyzés:

ASTRA, Siófok, Pf. 117. 8601

Előjegyzését visszaigazoljuk,

a könyvet megjelenés után utánvétellel postázzuk.

Kezdő ígéhirdetés a Keresztyén Értelmiségi Körök Fórumán (1996. június 1.)

Mi dolgunk a világban?

Ez a kérdés szertaágazó. Mi a dolog? Tennivaló? Feladat, amit el kell végezni, kötelesség, aminek eleget illik tenni? Valamiféle ügy, amit meg kell oldani? Ez is. De jelent ez a szó viselkedést, forgolódást a világban, jelenti azt, hogy közünk van hozzá, hogy nem lehetünk közömbösek, mert amit tenni kell, az a mi dolgunk. Nem hárítható őseinkre, utódainkra, senkire. A miénk, nekünk kell elvégezni.

Mi hát az ember dolga? Hármasságban válaszban összegezhető a feladat.

1. Isten azt mondja: az az ember dolga, *hogy URALKODJÉK A FÖLDÖN.* Elég sokáig énekeltek: „föld, ti rabjai a földnek”, végre tudomásul kellene venni, hogy mi a föld urai vagyunk. Ez azonban nem azt jelenti, hogy kirabolhatjuk, elpusztíthatjuk, zsákmánynak tekinthetjük. A ma embere összekeveri az uralmat a hatalommal, melyről azt vallja, mindent megtehet. A hatalom rabszolgává tesz, az uralom felszabadít.

A régiek még világosan látták a különbséget. Például az archaikus kor embere amikor az uralkodást a király, a pap és a költő hármasságának tevő-

kenységében fogalmazta meg, tudta, mit jelent az uralom. Aki látta és megértette a Delfi múzeumban a kocsihajító szobrát, tudja, hogy az uralkodás nem birtokbavétel, hanem VEZETÉST JELENT. *Fogni a gyeplőt, irányítani.* Megszabni a kezdetet és a célt, kiválasztani az utat és elvezetni a rábízottakat. *Ez a vezetés teszi az embert a világban emberré.* Héракleitosz mondja: király nélkül az ember csak sokadalom. Vezetés nélkül csak tömeg, amivel minden megtehető. Vezetni azt jelenti: ÉRTELMET ÉS CÉLT ADNI és ezt a célt megvalósítani. Uralkodni azt jelenti, hogy a káoszról megteremteni a rendet, a jogból az igazságot, a politikából a jólétet, a kárthatból az örök életet.

Az uralom feltétele az engedelmesség. A gyeplő az isteni ember kezében van. Aki ezt tudja, kiengedi a gyeplőt a kezéből, az isteni rend ellen vétkezik. Aki lázad, az isteni rend ellen lázad. Engedelmeskedni kell. De ez az engedelmesség nem gerinctelen meghajlás, nem elvtelen együttműködés a hatalommal, hanem annak világos tudata: van célja és értelme az életnek, mert Isten embere Istenhez vezet s visszanyerhetem elvesztett istenarcomat. Ha az, akinek vezetni kellene, nem vezet vagy rosszul vezet, ha hatalomra és nem uralomra tör... *vétke az annak és érte megítéltetik.*

2. A második, amit el kell végezni: *őrizni az Édent.* Valamit, amiről Isten

azt mondta, hogy jó, és amit nem én csináltam, amit Isten rám bízott, amit nekem adott sáfárságba. Az Isten teremtette REND világgossá, békesség, harmónia, logika, céltudatosság, Isten műve, mint ahogy az az ISTEN SZÍNE ELŐTT VALÓ ÉLET is. Az *Éden maga a LÉT* az ember számára. Ezt kell megőrizni, megtartani. Nem akár-hogyan, hanem úgy és olyannak, amilyenek Isten megteremtette... vagyis *JÓNAK*... A föld nem lehet *DÉMONI* s éppen az az ember feladata, hogy távolartsa a démonitást.

Ma éppen ebben van a veszély. Nem látjuk a démonitást! Túlságosan csak a környezetszennyezésben a víz, levegő, természet tönkretételében gondolkodunk. Igaz, csak gondolkodunk, mert nem sokat teszünk...

A *szellemi szennyezés* az embert pusztítja el. Kifordítja a világot sarkai-ból. Úrrá teszi a kaoszt, tisztává mossa a tisztátalant, butasággá degradálja az erényt, szégyenletessé az erkölcsösöt, általánossá a közönségeset. Naponta szembesülünk e tünetekkel, s nem tiltakozunk, nem kiáltunk, hanem azonosulunk. Vámos Miklós *Lehetetlen* című műsorában Darvas Iván kétszer is megismételt, megismételhetett egy durva, Istent is gyalázó káromkodást, amit jobb érzésű emberek soha ki nem mondanak. A szellemi szennyezett világ nevetett. Vámos Miklós egy másik adásában úgy nyugtázta: felmőttek vagyunk. Igazán? Felmőtt a viselkedés is?

3. Ezzel elérünk a harmadik dolgunkhoz: *MŰVELNI KELL a földet*.

A földet művelni azt jelenti: termővé, gyümölcsözővé tenni. Szántani, vetni, aratni. Vagyis mindig azt tenni, amit kell, aminek itt van az ideje. Ezt nem mások mondják meg, nem parancsra teszi az ember. Tudja, mikor kell elpusztítani a férgeket, mikor kell tápanyagot juttatni. A szántó-vető ember soha nem elvekben beszél, hanem konkrét tennivalókban. A meg nem művelt föld – csak bogáncsot és kórót terem. Olyasmint, amiből nem lesz élet, nem lesz jövő. Parlag marad.

Művelni azt jelenti: értéket adni embernek, életnek, összefüggéseknek. Helyére tenni a dolgokat. Nem téveszteni és nem keverni össze a jót a rosszal, az örökkévalót a múlandóval, a felszínt a mélységgel. Az érték a tájékozódás eszköze. De a kiválasztott érték már mérője a választó embernek is. Minősíti az embert. Az ember lesz értékes vagy értéktelen.

Végül művelni azt jelenti, okossá tenni, *kiművelni*. Megtanítani a titokra, rejtett és első pillanatra nem látható összefüggésekre. A felszínesség megszűntetése és a mélység ismerete. A sekélyes elkerülése és a lényeges megtalálása. *Művelni azt jelenti: KULTURÁT ADNI AZ EMBERNEK*.

Ma a kultúrát összekeverik a techni-

kai fejlődéssel. A technika valóban elszaladt, de a technika mögött évtizedekkel lemaradva kullog az emberi moralitás... a befejezetlen ember. Lehet elájulni a technikán, de nem szabad nem észrevenni ezt a drámai szellemi, lelki lemaradást, mely mint modern ebola-vírus felfalja a maradék moralitást. Más szemtől szembe állni valakivel és úgy harcolni, mint ülni odahaza a számítógép előtt, s ésszel belépni bankok trezorjaiba, egy gomb megnyomásával elpusztítani ellensége-

ket vagy akár barátokat. Más dolog autóval gázolni elvalakit, s megint más meggyilkolni azt. Ebben van a nagy tragédia. *Személyiség-nélkülivé tette az embert a démoniban a technika*.

Isten a föld urává tette az embert. Nekünk nem leborulni kell, a hatalom démonát imádni a modern kísértések hegyén, hanem uralkodni. Célt és értelmet adni a világnak abban a szellemiségben és értékrendben, amit az ember Istentől kapott. Ez a dolgunk.

Takács József

Misszió a mai Magyarországon

Fiatallélekek konferenciája (Gyenesdiás, május 20–24)

Régen látott ismerősökkel telt meg konferenciaközpontunk a Pünkösöd előtti napokban. Volt, aki azért jött, hogy egykori évfolyamtársaival találkozzon. Volt, aki tanítani jött, és volt, aki tanulni. Volt, aki baráti beszélgetésekre vágyott. Volt, aki erőt gyűjteni jött, megállni kicsit, hogy testben-lélekben felfrissülve, folytathassa, amit ott-hon abbahagyott. És volt, aki azért jött, hogy megáldjon, megerősítsen és újra elküldjön minket, mondván: „tegyetek tanítvánnyá minden népet”

Bárhol járunk, szerte az országban, városban és falun, úton és (főleg) útfélen, láthatjuk, hogy *missziói terület az egész ország*: kórházak, börtönök, lakótelepek, laktanyák, aluljárók, dűledező vagy éppen kacsalábon forgó falusi házak – alkoholisták, hajléktalanok, utcagyerekek és -lányok, állami gondozottak, nincstelnek, erkölcsi tartásukat elvesztett emberek mindenfelé. Sok túlterhelt lelkész inkább megpróbálja becsukni a szemét és némi lelkiismeretfurdalással kimondja: ennél többet nem bírok, a missziót végezze más. Pedig – ahogy azt *dr. Hafensch* Károly előadásában is hallottuk – *a misszió nem külön feladat, hanem átfogja egész lelkési szolgálatunkat*. Missziói munkát végzünk a szószéken és a hittanórákon, látogatások, kazuálék alkalmával, szavakkal és sokszor még inkább szavak nélkül. A misszió nem emberi találmány, Isten a kezdeményező. Urunk küld minket a szavak és az élet bizonyágtévesztésére a 99-hez és az elveszett bárány után, de ő mondja azt is, hogy rajtuk kívül „más juhaim is vannak”. Törődünk kell velük is. Végezhetjük küldetésünket leleményes szeretettel, úgy, hogy nem számszerű eredményekre vágyunk, hanem fontos számunkra az egy is, és tudjuk: munkánk nem hiábavaló az Úrban. Ebben a tudatban küzdhetjük le a sok visszahúzó erőt: lustaságunkat, hitetlenségünket, tájékozatlanságunkat, szétszórtságunkat. A küldetés a miénk. Olyan kor következik, mely minden bizonnyal vállalás, de nem keresztényen kor lesz. Csak felkészülten és ökumenikus együttműködéssel fel lehetünk meg a küldetésnek.

Dr. Harmati Béla püspök a mai magyar társadalom problémáiról beszélt.

Ma az embert nem az egyház és az ige iránti éhség jellemzi, sokkal inkább a primitív én- és anyaghit, a durva materializmus felé fordulás. Előregedő, elszegényedő társadalomban élünk, a családok sem bírják a szakítópróbát. (Van olyan iskolai osztály, melyben a gyerekek 90%-ának szülei elváltak!) A bizalmatlanság légköre veszi körül a lelkészt, durvulnak a magatartási formák is. A szegénység nem feltétlenül teszi fogékonnyá az embereket az evangélium befogadására. Főleg, ha mi lelkészek is rontjuk magatartásunkkal az evangélium hitelét. Nehezíti az egyház helyzetét, hogy a sok új feladat között kevés a szakemberünk és a szakismeretünk.

A misszió a küldöttek számára életforma – ez a gondolat nemcsak *Kovács Imre és felesége* előadásában, hanem a konferencia egész idején a középpontban állt. Minden igyekezetünk ellenére igaz, hogy minket messze meghaladó erkölcsi-etikai szintet kell képviselnünk. Nehéz, de kudarcaink miatt nem fordíthatunk hátat a küldőnek. Az emberek számára a hűség a lelkész hűségében érzékelhető: ha nem menekül el, hanem marad és mer szembesülni a részben hibái által is okozott gyülekezeti romlással is.

Ribár Jánostól sok értékes lelkipásztori tanácsot kaptunk. Felhívta a figyelmünket az önismeret fontosságára. Helyes önismerettel, saját érzéseinkre is figyelve leszünk képesek arra, hogy türelemmel, megértéssel forduljunk a másik ember felé és segítségükre rajta. Az egész gyülekezetet a gondjainkra van bízva. De Jézus Péternek is azt mondta: „legeltesd az én bárányaimat, őrizd az én juhaimat” – vagyis nem a nyáját. Akkor lesz pásztorolt a gyüle-

kezetünk, ha a juhokkal külön-külön is pásztori kapcsolatba kerülünk. Az előadás alapján újra megláthattuk, mennyire meghaladja képességeinket a ránk bízott feladat, de megérezhettük azt is – talán nem csak én –, hogy ezt az erőn felüli küldetést mégis végeznünk kell szívvel-lélekkel, újult erővel, mert ez az életünk.

Csepregi Andrással és Szeverényi Jánossal egyetértettünk abban, hogy nem vagyunk felkészültek a missziói feladatokra. De mivel a küldetés nagyobb nálunk, az rendelkezik velünk, és egyben kordában is tart a kísértések, bajok között, alkalmatlanságunkban pedig

odakényszerít minket Urunk elé, hogy „istendarabkákért” könyörögjünk (József Attila).

A konferencia idején beszéltünk a kazuálékról, mint missziói alkalmakról, az országos evangélizációkról és még annyi minden másról.

Köszönjük D. Szabik Imre és Bálint László íghirdetéseit!

Hans Schlumberger a neuendettelsai Pastorkolleg munkájáról szólva elmondta, hogy a kéthetes tanfolyamokat négynapos semmittevésellel kezdik: ezalatt a résztvevők csak magukra és egymásra figyelnek Isten előtt, lelassí-

tanak, kizökkennek a feszített életritmusból. Így gyűjtenek erőt a következő hétre, hogy aztán áldássá válhasson számukra és a rájuk bízottak számára mindaz, amit a tanfolyamon hallottak és kaptak.

Nekünk Gyenesdiáson csak szűk négy nap adatott a fiatal lelkészek konferenciáján. De Urunk számára ez is elég volt, hogy átélte valósággá tegye az ézsaiási ígét: „Elfáradnak és ellankadnak az ifjak, még a legkiválóbbak is megbotlanak. De akik az Úrban bíznak, erejük megújul.” Hála legyen érte!

Dr. Zsednai Józsefné

„Húsvét az élő Jézus Krisztus ünnepe!”

Elhangzott a Magyar Rádióban 1996. április 7-én, Húsvét első ünnepén *Textus: Mt 28,1-8*

Keresztyén Gyülekezet!
Szeretett Testvéreim a Jézus Krisztusban!

Mi a legszebb a tavaszban? – sokunk kérdése ez egy-egy hosszú tél után. Hallgassuk csak a költőt, aki válaszolt a kérdésre: „Szép a nap. – Fészekben a sok friss tojás. – Ibolya a fűben, illat, ragyogás. – Fecskék cikázása, golyakörzés. – Lányok kacagása, friss szerelmek... – És szép, hogy füvet, fákat s szíveket áthat valami varázs. – S legszebb, hogy van húsvét, van feltámadás!”

S hogy miért a legszebb, hogy van húsvét, van feltámadás? – erről szól ma a húsvéti ige, melynek lényege: Jézus feltámadt! Élő Jézusunk van!

A húsvét evangéliuma az Isten felelete azoknak, akik Jézust elvetették, kitalizálták, elítélték, megfeszítették! Az Úr feltámadott! Azóta is húsvét újra és újra Isten felelete azoknak, akik Jézust kitalizálták, kivetették a szívükből, az életükből, talán azért, hogy így találják meg az Isten nélküli élet földi előnyeit, kényelmét, a bűneikkel szembeni kisebbség tűnő felelősséget. Isten maga ébresztget bennünket az ördög ringatta álomból azzal a hihetetlen jó hírrel: Jézus feltámadott, nyitva az új élet ajtaját!

Azt azonban hiába keressük – seholyan leírva – hogyan kelt életre Jézus. Ez egyébként sose volt lényegbe vágó kérdés azoknak, akik Jézust holtan látták. Pedig nagyon érdekes lenne. Ne is tagadjuk, bennünket is s rajtunk kí-

vül sokakat – nagyon érdekelne, ha megtudhatnánk a hogyan. Talán jobb, ha titok marad. Az ész befogadóképessége határos. A félismeret pedig tévút!

Húsvét története bizonyágtétel Jézusról: meghalt és feltámadott! A hívő asszonyok – mint a húsvéti evangélium első követői – félelemmel és nagy örömmel vitték a hírt: élő Jézusunk van! Ez a bizonyágtétel nem történelmi értelemben vett tudósítás, riport. Nem elégíti ki a múlt eseményeit nagy érdeklődéssel elemezni akaró kutató értelmet. Nem is ez a szándéka ennek. A húsvéti hírről a szívben és az értelemben mi az új világ küszöbén állunk! Jézus feltámadása azt jelenti, hogy „új reménység hajnalfénye kél, árad szerte szét”.

Ezen a napon érdemes megtanulnia mindenkinek, aki figyelemmel kíséri saját, környezete és a nagyvilág életét, hogy az életünkkel, világunkkal összefüggő főbb események fonalát nem emberek viszik, hanem az az Isten kezében van! Ahogyan Jézus születésekor az Isten cselekedett, Jézus feltámadásakor is Isten lépett akcióba! Éppen Isten cselekedete miatt válik az őrőség a sír mellett szinte holttá, mert az Istenrel való ilyen találkozás olyan félelmet kelt, mely bénít, főként ha váratlanul találkozunk az Isten kezével! Így döbbenhetünk rá arra, hogy Isten cselekedete – ahogyan Jézus feltámadásakor, úgy húsvétről húsvétra a gyülekezet életében – valóban új, egészen más életet indít útjára. Ez az élet azért más, azért új, mert nem a bűn világára épül, hanem az isteni rendre!

A húsvéti történet láttatja be velünk, hogy az Isten rendjét elutasító emberek életében milyen látszólagos a magabiztosság, az elégedettség, az örökérvényűség, a megingathatatlanosság, a stabilitás! Nem csak akkor rendül ez meg, ha váratlan esemény szól közbe, hanem akkor is, amikor a hétköznapi eseményekben találkoznak az Isten kezével. Először tétova a tekintet, majd megrendülés és elbizonytalanodás következik, az elbizonytalanodást pedig a félelem váltja fel. Az Isten nélkül gondolkodó embert ugyanis meglepi minden esetben, ha korlátba ütközik, hiszen eddig úgy gondolta: olyan szabad, mint a madár!

Életünk húsvétjai tanúskodnak arról is, hogy amikor az életet az észre, a rációra építjük fel, akkor mennyire függetlenül készülünk az Isten rendjétől, az Isten folyamatosan világunkban végzett munkájától. Nem kell más, mint egy váratlan kozmikus megrendülés, egy megmagyarázhatatlan természeti vagy gazdasági jelenség, egy hirtelen haláleset, felszabadul az emberben az a sok-sok gyermeki babona, amit egyébként a magát komolynak, felvilágosultnak, felnőttnak, a rációra építőnek valló ember magához illetlennek tart. A babonás félelemben ez esetben is a tehetetlenség és az érthetlenség öltött testet!

Ha a saját értelmünkre és eszünkre építünk, akkor éppen húsvétkor járunk igazi tévúton. Kritika alá lehet venni Jézus sírját, észérvekkel lehet hadakozni Jézus feltámadásával, de a föld-

rengés, az anygali jelenés félelmet keltő jellege annyira lekötötte az érvelő embert, hogy ez el is takarja a lényegét: Az Úr feltámadott – véleményünk ellenére is! Az Isten közelebb van, mint gondoljuk – mihozzánk is!

Érdemes hát odafigyelni mindegyikünknek az anygali szóra! Ha nekünk kellene megfogalmaznunk, mit tesz az Isten, saját szavainkkal és gondolatainkkal nagyon bizonytalanul, félreérthetően, szavakat keresgélve tudnánk azt megfogalmazni. Isten azonban gondoskodott arról, hogy az útbaigazítás félreérthetetlen és bizonyos legyen!

Ha az asszonyokra nézünk, azt kell látnunk, hogy a sírhoz érkezettek halotthoz indultak. Ki ne tette volna már meg közülünk ezt az utat, ilyen érzésekkel és gondolatokkal a temető felé... Egy pillanatra sem fordult meg a fejükben, hogy az várja őket a sírnál, amit ott találtak! Tényleg Isten meglepetése lett Jézus feltámadása a szomorkodóknak is, a sikerélményt átélő keresztrefeszítettőknek is!

Adhatunk szimbolikus értelmet a húsvéti események időpontjának! Mint a hét első napja – jelzi, hogy Isten tette a kiindulása mindennek, aminek maradó értéke, értelme és célja van!

A kora reggel is beszédes időpontot takar. Az asszonyok nagyon korán mentek a sírhoz, de Isten még korábban járt ott! Mire ők odaértek, a nap már felkelt. S ez a naptámadat Jézus feltámadása.

Ha pedig a kőre figyelünk – mely gyakran óriási teherként ül a szívünkön – arra emlékeztessen, hogy Isten minden emberi erőt és képzeletet meghaladó cselekedete történt ezen a húsvéti hajnalon! Önkéntelenül kérdezzük mi is szomorúságunkban az asszonyokkal együtt az Isten után: ki hengeríti el a követ? – Isten itt is megelőzi a kérdezőt: a kő el van hengerítve! – Akkor is az Isten a cselekedetek mozgatója, irányítója, végrehajtója, az események alanya, amikor mi nem számolunk Istennel!

Isten pedig szüntelen munkálkodik – ahogyan Jézusútl tudjuk. Amit ez a két asszony megtapasztalt Jézus üres sírjánál, az történelmi mérföldkő az embervilág történelmében. Az a hír, amit ott, hihetetlen körülmények között hallottak, az a küldő szó, melyre elindultak a tanítványokhoz, hogy átadhassák az üzenetet: a legfontosabb hírünk: Jézus él, én is vele! – Ettől a hajnaltól Jézus az új világ megújult Krisztusaként indul tovább. S útjára várja találkozásra és együttműködésre a tanítványokat.

Hány húsvét jó híre volt már ez – csak a mi életünkben is! Ma újra az új világ útjára hív Jézus téged is! – De érezzük-e ennek a saját életünkre, világunkra áradó hatását? Azt hiszem, nem! Erről tanúskodnak a vasárnapjaink. Ezek az Isten naptárában a hét első napjai. Mi azonban a vasárnapokat a hét utolsó napjaivá tettük. Így lett a vasárnap a hét vége... Igazában Isten cselekedete a hét élére tette ezt a napot! Kiemelte a napok sorából és a legfontosabbnak nyilvánította általa, hogy minden vasárnap Jézus feltámadására emlékeztet. Igazi pirosbetűs nappá tette az Isten, hiszen e napon indult útjára az isteni új világ, az emberiség előtti új cél, új érték. Együtt a feltámadott Jézussal és sokakkal, akik már felsorakoztak az úton az élő Jézus Krisztus mögé.

Azt kell tehát mondanunk, hogy húsvét nem az élet ünnepe, hanem az élő Jézus Krisztus ünnepe. Azé a Jézusé, akit nekünk nem a múltban kell keresgelnünk, hanem közöttünk jár. Ma is megszólít, ma is emlékeztet a vele találkozás fontosságára. Amikor pedig az angyal Galileát emlegette – Jézus ígéretét aláhúzva –, akkor a tanítványoknak azt az ismerős, kedves tájat, országrészt, szülőföldet, a hazát, az otthont, a barátokat, a honfitársakat jelölte meg, ahol igazán otthon érezték magukat.

Így szólít meg bennünket 1996. húsvétján az anygali emlékeztető, akik 1100 éve élünk magyarként a Kárpát-medencében. Számunkra ez az a hely, ahol a Feltámadott Jézussal nyílik lehetőségünk találkozni! – Ez a mi kedves hazánk, itt él a magyar népünk, itt születünk, itt lesz a sírunk, itt várjuk a feltámadás nagy napját is! Aki Jézussal halad az úton, azt Jézus sohasem hívja ki a hazájából! Megújulással ajándékoz meg, hogy megújult szívvel, élőbb lelkiismerettel, világosabb értelemmel, igazi tisztasággal és tisztességgel legyünk Jézussal együtt élők itt! – Az élő Jézus Krisztus ugyanis nem a világ meghatározhatatlan országútján megy előttünk világpolgári fölénytel, kozmopolita érzéketlenséggel, hanem életet megújító testvéri közelséggel jön velünk a Galga-menti országúton, az Alföld sík vidékén vagy a Somogyi dombok között.

Útja átvezet egyházaink 1000 éves iskoláin! Ezekben sok-sok Jézussal találkozott ember tanult az évszázadok folyamán. Innen sok-sok Jézussal találkozott ember indult az életbe. Vitte magával a Feltámadott ajándékaként a tudását, a megbízhatóságát, a szakér-

telmét, az alázatát, a szolgálatra készségét, akár az ország első embere lett az egykori tanulókból, akár faluban szolgáló lelkész, tanító, orvos vagy jegyző. Néhány éve újra előttünk megy Jézus ezen az úton is. Újra indult óvodáinkban, iskoláinkban, gimnáziumainkban felébredt a jézusi lelkület olyan feladattal, hogy aki itt tanul, sorakozzék fel az élő Jézus Krisztus mögé, s így megtapasztalhatta a Jézus-adta élet újdonságát, a jövő számára ma még beláthatatlan értékét.

Előttünk megy városunk utcáin hogy találkozzék azokkal, akik itt vannak itthon, s megelevenítse őket és életre keltse a vele találkozókat. Csak ébren lévő ember viheti tovább a találkozást áldásait oda, ahol él. Az élet, a békesség, a szeretet így nem lesz álom, hanem éltető forrássá válik öregeknek, fiataloknak egyaránt.

Átvezet Jézus útja a sok-sok gondolat küszködő családi otthonokon, elvezet a betegágyak mellett, megáll fiataljaink közelében, hiszen a tisztátalanság csábítása és fenyegető árnyéka rájuk leselkedik elsősorban. Nagy lehetőség az apáknak, anyáknak, fiataloknak, nagyszülőknek Jézusra figyelni. Hozzájuk egészen közel jár – életet kínál.

Előttünk megy a temetőhöz vezető úton. Ha szeretted halála össze is törté az örömet, ha be is árnyékolta a jövőképedet, bízzál abban, hogy Isten azon a hajnalon, amikor Jézust feltámasztotta, mindent és mindenkit megelőzött, korábban kelt s a felkelő nap ott neked is felkelt, hozzád is beraagyogja az új életet, az új reményt, az új világot. S ez a felkelő nap a Feltámadott, élő Jézus Krisztus.

A húsvéti ünnep jelzi, hogy Jézus megy előttünk az úton. S a Feltámadott által járt úton sokan vannak már. Csatlakozz te is, teiddel együtt, hogy Jézussal tied legyen az új élet itt, az örök élet odaát...

Ha pedig újra kérdezed a költővel: mi a legszebb a tavaszban? – gondolkodj el a hallottakon és úgy válaszold: a legszebb, hogy van húsvét, van feltámadás, s mehetek a Feltámadott után... Ámen.

Imádkozunk: Hálát adunk neked Istenünk, azért az örömhírért, hogy Jézus, a mi Megváltónk feltámadt és él. Kérünk, védj ezt a hírt szívünkbe. Teremts újjá bennünket Szentlelkéddel, hogy az élő Jézust követhessük életünk minden napján, őt lássa szemünk halálunk óráján és Vele legyünk együtt örök országodban is. Ámen.

Detre János

Szerkesztői üzenetek helyett: – búcsúzik a felelős szerkesztő

Hét év szerkesztői munkám után kértem saját elhatározásból felmentésemet (1989. szeptember 1-jével kezdtem, s most a nyári [7–8] összevont számmal zárom ezt a szolgálatot.) Sem dramatizálni, sem heroizálni nem kívánom helyzetemet vagy személyemet. Néhány gondolatot szeretnék csupán közölni kedves Olvasóimmal:

*

1. *Ti én örööm...* így tanultam Pál apostoltól a megszólítottak krisztusi nevét: „*Örööm és koronám*” (Fil 4,1). Az elmúlt 7 évben sok-sok új kapcsolat szövődött, egyre jobban megszerettem Olvasóimat. – Valamiként egy láthatatlan, de valós gyülekezetnek tartottam a Lelkipásztor olvasótáborát. *Hálás* vagyok mindazért, amit kaptam ebben az időben – sok segítséget, elhagyhattam a Deák-tér központú látást. Dolgoztam azelőtt globális és lokális szinten az evangélikus egyházban, most *regionálisan*: a MEE egészét figyelembe véve kellett szolgálnom. Sok kedves *levél* biztosított bizalomról, érdeklődésről, nyugdíjasok és volt tanítványaim sorait őrzöm. Többször ígértem, hogy a Lelkipásztor postájából közlök néhány sort, mégsem került erre hely a mindig anyagtorlódással küzdő lapban.

Köszönöm a kritikai megjegyzéseket, sokat tanultam belőlük. Néhány jellemzőt hadd iktassak ide: „bátran képviseltesd saját vonaladat, nem váltál senki szócsövévé”. – „Integrálni akartál egy pluriform világban és egyházban, de ez nem elég, utat kell mutatni, határozottabb profilt.” – „Talán tapintatból, talán taktikából nem nevesítettél... pedig általánosságban maradni nem szabad...” „Próbáltál semleges maradni, pedig valahova állni kell.” „Fél-tél a közvéleménytől, így kerültél a konfliktushelyzetek...” „Kár volt porondra lépned, ez nem emelte a lap tekintélyét...” „Distanciát tartottál egy olyan időben, amikor mindenki cirkuszban vagy színpadon van.” A dicsérő, méltató, elismerő, sajnálkozó véleményeket most nem közlöm.

2. *Amit megtehettem, s amit elmulasztottam*

Sokféle szolgálatom között, azokkal együtt az elmúlt hét (nyugdíjas) évben *főfoglalkozásnak* tekinttem a Lelkipásztor szerkesztését.

Az egyházi és nem-egyházi sajtót ebből a szempontból olvastam, hazai és külföldi, evangélikus és ökumenikus lapokra gondolok. Elég sok könyvet olvastam arra gondolva, hátha a szolgáltatásnak segíthetnek így, ha recenzálok vagy legalább ajánlok elolvasandó könyveket... Szereztem egy bizonyos reputációt testvéregyházaknál és a magyar médiánál. Az utóbbival kapcsolatban nemcsak *TV-MR*-szolgálatokra gondolok ún. vallásos műsorban, de az UNESCO media-albizottságára, a MR Nívó-díjára (Bach-kantáták), Aranytoll a MUOSZ-ban stb.

Nyilván „sok rosszat elkövettem és sok jót elmulasztottam”, ahogyan a gyónó imádság szövegében vallom én is Isten és emberek előtt. Sok mindent hozhatnék fel mentésemre (csak azzal lehet főzni, ami a kamrában található... az elmúlt hét év nem a legnyugodtabb időszak volt egyházunkban és társadalunkban ... nem katekizohén *szerkesztői* kérdések morzsolták erőmet... hiába tanultam magyar és külföldi újságíró-„tankönyvekből”, ezeket a publikációkat tkp minden cikkírónak ismernie kellene stb. stb.)

3. *Van, amiről csak én tudok* – kik váltak óriássá és kik törpévé szememben, kik ígérnek és kik teljesítenek, kik tartják írásukat ragyogónak és kik olyan alázatosak, hogy mindig méltatlannak érezték magukat a Lp.-ban való megjelenésre. – Azt is említhetném, hogy mikor kellett önmagamot megtagadni és megalkudni. – A legutolsó pillanatokig ígért, de be nem küldött kéziratok írói helyett egy éjszaka négy cikket írni... vagy a kértnél kétszerháromszor terjedelmeseb cikket közölni csak a sértődés elkerülése érdekében. Talán sikerült ezekről a szerkesztői-kísértésszámba menő jelenségekről hallgatni, „hírzárlatot tartani” még közvetlen környezetemben is. Csak aki már szerkesztett lapot, tudja tapasztalatból, mit is jelent a bibliai *hosszútűrés* (makrothümia).

4. *Ami nem sikerült*: a közelmúltat, félmúltat igazán feldolgozni. Nem tudtam valójában a 7 év alatt aktív nyugdíjas korom utazásait, sem előadásait a Lp.-ban értékesíteni. Nem akartam még inkább magam „teleírni a lapot”, úgyis a szo-

kottnál többet írt a szerkesztő... Nem sikerült többet *illusztrálni* – pedig a modern újsághoz hozzátartoznak az illusztrációk, fényképek, grafikák, táblázatok stb. Nem tudtam minden olvasott könyvet bemutatni, csak *nekem* járó újságokat ismertetni (Pro Ecclesia – USA, Kristet Perspektiv (svéd nyelvű finn értelmiségi lap), az Etiópiában élő Mekana Yesu Egyház könyvmegosztó, svéd, norvég heti és havi lapok, a Dán, Svéd, Norvég Egyház időszakos könyvmegosztói, a HVG hetilap, a Magyar Kurír félhivatalos rk. könyvmegosztó, osztrák, német, holland egyházi regionális vagy lokális újságokról és a magyar rk., református, unitárius, kiségyházi újságokról képet adni. Ezeket ismerve egyfelől mindig kollégáim tájékoztatanságát, másfelől saját adósságomat éltettem át.

Nem sikerült megértetni magam *jogi* gondolkodású kollégákkal, akik vallják: *fiat iustitia pereat mundus*. Nem tudtam azt sem elérni, hogy nacionalista és internacionalista társaimmal megértessem: milyen felszabadító érzés lehet tudni, mit is jelentett a reformáció kora óta őseink vallomása: *hungarus vagyok* – bármilyen hangzású névvel is.

5. *Ami a jövőt illeti* – több formában megírtam, hogy *sem optimista* (felületes) *sem pesszimista* (méltatlan az élő Úrban hívőhöz) *nem vagyok, posszibilista* vagyok – hadd használjam ismét ezt a számomra sokatmondó kifejezést. Hiszem, hogy Urunk ad még lehetőséget holnap is a Lelkipásztor szaklapunknak is, és ezt jól kell kihasználni.

Kívánom 70 évesen, hogy kijelölt *utódom* friss, egyéni hangot, sok gyakorlati segítséget hozzon 71 éves lapunknak! Néhány területen, *ha elfogadja*, még segítséget is megígérem: *ökumené* különböző relációiban, *könyvismertetés*, az *inkulturáció* aprópénzre-váltása stb.

Hálát adva Istennek és köszönetet mondva Testvéreknek az elmúlt hét év minden ajándékáért, bocsánatot kérve minden vétekért és mulasztásért, közös Urunk áldását kívánom Írókra, Olvasókra egyaránt, *Isten legyen irgalmas mindannyiunkhoz!*

Ökumenikus istentiszteleti rend

ZÁSZLÓSZENTELESKOR

(Tervezet)

HIMNUSZ

1. Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében

Gyülekezet: Ámen

Bevezető zsoltár:

Könyörülj rajtunk, Istenünk, és áldj meg minket, hogy megismerjék a földön a te utadat. (Zs 67, 2.3)

Magasztaljanak téged a népek, örüljenek és ujjongjanak a nemzetek, mert egyenlően ítéled a népeket,

és a nemzeteket a földön te vezeted. (Zs 67, 4.5)

2. Imádság:

Hátad adunk Neked ezért a községért, amelyben őseink s a mi nemzedékünk is otthon építhetett. Köszönjük azokat, akikkel együttünk egymás segítségére lehetünk. Áldd meg ünnepünket és nyisd meg szívünket Igéd előtt, amikor a közös zászló ünnepi avatására egygyülekezünk. Ámen

3. Lekció:

(Péld. besz. 14,22, 25-27, 29-34)

22. Tévelyegnek, akik rosszat akarnak, a szeretet és a hűség pedig jót akar.

25. Életet ment meg az igazi tanu, de aki hazugságot beszél, az csaló.

26. Aki az Urat féli, annak erős oltalma van, fiainak is megmentése lesz az.

27. Az Úrnak félelme az élet forrása a halál csapdájának kiirtására.

29. A türelmes ember nagyon értelmes, a türelmetlen pedig nagy bolondságot követ el.

30. A szelíd szív élteti a testet, az indulat viszont rohasztja a szenteket.

31. Aki elnyomja a nincstelent, gyalázza Alkotóját, aki pedig könyörül a szegényen, az dicsőíti.

32. A maga gonoszsága miatt bukik el a bűnös, de vigaszt kap az igaz, ha halálán van is.

33. Az értelmes ember szívében bölcsesség lakik, de az is kitudódik, hogy mi van az ostobákéban.

34. Az igazságosság felmagasztalja a népet, a bűn pedig gyalázatukra van a nemzeteknek.

4. Ének: Győzhetetlen én köszálom...

5. Apostoli Hitvallás

6. Ének: Ó jöjj Teremtő Szent Lélek

7. Igehirdetés

8. Zászlómegáldás:

Megáldom „Bokod község” zászlaját az Atya, Fiú, Szent Lélek nevében.

Legyen ez az ünnepi zászló a testvéri szívek egybetartozásának jelképe, a közös munkára kész, itt élő bokodi polgárok egyesítője, Isten dicsőségére, magyar hazánk javára és a közös építésére.

A minden áldás örök Istene áldja meg e zászló alatt egybegyűlteket egymást biztató erővel, összetartozást munkáló bölcseséggel és szíveket boldogító jézusi szeretettel. Ámen

9. Oratio oecumenica:

(Imádság a faluért, a község lakóiért...)

10. Miatyánk

11. Áldás:

Áldjon meg minket a mindenható Isten, az Atya, Fiú, Szent Lélek.

12. SZÓZAT

ÖKUMENIKUS EVANGÉLIZÁCIÓI MUNKAKÖZÖSSÉG

munkakonferenciájának programja, Piliscsabán, 1996. szeptember 9-13.

Téma: „Tradíció és evangélizáció viszonya az ébredési mozgalmakban.”

Hétfő, este: Megnyitó, a téma bevezetése
Dr. Hecker Frigyes

Kedd, reggel: Bibliatanulmány: Tradíciók és ébredés
Csel. 13,5-12.
délelőtt: Előadás: Tradíció és az evangélizáció viszonya a magyar protestáns egyháztörténet tükrében.
Dr. Fabiny Tibor

délután: Műhelymunka (csoportokban)
a) Tradíció és ébredés viszonya a református egyházban
Dr. Anne-Marie Kool
b) Tradíció és ébredés viszonya az evangélikus egyházban
Fabiny Tamás
c) Tradíció és ébredés viszonya az evangéliumi kisegyházakban.
László Gábor
este: Beszámoló a csoportok tapasztalatairól.

Szerda, reggel: Bibliatudomány: Tradíciók feszültsége és az ébredés. Csel. 14, 1-7.
délelőtt: Előadás: A reformátori teológia és az ébredési teológiák feszültsége.
Dr. Szűcs Ferenc
korreferátum
délután: Műhelymunka (csoportokban)
a) Teológiai tradíció és új látások az ekklézia-ekkleziola kérdésében.

b) Teológiai tradíció és új látások az Ige ihletettsége kérdésében.
Csepregi András
c) Teológiai tradíció és új látások a megszentelődés (vagy az ordo salutis) kérdésében Szuhánszky Gábor
este: Beszámoló a csoportok tapasztalatairól.

Csütörtök, reggel: Bibliatudomány: Tradíciók nélküli ébredés.
Csel. 16, 23-24
délelőtt: Tradicionális és modern elemek az evangélizációs igehirdetésben
Dr. Fekete Károly
korreferátum: Pásztor Antal
délután: Műhelymunka (csoportokban)
a) A temetési igehirdetés mint evangélizáció
Pásztor Antal
b) Az esketési igehirdetés min evangélizáció
Riskó János
c) Lelkigondozás krízishelyzetekben, mint evangélizáció
Németh Dávid
este: Beszámoló a csoportok tapasztalatairól.

Péntek, reggel: Bibliatanulmány: Tradícióteremtő ébresztés.
Csel. 28, 20-24.
délelőtt: Előadás: A „New Age” hihívása és az evangélizáció feladatai az új évezredben.
Gál Péter

ÁLTALÁNOS MEGEGYEZÉSEK

2000-ben világvége? Közel a világvége? Lesz-e vége a világnak?

1. *A világvége hangulat és a 2000. „szentév” meghirdetése nem azonos fogalom...* Az egyik jövődőlés, a másik jubileum, vagy másodmillenium, inkább memoár, mint prognózis...

2. *Az apokalipszis (a titkok felfedésének) igénye lehet komoly, de a kereszténység nem tud mindent s nagyon alázatosan válaszolhat, adhat számot reményességéről, szólhat felelősségéről, szeretetével megértheti a félelmet, de igazi mondanivalója az ősi hitvallás újra meghirdetése: Jézus Krisztus Úr! Úr az időn, Úr a 20. és a 21. századon, Úr az ismeretlen hatalmakon, Úr az egyházon és Úr a történelmen, katasztrófákon, természet erőin, Úr időn és örökkévalóságon, sőt Úr azon a Szentírásán (Christus Dominus Scripturae), amit éppen e vonatkozásban is nélküle használnak sokan.*

3. *A keresztény időfogalmat kell alapjában véve tisztázni: az incarnatio óta az utolsó időben vagyunk minden évszázadban. Másként: túl vagyunk a csúcsponton, mi már nemcsak várjuk az utolsó időt, hanem benne vagyunk (végső korszakban vagyunk [Cullmann Ch.u.d.Zeit]).*

4. *Őszintén meg kell mondani, hogy az „egészséges bibliai tanítás” lehet nagyon sokrétű: A szinoptikusok apokaliptikája más, mint a jelent-örökkévalóságot egybenlátó Jánosé, a 2Pt levél végső időket leíró „kijelentése” eltérhet a Jel kv.től. Ha ezt a pluriformitást nem mi mondjuk meg, úgy füzetünket komolyanvevő és a Bibliát kezükbevevő olvasóink csalódnai fognak...*

5. *A mai, témánk iránti érdeklődés nemcsak az évszámoknak szól, nem is csak a pesszimista prognózisok „csalhatatlan” utolsó idők jeleinek (demográfiai robbanás, ökológiai pusztítás, kimerülő energiaforrások, váratlan új betegségek, nemzetközi terrorizmus megjelenése, nukleáris veszélyeztetettség stb.), hanem az egyház hallgatásának is, kiadtuk a szektáknak, vagy a szenzációthajhász újságíróknak ezt a témát s most már csak utána kullogunk a valós kérdéseknek, „behind the schedule” állapotban vagyunk, mi mindig mindenről elkésünk, aztán integetünk az elment vonatkozásainak és búcsúkönyveket hullajtunk...*

6. *Az egész kérdést nem kellene-e mitosztalanítani, pontosabban „Enteschatologiesierungot” végre hajtunk ott, ahol nem tudunk egyértelműek lenni? Vigyázzunk a keresztény futurológiával!*

Felhasználható morzsák, szilánkok az egész témához:

1. *A 666-ot érdekesség kedvéért megemlítem, hogy a történelem folyamán ki mindenkire értelmezték: pl. Nero, Marcus Aurélius, Mohamed, Pápák, Luther, Napoleón, Hitler, Sztálin stb. (Jel 13,18)*

2. *A felvitetés (1Thessz 4,15-17) a még élő egyháztagok felragadtatása az égbe közvetlenül Jézus visszajövele előtt. A 19 sz. előtt ezt a képzetet konkrétan senkire, egyetlen közösségre sem alkalmazták. Érdekes a gondolatot bevezető páli megjegyzés:*

„Nem akarom, hogy tudatlanságban (tájékozatlanságban) legyenek és ne szomorkodjatok, mint a többiek, akiknek nincsen reményük... először a Krisztusban elhunytak (elaludtak) támadnak fel, azután mi élők, akik megmaradtunk, a felhőkönk velük együtt ragadta-

tunk el a magasba a Krisztus elé és így mindenkor az Urunk szünek...

Különös, hogy az angol a rapture szót használja vagy caught a

3. *A millenizmus-nak nevezik az amerikaiak azt a teológiai fogást, ami azonosítja a második eljövetelet az utolsó itélettel. A milleniumot nem is vár már.*

4. *Más a kalkuláció (mikor jön el?) és a keresztény remény az egyiket tiltja Jézus, a másikat élesztgeti.*

5. *Miatyánk: Jöjjön el a Te országod!* – kérése naponta szól az adja Isten Országá eljövetelenek sürgetését. „Nélkülünk is eljön Isten Országá, mégis mi azt kérjük ebben az imádságban Luther „hogy hozzánk is elérkezzék”.

6. *Lutheránusok általában azt vallják, hogy a megváltás, megváltás nem a történelem folyamán valósul folyamatosan, hanem Krisztus által, aki már eljött. Legfeljebb a Jel könyvében van szó, amit Róm 8,37-39-ben Pál így fejez ki „senki és semmi el nem választ Isten szeretetétől, amely a mi Urunkban Jézus Krisztusban van.”*

Tehát nem új evangélium ez, különösen nem más evangélium, hanem az ismert evangélium megerősítése egy új aspektusból. S munkra még ide kívánczik Róm 15,13: „A reménység Istene (haz legomenon!) töltön be titeket a hit teljes örömeivel és békeséggel, hogy bővelkedjete reményben a Szentlélek erejéből.”

Mi nem tudjuk mit tartogat a jövő, de bizonyosak vagyunk abban, hogy a jövőt Ki tartja kezében: Ő, az Úr. Készséggel elfogadjuk minden konzekvenciáját annak, hogy nem ismerjük a „nagyant”, „a mikort”, de ismerjük a jövő tartalmát, mert tudjuk: Jézus Krisztus Úr!

Betervezett – de helyhiány miatt kimaradt írásaim

1. *Személyes istenélmény – Luther és Ady*
2. *Levelező tagozatos teológusok a rk. egyházban...* (Vigiliából 1995)
3. *Tabutéma: Szabadkőművesekről objektíven*
4. *Római Katolikus Világkáté (35 oldal) Három fontos római katolikus írat.*
5. *Magyar hozzászólásunk a Justificatio témához (LVSZ.)*
6. *Csepreg félv után – Genfben – Rómában (dokumentumok)*
7. *Luther; Jézus Krisztus tanúja (Rk-Ev Közös Bizottság 1983 által írásokkal, előszóval)*
8. *Egyházi + teológiai körkép (Nagykanizsa LMK előadás)*
9. *Ablak a világra (gyülekezeti előadás Nagykanizsán)*
10. *Kiegészített különbségek (Előadás Szombathelyen a Rk. Továbbképző Intézetben)*
11. *Aranytoll és MR nivódj és ami mögötte van...*
12. *Evangélikus Értelmiségi Műhelyben 4 előadás:*
  - Bioetika egy ev. teológus szemével
  - Mit jelent az evangélikus értelmiségi lét? Tükör vagy só?
  - Ökumené a családban
  - Evangéliumhirdetés ma
13. *Az imádságról tv-riportra készülve*
14. *Holland protestantizmus evangélikus szemmel (Két konferenciámérlege) Leiden–Steenwijk*
15. *A MEE bemutatkozik: Kecskeméti Nyári Szabadegyetem 1995 3 percben a MEE-ről Genfben 1995*
16. *Missziói alapvetés (Gyenesdiás ifjú lelkészek konferenciája 1996 Piliscsaba 1995)*
17. *Margójegyzetek a MVSZ 1996 júniusi találkozásához*
18. *Lelkésznevelés a MEE-ban (Piaristák 100 éves évfordulóján előadás Budapesten, 1995 november)*
19. *Neuralgikus pontok a magyar protestáns ökumenében...*
20. *Magyar erasmisták lutheránus köntösben...* (Mária királyné, Sylvester János, Nádasdy Tamás, Komjáthy Benedek, Pesti Gábor – az erasmusi-melanchtoni szellem megmaradt a magyar evangélikus iskolákban. Berzsenyi, a magyar Hölderlin mennyire volt evangélikus s mennyire humanista?)